Az államközi kapcsolatok hagyományos területeit a bilaterális szerződések szabályozzák. Kialakulásuk, tartalmuk és alkalmazásuk elemzése elősegíti az egyszerűnek ritkán mondható viszonyok jobb megértését. Esetünkben történelem és jog határmezsgyéjén járjuk körbe, hogy miként minősülnek a magyar–ukrán alapszerződés kisebbségi vonatkozásai jogforrásnak és kötelezettségnek, s ezzel mit tudott kezdeni a betartásuk ellenőrzésére hivatott kormányközi kisebbségi vegyes bizottság.

3490 Ft

ISBN 978-963-414-922-4

9 789634 149224

L'Harmattan tkki

ROMANTIKUS JOG – FAPADOS GYAKORLAT

Fedinec Csilla, Tóth Norbert

tkki

L'Harmattan

Fedinec Csilla
Tóth Norbert

ROMANTIKUS JOG – FAPADOS GYAKORLAT

A magyar–ukrán szerződéses viszony

L'Harmattan tkki

ROMANTIKUS JOG – FAPADOS GYAKORLAT: A MAGYAR–UKRÁN SZERZŐDÉSES VISZONY

Fedinec Csilla – Tóth Norbert

ROMANTIKUS JOG – FAPADOS GYAKORLAT: A MAGYAR–UKRÁN SZERZŐDÉSES VISZONY

TK Kisebbségkutató Intézet – L'Harmattan
Budapest, 2022

A kézirat előkészítését és a könyv megjelenését támogatta:
NKFI Alap K 120469 – Kétoldalú szerződéses kapcsolatok és kisebbségvédelem Közép- és Dél-Kelet-Európában

NKFI Alap K 143523 – A kisebbségek parlamenti képviselete nemzetközi összehasonlításban: deskriptív vagy szubsztantív képviselet?

Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal
AZ INNOVÁCIÓ LENDÜLETE

AZ NKFI ALAPBÓL MEGVALÓSULÓ PROJEKT

Szakmai lektor:
Vizi Balázs
Dobos Balázs

tkki ELKH Eötvös Loránd Kutatási Hálózat

© Fedinec Csilla, TK Kisebbségkutató Intézet, 2022
© Tóth Norbert, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2022
© L'Harmattan Kiadó, 2022

ISBN 978-963-414-922-4

A kiadásért felel Gyenes Ádám.

A kiadó kötetei megrendelhetők, illetve kedvezménnyel megvásárolhatók:
L'Harmattan Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
harmattan@harmattan.hu; www.harmattan.hu

Olvasószerkesztő: Tiszóczi Tamás
Borítóterv:
Nyomdai munkák: Prime Rate Kft.
Felelős vezető: Tomcsányi Péter

Tartalom

I. ELŐSZÓ 7

II. AZ ÁTMENET ÉVEI
1. A Szovjetunió felbomlása 14
2. Ukrajna függetlenedése 16
3. A magyar–ukrán kapcsolatok megalapozása 19
4. Az 1991-es magyar–ukrán konzuli egyezmény 21

III. A MAGYAR–UKRÁN ALAPSZERZŐDÉS
1. A területi klauzula 27
2. Tartalmi értékelés 31
A történelmi múlt szerepe (preambulum) 31
Az együttműködés alapelvei (1. cikk) 34
Biztonsági elvek és garanciák (2. és 3. cikk) 35
Katonai együttműködés (4. és 5. cikk) 38
Fegyverkorlátozás (6. cikk) 42
Nemzetközi szervezeteken belüli együttműködés (7. cikk) 44
Állami és önkormányzati együttműködés (8. és 9. cikk) 45
Gazdasági kapcsolatok (10. cikk) 47
Tudomány, kultúra, oktatás (11. és 15. cikk) 49
Környezetvédelem (12. cikk) 52
Határforgalom, határ menti tevékenységek (13. cikk) 54
Nemzeti kisebbségek kérdése (17. cikk) 59

IV. A MAGYAR–UKRÁN KISEBBSÉGI VEGYES BIZOTTSÁG
1. Az intézmény 70
2. A jegyzőkönyvek 74
Jegyzőkönyv a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság IV. üléséről (1994) 78
Jegyzőkönyv a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság V. üléséről (1995) 84
Jegyzőkönyv a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság VI. üléséről (1996) 95
Jegyzőkönyv a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság VII. üléséről (1997) 106
Jegyzőkönyv a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság VIII. üléséről (1998) 119
Jegyzőkönyv a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság IX. üléséről (1999) 135
Jegyzőkönyv a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság X. üléséről (2001) 153
Jegyzőkönyv a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság XI. üléséről (2001) 162
Jegyzőkönyv a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság XII. üléséről (2003) 173
Jegyzőkönyv a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság XIII. üléséről (2007) 185
Jegyzőkönyv a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság XIV. üléséről (2008) 195
Jegyzőkönyv a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Kormányközi Vegyes Bizottság XV. üléséről (2011) [tervezet] 203

V. ÖSSZEGZÉS 215
VI. BIBLIOGRÁFIA 219

I.
ELŐSZÓ

Az azonos nemzethez tartozó, ám más államokban élők támogatásának elve megtalálható az alkotmányokban.[1] Mind az ukrán Alkotmány (1996), mind a magyar Alkotmány (1989), majd Alaptörvény (2011) tartalmazza a határon túli nemzettársakért viselt felelősséget. Azonban míg Ukrajnában a belső nemzetépítés kérdései voltak előtérben, noha született státustörvény,[2] Magyarország kiemelten törekedett az intézményesítésre – státustörvény (2001), az állampolgársági törvény módosítása (2010), a szavazati jog kiterjesztése a külhoni magyarokra (2011).[3] A kisebbségek védelme szempontjából aszimmetrikussá teszi a viszonyt, hogy Magyarországon kisszámú szórványközösség él, Ukrajnában pedig tömbben él a magyar közösség, kompakt sávban a magyar határ mentén húzódó nyelvterületen.[4] Az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvény megteremtette a 13 elismert magyarországi nemzetiség számára az országgyűlési képviselet lehetőségét, azonban kis számuknál fogva többségük valójában csak szavazati joggal nem rendelkező szószólót tud küldeni a törvényhozásba.[5] Ukrajnában az egységes választási rendszer keretei között kell megmérettetni magukat a kisebbségeknek, azonban kifejezetten

---

1 Kántor Zoltán: Nemzetpolitika és állampolgárság. *Pro Minoritate* 2015/Tél. 37.

2 Orosz Sándor: Törvény és érdekvédelmi program a határon túli ukránok szülőföldi/anyaországi státuszáról. *Pro Minoritate* 2011/Tavasz. 82–97.

3 Kántor (2015): i. m. 40; Myra A. Waterbury: *Between State and Nation. Diaspora Politics and Kin-state Nationalism in Hungary.* New York, Palgrave Macmillan, 2010; Tadeusz Kopyś: Considerations on the role of Hungary and the Hungarian nation in the European Union after 1989. In: Joanna Sondel-Cedarmas – Francesco Berti (eds.): *The Right-Wing Critique of Europe. Nationalist, Sovereignist and Right-Wing Populist Attitudes to the EU.* London, Routledge, 2022. 128–145.

4 Kovály Katalin – Erőss Ágnes – Ferenc Viktória – Tátrai Patrik: Kárpátaljáról dióhéjban. In: Ferenc Viktória – Kovály Katalin (szerk.): *Kárpátalja mozgásban: társadalmi változások és interetnikus viszonyok az Euromajdan után.* Budapest, Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., 2020. 13.

5 Kállai Péter: Képviselő-e a szószóló? Nemzetiségi képviselet a magyar Országgyűlésben. *MTA Law Working Papers* 2017/2. 6.

nemzetiségi kvóta nem volt, és nemzetiségi választási körzet se, bár utóbbira volt törvényi lehetőség, a képviselők nemzetiségét pedig csak az 1990-es években tüntették fel.

A polgári nacionalizmust a politikai intézmények és a liberális elvek határozzák meg, amelyeket állampolgárok vállalnak. A polgári nemzethez tartozás lehetősége adott mindenki számára, aki osztja ezeket az értékeket. Az etnikai nacionalizmus ezzel szemben a nyelvet és a kultúrát helyezi előtérbe. A szovjet nemzetiségi politika szerepet játszott abban, hogy nacionalizmusok és a nacionalista mozgalmak megjelentek a késő szovjet időszakban, azonban csekély szerepük volt a szovjet összeomlásban,[6] annál inkább hatottak a létrejövő új államokra, a polgári és etnikai dichotómia egyre inkább összeütközésbe került.

Vegyük például Észtországot, ahol az erős nacionalizmus és a vitathatatlan jogállamiság együttesen határozta meg az új államot. Az országban a késő szovjet időkben mintegy 40%-ot kitevő orosz lakosságtól megtagadták a szavazati jogot az első választások alkalmával két okból kifolyólag. Egyfelől, az oroszok nem feleltek meg az Észt Köztársaságban való letelepedési követelményeknek, mivel Észtország 1944 óta megszállt állam volt, és az oda irányuló orosz bevándorlás ezért illegális volt (állampolgári érv). Másfelől, az észtek nemzetiesíteni akarták államukat, és minden jogi érv, amely ezt lehetővé tette, elfogadható volt számukra (etnikai érv).[7]

Ukrajna esetében kezdettől szembe kellett nézni az orosz politikai és értelmiségi elit ellenkezésével az önálló ukrán állam létét illetően. Borisz Jelcin, az első orosz elnök támogatta az ukrán függetlenséget mint eszközt Mihail Gorbacsovnak és magának a szovjet államnak a megdöntéséhez, azt remélve, hogy a független Ukrajna továbbra is szoros partnere lesz Oroszországnak. Ahogy Gennagyij Burbulisz, Jelcin tanácsadója leszögezte: agyunk nem fogadta be azt a gondolatot, hogy Ukrajna teljesen elszakad.[8] Emiatt állt ellen Jelcin azoknak a követeléseknek, amelyek a Krím elszakítását már akkor követelték. Még a Nobel-díjas író, Alekszandr Szolzsenyicin is, aki kitartóan bírálta a szovjet rendszert, azon a véleményen volt, hogy valamiféle Orosz Szövetségi Államra van szükség Oroszország, Belarusz, Ukrajna és Észak-Kazahsztán bevonásával, és csak a balti, a kaukázusi és a közép-ázsiai államok szakadjanak el.[9]

---

6 David D. Laitin: Post-Soviet Politics. *Annual Review* of *Political Science 3* (2000) 124.

7 Uo. 125–126.

8 Vladislav M. Zubok: *Collapse: The Fall of the Soviet Union.* Yale University Press, 2021. 383.

9 Erről és a többi korabeli programról részletesen lásd: John B. Dunlop: Russia: Confronting a Loss of Empire, 1987–1991. *Political Science Quarterly* 1993–1994/4. 603–634.

Az orosz politikai gondolkodás mind a mai napig nem volt képes megérteni az ukrán identitás gyökereit és különösen azokat a változásokat, amelyek a függetlenedés után bekövetkeztek. Ukrajna az államépítést a polgári nacionalizmus erősítésére alapozta, ami Oroszország 2014-es nyílt beavatkozása után az oktatás és az emlékezetpolitika ukránosítása, azaz az etnikai nacionalizmus felé fordította az államot. A társadalom ukránosodása felgyorsult, a nyelvhasználat, az etnikai identitás, a politikai meggyőződés alapján ott is számottevően megnőtt a magukat ukránnak vallók aránya, ahol az orosz nyelv továbbra is viszonylag erős pozíciókkal rendelkezett.[10] Az etnikai nacionalizmus elutasítása a magyar és a román kisebbség soraiban maradt a legerősebb, amelyek politikai közösségként az ukrán függetlenség hajnalán született alapdokumentumok szellemiségének megőrzésétől, illetve az ahhoz való visszatéréstől tették függővé az államhoz való viszonyukat, azaz a polgári nacionalizmus talaján álltak.

Az alapdokumentumok közül a bilaterális viszonyokat elsősorban az alapszerződések határozták meg. Az alapszerződések – kétoldalú barátsági, jószomszédsági szerződések – megkötését vagy egyes esetekben nyilatkozatok megtételét az a biztonsági fenyegetés alapozta meg, amely a posztszovjet és a posztszocialista térség felbomlása után jelent meg etnikai és kisebbségi konfliktusok formájában, amelyek az egész európai biztonsági rendszert fenyegették.[11]

A könyvben használt alapvető fogalmak: a kétoldalú szerződések, ezen belül az alapszerződések. A nemzetközi szerződés lehet két fél között kötött (kétoldalú vagy bilaterális) és kettőnél több fél között kötött (többoldalú vagy multilaterális).[12] Az 1980–90-es évek fordulóján Közép- és Kelet-Európában bekövetkező gyökeres politikai változások hatására kezdett megnövekedni a kétoldalú kapcsolatok jelentősége, számos kétoldalú barátsági, jószomszédsági szerződést írtak alá – ezeket nevezzük összefoglalóan alapszerződéseknek, melyek többnyire érintették a kisebbségek kérdéseit is, a kétoldalú kapcsolatok

---

[10] Jeffrey Mankoff: *Russia's War in Ukraine: Identity, History, and Conflict.* CSIS, April 2022. 5–6.

[11] A kisebbségvédelemmel összefüggő kétoldalú szerződések elemzését nemzetközi jogi szempontból, valamint a magyar–román, magyar–szlovák, magyar–szerb, magyar–ukrán esettanulmányokat legújabban lásd: Vizi Balázs (szerk.): *Magyarország és szomszédai. Kisebbségvédelem a kétoldalú szerződésekben.* Budapest, TK Kisebbségkutató Intézet – L'Harmattan Kiadó, 2021.

[12] Szalai Anikó: Nemzetközi szerződések. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia.* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok Gábor.) https://bit.ly/3StsCQX (2018). [12]. (2022. 04. 22.)

számos egyéb (gazdasági, kulturális, környezetvédelmi stb.) területével együtt.[13] Az 1991. június 17-i német–lengyel alapszerződés volt az első, amely részletesen rendelkezett a kisebbségek jogairól. Magyarország Ausztria kivételével valamennyi szomszédjával kötött alapszerződést: Ukrajnával (1991), Szlovéniával, Horvátországgal (1992), Szlovákiával (1995), Romániával (1996).[14] Ugyanígy Ukrajna is: Magyarországon kívül Lengyelországgal, Moldovával (1992), Szlovákiával (1993), Belarusszal (1995), Romániával, Oroszországgal (1997), melyek közül utóbbi 2019-ben hatályon kívül került.[15] A magyar–ukrán alapszerződés 17. cikkében feltüntetett „Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán SZSZK együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén" című dokumentum és az ahhoz csatolt „Jegyzőkönyv" alapján jött létre a Magyar–Ukrán Kisebbségi Vegyes Bizottság, amely de facto 2011-ig működött, de jure azonban mind a mai napig létező intézmény.

A kötet három fő fejezetre tagolódik, melyeket Előszó vezet be és Összegzés zár le. Az első fejezetben bemutatjuk a magyar–ukrán államközi kapcsolatok kialakulásának történeti hátterét, valamint részletesen vizsgáljuk a Magyarország (2012. január 1-jéig Magyar Köztársaság)[16] és Ukrajna között kötött, a referencia-időpontban[17] hatályban lévő kétoldalú szerződéseket, melyek egyik sajátossága, hogy néhány, az ukrán féllel kötött kétoldalú szerződés a mai napig nem került kihirdetésre Magyarországon,[18] noha az Alaptörvény szerint: „Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nem-

---

[13] Vö. Arie Bloed – Pieter van Dijk (eds.): *Protection of Minority Rights Through Bilateral Treaties. The Case of Central and Eastern Europe.* Kluwer Law International, 1999; Kinga Gál: The Role of Bilateral Treaties in the Protection of National Minorities in Central and Eastern Europe. *Helsinki Monitor* 3 (1999) 73–90.

[14] Vizi Balázs: Kétoldalú szerződések és a kisebbségek védelme a nemzetközi jogban. In: Vizi Balázs (szerk.): *Magyarország és szomszédai. A kisebbségvédelem kérdései a kétoldalú szerződésekben.* Budapest, TK Kisebbségkutató Intézet – L'Harmattan Kiadó, 2021. 10–45.

[15] Fedinec Csilla: A magyar–ukrán alapszerződés néhány aspektusa. In: Márku Anita – Karmacsi Zoltán – Tóth-Orosz Enikő (szerk.): *Mozaikok a magyar nyelvhasználatból.* Törökbálint, Termini Egyesület, 2022a. 155–165.

[16] A 2012. január 1-jén hatályba lépett és 2011. április 25-én elfogadott Alaptörvény nevezte át a Magyar Köztársaságot Magyarországgá.

[17] 2022. április 15-én.

[18] Ez alapvetően alkotmányjogi és nem nemzetközi jogi problémának minősül, így e helyütt részletesen nem foglalkozunk vele. Elegendő annyit leszögezni, hogy egy nemzetközi szerződés attól, hogy Magyarország belső jogi jogforrásban nem hirdeti ki, nemzetközi jogi síkon kötelezi a magyar államot, igaz, mivel az nem vált a belső jog részévé, a magyar hatóságok és bíróságok nem tudják alkalmazni annak szabályait. Nem teljesítése viszont Magyarország nemzetközi jogon alapuló felelősségével járhat együtt. A kérdésről részletesen lásd: Tóth Norbert: A nemzetközi jog és a magyar jog viszonya. In: Cserny Ákos (szerk.): *Alkotmányjog.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2013. 103–118.

zetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé."[19] A második fejezetben a magyar–ukrán alapszerződés jogi szempontú tartalmi elemzésére vállalkozunk. A harmadik fejezetben pedig az alapszerződés részét képező Magyar–Ukrán Kisebbségi Nyilatkozat végrehajtására létrehozott Magyar–Ukrán Kisebbségi Vegyes Bizottságot mutatjuk be, első ízben publikáljuk annak összegyűjtött jegyzőkönyveit – a két ország kapcsolatrendszerében a kisebbségi vonatkozások primer forrásait.

[19] Lásd: Magyarország Alaptörvénye Q cikkének (3) bekezdését.

II.
AZ ÁTMENET ÉVEI

A közép- és kelet-európai rendszerváltások (*transitions*) és államfordulatok (*transfer of powers*) felszínre hozták az elfojtott nacionalizmusokat is. A viták középpontjába három geopolitikai elem került: a nemzet, a nemzet szállásterülete és az állam. Közép- és Kelet-Európában a legtöbb gondot éppen az okozza, hogy ez a három elem nem esik egybe. E tekintetben két megoldás ígérkezett: a nemzetállam megszilárdítása, integráció útján beilleszkedés az EU normáiba. A belépéssel kapcsolatos nyugati elvárásokat legkonkrétabban Édouard Balladur francia miniszterelnök fogalmazta meg.[20] Így született meg 1993 elején az Európai Stabilitási Egyezmény (az ún. Balladur-terv): a középeurópai és balkáni országok kössenek egymással barátsági, jószomszédi szerződéseket, e szerződésekben garantálják a határok stabilitását és a saját területükön élő etnikai, nemzeti kisebbségek jogait. Ahogy Kassai megállapítja, a Balladur-tervnek ezek a pillérei lényegükben megegyeznek azokkal az elemekkel, amelyeket az I. világháború utáni békerend próbált létrehozni, és amiből a II. világháború utáni békerend a kisebbségek védelmét kihagyta.[21] Az Európai Stabilitási Egyezmény idővel egyre gyengült, és mára beolvadt az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) keretei közé, melynek fő feladata az ENSZ Alapokmányával összhangban az európai biztonság és stabilitás megőrzése. „Ezzel minden hozzá kapcsolódó különösebb remény egyenlővé vált az EBESZ-hez fűzhető elvárásokkal."[22] Az államközi viszonyokban a legtartósabbnak az a megoldás bizonyult, amelyik az ún. alapszerződések (*basic treaties*) megkötésében realizálódott.

---

[20] Pataki Gábor Zsolt: Az alapszerződések stratégiai háttere: kényszer és kompromisszum, avagy az euroatlanti integráció lehetősége. *Magyar Kisebbség* 1996/4. https://bit.ly/3bThyN4 (2022. 04. 22.).

[21] Kassai Gyula: A Balladur-terv, és ami utána következett. *Magyar Szemle* 1993. https://bit.ly/3A397qE (2022. 04. 22.).

[22] *Országgyűlési Napló,* 86. ülésnap (1995. május 23.). Németh Zsolt (Fidesz) felszólalása.

1. A Szovjetunió felbomlása

A második világháború után új, kétpólusú világrend alakult ki, két nagy katonai tömbbel. Ezek voltak az Észak-atlanti Szerződés Szervezete, vagy más néven a NATO (az észak-amerikai és a nyugat-európai országok 1949-ben létrejött katonai szövetsége) és a Varsói Szerződés (a közép- és kelet-európai szocialista országok 1955-től 1991-ig fennálló katonai szövetsége). Az új világrend Európában a hidegháború korszakát hozta el, míg a két katonai szövetséggel kapcsolatban nem álló ún. harmadik világban a szuperhatalmak által támogatott polgárháborúk formájában több millió áldozattal járó fegyveres konfliktusok sorozatát jelentette.

A kétpólusú rendszer megszűnését a közép- és kelet-európai változások hozták el: a berlini fal leomlása és a két Németország egyesítése, a szocialista tábor összeomlása és a közép-európai rendszerváltások, végül pedig a Szovjetunió felbomlása. Ezzel értelmét vesztette a jaltai–potsdami nemzetközi viszonyrendszer. George H. W. Bush, az USA elnöke és Mihail Gorbacsov szovjet pártfőtitkár 1989. december 2–3-i máltai csúcstalálkozóján Gorbacsov kijelentette: a „Brezsnyev-doktrína halott",[23] ami azt az ígéretet takarta, hogy a Szovjetunió nem fog katonai erővel beavatkozni a kelet-európai országokban és a szovjet tagköztársaságokban végbemenő változásokba. Ezzel egyszer s mindenkorra lezárult a hidegháború korszaka, azonban ezen mindkét fél mást értett. Bush szerint, ha a szabadság nyert, azzal Amerika nyert. Gorbacsov viszont úgy vélte, hogy az amerikai elnök a Brezsnyev-doktrína – a korlátozott szuverenitás doktrínája – helyett életbe léptette a Bush-doktrínát.[24]

A helyzet tehát nem volt sem egyértelmű, sem visszafordíthatatlan, amikor Közép- és Kelet-Európában kezdetét vette a demokratikus fordulat. 1989-ben kezdődődött meg a szovjet csapatok kivonása a Varsói Szerződés tagállamaiból, valamint az Európán kívüli háborús gócpontokból, így Afganisztánból, Etiópiából, Mozambikból, Nicaraguából. 1991 januárjában, a litván válság idején, a NATO figyelmeztette a szovjet kormányt, hogy ne alkalmazzon erőszakot és megfélemlítést, majd 1991 augusztusában a Gorbacsov elleni moszkvai puccs

---

[23] Más néven a korlátozott szuverenitás doktrínája, amivel a nyugati hatalmak jellemezték a Szovjetunió külpolitikájának a szocialista tábor egyben tartására vonatkozó törekvését. Vö. Robert A. Jones: *The Soviet Concept of „Limited Sovereignty" from Lenin to Gorbachev: The Brezhnev Doctrine.* Springer, 2016.

[24] Sergey Radchenko: Mikhail Gorbachev's 1989. *Atlantisch Perspectief* 6 (43) 2019. 30–33; Lawrence Freedman – Jeffrey Michaels: *The Evolution of Nuclear Strategy.* London, Palgrave Macmillan, 2019. 527–542.

alkalmával, amikor a szovjet restauráció hozhatta volna vissza a régi időket, ismételten jelezte azt az elvárást, hogy a Szovjetunió tartsa tiszteletben Európa összes államának területi integritását és biztonságát.[25]

A Szovjetunió gyakorlatilag erőszak nélkül bomlott fel – se anarchikus zavargások, se polgárháború nem előzte meg, a tüntetések sem léptek túl a modern demokratikus társadalmakban elfogadottnak tekintett politikai magatartáson. Sőt, nem buktatták meg a hatalmat, nem rohamoztak meg kormányépületet, egyetlen korábbi vezetőt sem végeztek ki vagy börtönöztek be. A Szovjetunió Kommunista Pártja harc nélkül lemondott a hatalomról, a Legfelsőbb Tanács (a parlament) pedig békésen kiszavazta magát. Ráadásul alig történt változás a politikai vezetésben vagy az adminisztratív személyzetben, a posztszovjet köztársaságokat nagyrészt a kommunista párt egykori tagjai irányították, sokáig a szovjet módosított alkotmány alapján, az új alkotmányok nem születtek meg azonnal. David Rowley szerint ez nem nevezhető olyasfajta „összeomlásnak", mint amilyen Franciaország esetében 1789-ben, Kína esetében 1911-ben vagy Oroszország esetében 1917-ben bekövetkezett.[26]

A békés felbomlás ellenére azonban a posztszovjet térségben a mai napig fennálló befagyott konfliktuszónák keletkeztek, melyekben időről időre fellángolnak tényleges harcok. Nemzetközi dokumentumokban ritkán fordul elő, de a politikusok és a szakértők széles körben használják a „befagyott konfliktuszónák" kifejezést a Moldovához tartozó Transznyisztria, az Azerbajdzsánhoz tartozó Hegyi-Karabah, valamint a Grúziához tartozó Dél-Oszétia és Abházia esetében. E szeparatista területek közös jellemzője, hogy de jure a nevezett országokhoz tartoznak, de facto azonban az adott állam alá nem rendelt helyi közigazgatások működtetik külső állam támogatásával. Ugyanakkor a „befagyott" jelzőt sohasem alkalmazták a posztszovjet térségen kívüli európai konfliktuszónákra, mint Ciprus esetében az Észak-ciprusi Török Köztársasággal és Szerbia esetében Koszovóval kapcsolatban. A grúziai szakadár államokat csak Oroszország, Szíria, Nicaragua, Venezuela, Nauru ismerte el, Hegyi-Karabahot és Transznyisztriát pedig csak a többi szakadár állam. A grúz szakadárokat Oroszország a 2008-as orosz–grúz háború után ismerte el, Koszovó példájára hivatkozva.[27]

---

[25] Kecskés D. Gusztáv: A NATO és Kelet-Európa 1988–1992-ben. *Világtörténet* 2020/1. 92.

[26] David Rowley: Interpretations of the End of the Soviet Union: Three Paradigms. *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* 2001/2. 395–426.

[27] Thomas D. Grant: Frozen Conflicts and International Law. *Cornell International Law Journal* 3 (2017) 50. 361–413.

2014-ben két újabb konfliktuszóna alakult ki,[28] mégpedig Ukrajna területén – amikor Oroszország annektálta és alkotmányosan is saját területévé nyilvánította a de jure Ukrajnához tartozó Krímet, illetve röviddel ezután, amikor Ukrajna keleti megyéiben, összefoglaló néven a Donbászon kitört az elhúzódó fegyveres konfliktus, Moszkva által hivatalosan el nem ismert orosz katonai (és gazdasági) támogatással, ami 2022 februárjában nyílt orosz–ukrán háborúba torkollott.

2. Ukrajna függetlenedése

A Szovjetunióból az első téglát, ami elvezetett az összeomláshoz, az 1986-os csernobili tragédia és annak rossz kezelése húzta ki. Az 1985-ben hatalomra került szovjet pártfőtitkár, Mihail Gorbacsov nyitást és reformokat ígért, ami rögtön az első próbatételnél összeomlott. Ezután a reformkísérletek egyre rontottak a helyzeten. 1991. augusztus 19–21-én az ún. moszkvai puccs megkísérelte a keményvonalas restaurációt, amelynek bukása után a széthullás elodázhatatlanná vált. A tagköztársaságok sorra nyilvánították ki függetlenségüket, köztük augusztus 24-én Ukrajna. A Legfelsőbb Tanács által ezen a napon elfogadott függetlenségi nyilatkozat[29] mindössze néhány mondat. Ezt megelőzte az 1990. július 16-i szuverenitási nyilatkozat, amely még nem szakított a Szovjetunióval, de egy olyan terjedelmes jogi dokumentum volt a tényleges szuverenitás megalapozására, amelynek számos passzusa visszaköszönt az 1996-ban elfogadott, máig érvényes Alkotmányban. A szovjet keretek fellazítását jelentette az ukrajnai törvények elsőbbségének kimondása, a saját állampolgárság kinyilvánítása (ekkor még a szovjet megtartásával), ami új teret nyitott a külkapcsolatok építésének is, annál is inkább, hogy a többi szovjet tagköztársaságtól eltérően Ukrajnának saját külügyminisztériuma volt, és már a szovjet-ukrán alkotmány is lehetővé tette az önálló külügyi tevékenységet.[30]

Ukrajna függetlenségét illetően az Egyesült Államok óvatos politikát folytatott. George Bush amerikai elnök az ukrán parlamentben 1991. augusztus

---

[28] Katri Pynnöniemi – András Rácz (eds.): *Fog of Falsehood: Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*. (FIIA Report, 45.) Helsinki, Finnish Institute of International Affairs, 2016.

[29] Act of Declaration of Independence of Ukraine was adopted by the Supreme Soviet of the Ukrainian SSR No. 1427-XII, 24. 08. 1991.

[30] Fedinec Csilla – Halász Iván – Tóth Mihály: *A független Ukrajna – Államépítés, alkotmányozás és elsüllyesztett kincsek.* Budapest, Kalligram, 2016. 37, 218.

1-jén elmondott beszédében (a sajtónyelvben: „kijevi csirke"-beszéd) úgy fogalmazott, hogy egyesek szerint az Egyesült Államoknak választania kellene Gorbacsov elnök támogatása és a Szovjetunió területén függetlenségre törekvő nemzetek támogatása között. Az USA javuló viszonyt szeretne a köztársaságokkal, ám figyelmeztetett, hogy a szabadság nem ugyanaz, mint a függetlenség, csak azokat fogják támogatni, akik demokráciát akarnak építeni. Bush és Gorbacsov november 30-án, az ukrán függetlenségről szóló referendumot megelőző napon telefonbeszélgetést folytatott, ahol az amerikai elnök azt mondta, hogy az USA támogatni kívánja az ukrán nép azon szándékát, amit a referendumon kinyilvánít, hajlandó támogatni a függetlenségét, ha Ukrajna lehetővé teszi az atomfegyverek ellenőrzését, betartja Európában a hagyományos fegyverekre vonatkozó nemzetközi előírásokat, tiszteletben tartja az emberi és kisebbségi jogokat. Ezzel szemben Gorbacsov arról beszélt, hogy a Szovjetunió eleget tesz a területén élő minden nép igényeinek, ám az Egyesült Államok Ukrajna függetlenségének elismerésére vonatkozó szándéka nem értékelhető másként, mint a szovjet belügyekbe való beavatkozásként.[31]

A világ országai zömmel az ukrán függetlenségről szóló december 1-jei népszavazás utáni napokban elismerték Ukrajnát, az Egyesült Államok azonban csak 1991. december 25-én, azon a napon, amikor Mihail Gorbacsov lemondott. Magyarország 1991. december 3-án, tehát még azelőtt, hogy hivatalosan bejelentették volna a Szovjetunió megszűnését, Kanada és Lengyelország után harmadikként, független államnak ismerte el Ukrajnát,[32] a két ország egyúttal ugyanazon a napon nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatot létesített egymással,[33] és az ilyen esetekben szokásos módon a Magyar Köztársaság kijevi főkonzulátusa nagykövetséggé alakult át.[34] Megjegyzendő, hogy az Ukrajna függetlenségét elismerő országok közül Magyarország volt az első állam, amely a diplomáciai kapcsolatokat is felvette új keleti szomszédjával, és elsőként létesített nagykövetséget Kijevben.[35]

---

[31] Fedinec Csilla: Ukrajna helye Európában és a magyar–ukrán kapcsolatok két évtizede. *Külügyi Szemle* 2012/4. 99–101; Magyarics Tamás: A „kijevi csirke"-beszédtől az Euromajdanig: Az USA Ukrajna-politikája a hidegháborút követő évtizedekben. In: Fedinec Csilla (szerk.): *„Kijevi csirke": (Geo)politika a mai Ukrajnában.* Budapest, Kalligram, 2019. 61–65.

[32] James P. Nichol: *Diplomacy in the Former Soviet Republics.* Praeger, Westport, 1995. 102.

[33] Magyar Külpolitikai Évkönyv, 1991. 88.

[34] Uo.

[35] A diplomáciai kapcsolatok felvétele nem feltétlenül jár együtt rezidens diplomáciai képviselet létesítésével, ugyanakkor ellenkező kikötés hiányában magában foglalja a konzuli kapcsolatok felvételét is.

Az ukrán függetlenségi referendum után, december 8-án Belaruszban, a Belovezsszkaja Puscsai Természetvédelmi Területen[36] található viszkuli vadászkastélyban kimondták a Szovjetunió felbomlását. Ugyanakkor Gorbacsov még hetekig hivatalban maradt, Ukrajna területén pedig továbbra is ott állomásozott a szovjet hadsereg, és hadrendben állt a hatalmas szovjet atomfegyverkészlet tekintélyes része. A december 1-jei népszavazás napján választották meg az első ukrán államfőt Leonyid Kravcsuk személyében. Kravcsuk december 12-én átvette az Ukrajna területén állomásozó katonai egységek feletti főparancsnokságot, ami ekkor még csak szimbolikus lépésnek volt felfogható. A hadsereg ukránosítása csak 1992 elején kezdődött meg, amikor az állomány tagjainak dönteniük kellett a hűségesküről. A hadsereg esküt le nem tevő része fokozatosan távozott Ukrajnából.[37] Emlékeztetőül, Magyarország területét 1991. június 19-én elhagyta az utolsó szovjet katona is, amivel Magyarország visszanyerte teljes szuverenitását.

Az első években az ukrán külpolitika leglátványosabb eredménye az atomfegyverekről való lemondás volt. 1992-ben ratifikálta az atomfegyverek korlátozásáról szóló Start-1 Egyezményt és a Lisszaboni Jegyzőkönyvet, 1994 elején pedig Oroszországgal és az USA-val háromoldalú egyezményt írt alá az Ukrajna területén található atomfegyverek leszereléséről. Ukrajna, valamint Belarusz és Kazahsztán számára az 1994 végén aláírt budapesti memorandum nyújtott biztonsági garanciákat (területi épség, a fennálló határok sérthetetlensége). A memorandumot három atomnagyhatalom, Oroszország, az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság írták alá, később csatlakozott hozzá Kína és Franciaország is. A memorandumot Oroszország már 2014-ben felrúgta a Krím megszállásával. A többi fél csak gyenge kísérletet tett a nemzetközi jog által megkövetelt konszenzus helyreállítására.[38] A puha hozzáállás hozzájárult a 2022-es eszkalációhoz, ami az orosz–ukrán háború bármilyen kimenetele esetén a világrend megváltozásához fog vezetni.

---

36 Az utolsó európai őserdő Belarusz és Lengyelország határán, az UNESCO világörökség része.

37 Fedinec – Halász – Tóth (2016): i. m. 219.

38 David S. Yost: The Budapest Memorandum and Russia's intervention in Ukraine. *International Affairs* 3 (2015) 91. 505–538.

3. A magyar–ukrán kapcsolatok megalapozása

Antall József miniszterelnök először 1990 júniusában találkozott Gorbacsovval Moszkvában. Az eszmecsere során Antall kihangsúlyozta, hogy Magyarország gazdasági helyzetét és nemzetközi kapcsolatait nem veszélyeztető külpolitikát kíván folytatni.[39] A keleti politika újdonsága volt, hogy a gyengülő moszkvai központ mellett fejleszteni kell a kapcsolatokat az egyes tagköztársaságokkal is. Különösen fontos volt Anatolij Zlenko külügyminiszter 1990. augusztusi budapesti látogatása, mely alkalommal Antall világossá tette, hogy Magyarország tiszteletben tartja a fennálló határokat, ugyanakkor szorgalmazza a területi autonómia megadását Kárpátaljának.[40] Magyarország többször jelezte Ukrajnának a szuverenitási törekvések támogatását, Moszkva ellenkezése ellenére.[41]

Az 1991 augusztusi moszkvai puccs alatt Antall kiállt a gorbacsovi vezetés mellett, noha a restaurációs kísérlet nem kis izgalmat okozott Magyarországon is. A miniszterelnök összehívta a Nemzetbiztonsági Kabinetet, majd televíziós beszédben szólt a lakossághoz, elítélve az államcsínyt. A budapesti szovjet nagykövet beteget jelentett, csak a puccs kudarcba fulladása után gyógyult fel.[42]

Az 1939-es Molotov–Ribbentrop-paktumban a Szovjetunió és Németország megegyezett a katonai semlegességről, a szerződés titkos záradékában pedig felosztották egymás között Kelet-Közép-Európát. A Szovjetunió befolyása alá került Finnország, a balti államok, Lengyelország területéből Galícia, Románia területéből Bukovina, Moldova területéből Besszarábia egy része. 1991 augusztusában, röviddel az elbukott moszkvai puccs után, Magyarország külügyminisztériumi nyilatkozatban nyilvánította törvénytelennek és érvénytelennek a paktumot. A hónap végén Antall József miniszterelnök a Budapestre látogató Andrej Kozirjev orosz külügyminiszternek kifejtette: a balti államok szuverenitási törekvéseit Magyarország másként kezeli, mint a többi szovjet tagköztársaságét, mivel ezek a Magyarország által el nem ismert paktum révén kerültek szovjet fennhatóság alá.[43]

---

[39] Keskeny Ernő: *A magyar–orosz kapcsolatok 1989–2002.* Budapest, Századvég, 2012. 71.

[40] Uo. 82. A kárpátaljai autonómiakérdés 20. századi történetének összefoglalóját lásd: Fedinec Csilla: *Kárpátalja: örökség és társadalom.* Budapest, Typotex Kiadó, 2022.

[41] Keskeny (2012): i. m. 83–85; Alfred A. Reisch: Hungary Intensifies Bilateral Ties with Ukraine. *Comparative Southeast European Studies* 6 (1991) 325–330.

[42] Keskeny (2012): i. m. 88; Jeszenszky Géza: Antall József, a külpolitikus. In: Jeszenszky Géza – Kapronczay Károly – Biernaczky Szilárd (szerk.): *A politikus Antall József – az európai úton.* Budapest, Mundus, 2006. 83.

[43] Keskeny (2012): i. m. 90.

1991. december 6-án Antall József három alapszerződést írt alá az akkor még hivatalosan fennálló Szovjetunióban: kettőt Moszkvában, egyet pedig Kijevben. Az 1967-es barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés kiváltására az új magyar–szovjet alapszerződés előkészítése körüli munkálatok körülbelül egy évet vettek igénybe. Jeszenszky Géza külügyminiszter 1991 áprilisában a Norvég Külügyi Intézetben tartott előadásában a következőket mondta annak céljával kapcsolatban: „Új szerződést kívánunk kötni a Szovjetunióval, átalakítva a hagyományosan kommunista ihletésű úgynevezett barátsági és együttműködési megállapodást új típusú és szabadon kötött megállapodássá. Amennyire látom, vannak bizonyos nehézségek a megállapodás megkötését illetően, de a feladat egyáltalában nem lehetetlen."[44]

Feloldhatatlannak tűnő vitaponttá egyetlen kérdés vált – a szovjet fél által elvárt biztonsági záradék arról, hogy egyik fél sem csatlakozhat olyan szervezethez, amelyet a másik fél maga ellen irányulónak tekint. A magyar fél határozottan tiltakozott ellene – akárcsak Csehszlovákia és Lengyelország –, ami 1991 tavasza után egyre nehezebb lett, miután megszületett a szovjet–román alapszerződés, amely tartalmazta ezt a bizonyos klauzulát. A moszkvai puccs után, és azután, hogy a szovjet tagköztársaságok sorra kiáltották ki függetlenségüket, 1991 szeptemberében közelebb került a megállapodás azzal a kompromisszummal, hogy a szerződésben a biztonság kérdését multilaterális körbe helyezik át.[45]

Ezzel a tárgyalások nyugvópontra jutottak, és párhuzamosan megkezdődött a magyar–orosz alapszerződés előkészítése is. A szövegét a magyar fél terjesztette elő novemberben, az aláírást pedig Borisz Jelcin orosz elnök december közepére tervezett magyarországi látogatására tervezték. Azonban a felgyorsuló események hatására Antall miniszterelnök az ukrán függetlenségi referendum utáni látogatása alkalmával, december 6-án Moszkvában Gorbacsovval aláírta a szovjet, Jelcinnel pedig az orosz alapszerződést. A szovjet szerződés ekkor tulajdonképpen már fölösleges volt, Antall azonban ragaszkodott hozzá, a szovjet kapcsolatot lezáró aktusként tekintett rá, különösen, hogy az 1956-os szovjet katonai intervenció elítélése külügyminiszteri levélváltással hivatalos formában is megtörtént, ami a szerződés szerves része lett.[46] Jelcin 1992. őszi látogatása során a magyar Országgyűlésben is elnézést kért 1956 eltiprásáért. A gesztusok ellenére Antall megingathatatlanul óvatos volt Oroszországgal kapcsolatban, mivel úgy vélte, naivitás lenne remélni, hogy az lemond politikai

[44] Magyar Külpolitikai Évkönyv, 1991. 185.
[45] Keskeny (2012): i. m. 78, 80
[46] Uo. 91–92, 94.

szerepéről a közép-európai térségben, noha a tőle való nyersanyagfüggés miatt továbbra is fontos gazdasági partner.[47]

Moszkvából visszaúton Kijevben került sor a magyar–ukrán alapszerződés szignálására, igen rövid program keretében. „Rövid megbeszélés, aláírás és vacsora volt a programban és máris indultak haza."[48]

A független Ukrajna számára ez volt az első nemzetközi szerződés. Magyarország számára pedig a (poszt)szovjet térség relációjában Ukrajna volt a legfontosabb – közvetlen szomszédságában kialakulóban volt egy új állam, melynek nyugati határrészénél magyar kisebbségi közösség élt.

4. Az 1991-es magyar–ukrán konzuli egyezmény

Göncz Árpád 1990 szeptemberi ukrajnai látogatásakor a magyar köztársasági elnök és Leonyid Kravcsuk, az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Legfelsőbb Tanácsának elnöke – azaz a parlament elnöke, aki ebben a minőségében 1990 júliusától kezdve Szovjet-Ukrajna vezetője volt – közös közleményt adott ki, melyben leszögezték: „A Felek kifejezték azt a szándékukat, hogy további lépéseket tesznek az országaikban élő nemzeti kisebbségek jogainak kodifikálása és védelme érdekében."[49] Az áttörést Kravcsuk budapesti látogatása hozta meg 1991. május 30. és június 1. között, amikor kilenc dokumentum került aláírásra, s ezzel kezdetét vette a magyar–ukrán szerződéses-jogi bázis kiépítése. Köztük volt a konzuli egyezmény, illetve a Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, valamint a Jegyzőkönyv a Nyilatkozathoz a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén.

Az 1991. május 31-én Budapesten aláírt kétoldalú konzuli egyezmény[50] egyike a nemzetközi gyakorlatban előszeretettel kötött bilaterális konzuli szer-

---

[47] Győri Szabó Róbert: *A magyar külpolitika története 1858-tól napjainkig.* Helikon, 2011. 352.

[48] Páldi András: *Egyre távolabb Moszkvától.* Budapest, Belvárosi Könyvkiadó, 1996. 256.

[49] Magyar Külpolitikai Évkönyv, 1990. 247.

[50] „Konzuli Egyezmény a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság között" (Magyarországon kihirdette: a 2000. évi VIII. törvény). Leonyid Kravcsuk, aki akkor az Ukrán SZSZK Legfelső Tanácsának volt az elnöke, hivatalos budapesti látogatása apropóján került sor a konzuli egyezmény aláírására. Ugyanekkor négy közös nyilatkozatot is aláírtak a két ország képviselői: a kapcsolatok alapjairól, a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításáról, a humanitárius együttműködésről és a műszaki-tudományos együttműködésről. Magyar Külpolitikai Évkönyv, 1991. 34.

ződéseknek.[51] Ilyen megállapodásokat az államok általában két okból kötnek. Egyrészt előfordulhat, hogy a szerződő felek között nincs hatályban[52] a ma már a konzuli kapcsolatok joga legfontosabb nemzetközi egyezményének tekintett a „konzuli kapcsolatokról szóló 1963. évi bécsi egyezmény" (a továbbiakban: 1963. évi bécsi egyezmény), amely többoldalú szerződés, és egyúttal nagy részében ún. kodifikációs szerződésnek[53] is tekinthető, ebbéli minőségében pedig az érintett tárgykörre vonatkozó legfontosabb nemzetközi szokásjogi szabályokat is tartalmazza. Az 1963. évi bécsi egyezmény hiányában nyilván célszerű lehet a két állam közötti alapvető fontosságú konzuli szabályokat legalább bilaterális szerződésben rendezni. A másik lehetséges ok pedig az 1963. évi bécsi egyezmény nyújtotta jogi keret mintegy kiegészítése, pontosítása kétoldalú konzuli egyezmény segítségével. Ez utóbbi volt a helyzet a Magyar Köztársaság és az Ukrán SZSZK között 1991 derekán, ugyanis mindkét fél már akkor részese volt az 1963. évi bécsi egyezménynek.[54]

A magyar–ukrán bilaterális egyezmény érdekessége, hogy az csak 1993. február 4-én lépett hatályba,[55] magyar részről pedig további hét évet kellett várni annak kihirdetésére.[56] Az 1977. évi szovjet alkotmány alapján a szocialista szov-

---

[51] Michael Richtsteig: *Wiener Übereinkommen über diplomatische und konsularische Beziehungen. Entstehungsgeschichte, Kommentierung, Praxis.* 2. Auflage. Baden-Baden, Nomos, 2010. 259.

[52] Ez a probléma valójában ma már csak tizenhárom, zömmel afrikai (Bissau-Guinea, Burundi, Csád, Comore-szigetek, Dél-Szudán, Elefántcsontpart, Etiópia, Kongói Köztársaság, Közép-afrikai Köztársaság) és ázsiai (Afganisztán, Izrael), valamint egy európai (San Marino) és egy óceániai (Palau) országot érint, ugyanis a konzuli kapcsolatokról szóló 1963. évi bécsi egyezménynek a 193 ENSZ-tagállam közül 180-an részesei voltak, továbbá szintén részes fél a Szentszék, illetve az ún. Palesztin Állam (State of Palestine) mint ENSZ-megfigyelő országok. https://bit.ly/38n7EkT (2022. 01. 07.).

[53] Csatlós Erzsébet: *A konzuli védelem európai közigazgatása. Az együttműködések szervezeti és eljárásjoga az uniós polgár konzuli védelemhez való jogának tükrében.* Szeged, Iurisperitus Kiadó, 2019. 42.

[54] A Magyar Népköztársaság 1987. június 19-én, az Ukrán SZSZK pedig 1989. április 27-én vált az 1963. évi bécsi egyezmény részesévé. A szocialista országok sokáig ódzkodtak attól, hogy az 1963. évi bécsi egyezmény részeseivé váljanak, Hargitai József szerint azért, mert a nyugati országok nem kívánták elismerni a diplomatákat és konzulokat megillető kiváltságok és mentességek azonos szintjét. Hargitai József: *A diplomáciai és konzuli kapcsolatok joga.* Budapest, Aula Kiadó, 2005. 435.

[55] Lásd: „a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság között Budapesten, 1991. május 31-én aláírt Konzuli Egyezmény kihirdetéséről szóló 2000. évi VIII. törvény" 1. és 3. §-ait, valamint a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 43. cikk (1) bekezdését.

[56] A kihirdetés késedelmes voltának ebben az esetben nem volt nagy gyakorlati jelentősége, mivel a konzuli egyezmény rendelkezéseit már annak hatálybalépésétől ideiglenesen alkalmazni kellett. Vö. „a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság között Budapesten, 1991. május 31-én aláírt Konzuli Egyezmény kihirdetéséről szóló 2000. évi VIII. törvény" 3. §-a.

jet köztásaságoknak, vagyis lényegében a Szovjetunió tagköztársaságainak voltak bizonyos külügyi jogosítványai, így kapcsolatba léphettek más államokkal, azokkal bizonyos területeken nemzetközi szerződéseket köthettek, diplomáciai és konzuli képviselőket cserélhettek velük, végül részt vehettek nemzetközi szervezetek munkájában.[57] Az is igaz természetesen, hogy a tagköztársaságok nem igazán éltek, élhettek ezen jogaikkal a gyakorlatban, a nemzetközi szervezetekben való részvétel lehetőségét leszámítva.[58] Közismert például, hogy a Szovjetunió mellett a Belorusz SZSZK és az Ukrán SZSZK is alapító tagja volt az Egyesült Nemzetek Szervezetének, formailag annak munkájában részt is vettek, sőt, állandó képviseletet tartottak fenn az ENSZ mellett, és nemzetközi szerződések részeseivé váltak. A magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezményt a felek tehát az 1963. évi bécsi egyezménybe foglalt szabályok kiegészítése és továbbfejlesztése érdekében kötötték meg.[59] A multilaterális szerződésben részes államok az 1963. évi bécsi egyezmény hatálybalépését követően is fenntartották hatályukban korábbi bilaterális konzuli egyezményeiket, sőt, újakat is kötöttek,[60] illetve kötnek. Magyarországnak például körülbelül negyven másik állammal volt hatályos kétoldalú konzuli egyezménye 2018-ban.[61]

A magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezménynek az 1963. évi bécsi egyezménytől különböző rendelkezései valóban ez utóbbi szabályainak pontosítását, kiegészítését vagy továbbfejlesztését szolgálják, mégpedig főként a konzuli kiváltságok és mentességek, valamint a konzuli feladatok területein. Ezek közül lényeges, hogy a joghatóság alóli mentesség eseteiben,[62] amelyik egyike a legfontosabb személyes kiváltságoknak és mentességeknek, a Magyarországon működő ukrán, valamint az Ukrajna területén dolgozó magyarországi konzuli

---

[57] Lásd: a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége 1977. évi alkotmányának 80. cikkét.

[58] Halász Iván: Közép-európai kitekintés és a születőben lévő államok külügyi tevékenységének problémája. In: Bába Iván – Baller Barbara – Halász Iván – Tóth Norbert (szerk.): *A magyar külügyi igazgatás alapjai.* Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2016. 80.

[59] Lásd: a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény preambulumának harmadik bekezdését. Hargitai az ilyen szerződéseket nevezi „korszerű" konzuli egyezményeknek. Hargitai (2005): i. m. 436.

[60] Az 1963. évi bécsi egyezmény 73. cikk (2) bekezdése kifejezetten lehetővé teszi ilyen kétoldalú szerződések kötését, ráadásul éppen a hivatkozott egyezmény szabályainak megerősítése, kiegészítése, továbbfejlesztése vagy alkalmazásuk kiszélesítése érdekében.

[61] Becánics Adrienn: Konzuli kapcsolatok. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia.* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok Gábor.) https://bit.ly/3khoxAm (2018). (2022. 04. 22.); F. Tóth Gábor: Konzuli egyezmények. In: Bába Iván (főszerk.): *Diplomáciai lexikon. A nemzetközi kapcsolatok kézikönyve.* Budapest, Éghajlat Könyvkiadó, 2018. 276.

[62] Mentesség a fogadó állam büntető, polgári és közigazgatási joghatósága alól.

tisztviselők esetében a jogi védelmet a hagyományos konzuli kiváltságok és mentességek szintjéről a diplomatákat megillető garanciák szintjére emeli fel.[63] Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az érintettek mentesek a fogadó ország büntető joghatósága alól, vagyis büntetőeljárás velük szemben nem indítható; ha folyamatban lévő büntetőeljárás során merül fel adat a mentességükre vonatkozóan, az eljárást fel kell függeszteni, ha pedig a fogadó ország a mentességről nem mond le, az eljárást meg kell szüntetni. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a konzuli tisztviselő mentesülne a küldő állam büntető joghatósága alól, vagyis a fogadó ország kérheti, hogy az érintettel szemben a küldő államban folytassák le a büntetőeljárást, ha esetleg az hivatalból eleve nem indult volna már meg. Ugyanígy mentesek a konzuli tisztviselők a magyar–ukrán kétoldalú viszonyban a fogadó ország közigazgatási joghatósága alól is, a polgári joghatóság alól pedig a diplomáciai kapcsolatokról szóló 1961. évi bécsi egyezményben meghatározott kivételekkel.[64] Hasonlóképpen, a konzuli képviseletek igazgatási-műszaki, továbbá kisegítő személyzetéhez tartozó munkatársak (a kétoldalú egyezmény szóhasználatában: „a konzuli képviselet munkatársai") is lényegében a diplomáciai képviseletek hasonló munkakörben dolgozó munkatársai által élvezett kiváltságokra és mentességekre jogosultak az egyezmény alapján.[65]

A magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény más szabályai is a diplomáciai képviseletek személyzetének tagjaihoz hasonló kiváltságokat és mentességeket biztosítanak az egymás országaiban tevékenykedő konzuli tisztviselőknek és a konzuli képviselet munkatársainak. Így a konzuli tisztviselők nem kötelesek tanúvallomást tenni,[66] míg a konzuli képviselet munkatársait csak a hivatali kötelezettségeivel kapcsolatos kérdésekkel összefüggésben illeti meg ez a jog.[67] A konzuli poggyász is a diplomáciai poggyászokkal lényegében megegyező, és az 1963. évi bécsi egyezményhez képest jelentősebb védelmet élvez a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény alapján. Eszerint a konzuli poggyászt nem lehet sem felnyitni, sem pedig feltartóztatni,[68] míg az 1963. évi bécsi egyezmény e szabály alól ismer kivételeket.[69] Nemcsak a konzuli poggyász, hanem a konzuli

---

[63] Lásd a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 15. cikk (1) bekezdését.

[64] Lásd a diplomáciai kapcsolatokról szóló 1961. évi bécsi egyezmény 31. cikk (1) bekezdés a–c. pontjait, továbbá (3) bekezdését (Magyarországon kihirdette az 1965. évi 22. törvény), valamint a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 15. cikk (1) bekezdését.

[65] Lásd a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 15. cikk (2) bekezdését.

[66] Lásd a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 16. cikk (1) bekezdését.

[67] Lásd a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 16. cikk (2) bekezdését.

[68] Lásd a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 13. cikk (3) bekezdését.

[69] Lásd a konzuli kapcsolatokról szóló 1963. évi bécsi egyezmény 35. cikk (3) bekezdését (Magyarországon kihirdette az 1987. évi 13. törvény).

tisztviselők személyes poggyásza[70] is élvez egy bizonyos fokú védelmet a magyar–ukrán kétoldalú egyezmény értelmében, amely megint csak nagyvonalúbb, mint a vonatkozó egyetemes szabályozás. Eszerint a konzuli tisztviselők személyes poggyásza mentes a vámvizsgálat alól, kivéve, ha komoly ok van annak feltételezésére, hogy a poggyász nem személyes használatra szolgáló tárgyakat vagy olyan cikkeket tartalmaz, „amelyek törvényi behozatali vagy kiviteli, illetve közegészségügyi tilalom alá esnek. Az ilyen vámvizsgálatot a konzuli tisztviselő vagy az általa megbízott képviselő jelenlétében kell lefolytatni."[71]

A konzuli feladatkörök kapcsán az 1963. évi bécsi egyezmény vonatkozó szabályainak kiegészítését jelenti, hogy a konzuli képviseletek nemcsak a két ország közötti kereskedelmi, gazdasági, kulturális és tudományos kapcsolatok fejlesztését, a baráti kapcsolatok kialakítását hivatottak előmozdítani,[72] hanem tevékenységük kiterjed a pénzügyi, jogi, idegenforgalmi, környezetvédelmi, információs és humanitárius kapcsolatok fejlesztésére is.[73] A konzuli tisztviselők 1963. évi bécsi egyezményhez képesti többletfeladatai és jogai közé tartozik, hogy jogosultak konzuli kerületükben[74] saját állampolgáraikról nyilvántartást vezetni,[75] állampolgársági ügyekben nyilatkozatokat felvenni,[76] állampolgáraik aláírását hitelesíteni olyan dokumentumokon, amelyek tartalma nem ütközik a fogadó ország jogszabályaiba,[77] valamint az állampolgároktól vagyontárgyakat és iratokat átvenni, feltéve, hogy ezt a fogadó ország jogszabályai lehetővé teszik,[78] sőt, a konzuli tisztviselő még a távol lévő állampolgár képviseletét is elláthatja a fogadó ország hatóságai előtt.[79] Ezek a lehetőségek csak részben jelentenek többletjogokat a konzuli tisztviselők oldalán, mivel egy hányaduk a

---

[70] A konzuli poggyász a konzuli képviselet működését elősegítő, ahhoz szükséges tárgyakat, míg a személyes poggyász a konzuli tisztviselő személyes használatú tárgyait tartalmazza.

[71] Lásd a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 23. cikk (2) bekezdését.

[72] Lásd a konzuli kapcsolatokról szóló 1963. évi bécsi egyezmény 5. cikk b) pontját.

[73] Lásd a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 28. cikk (2) bekezdését.

[74] Konzuli kerület alatt értjük a fogadó állam területének azt a részét, amelynek (közigazgatási) határain belül az adott konzuli tisztviselő jogosult eljárni. A fogadó állam területe gyakran több konzuli kerületre oszlik a küldő állam nézőpontjából, ezek meghatározása azonban nem önkényes, ahhoz a fogadó országnak is hozzá kell járulnia előzetesen.

[75] Lásd a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 29. cikk (1) bekezdésének 1) pontját.

[76] Lásd a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 29. cikk (1) bekezdésének 2) pontját.

[77] Lásd a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 31. cikk (6) bekezdését.

[78] Lásd a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 31. cikk (7) bekezdését.

[79] Lásd a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 35. cikkét.

közjegyzői tevékenységbe illeszthető, más részük pedig az általános képviseleti-igazgatási feladatkör konkretizálását jelenti.[80]

Végül a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény széles körű jogokat biztosít a konzuli tisztviselők számára a küldő állam lobogója alatt közlekedő hajókkal, illetve a küldő államban lajstromba vett légijárművekkel kapcsolatban a fogadó államban felmerült ügyek intézésében.[81] A hajókra vonatkozó rendelkezések elsősorban az ukrán fél számára jelentenek gyakorlati kedvezményt, mégpedig az ún. nemzetközi Duna magyarországi szakaszán ukrán lobogó alatt közlekedő hajók és azok legénysége vonatkozásában.

[80] Lásd ezzel kapcsolatban: Hargitai József: *Nemzetközi jog a gyakorlatban.* Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008. 261.

[81] Lásd a magyar–ukrán kétoldalú konzuli egyezmény 38–42. cikkeit.

III.
A MAGYAR–UKRÁN ALAPSZERZŐDÉS

A magyar–ukrán alapszerződés az 1990-es évek elejének tipikus terméke – a benne foglalt főbb alapelvek (a területi integritás védelme, a kisebbségek védelmére tett utalások, a jószomszédi kapcsolatok sokrétű ápolása stb.) a korszak biztonságpolitikai aggodalmait és a kölcsönös garanciák kiemelt szerepét is tükrözik. Az alapszerződés egyik fontos szerepe az volt, hogy a kisebbségi kérdéssel kapcsolatos bizalmatlanságokat eloszlassa, és a két ország a kisebbségi ügyekben minél szélesebb körű együttműködést alakítson ki. Az alábbi elemzésben elsősorban ebből a szemszögből mutatjuk be az alapszerződést, ám fontos megjegyezni, hogy a gyakorlatban a kétoldalú kormányközi együttműködés mellett – sőt, 2010 óta inkább helyett – az egyoldalú anyaállami támogatások játszottak nagyobb szerepet nemcsak a kultúra és az oktatás, de a gazdasági fejlesztések terén is.

1. A területi klauzula

A magyar külügyminisztériumnak az alapszerződés ratifikációra előterjesztése kapcsán 1993. május 7-én kelt közleménye így mutatta be az alapszerződés keletkezéstörténetét. Göncz Árpád köztársasági elnök 1990. szeptemberi kijevi és kárpátaljai látogatása alkalmával a külügyminisztériumi államtitkárok tárgyalásán merült fel „államközi alapszerződés” megkötésének a gondolata. Az első szövegtervezetet az ukrán fél készítette el 1991 tavaszára, amelyben „nem szerepelt a két ország határának kérdése és nem volt benne utalás a kárpátaljai magyar kisebbségre”. „Szakértői egyeztetések után és ukrán igényre később került a tervezetbe a határok sérthetetlenségének elve.” 1991 októberére készült el a második, javított tervezet, amiben már szerepelt a területi klauzula és a magyar kisebbség jogait rögzítő cikk. Október végén Kijevben került sor az újabb szakértői egyeztetésre. „A magyar kormány álláspontja az volt, hogy

Magyarország (a december 1-jei népszavazás eredményeinek figyelembevételével) lépjen mielőbb diplomáciai kapcsolatra a független Ukrajnával. Mindezen előzmények után, az ügyet végig szorosan figyelemmel kísérő külügyminiszter [Jeszenszky Géza] javaslatára írta alá 1991. december 6-án Kijevben Antall József miniszterelnök a magyar–ukrán szerződést."[82]

Nem tudni, miért telt el annyi idő az előkészítésről szóló megállapodás és az első tervezet megszövegezése között, illetve miért az ukrán fél kezdte el a szöveg megírását, de találgatni tudunk Páldi Andrásnak, Magyarország akkori kijevi főkonzuljának (1991 decemberétől első nagykövetének) egyéni hangvételű visszaemlékezése alapján. Páldi szerint Göncz szeptemberi látogatása után Budapest megtorpant. Szóbeli egyezség alapján Kijev várta Jeszenszky Géza külügyminisztert és a szakértőket, azonban ez a látogatás elmaradt. Budapest indoklás nélkül halogatott, a főkonzul feltételezése szerint azért, mert a döntésre befolyást gyakorló külügyi jogászok hónapokra befagyasztották a kérdést: a Szovjetunió rendületlenül fennállt, az ukrán szuverenitás kinyilvánítása pedig távol volt a szecessziótól. Páldi azt is feltételezte, hogy a szeptemberi látogatás után azért sem kezdődött el látható módon a munka, hogy így az eredményt majd ne a köztársasági elnökhöz, hanem az MDF-kormányhoz kössék.[83]

Jeszenszky visszaemlékezése szerint sem munkatársaiban – diplomaták, nemzetközi jogászok –, sem a szerződés kidolgozásában részt vevő ukrán szakértőkben nem merült fel a munka során, hogy a szerződés viták forrása lehet.[84] Ugyancsak Jeszenszky dokumentáltan hivatkozik arra, hogy az ukrán fél a területi klauzula szerepeltetéséhez kötötte a kisebbségi jogok szavatolását.[85]

A területi klauzula – a „német formula" – megszövegezése először az NSZK és a Lengyel Népköztársaság között 1970-ben megkötött, a két ország kapcsolatai normalizálásának alapjairól szóló varsói szerződés[86] 1. cikk (2) bekezdésében szerepelt, beleértve a „most és a jövőben" („jetzt und in der Zukunft") kitételt is. Ez a fordulat aztán az NSZK és az NDK közötti 1972. évi alapszerző-

---

[82] Magyar Külpolitikai Évkönyv, 1993. 205–206.

[83] Páldi (1996): i. m. 221–226.

[84] Jeszenszky Géza: *Kísérlet a trianoni trauma orvoslására. Magyarország szomszédsági politikája a rendszerváltozás éveiben.* Budapest, Osiris Kiadó, 2016. 266.

[85] Uo. 272.

[86] Warschauer Vertrag (Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Volksrepublik Polen über die Grundlagen der Normalisierung ihrer gegenseitigen Beziehungen, 7. Dezember 1970).

dés[87] 3. cikkében, az NSZK és Csehszlovákia közötti 1973. évi prágai szerződés[88] 4. cikkében, majd a Németország és Lengyelország között 1990. november 14-én megkötött határszerződés[89] 2. cikkében is megjelent, az ukrán fél innen vette a mintát, hogy a szerződésben ne csak a területi integritás szavatolása szerepeljen nemzetközi szerződésekre hivatkozva, hanem legyen külön területi klauzula is. Erre a határszerződésre hivatkozott az alapszerződések közül elsőként a két ország megbékélését szolgáló 1991. június 17-i német–lengyel alapszerződés is, amely a területi klauzulát tartalmazó szerződések mintaadójává vált a közép- és kelet-európai térségben,[90] Ukrajna és Magyarország is a legtöbb szomszédjával megkötött alapszerződésben szerepeltette. A két kivétel Ukrajna vonatkozásában volt – Moldova, amellyel közös határ mentén már fennállt a nemzetközileg el nem ismert szakadár állam, a de jure Moldovához tartozó Transznyisztria, illetve Oroszország, amellyel 2014 óta háborús konfliktusban áll, s amellyel az alapszerződést 2019-ben felmondta.[91]

Magyarországon az alapszerződést a parlamenti vita során, utcai gyűléseken, minden lehetséges fórumon éles támadások érték. A magyar politikai elitet nem csak a vita, maga a parlamenti (név szerinti) szavazás is rendkívüli módon megosztotta: a 386 képviselőből 279-en voltak jelen, 223-an szavaztak igennel, 39 nemmel, 17-en pedig tartózkodtak. A legtöbb nemmel szavazó és tartózkodó a legnagyobb kormánypárt, az MDF soraiból került ki. Az MDF az alapszerződés miatt szakadt ketté, vált ki belőle a radikális szárny, a Csurka István vezette MIÉP. Németh Zsolt, a Fidesz egyik vezető politikusa némi idő távlatából azt nyilatkozta: „[…] két okból is támogattuk az alapszerződést, és ebből csak az egyik az, hogy az elutasítás mentén jött létre a magyar szélsőjobb. Valódi külpolitikai bravúr volt, hogy alig öt nappal a független Ukrajna megszületése után Magyarország alapszerződést tudott aláírni. Ezt értékeltük azzal, hogy igent mondtunk a szerződésre, annak ellenére, hogy a kissé sebtiben összekalapált dokumentummal kapcsolatban voltak kétségeink. Úgy véljük, hogy a

[87] Vertrag über die Grundlagen der Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik [„Grundlagenvertrag"], 21. Dezember 1972.

[88] Treaty of Mutual Relations Between the Federal Republic of Germany and the Czechoslovak Socialist Republic, Signed at Prague, December 11, 1973. Lásd *United States-Department of State. Documents on Germany 1944–1985.* Washington, Department of State, [s. d.]. 1256–1258.

[89] Deutsch-polnischer Grenzvertrag vom 14. November 1990 (Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Republik Polen vom 14. November 1990 über die Bestätigung der zwischen ihnen bestehenden Grenze).

[90] Ilyen az 1990-es évek első feléből a német–csehszlovák, lengyel–orosz, lengyel–ukrán, lengyel–litván, lengyel–belarusz szerződés. Keskeny (2012): i. m. 96; Jeszenszky (2016): i. m. 265.

[91] Law of Ukraine „On Termination of the Treaty on Friendship, Cooperation and Partnership between Ukraine and the Russian Federation" No. 2643-VIII, 06. 12. 2018.

határklauzulának nem volt megfelelő ellentételezése, bár tény, hogy az ukránok a kisebbségpolitika vonatkozásában több kötelezettséget vállaltak, mint amit akár a szlovák, akár a román fél eddig akár csak homályosan is megígért volna."[92]

A *Beszélő* hetilapnak 1993-ban Fodó Sándor, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnöke többek között kifejtette: „A magyar kormányzat nagy hibát követett el akkor, amikor 1990-ben, a magyar–ukrán alapszerződés kidolgozásakor nem kérte ki a kárpátaljai magyarok véleményét a vitatott második cikkely kérdéséről. Ennek ellenére én úgy vélem, ma már nem lehet kitérni a ratifikáció elől. […] A nagyobb baj az lenne, ha nem ratifikálnák a szerződést. Az ukrajnai vezető körök hangulatát ismerve, nagyon ártana a kárpátaljai magyarság ügyének, ha most a magyar fél a szerződés újratárgyalását követelné. Annak ellenére, hogy MDF-es meggyőződésű személy vagyok, nem zavar az, hogy a ratifikálást az ellenzéki pártok támogatják, miközben az MDF egy része nem akarja. Úgy gondolom ugyanis: arról, hogy a kárpátaljai magyarság hova akar tartozni, úgysem Magyarország dönt. Ez a mi személyes ügyünk." Fodó még hozzátette: „Nagyon nehéz érzelmileg meggyőzni az itt élőket arról, hogy a magyar–ukrán alapszerződés nem a kárpátaljai magyarság elárulása, hanem épp a fellendülés egyetlen esélye."[93] A fenti álláspontot Kőszeg Ferenc SZDSZ-es képviselő teljes terjedelmében felolvasta a parlamentben az alapszerződés vitája során 1993. május 11-én.[94] Fodó korábban 1993. április 7-i, Antall József miniszterelnöknek írt levelében is a kárpátaljai magyarok érdekében állónak nevezte a szerződést.[95]

Fodó és az alapszerződést ellenzők állításával szemben áll Keskeny Ernő – a kérdéses időszakban a külügyminisztérium vezető tisztségviselője, komoly diplomáciai karriert az Orbán-kormányok idején futott be – állítása, aki levéltári kutatásokra épülő szaktudományos monográfiájában szögezi le: „A bírálatok szerint a szerződés a kárpátaljai magyarság feje felett köttetett, ugyanakkor a helyzet ezzel szemben az, hogy többszörös egyeztetés történt a legfontosabb kárpátaljai magyar szervezet [a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség]

---

[92] Mink András: „Az alapszerződés ma inkább bunkósbot, nem a történelmi megbékélés eszköze". Interjú Németh Zsolttal, a Fidesz alelnökével, a parlament emberjogi és kisebbségi bizottságának elnökével a kisebbségi politikáról. *Beszélő,* https://bit.ly/3LiEBNP (2021. 09. 01.).

[93] Lásd Fodó Sándor, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnöke: „Csapdában vagyunk". Megjelent: Kiss Ilona: Nincs és nem is lesz… Körkérdés a magyar–ukrán alapszerződésről. Kárpátkelepce. *Beszélő,* https://bit.ly/38plVNQ (2021. 09. 01.). „A magyar–ukrán szerződés nem a kárpátaljai magyarság elárulása" címmel lehozta a *Kárpátalja* c. lap is.

[94] *Országgyűlési Napló*, 1993. május 11. https://bit.ly/3rSodfy (2021. 09. 01.).

[95] Jeszenszky (2016): i. m. 273.

vezetőivel."[96] A tisztánlátást nehezítette, hogy a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséget belső ellentétek feszítették, ami az érdekképviseleti szerv szakadásához vezetett. Nem nyilvánosan ezt Fodó is elismerte. Többek között 1992. december 7-i budapesti látogatásán emlékeztetőt adott át Antallnak, amelyben kifejtette, hogy nem szerencsés Kárpátalja ügyeit olyanokra bízni, akik onnan származnak, illetve „a Beregszászban élő, de állami-hatalmi függésben élők" nem mindig képviselik megfelelően a KMKSZ érdekeit.[97] Az utóbbi utalás volt a KMKSZ belső ellenzékére.

A magyar–ukrán alapszerződés volt az első olyan nemzetközi szerződés, amelyet a már független Ukrajna más állammal megkötött.[98] Az egyezmény, miután a két ország alkotmányos követelményeinek megfelelően megerősítette azt,[99] a ratifikációs okmányok budapesti kicserélésének napján, 1993. június 16-án lépett hatályba,[100] magyar törvényi kihirdetésére azonban csak 1995-ben került sor. A magyar–ukrán alapszerződést, a többi, Magyarország és szomszédai közötti alapszerződéssel egyezően,[101] a felek határozott időre, tíz évre kötötték azzal, hogy az az időbeli hatály megszűnését követően automatikusan újabb öt évre meghosszabbodik, ha valamelyik fél az „évfordulót" megelőző egy esztendőn belül nem jelzi a másik országnak, hogy fel kívánja mondani az egyezményt.[102]

2. Tartalmi értékelés

A történelmi múlt szerepe (preambulum)

Az alapszerződés preambuluma a két ország történelmi múltban gyökerező kapcsolataira hivatkozik, mint amelyre bilaterális viszonyukban a felek építenek,

---

96 Keskeny (2012): i. m. 96.

97 Az eredeti dokumentum alapján idézi Jeszenszky (2016): i. m. 269.

98 Fedinec Csilla – Font Márta – Szakál Imre – Varga Beáta: *Ukrajna története: régiók, identitás, államiság.* Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont – Gondolat Kiadó, 2021. 397.

99 Megjegyzendő, hogy míg Ukrajna az alapszerződést már 1992. július 1-jén ratifikálta, Magyarországon ez jelentős belpolitikai vitákhoz és végül a legnagyobb kormánypárt, az MDF szakadásához és a MIÉP megalakulásához vezetett. Lásd Jeszenszky Géza: Az 1991-es magyar–ukrán alapszerződés jelentősége. In: Fedinec Csilla (szerk.): *„Kijevi csirke." (Geo)politika a mai Ukrajnában.* Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont – Kalligram, 2019. 54–57; Fedinec – Font – Szakál – Varga (2021): i. m. 396–397.

100 Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 23. cikkét és az 1995. évi XLV. törvény 1. §-át.

101 Elemzésüket lásd Vizi (szerk.) (2021): i. m.

102 Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 22. cikkét.

továbbá fontos és alapvető nemzetközi jogi normákra, nemzetközi szervezetekre és együttműködésékre utal. Ez utóbbiak egy része az alapszerződés normatív rendelkezései közé is bekerült, mégpedig rögtön az 1–7. cikkekbe. Érdekesség, hogy a szintén az ebben az évben aláírt magyar–orosz alapszerződés preambuluma is hasonló szövegezésű, orosz viszonylatban az érintett két ország „történelmi múltban gyökerező kapcsolataira, egymás kölcsönös tiszteletére és a jószomszédság[103] hagyományaira"[104] hivatkozik. Az ukrán relációban csak „országaik történelmi múltban gyökerező kapcsolatai"[105] megfogalmazás szerepel, a „kölcsönös tisztelet és az együttműködés" és a „jószomszédság" jelen időben került megfogalmazásra az alapszerződés ünnepélyes bevezetőjében.[106]

A „történelmi múltban gyökerező kapcsolatokra" történő utalás amúgy nem gyakori a Magyarország által kötött alapszerződésekben.[107] A magyar–román[108] vagy a magyar–szlovák[109] alapszerződésekből például teljesen hiányzik, a magyar–szlovén[110] és a magyar–horvát[111] alapszerződésekben pedig az „országaikat összekötő barátság" formulát használják, a magyar–lengyel

---

[103] A két ország természetesen a történelem során többször is rendelkezett közös szárazföldi határokkal, kérdés ugyanakkor, hogy ez mennyiben vezetett „jószomszédsági hagyományok" kifejlődéséhez.

[104] Lásd a magyar–orosz alapszerződés második preambulumbekezdését.

[105] Lásd uo.

[106] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés harmadik preambulumbekezdését.

[107] Hasonló megoldással találkozhatunk „a Magyar Köztársaság és a Lett Köztársaság közötti, Rigában, 1992. augusztus 7-én aláírt, baráti kapcsolatok és együttműködés alapjairól szóló Szerződésben" (kihirdette: az 1995. évi LXXVII. törvény), „a Magyar Köztársaság és a Litván Köztársaság közötti, Vilniusban, 1992. augusztus 8-án aláírt, baráti kapcsolatok és együttműködés alapjairól szóló Szerződésben" (kihirdette: az 1995. évi LXXVIII. törvény), „a Magyar Köztársaság és az Észt Köztársaság közötti, Tallinnban, 1992. augusztus 8-án aláírt, baráti kapcsolatok és együttműködés alapjairól szóló Szerződésben" (kihirdette: az 1995. évi LXXIV. törvény), vagy éppen a „Magyar Köztársaság és Mongólia között a baráti kapcsolatokról és az együttműködésről szóló, Budapesten, 1998. január 28-án aláírt Szerződésben" (kihirdette: a 2000. évi XXIX. törvény).

[108] „A Magyar Köztársaság és Románia között Temesvárott, 1996. szeptember 16-án aláírt, a megértésről, az együttműködésről és a jószomszédságról szóló Szerződés" (kihirdette: az 1997. évi XLIV. törvény).

[109] „A Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság között Párizsban, 1995. március 19-én aláírt, a jószomszédi kapcsolatokról és a baráti együttműködésről szóló Szerződés" (kihirdette: az 1997. évi XLIII. törvény).

[110] Lásd „a Magyar Köztársaság és a Szlovén Köztársaság között Budapesten, 1992. december 1-jén aláírt barátsági és együttműködési Szerződés" (kihirdette: az 1995. évi XLVI. törvény) második preambulumbekezdését.

[111] Lásd „a Magyar Köztársaság és a Horvát Köztársaság között Budapesten, 1992. december 16-án aláírt, a baráti kapcsolatokról és együttműködésről szóló Szerződés" (kihirdette: az 1995. évi XLVII. törvény) második preambulumbekezdését.

alapszerződésben[112] „a két államot és azok nemzeteit összekötő barátság sok évszázados hagyományaira"[113] alapoznak, magyar–német viszonylatban[114] „az országaikat és népeiket összekötő, évszázadok során kialakult hagyományos barátság" fordulatot alkalmazzák.[115] Ehhez hasonló módon fogalmaz a magyar–olasz,[116] a magyar–görög,[117] illetve a magyar–spanyol[118] barátsági és együttműködési megállapodás is, míg a 2021-ben aláírt magyar–szerb alapszerződés[119] a „két államot és nemzeteiket összekötő barátságról",[120] „mélyen gyökerező történelmi és kulturális kapcsolatokról",[121] sőt, „szoros szövetségesi viszonyról",[122] valamint „baráti viszonyról"[123] beszél.

Ezek a szerződési fordulatok tekinthetők részben „pillanatfelvételeknek" is, amennyiben az adott megállapodás aláírásakor a felek azt gondolták, illetve olyan szándékkal szignálták az egyezményt, hogy a két érintett ország közötti kapcsolatok előmozdítása alapvető fontosságú mindkettőjük számára, és ennek egyértelművé tétele érdekében valamilyen történelmi utalást is elhelyeztek a szerződésben, függetlenül attól, hogy később változott vagy sem a kétoldalú viszony jelentőségéről vallott külpolitikai meggyőződés. Emellett természetesen a régi baráti kapcsolatra vagy általában a közös múltra utalás elmaradása is árulkodó lehet annyiban, amennyiben mutathatja a kétoldalú viszony történelmi terheltségét is, különösen szomszédos országok esetében, vagy legalábbis azt, hogy az érintett országok valamivel kevésbé fontosak egymásnak, mint mások.

---

[112] „Szerződés a Magyar Köztársaság és a Lengyel Köztársaság közötti baráti és jószomszédsági együttműködésről" (kihirdette: az 1995. évi LXXVI. törvény).

[113] Lásd a magyar–lengyel alapszerződés második preambulumbekezdését.

[114] „Szerződés a Magyar Köztársaság és a Németországi Szövetségi Köztársaság közötti, baráti együttműködésről és az európai partnerségről" (kihirdette: az 1995. évi LXXIX. törvény).

[115] Lásd a magyar–német alapszerződés második preambulumbekezdését.

[116] „A Magyar Köztársaság és az Olasz Köztársaság között Budapesten, 1991. július 6-án aláírt barátsági és együttműködési Szerződés" (kihirdette: az 1997. évi XXXVIII. törvény).

[117] „A Magyar Köztársaság és a Görög Köztársaság között Budapesten, 1992. április 3-án aláírt barátsági és együttműködési Szerződés" (kihirdette: az 1997. évi XXXV. törvény).

[118] „A Magyar Köztársaság és a Spanyol Királyság közötti, Madridban, 1992. február 6-án aláírt, barátsági és együttműködési Szerződés" (kihirdette: az 1995. évi LXXX. törvény).

[119] „Szerződés Magyarország Kormánya és a Szerb Köztársaság Kormánya között a baráti kapcsolatokról és a stratégiai partnerségi együttműködésről" (kihirdette: az 554/2021. (IX. 29.) Korm. rendelet).

[120] Lásd a magyar–szerb alapszerződés első preambulumbekezdését.

[121] Lásd a magyar–szerb alapszerződés második preambulumbekezdését.

[122] Uo.

[123] Lásd a magyar–szerb alapszerződés negyedik preambulumbekezdését.

Az együttműködés alapelvei (1. cikk)

A magyar–ukrán alapszerződés 1. cikke felsorolja azokat az elveket, amelyek „által vezérelve (a felek) tevékenykednek". Ezeknek a princípiumoknak egy része a nemzetközi jognak is alapelvi jelentőségű szabálya. Így a szuverén egyenlőség elve, az erőszak tilalma, a viták békés rendezésének elve, az emberi jogok védelme, a népek önrendelkezési jogának nevesített részjogosultságai[124] („népek egyenjogúsága és a sorsuk feletti rendelkezéshez való joguk tiszteletben tartása"), az ENSZ Alapokmányából fakadó, gyakran ún. kógens normák,[125] illetve elvek. Más felsorolt princípiumok pedig elsősorban az ENSZ Közgyűlése által 1970-ben elfogadott, „a nemzetközi jognak az államok közötti együttműködésre és baráti kapcsolatokra vonatkozó elveiről szóló Nyilatkozatából,[126] illetve az EBEÉ-/EBESZ-folyamat[127] keretében kiérlelt dokumentumokból lehetnek ismerősek, mint amilyen például a beavatkozás tilalma,[128] a határok sérthetetlensége és a területi integritás elvei,[129] a jószomszédság, partnerség vagy együttműködés követelményei, végül a *pacta sunt servanda* elv[130] egyfajta kiterjesztése, azaz a nemzetközi jogi kötelezettségek jóhiszemű teljesítésének kritériuma.[131]

---

[124] A népek önrendelkezési jogáról részletesen lásd például: Tóth Norbert: A népek önrendelkezési joga. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok Gábor) https://bit.ly/3EOSuAW (2018). (2022. 04. 22.)

[125] Az imperatív vagy *ius cogens* (kógens) normákról lásd például: Alexander Orakhelashvili: *Peremptory Norms in International Law.* Oxford, Oxford University Press, 2006.

[126] Lásd UN General Assembly Resolution 2625. The Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States.

[127] Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezletet a hidegháború enyhülési időszakában (détente), 1975-ben a Helsinki Záróokmánnyal hívták életre a két blokk közötti modus vivendi megteremtése érdekében. Az EBEÉ-t az 1994-ben Budapesten tartott budapesti csúcson nevezték át Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetté (EBESZ).

[128] A hazai közbeszédben, sőt a jogi szakirodalomban is elterjedt „belügyekbe való beavatkozás tilalma" azért pontatlan, mert szó szerint a „belső joghatóságba való beavatkozás tilalmáról" van szó, amelybe nemcsak a belügyek, hanem például a külügyek meghatározott keretek közötti kialakítása is beletartozik. Emiatt a hivatkozott elvet gyakran inkább a „beavatkozás tilalmának" vagy a „non-intervenció elvének" nevezik.

[129] Lásd az 1975. évi Helsinki Záróokmány vonatkozó részeit: Helsinki Final Act „1. Declaration on Principles Guiding Relations between Participating States".

[130] A *pacta sunt servanda* elve, ahogyan az az elnevezésből is következik, a szerződéses kötelezettségekre vonatkozik, és annyit tesz, hogy a vállalt nemzetközi szerződések kötelezik a feleket és az azokból fakadó kötelezettségeket jóhiszeműen kell végrehajtaniuk. Vö. „a szerződések jogáról szóló 1969. évi bécsi egyezmény" 26. cikkét (kihirdette: az 1987. évi 12. törvény).

[131] A *pacta sunt servanda* elvet a magyar–ukrán alapszerződés annyiban terjeszti ki, hogy azt a kétoldalú kapcsolatokban nemcsak a szerződéses, hanem minden más nemzetközi jogi jogfor-

Biztonsági elvek és garanciák (2. és 3. cikk)

A szerződés 2. cikke is az ENSZ- és EBEÉ-/EBESZ-keretek megerősítését jelenti, és ezzel kapcsolatban a szöveg ismét hangsúlyozza a viták békés rendezésének fontosságát. Emellett leszögezi továbbá, hogy a felek „[s]oha, semmilyen körülmények között sem alkalmazzák egymással szemben elsőként fegyveres erőiket". Ez a fordulat nem szerepel a többi, Magyarország és szomszédai között kötött alapszerződésben, és magyar részről beillesztését nyilván az indokolhatta, hogy az aláírás pillanatában a függetlenség kapujában lévő Ukrajna, elsősorban az annak területén található nukleáris fegyverek miatt, Budapest számára kockázati tényezőt jelentett, Kijev pedig talán Kárpátalja kapcsán gondolhatott bizonyos magyar ambíciókra. Utóbbira – és a vonatkozó EBEÉ-/EBESZ-dokumentumokra – mintegy rímelve a felek az alapszerződés 2. cikk (2) bekezdésében – a területi integritásuk tiszteletben tartásának ismételt megerősítése mellett – kijelentették, hogy „egymással szemben nincs, és nem is lesz területi követelésük". Ez viszont nem tekinthető egyedülálló rendelkezésnek, ugyanis ugyanezt a fordulatot megtaláljuk a magyar–román[132] és a magyar–szlovák,[133] valamint az ukrán–lengyel, ukrán–szlovák, ukrán–belarusz, ukrán–román[134] alapszerződésekben is, ami nem szó szerinti, hanem tartalmi átvétel a Németország által Lengyelországgal és Csehszlovákiával kötött alapszerződésekből, és Kijev kérésére került be a magyar–ukrán alapszerződésbe.[135]

A 3. cikk rögzíti, hogy mindkét fél figyelembe veszi a másik állam biztonságát is, amikor a sajátját szavatoló eszközöket kiválasztja. Ennek alapján például Magyarország NATO-csatlakozásakor az ukrán biztonságot is szem előtt kellett tartani, sőt, nyilván egy esetleges ukrán NATO-csatlakozás is megfelelne a 3. cikknek, ugyanis ez Magyarország biztonságát is erősíthetné. Ukrajna ún. állandó semlegessége, amely az ukrán NATO-tagsághoz hasonlóan csupán elméleti lehetőségnek tűnik, szintén ebbe a kategóriába tartozhat, ugyanakkor mivel a „biztonság" meglehetősen komplex koncepció, adott esetben sok tényezőt kellene együttesen vizsgálni egy ilyen helyzetben a 3. cikk teljesülése kapcsán.

---

rásból (pl. nemzetközi szokásjog, általános jogelvek, egyoldalú nyilatkozatok stb.) eredő kötelezettségre alkalmazandónak rendeli.

[132] Lásd a magyar–román alapszerződés 4. cikkét.

[133] Lásd a magyar–szlovák alapszerződés 3. cikk (1) bekezdését.

[134] Fedinec (2022a): i. m. 160.

[135] Jeszenszky (2019): i. m. 51.

A szerződő felek deklarálták az EBEÉ/EBESZ-folyamatban már az alapszerződés aláírásakor is rögzült tételt, jelesül, hogy a „biztonság oszthatatlan",[136] és hogy a két ország biztonsága elválaszthatatlan részét képezi a többi EBEÉ/EBESZ részt vevő állam[137] biztonságának. Ezzel összhangban a 3. cikk (3) bekezdésben a két ország ismét hitet tett arra, hogy „megvalósítják a partnerséget" és kapcsolataikat „egymás szuverenitásának, egyenlőségének és a kölcsönösségnek a tiszteletben tartása alapján építik". Érdekes, és valamelyest talán „túlbiztosításnak" is tűnik, hogy a magyar–ukrán alapszerződés 4. cikk (1) bekezdése kimondja, a felek „nem kötnek más állammal vagy államokkal olyan szerződéseket, amelyek ellentétben állnak a nemzetközi joggal, az Egyesült Nemzetek Alapokmánya, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Helsinki Záróokmánya és az új Európáról szóló Párizsi Karta elveivel". Magyar részről ez elsősorban egy akkor még lehetségesnek látszó ukrán–orosz együttműködés kizárását jelenthette, ukrán oldalról pedig az Ukrán SZSZK leendő nemzetközi határainak a másik szerződő féllel szembeni ismételt biztosítását. Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a Magyarország jelenlegi északkeleti határvonalát megállapító trianoni szerződésnek Szovjet-Oroszország (és így Ukrajna sem) vált részesévé 1920-ban, de a második világháború lezárásaként Magyarországgal 1947-ben aláírt párizsi békeszerződésnek mind a Szovjetunió, mind pedig az Ukrán Szocialista Szovjet Köztársaság aláírója volt.[138]

A „nemzetközi joggal ellentétes" nemzetközi szerződés „sorsa" többféle lehet, amennyiben ez valamilyen érvénytelenségi okot[139] is jelenthet egyúttal, de ennek hiányában is beszélhetünk nemzetközi jogsértésről és a jogsértő

---

[136] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 3. cikk (2) bekezdését.

[137] Az EBESZ-terminológia nem a tagállam, hanem a részt vevő állam (*participating state / état participant*) kifejezést használja.

[138] A Fehérorosz Szovjet Szocialista Köztársasággal egyetemben. Lásd a Magyar Köztársasággal kötött 1947. évi párizsi békeszerződés preambulumát (kihirdette: az 1947. évi XVIII. törvény).

[139] A nemzetközi szerződések érvénytelenségi okai két lehetséges kategóriába sorolhatók. A szigorúbb jogkövetkezményekkel járó semmisség esete két esetben képzelhető el. Így semmis az a szerződés, amely valamilyen kógens nemzetközi jogi normába ütközik. Ugyanez a helyzet, ha a szerződést az állam vagy annak képviselője elleni fenyegetéssel vagy kényszer hatására (erőszak) kötötték meg. A semmisségi okok visszahatnak az érintett nemzetközi szerződés keletkezésére, ún. *ex tunc* hatályúak, vagyis a szerződést úgy kell tekinteni, mintha az létre sem jött volna. Semmisségi okra ezenkívül (elméletben) nem kell külön hivatkozni. Az ennél enyhébb érvénytelenségi okoknak a megtámadhatóság esetei minősülnek. Ilyen okok a tévedés, a megtévesztés, a megvesztegetés, a szerződéskötési hatáskörre vonatkozó belső jogi szabályok megsértése. A semmiségtől eltérően megtámadhatósági okra külön hivatkozni kell, ezt csak az érdekelt állam teheti meg, és az érvénytelenség megállapítása esetén *ex nunc* hatállyal, azaz annak megállapításától kezdve válik érvénytelenné a szerződés (teljes érvénytelenség) vagy annak bizonyos részei (részleges érvénytelenség).

állam nemzetközi felelősségéről.[140] A magyar–ukrán alapszerződés hivatkozott bekezdése külön kiemeli az ENSZ Alapokmányát,[141] valamint az EBEÉ két alapvető fontosságú dokumentumát,[142] mint amelyek alapelveivel ellentétes szerződéseket a felek nem kötnek. A magyar–ukrán alapszerződés a valamelyik szerződő felet érő külső fegyveres támadás esetére is tartalmaz kötelezettségeket. Az ENSZ Alapokmány 51. cikke szerinti kollektív önvédelemre vonatkozó lehetőséget ugyan nem konvertálja kötelezettséggé, magyarul a másik fél nem köteles fegyveres támogatást nyújtani a megtámadott államnak, viszont előbbi nem támogathatja a támadót, és meg kell tennie mindent a vita békés rendezése érdekében.[143] A 2022. február 24-i orosz agressziót követően Magyarország által a közvetítésre tett ajánlat lényegében megfeleltethető az idézett rendelkezésnek, ugyanis a jószolgálat[144] és a közvetítés[145] a viták békés rendezése eszközeinek minősülnek.[146]

Garanciális jelentőségű szabály, hogy egyik fél sem használja fel, illetve nem engedi át saját területét a másik szerződő fél elleni fegyveres agresszió vagy más ellenséges tevékenység céljára.[147] Az ENSZ Alapokmány 39. cikke értelmében a Biztonsági Tanácsnak van joga megállapítani, hogy egy konkrét esetben agresszióról[148] van-e szó, viszont gyakran előfordul, hogy az ilyen helyzetekben

---

[140] Vö. a Nemzetközi Jogi Bizottság az államok nemzetközi jogi jogsértéséért való felelősségéről szóló 2001. évi ún. végleges tervezetének (ILC Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts of 2001) 1. cikkét. General Assembly Resolution 56/83. Annex.

[141] Az ENSZ Alapokmányának eleve primátusa van a többi nemzetközi szerződéssel szemben ENSZ-tagok esetében. Az Alapokmány 103. cikke értelmében ugyanis, ha az Alapokmányból fakadó nemzetközi kötelezettség ütközik egy bármely más nemzetközi megállapodásból fakadó kötelezettséggel, úgy az előbbit automatikusan elsőbbség illeti.

[142] 1975. évi Helsinki Záróokmány és az 1990. évi Párizsi Charta egy új Európáért. Ezek nem minősülnek ugyan nemzetközi szerződéseknek, hanem „csak" politikai dokumentumoknak, viszont tartalmuk vélelmezhetően az érintett államok közötti viszonyokat szabályozó nemzetközi szokásjog részévé vált.

[143] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 4. cikk (3) bekezdését.

[144] Jószolgálaton általában azt értjük, hogy egy semleges harmadik fél lehetőséget biztosít a vitában érdekeltek számára a vitarendezésre például helyszín biztosításával.

[145] A közvetítés annyival több a jószolgálatnál, hogy a semleges harmadik fél érdemben is részt vesz a vitarendezésben például azáltal, hogy javaslatokat dolgoz ki a megoldás érdekében.

[146] A békés vitarendezés nemzetközi jog által elismert eszközeiről részletesen lásd: Kirs Eszter: A viták békés rendezése. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia.* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok Gábor.) https://bit.ly/3LmuZSf (2017). (2022. 04. 22.)

[147] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 4. cikk (2) bekezdését.

[148] A hivatalos magyar fordítás a „bárminemű támadó cselekmény" kifejezést használja, viszont a hiteles szövegek „agressziós cselekmény"-ről (*act of agression; acte d'agression; acto de agresion*;

az ENSZ BT döntéshozatala valamelyik állandó tag magatartása miatt lebénul.[149] Az agresszió az alapszerződés aláírása óta nemcsak tiltottá, hanem a nemzetközi jog által üldözött bűncselekménnyé vált, igaz, sem Ukrajna, sem pedig Oroszország nem vált részesévé a Nemzetközi Büntetőbíróság 1998. évi római statútumának,[150] illetve az agresszió tekintetében azt módosító 2010. évi módosításnak.[151] Ez utóbbi csupán amiatt érdekes, mert a kampalai módosítás óta az államterület agresszió céljára más államnak vagy államoknak történő átengedése önmagában is agressziós cselekménynek minősül.[152]

Katonai együttműködés (4. és 5. cikk)

A magyar–ukrán alapszerződésnek van egy további rendelkezése, amelynek a két ország közötti nemzetközi fegyveres konfliktus (*international armed conflict / conflit armé international*)[153] vagy katonai provokáció megakadályozása a célja. A 4. cikk (4) bekezdése alapján ugyanis „(a felek) arra is kötelezettséget vállalnak, hogy visszafogottságot tanúsítsanak fegyveres erőiknek a közös határ körzetében történő elhelyezése és tevékenysége során, ügyelve arra, hogy a csapatok és a haditechnika elhelyezése és szállítása nem történhet titokban, e tevékenységnek célszerűnek, igazolhatónak kell lennie, és arról tájékoztatni kell a másik országot. A fegyveres erők elhelyezésének és tevékenységének mindig szigorúan összhangban kell állnia e Szerződés céljaival és elveivel." Magyarul, nem tilos a közös határ mentén vagy annak közelében katonai erőt állomásoztatni és haditechnikát elhelyezni, viszont erről a másik felet tájékoztatni kell, azt meg kell tudni indokolni (vö. célszerűség és igazolhatóság követelménye), valamint az nem történhet titokban. Amennyiben ezek a feltételek nem teljesülnek, az szerződésszegésnek minősül. Természetesen, ha az egyik fél az önvédelem jogát gyakorolja éppen, mert külső fegyveres támadás érte, a

---

акт агрессии) szólnak. A magyar nyelv nem hiteles nyelve az Alapokmánynak, ezért szerződésértelmezéskor történő figyelembevétele téves értelmezésekhez vezethet.

[149] Vö. ún. vétójog.

[150] Magyarország részese ugyan a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának, de azt mind ez idáig – feltehetően a köztársasági elnök immunitásával kapcsolatos alkotmányjogi aggályok miatt – nem hirdettük ki belső jogi jogszabályban.

[151] A 2010. évi kampalai módosításoknak Magyarország sem vált a részesévé.

[152] Lásd a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának 8 és feledik (8bis) cikkét.

[153] Az 1945 utáni nemzetközi jogi terminológia igyekszik kerülni a „háború" kifejezést, ehelyett a szélesebb tárgyi hatályú „nemzetközi fegyveres konfliktus" vagy régebbi magyar szóhasználattal a „nemzetközi fegyveres összeütközés" szóösszetételeket használja.

fenti követelmények nem vonatkoznak az érintett államra, ahogyan arra „a fent említett kötelezettségek nem érintik a Feleknek az Egyesült Nemzetek Alapokmányában rögzített jogait és kötelezettségeit”[154] fordulat is utal. A rövid 5. cikk pedig azt rögzítette, hogy „Olyan helyzet kialakulása esetén, amely a Felek egyikének véleménye szerint veszélyezteti vagy megsérti a békét, illetve nemzetközi feszültséget eredményez Európában, a Felek konzultációkat folytatnak a rendezés lehetséges módozatairól.”

Ukrajna és Magyarország később több, a katonai együttműködés területén kötött kétoldalú egyezményben konkretizálta a fenti alapszerződési rendelkezéseket. Így a Budapesten 1998-ban aláírt, „a bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló megállapodásban”[155] lefektették az együttműködés részletes szabályait. Megjegyzendő, hogy a magyar Külgazdasági és Külügyminisztérium szerződéstára szerint ez az egyezmény nincs még hatályban, noha Magyarország az ehhez szükséges alkotmányjogi lépéseket a maga részéről elvégezte.[156]

A megállapodás szerint a felek kötelesek egyfelől a Magyar Honvédség, másfelől pedig az Ukrán Fegyveres Erők, a két ország rendvédelmi szervei és határőrségei által a határvonaltól számított 125 kilométeres mélységben folytatott tevékenységét legalább annak megkezdésétől számított negyvenkét nappal korábban a másik országgal előzetesen közölni.[157] Ez alól kivétel, ha a tevékenységet elrendelő fél az abban részt vevő egységeit nem értesíti előre, mert például előre nem tervezett csapatmozgásokat hajt végre, ebben az esetben elegendő a másik országot a tevékenységről annak megkezdéséig értesíteni.[158] A szárazföldi katonai tevékenység abban az esetben bejelentésköteles, ha abban legalább hatezer fő, ennek hiányában legalább száz harckocsi, esetleg százötven páncélozott harcjármű, vagy legalább hetvenöt 100 mm-es vagy annál nagyobb űrméretű

---

[154] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 4. cikk (5) bekezdését. Az ENSZ Alapokmány 51. cikk szerinti egyéni vagy kollektív önvédelem jogának gyakorlása ráadásul eleve ún. jogellenességet kizáró körülménynek minősül, azaz ilyen helyzetekben nem minősül jogsértésnek egy nemzetközi kötelezettség átmeneti nem teljesítése, kivéve, ha maga a kötelezettség kógens nemzetközi jogi normából fakad.

[155] Kihirdette: az 1999. évi XXXVII. törvény.

[156] Itt és a továbbiakban lásd a KKM szerződés-nyilvántartó rendszerében, https://bit.ly/3OEevaf (2022. 04. 04.).

[157] Lásd „A bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló 1998. évi megállapodás” I. cikk (1)–(2) bekezdéseit.

[158] Lásd „A bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló 1998. évi megállapodás” I. cikk (2) bekezdését.

tüzérségi eszköz vesz részt.[159] Ezekben az esetekben a hadmozdulatokat végző fél köteles a másik országból legfeljebb öt katonai megfigyelőt is meghívni, kivéve, ha a hadmozdulatokat végző csapatokat előre nem értesítik, és a tevékenység nem haladja meg a negyvennyolc órát.[160] A bejelentési, valamint a megfigyelők hívására vonatkozó kötelezettség a légierővel végzett hadmozdulatokra is vonatkozik, amennyiben azokban legalább ötven harci repülőgép, illetve katonai helikopter bevetésére kerül sor.[161]

Fontos bizalom- és biztonságerősítő rendelkezésnek minősül, hogy mindkét fél vállalta, hogy a közös határtól számított húsz (összesen negyven) kilométeres mélységben nem hajt végre zászlóaljnál[162] nagyobb egységgel végzett tevékenységet.[163] Emellett mindkét fél köteles évente legalább egy alkalommal egy legalább zászlóaljnyi méretű egységgel vagy egységekkel a saját területén bárhol végzett hadgyakorlatára legfeljebb öt megfigyelőt hívni a másik országból,[164] továbbá évente közös, legalább alegység[165] szintű kiképzést és hadgyakorlatot hajtanak végre.[166] A két ország védelmi minisztériuma között folyamatos híradó-összeköttetés működik.[167] Mindkét ország jogosult a másik állam határvonaltól számított 125 kilométeres mélységű sávjában évente legfeljebb négy alkalommal[168] ellenőrzéseket végezni, amelyek célja a katonai bizalom és

---

[159] Lásd „A bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló 1998. évi megállapodás" I. cikk (3) bekezdését.

[160] Uo.

[161] Lásd „A bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló 1998. évi megállapodás" I. cikk (4) bekezdését.

[162] A zászlóalj több századból álló, támogató alegységből és parancsnoki törzsből, összesen mintegy 400–800 katonából álló, legmagasabb szintű harcászati alegység. illetve egység, amelyet rendszerint őrnagyi vagy alezredesi, esetleg ezredesi rangú főtiszt vezet. Több zászlóalj tesz ki egy ezredet, esetleg dandárt. Krajnc Zoltán (főszerk.): *Hadtudományi lexikon.* Új kötet. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 1184–1185.

[163] Lásd „A bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló 1998. évi megállapodás" I. cikk (6) bekezdését.

[164] Lásd „A bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló 1998. évi megállapodás" I. cikk (5) bekezdését.

[165] A legkisebb állandó szervezetű katonai szervezet. Hadtudományi lexikon (2019): i. m. 33.

[166] Lásd „A bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló 1998. évi megállapodás" II. cikk (2) bekezdését.

[167] Lásd „A bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló 1998. évi megállapodás" II. cikk (3) bekezdését.

[168] Ebből az EBESZ 1994. évi ún. bécsi dokumentuma (Vienna Document 1994 of the Negotiations on Confidence- and Security-building Measures) eleve biztosít három ellenőrzési lehetőséget, amelyhez a vonatkozó kétoldalú egyezmény még egy alkalmat hozzáad. Lásd „A bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló 1998. évi megállapodás" I. cikk (6) bekezdését.

biztonság megerősítéséről szóló kétoldalú egyezmény szabályai végrehajtásának nyomon követése.[169] Emellett a felek jogosultak évente legfeljebb két alkalommal értékelő látogatásokat is tenni a másik országban.[170] Mind az értékelő látogatásokon, mind pedig az ellenőrzéseken a delegációk tagja lehet további, legfeljebb három parlamenti képviselő és újságíró is.[171] A szerződés végrehajtásának tapasztalatait évente mindig a másik országban megrendezett értékelő találkozókon osztják meg egymással, és ennek során lehetőség van a szerződéses keret módosítását is javasolni.[172] Az egyezménnyel kapcsolatos vitás kérdéseket a felek konzultációk és tárgyalások útján rendezik egymás között.[173]

Természetesen ezek a szabályok, mivel Ukrajna az érintett egyezményt nem ratifikálta, csak elméleti lehetőségeket és kötelezettségeket jelentenek. A két ország katonai együttműködését van hivatva fokozni az a szerződés, amely közös katonai-műszaki projektek megvalósítását irányozza elő.[174] Eszerint a felek „törekednek a baráti kapcsolatok kibővítésére, amelynek célja országaik védelmi képességeinek javítása, a rendelkezésre álló lehetőségek optimális kihasználásával".[175] Ukrajna és Magyarország ezzel kapcsolatban azt vállalta, hogy segítik a vállalkozásaikat a következő területeken: ha a felek egyike kéri, fegyverzet és védelmi termékek beszerzése a közös projektekkel és gyártással összefüggésben, ezenfelül fegyverzet, anyagok és más védelmi termékek szállítása, továbbá a fegyverzet és az anyagok üzemeltetésének, karbantartásának és modernizációjának biztosítása, fegyverek és anyagok gyártási licenceinek értékesítése, műszaki támogatás nyújtása ezek gyártási folyamatában, tudományos, kutatási és tervezési tevékenységek közös megvalósítása a katonai és a műszaki területen, valamint az elért eredmények

---

[169] Lásd „A bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló 1998. évi megállapodás" preambulumát.

[170] Lásd „A bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló 1998. évi megállapodás" III. cikk (1) bekezdését.

[171] Lásd „A bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló 1998. évi megállapodás" III. cikk (3) bekezdését.

[172] Lásd „A bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló 1998. évi megállapodás" V. cikk (1) és (4) bekezdéseit.

[173] Lásd „A bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről szóló 1998. évi megállapodás" V. cikk (2) bekezdését.

[174] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között a katonai és műszaki együttműködésről Budapesten, 2006. január 20-án aláírt Egyezmény" (kihirdette: a 80/2006. (IV. 6.) Korm. rendelet).

[175] Lásd „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között a katonai és műszaki együttműködésről Budapesten, 2006. január 20-án aláírt Egyezmény" 1. cikk (1) bekezdését.

kölcsönös átadása, szakértők cseréje a közös katonai és műszaki együttműködési programok megvalósításának támogatására, végül tapasztalatok és információk cseréje a szabványosításról, a kodifikációról és az anyagok minőség-ellenőrzéséről, ezeknek a katonai és műszaki együttműködési közös programokba történő bevezetése céljából.[176]

A katonai-műszaki együttműködésről szóló egyezmény végrehajtásáért egy, a két ország által létrehozott Magyar–ukrán Katonai és Műszaki Együttműködési Vegyesbizottság a felelős.[177] Az egyezményt a felek határozott, ötéves időtartamra kötötték azzal, hogy amennyiben azt a lejárat előtti hat hónapon belül[178] egyik állam sem mondja fel, hatálya automatikusan újabb ötéves ciklusokra meghosszabbodik.[179]

Végül Ukrajna és Magyarország azt is vállalta, hogy minden „olyan helyzet kialakulása esetén, amely a Felek egyikének véleménye szerint veszélyezteti vagy megsérti a békét, illetve nemzetközi feszültséget eredményez Európában", konzultációkat fognak egymással folytatni „a rendezés lehetséges módozatairól".[180]

Fegyverkorlátozás (6. cikk)

Az alapszerződésnek Magyarország korabeli biztonsági prioritásai közül legfontosabb rendelkezései közé tartozik a 6. cikk, amely a fegyverzetkorlátozásra és különösen a nukleáris fegyverek limitálására vonatkozik. Eszerint „a felek aktívan elő fogják mozdítani mind a nukleáris, mind pedig a hagyományos leszerelés folyamatát, az európai fegyveres erők és fegyverzetek további korlátozását, a bizalom- és biztonságerősítő intézkedések két- és sokoldalú[181] alapon

[176] Lásd „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között a katonai és műszaki együttműködésről Budapesten, 2006. január 20-án aláírt Egyezmény" 1. cikk (2) bekezdését.

[177] Lásd „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között a katonai és műszaki együttműködésről Budapesten, 2006. január 20-án aláírt Egyezmény" 2. cikk (2) bekezdését.

[178] Az egyezmény 2006. szeptember 18-án lépett hatályba.

[179] Lásd „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között a katonai és műszaki együttműködésről Budapesten, 2006. január 20-án aláírt Egyezmény" 6. cikk (2) bekezdését.

[180] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 6. cikkét.

[181] A „sokoldalú" kifejezés az alapszerződés ukrán nyelvű szövegében nem szerepel. Fedinec Csilla: A magyar–ukrán alapszerződés: merre visz a gyalogút? In: Vizi Balázs (szerk.): *Magyarország és szomszédai. A kisebbségvédelem kérdései a kétoldalú szerződésekben.* Budapest, TK Kisebbségkutató Intézet – L'Harmattan Kiadó, 2021. 202.

történő megszilárdítását, az összeurópai biztonság tartós struktúráinak megteremtését".

A kétoldalú „bizalom- és biztonságerősítő intézkedések" kétoldalú szerződésbe foglalásáról volt már szó, ellenben az alapszerződés idején még érezhető, a hidegháború végével beköszöntő fegyverzetcsökkentési trend hullámait a magyar diplomácia igyekezett meglovagolni és a függetlenedő Ukrajnát rávenni arra, hogy minél több fegyverzetcsökkentési egyezménynek váljon a részesévé.[182] Ukrajna területén nagyszámú nukleáris fegyvert „halmozott fel" a Szovjetunió, ami körülbelül a „birodalmi" atomarzenál 15 százalékát jelentette, amellyel az ország a világ harmadik legnagyobb atomhatalmává vált.[183]

Magyarország számára 1947, azaz a párizsi békeszerződés megkötése óta tilos atomfegyver fejlesztése vagy tartása,[184] amely kötelezettséget „az 1968. évi nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozásáról szóló szerződés", közismertebb nevén az ún. atomsorompó szerződéshez[185] való csatlakozás is megerősítette.[186] Ukrajna 1994. december 5-én vált az atomsorompó egyezmény részes államává azt követően, hogy előbb Moszkvában az USA, Oroszország és Ukrajna által elfogadott háromoldalú nyilatkozattal,[187] majd, ahogy már szó volt róla, az 1994. évi budapesti memorandummal[188] nagyhatalmi biztonsági garanciákat kapott létező határai, függetlensége és szuverenitása tiszteletben tartására. Az egyik aláíró fél, Oroszország azonban – más nemzetközi kötelezettségei mel-

---

[182] Ukrajna atomfegyver-mentesítését az Egyesült Államok is kiemelt kérdésnek tekintette. Lásd Magyarics (2019): i. m. 67–69; George Bush – Brent Scowcroft: *Átalakított világ.* Budapest, Antall József Tudásközpont, 2014. 553.

[183] Póti László: *Ukrajna kül- és biztonságpolitikája.* Budapest, Védelmi Tanulmányok, 2001. 46.

[184] Lásd a Magyar Köztársasággal kötött 1947. évi párizsi békeszerződés 15. cikkét.

[185] „Az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésének XXII. ülésszakán, 1968. június 12-én elhatározott, a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozásáról szóló szerződés" (kihirdette: az 1970. évi 12. törvényerejű rendelet).

[186] Magyarország 1969. május 27-én vált az atomsorompó egyezmény részesévé, miután mindhárom letéteményesnek megküldte a ratifikációs okmányt. https://bit.ly/37Myjrt (2022. 04. 04.).

[187] Trilateral Statement by the Presidents of the United States, Russia, Ukraine. https://bit.ly/3Lrk4Hi (2022. 04. 06.); Fedinec – Halász – Tóth (2016): i. m. 40–41.

[188] Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. A budapesti memorandum angol nyelvű szövegét lásd: https://bit.ly/3rP9XUI (2022. 04. 05.). Érdekesség, hogy Ukrajna csak a Krím annexióját követően, 2014. október 2-án küldte meg az ENSZ Titkárságának az Alapokmány 102. cikk (1) bekezdése szerinti nyilvántartásba vétel végett. A nemzetközi szerződések ENSZ Titkárságán történő be nem iktatásának egyedüli jogkövetkezménye, hogy az ilyen szerződésre az ENSZ egyetlen szerve előtt sem hivatkozhatnak a megállapodásban részes felek (lásd az ENSZ Alapokmány 102. cikk (2) bekezdését). Nyilván ennek elsősorban egy Nemzetközi Bíróság előtt indított peres eljárásban lehet elsősorban jelentősége.

lett[189] – a budapesti memorandumot is megsértette azáltal, hogy 2022. február 24-én agressziót követett el – háborút indított – Ukrajnával szemben.

A részleges atomcsend egyezménynek Ukrajna eleve részese a kezdetektől,[190] míg az 1996. évi átfogó atomcsend egyezmény eleve hatályba sem lépett,[191] végül a nukleáris fegyverek betiltásáról szóló 2017. évi egyezménynek sem Magyarország, sem Ukrajna nem vált eddig a részesévé.[192] Az atomfegyverek Ukrajna területéről történt teljes kivonását 1996. június 1-jén jelentette be Leonyid Kucsma akkori ukrán elnök.[193]

Nemzetközi szervezeteken belüli együttműködés (7. cikk)

A magyar–ukrán alapszerződés a két ország nemzetközi szervezeteken belüli együttműködésének elmélyítését irányozta elő, továbbá azt, hogy Magyarország vállalta: támogatja Ukrajnának az EBEÉ-folyamatban, valamint a más hasonló európai struktúrákban történő részvételét, és ebben segítséget is nyújt majd neki.[194] Annak ellenére, hogy – ahogyan korábban utaltunk már rá – az Ukrán SZSZK-nak (a Belorusz SZSZK-val együtt) a szovjet alkotmány biztosított bizonyos külügyi jogosítványokat, az EBEÉ-t életre hívó 1975. évi Helsinki Záróokmánynak csak a Szovjetunió volt az aláírója, Ukrajna és Belarusz nem. A függetlenség elnyerését követően viszont gyorsan bekapcsolódtak az EBEÉ együttműködésébe a kelet-európai szovjet utódállamok.

A magyar–ukrán alapszerződés 7. cikke kapcsán már csak az a kérdés, hogy mit kell „más, hasonló európai struktúrák" alatt érteni. Talán abból érdemes kiindulni, hogy az alapszerződés aláírása idején Magyarország milyen európai nemzetközi szervezeteknek volt a tagja vagy a résztvevője. Ebbe a körbe tartozik az Európa Tanács, amelybe a Magyar Köztársaságot 1990-ben vették fel, a kelet-közép-európai régió államai közül elsőként.[195] Ekkor már közismert volt Magyarországnak az Antall-kormány által meghirdetett ún. hármas prioritás-

[189] Ilyenek a teljesség igénye nélkül az erőszak tilalmának, a viták békés rendezésének, a népek önrendelkezési jogának ENSZ Alapokmányba foglalt elvei, vagy éppen a Szovjetunió felbomlása idején az Oroszországi Föderáció által Ukrajna létező határaival kapcsolatban tett szerződéses vállalások.
[190] Partial Test Ben Treaty (PTBT), https://bit.ly/3MrEOyu (2022. 04. 05.).
[191] Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty (CTBT), https://bit.ly/3MyNRh6 (2022. 04. 05.).
[192] Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons (TPNW), https://bit.ly/39khJzD (2022. 04. 05.).
[193] Póti (2001): i. m. 48.
[194] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 7. cikkét.
[195] About the Council of Europe – Overview, https://bit.ly/3Kexncp (2022. 04. 04.).

rendszere[196] is, amelynek egyik eleme az euroatlanti integrációt célozta, és ez az Európa Tanácshoz történő csatlakozás mellett az OECD-be, a NATO-ba és az Európai Közösségekbe való belépést jelentette.

Ehhez hasonló volt a függetlenedő Ukrajna külpolitikai célrendszere, amely a szomszédos államokra fókuszált, másrészt azokra az országokra, ahol jelentősebb számú ukrán nemzetiségű polgár élt, illetve él, végül „egyes föderatív államok adminisztratív területi egységei" is a külpolitikai érdeklődés homlokterébe kerültek.[197] Az ukrán külpolitikai prioritások a függetlenség kivívása után megváltoztak.[198] Mivel az OECD és a NATO nem európai nemzetközi szervezetek, így az alapszerződés 7. cikke megszövegezése idején nem gondolhattak rájuk a felek. Az Európai Közösségek, amelynek – az Euratom kivételével – idővel[199] az Európai Unió vált a jogutódjává, 1991-ben még Magyarország, de főleg Ukrajna számára túlságosan távolinak tűnhetett.

Állami és önkormányzati együttműködés (8. és 9. cikk)

Az előzőekkel ellentétben a magyar–ukrán alapszerződés 8. cikke már nem biztonsági garanciákkal vagy együttműködéssel, hanem a két ország közötti állami és önkormányzati szintű kapcsolatok elmélyítésével foglalkozik. Eszerint a felek „minden eszközzel elősegítik az államhatalmi és államigazgatási szerveik, valamint a regionális és helyi önkormányzati szervek és vezetőik közötti állandó, rendszeres érintkezések fejlesztését".[200] A felek emellett megállapodtak abban is, hogy ösztönzik a határ menti együttműködést valamennyi területen.[201] Hogy pontosan melyek ezek a területek, azt egy 1997-ban aláírt szerződés[202] konkretizálta. Ennek alapján a következő kérdéskörökről lehet szó:[203] település- és

[196] Úgymint: euroatlanti integráció, jószomszédi viszony és a határon túli magyarok helyzetének javítása, érdekeik képviselete. Gazdag Ferenc: *Három évtized magyar külpolitikája (1989–2018)*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 106–108.

[197] Póti (2001): i. m. 9–10.

[198] Erről lásd uo. 10–45.

[199] Előbb az Európai Közösségnek 1993-ban, a Maastrichti Szerződés hatálybalépésével, majd 2002-ben az Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK) 1951-ben aláírt és egy évvel később hatályba lépett párizsi szerződés 50 éves határozott idejének „lejártával".

[200] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 8. cikk (1) bekezdését.

[201] Uo.

[202] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a határon átnyúló együttműködésről szóló, Budapesten, 1997. november 11-én aláírt Egyezmény" (kihirdette: a 68/1999. (V. 21.) Korm. rendelet).

[203] Vö. a hivatkozott egyezmény szóhasználatával.

regionális fejlesztés, közlekedés és hírközlés, energetika, környezet- és természetvédelem, a vízforrások védelme és racionális hasznosítása, levegőszennyezés és zajszintcsökkentés, oktatás, szakképzés, tudományos kutatás, egészségügy, idegenforgalom, a határ menti lakosság problémái, a határátkelőhelyek kialakításával és működtetésével kapcsolatos kérdések, a határon átnyúló gazdasági együttműködés és humanitárius együttműködés.[204] A határon átnyúló együttműködésekre vonatkozó egyezményt egy kormányközi vegyes bizottság, a Határon Átívelő Együttműködést Szolgáló Magyar–Ukrán Kormányközi Vegyes Bizottság segítségével hajtják végre.[205]

Talán még ennél is nagyobb jelentősége van annak, hogy az alapszerződésben a két állam arról is megállapodott, hogy rendszeresen kapcsolatot tartanak egymással a politikai döntéshozatal legmagasabb szintjein, és „legfelsőbb szintű találkozót *általában* évente egyszer tartanak, illetve minden olyan esetben, amikor az szükséges és célszerű".[206] Emellett „a külügyminiszterek rendszeres konzultációkat tartanak a kölcsönös érdeklődésre számot tartó kérdésekről".[207] Ez utóbbi rendelkezés fényében a „legfelsőbb szintű találkozó" fordulat feltehetően államfői, kormányfői, esetleg parlamenti elnöki szintű találkozókat takarhat. Megjegyzendő, hogy hasonló rendelkezésekkel a Magyarország által más országokkal kötött alapszerződésekben is találkozhatunk, esetenként pontosabb meghatározásokat alkalmazva.[208] 1991 és 2016 között a felek nagyjából megfeleltek ezeknek a rendelkezéseknek, már ami a „legfelsőbb szintű", illetve a kül-

[204] Lásd a határon átnyúló együttműködésről szóló egyezmény 7. cikkét.
[205] Lásd uo.
[206] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 8. cikk (2) bekezdését.
[207] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 8. cikk (3) bekezdését.
[208] A magyar–szlovák és a magyar–román alapszerződések 5. cikk (3) bekezdése szerint például „évente legalább egyszer sor kerül a miniszterelnökök találkozójára, és a külügyminiszterek is évente legalább egy alkalommal áttekintik e Szerződés végrehajtását". A magyar–horvát alapszerződés 8. cikke ettől némiképp eltérően fogalmaz: „(1) A legmagasabb szintű politikai találkozókra szükség szerint kerül sor. (2) A külügyminiszterek rendszeresen figyelemmel kísérik e Szerződés végrehajtását. Konzultációs célból évente legalább egyszer találkoznak. (3) Más tárcák miniszterei rendszeres kapcsolatot tartanak egymással. Ugyanez érvényes a tárcák vezető tisztviselőire is." Ezzel lényegében azonos tartalmú szöveget tartalmaz a magyar–szlovén alapszerződés 7. cikke, a magyar–szerb alapszerződés 2. cikke pedig nagyon hasonló szövegezésű: „A Felek rendszeres párbeszédet folytatnak minden kölcsönös érdeklődésre számot tartó ügyben, továbbá egyeztetnek kétoldalú kapcsolataik fejlesztése és elmélyítése céljából, és ösztönzik a kétoldalú együttműködést minden szinten az állami szervek és intézmények, a társadalmi és más szervezetek között, ideértve a helyi szerveket is. Legmagasabb szintű politikai találkozókra, beleértve a közös kormányzati csúcstalálkozókat, rendszeresen sor kerül. A külügyminiszterek és a Szerb Köztársaság európai integrációs minisztere rendszeres kapcsolatot tartanak fenn és figyelemmel kísérik a jelen Szerződés végrehajtásának helyzetét. Más tárcák miniszterei és vezető tisztviselői rendszeres kapcso-

ügyminiszteri találkozók gyakoriságát illeti,[209] igaz, a 2017-ben elfogadott ukrán oktatási kerettörvény utáni években az államfői, illetve kormányfői szintű látogatásokra alig volt példa.[210]

A magyar–ukrán alapszerződés nemcsak az állami, illetve közigazgatási vezetők közötti rendszeres találkozókat, hanem általában a magyar és ukrán állampolgárok és szervezeteik kapcsolatainak kiépítését és fejlesztését is ösztönzi. A 9. cikk (1) bekezdése szerint a felek „minden eszközzel elősegítik az állampolgáraik közötti kapcsolatok bővülését mind egyéni alapon, mind pedig az állami, a társadalmi és más szervezetek vonalán". A (2) bekezdés ehhez még hozzáteszi, hogy a két ország segíti „a politikai pártok és más társadalmi szervezetek, szakszervezetek, alapítványok, oktatási és kulturális intézmények, tudományos kutatóintézetek és tömegtájékoztatási eszközök közötti kapcsolatok és együttműködés bővüléséhez és az ifjúsági csere intenzívebbé tételéhez szükséges feltételek megteremtését". Ebből az egyébként meglehetősen körülményesen fogalmazott szerződéshelyből az is következik, hogy például magyarországi politikai pártok és kárpátaljai magyar társadalmi és más szervezetek vagy akár ukrajnai pártok közötti kapcsolatok kiépítése és fenntartása is megfelel az alapszerződés rendelkezéseinek.

Gazdasági kapcsolatok (10. cikk)

A két ország gazdasági kapcsolatainak fejlesztését célozza a magyar–ukrán alapszerződés 10. cikke. Eszerint Magyarország és Ukrajna „kedvező gazdasági, pénzügyi és jogi feltételeket biztosítanak a vállalkozói és egyéb gazdasági tevékenységhez, beleértve a kölcsönös tőkebefektetések ösztönzését és védelmét, és nem alkalmaznak diszkriminatív intézkedéseket a másik Féllel szemben a kölcsönös gazdasági kapcsolatok terén".[211]

---

latot tartanak fenn egymással. A Felek támogatják a parlamentek közötti kapcsolatot és a tapasztalatcserét a kétoldalú kapcsolatok fejlesztése céljából."

[209] Erről lásd: Fedinec Csilla: Ukrajna 1991–2018. In: Fedinec Csilla (szerk.): *„Kijevi csirke." (Geo) politika a mai Ukrajnában.* Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont – Kalligram, 2019. 281–294.

[210] 2017 után a Volodimir Zelenszkij ukrán elnök 2019. májusi beiktatása után tartott kijevi kétoldalú magyar–ukrán államfői találkozó kivételével nem került sor ilyen megbeszélésekre, csúcstalálkozó (a magyar miniszterelnök és az ukrán elnök közötti találkozó) pedig egyáltalán nem valósult meg.

[211] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 10. cikk (2) bekezdését.

A fenti rendelkezés alapján a két ország több gazdasági együttműködési szerződést is kötött egymással. Így elsőként a „Magyar Köztársaság és Ukrajna között a beruházások elősegítéséről és kölcsönös védelméről szóló 1994. évi megállapodást",[212] amely egy hagyományos értelemben vett kétoldalú beruházásvédelmi szerződés, vagy az ismert angol rövidítéssel ún. BIT.[213] Ebben a felek biztosítják egymás beruházói számára a nemzeti vagy legnagyobb kedvezményes elbánás elvét,[214] bármelyik is legyen az előnyösebb,[215] továbbá lehetővé teszik jogviták esetén az ilyen szerződésekben gyakran alkalmazott választottbírói út igénybevételét is vállalataik számára.[216] 2022. április 1-jéig sem ukrán beruházó Magyarország ellen, sem pedig magyar cég Ukrajna ellen nem fordult panasszal a Világbank mellett működő Beruházási Viták Nemzetközi Központjához (ICSID), amely az egyik legfontosabb, beruházásvédelmi vitákra szakosodott nemzetközi választottbíróság, és amelynek joghatóságát mindkét érintett állam elismeri.

Ehhez a megállapodáshoz szorosan kapcsolódik egy kettős adóztatás elkerüléséről szóló, a nemzetközi gazdasági kapcsolatokban rendkívül gyakran alkalmazott szerződés.[217] Ezeknek a szerződéseknek az a célja, hogy az olyan természetes és jogi személyek, amelyek mindkét országban szereznek jövedelmet vagy vagyont, ezek után csak az egyik országban fizessenek közterheket. A „kettős adóztatás elkerüléséről szóló egyezmény" Ukrajnában különösen a társasági nyereségadóra és a személyi jövedelemadóra, Magyarországon pedig a személyi jövedelemadóra, a társasági adóra, a földadóra és az építményadóra vonatkozik.[218]

---

[212] Kihirdette: az 1999. évi XXIX. törvény.

[213] A rövidítés a bilateral investment treaty-nek, azaz „kétoldalú beruházási szerződésnek" felel meg.

[214] A nemzeti elbánás elve azt jelenti, hogy a külföldi befektetőt az ország a hazai befektetőkkel megegyező bánásmódban részesíti. Ettől esetenként eltérhet a legnagyobb kedvezményes elbánás elve (MFN), amelynek lényege, hogy a külföldi befektetőt az adott ország által a legnagyobb kedvezményben részesített állam befektetőivel azonos bánásmódban kell részesíteni. Kende Tamás: Nemzetközi gazdasági szervezetek, nemzetközi gazdasági jog. In: Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László (szerk.): *Nemzetközi jog.* Második, átdolgozott kiadás. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2018. 674.

[215] Lásd a magyar–ukrán beruházásvédelmi megállapodás 3. cikkét.

[216] Lásd a magyar–ukrán beruházásvédelmi megállapodás 8. cikkét.

[217] „1995. évi egyezmény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a kettős adóztatás elkerüléséről és az adóztatás kijátszásának megakadályozásáról a jövedelem- és vagyonadók területén" (kihirdette: az 1999. évi XXX. törvény).

[218] Lásd a magyar–ukrán kettős adóztatásról szóló egyezmény 2. cikk (3) bekezdését.

A két ország ebben a témakörben még két szerződést kötött egymással, ezek közül „a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje[219] között a gazdasági együttműködésről" szóló megállapodást 2005-ben írták alá Kijevben, 2007-ben hatályba is lépett, szövegét azonban Magyarországon nem hirdették ki, így az nem megismerhető.[220] Ezenkívül 2016-ban egy pénzügyi együttműködési keretprogram létrehozásáról szóló szerződés aláírására is sor került,[221] amelyet 2020-ban módosítottak.[222] Ez a két szerződés az ún. kötött segélyhitellel[223] kapcsolatos, amellyel Magyarország nyújt gazdasági fejlődést elősegítő hiteleket külföldi partnerországoknak. Magyarország 50 millió euró keretösszegű kötött segélyhitelt ajánlott fel Ukrajnának 2016-ban,[224] amelynek keretében zajlottak is projektek a fogadó országban.[225]

Tudomány, kultúra, oktatás (11. és 15. cikk)

A magyar–ukrán alapszerződés a két ország közötti tudományos, technikai és technológiai együttműködés alapjait is megteremti,[226] amelynek kereteit egy 1995-ben Kijevben aláírt szerződés jelenti.[227] Ez a dokumentum az alapszerződés mellett az „Ukrajna és Magyarország népei barátságának és kulturális együttműködésének történelmi hagyományaira"[228] hivatkozik, mint amelyre alapozva „a két ország életmódjának, kulturális örökségének, mai kulturális és

[219] A kihirdetett szerződések címében következetlenül szerepel a „Miniszterek Kabinetje" és a „Miniszteri Kabinet" (az ukrán kormány), ami fordítási következetlenség; az érthetőség érdekében egységesítettük.
[220] Politikai kapcsolatok, https://bit.ly/3MCwRGZ (2022. 04. 05.).
[221] „2016. évi megállapodás a Magyarország Kormánya és Ukrajna Kormánya közötti pénzügyi együttműködési keretprogram kialakításáról" (kihirdette: a 456/2016. (XII. 22.) Korm. rendelet).
[222] „Jegyzőkönyv Magyarország Kormánya és Ukrajna Kormánya között a Magyarország Kormánya és Ukrajna Kormánya közötti pénzügyi együttműködési keretprogram kialakításáról szóló megállapodás módosításáról" (kihirdette: a 298/2020. (VI. 24.) Korm. rendelet).
[223] A kötött segélyhitel konstrukció alapján Magyarország OECD segélyezési kötelezettsége alapján nyújt kedvezményes hiteleket az arra rászoruló, meghatározott országoknak. Lásd erről: „az Eximbank által folyósítható kötött segélyhitelek feltételeiről és a segélyhitelnyújtás részletes szabályairól szóló 32/2003. (XII. 16.) Korm. rendelet" szabályait.
[224] Lásd „Az Ukrajna számára nyújtandó kötött segélyhitel felajánlásáról szóló 1651/2016. (XI. 17.) Korm. határozat" 1. pontját.
[225] Magyarország a kapcsolatok rendezését javasolja az új ukrán vezetésnek, https://bit.ly/3KlsuP1 (2022. 04. 05.).
[226] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 11. cikkét.
[227] „Egyezmény Ukrajna Kormánya és a Magyar Köztársaság Kormánya között a kulturális, oktatási és tudományos együttműködésről" (kihirdette: a 25/1996. (II. 14.) Korm. rendelet).
[228] Lásd a kétoldalú kulturális és oktatási egyezmény negyedik preambulumbekezdését.

tudományos vívmányainak kölcsönös megismertetése céljából fejlesztik és erősítik a kulturális, az oktatási, az információs, az ifjúsági, a sport és turisztikai, valamint a szakmai tapasztalatcserét".[229] Az egyezmény keretei között főként minisztériumok, hivatalok, középfokú oktatási intézmények, valamint a felsőoktatás szereplői, tudományos és kutatóintézetek és NGO-k együttműködése lehetséges.[230] Az oktatás és a kultúra területén ez – egyebek mellett – tanárok, tudományos dolgozók és hallgatók cseréjét, tudományos és ismeretszerző tanulmányutakat, konferenciák szervezését, a másik ország nyelvének, irodalmának és művészetének tanulmányozásához nyújtott támogatásokat, új, esetleg közös tananyagok, tudományos publikációk készítését jelentette, illetve jelenti.[231]

A felek, habár ebben az egyezményben még nem tudtak megállapodni a bizonyítványok, diplomák és tudományos fokozatok kölcsönös elismeréséről, kötelezettséget vállaltak egy, a tárgyban később kötendő szerződésre.[232] Ennek első ízben „a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a Magyar Köztársaságban és Ukrajnában folytatott tanulmányokat és végzettséget tanúsító okiratok, valamint tudományos fokozatok egyenértékűségének kölcsönös elismeréséről szóló egyezmény" 1998-ban történt aláírásával tettek eleget,[233] amelyet aztán egy 2021-ben Kijevben aláírt megállapodás váltott fel.[234] Ezek a szerződések kölcsönösen elismertetik a két országban szerzett bizonyos végzettségeket, tudományos fokozatokat, és az oktatási rendszerek különbözőségeit a kétoldalú viszonyban kiküszöbölik, a változásokról történő kölcsönös tájékoztatás céljából pedig Szakértői Bizottságot hoznak létre..[235] Több más magyar–ukrán kétoldalú szerződéshez hasonlóan ennek az egyezménynek a végrehajtását is egy vegyes bizottság kíséri figyelemmel.[236]

Az oktatási kapcsolatok mellett a kétoldalú oktatási-kulturális egyezmény kiterjedt együttműködésre ösztönzi az állami és nem állami szereplőket a kultúra és a művészetek (könyvtár- és levéltár-, valamint múzeumközi kapcsolatok,

---

[229] Lásd a kétoldalú kulturális és oktatási egyezmény 1. cikkét.
[230] Lásd a kétoldalú kulturális és oktatási egyezmény 2. cikkét.
[231] Lásd a kétoldalú kulturális és oktatási egyezmény 3. cikkét.
[232] Lásd a kétoldalú kulturális és oktatási egyezmény 4. cikkét.
[233] Kihirdette: a 14/1999. (II. 5.) Korm. rendelet.
[234] „2021. évi egyezmény Magyarország Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között a végzettséget és tudományos fokozatokat tanúsító okiratok kölcsönös elismeréséről" (kihirdette: a 2021. évi CIX. törvény).
[235] Lásd a 2021. évi egyezmény Magyarország Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között a végzettséget és tudományos fokozatokat tanúsító okiratok kölcsönös elismeréséről 15. cikkét.
[236] Lásd a kétoldalú kulturális és oktatási egyezmény 18. cikkét.

sport- és ifjúsági együttműködés, szerzői jogi kapcsolatok, egymás könyvvásárain való részvétel, fordítási projektek, együttműködés a különféle művészeti ágazatok között stb.).

Közvetlen nemzetpolitikai, kisebbségpolitikai jelentősége van a kétoldalú oktatási-kulturális egyezmény 14–15. cikkeinek. Eszerint a felek „együttműködnek az Ukrajna területén élő magyar és a Magyar Köztársaság területén élő ukrán nemzetiségű állampolgárok kulturális és vallási igényeinek kielégítéséhez szükséges feltételek megteremtésében, valamint nyelvük és nemzeti hagyományaik megőrzésében. Ösztönzik a nemzeti kisebbségek társadalmi, kulturális szervezeteinek tevékenységét, az érvényben lévő jogszabályok szerint biztosítva számukra a másik országból érkező segítség elfogadásának jogát." Ez a rendelkezés felfogható a magyar–ukrán alapszerződés[237] és az azzal kapcsolatban elfogadott kétoldalú nyilatkozat,[238] illetve jegyzőkönyv[239] releváns rendelkezései ismételt megerősítésének. Ezenkívül az egyezmény hitet tesz amellett, hogy a két ország „gondoskodik a területén lévő és a másik ország történelméhez és kultúrájához kötődő emlékművek megőrzéséről, és biztosítja az azokhoz való hozzáférés jogát".[240]

Az egyezmény 16. cikke megerősíti azt a már évekkel korábban a két ország által egy külön nemzetközi szerződésben[241] is vállalt kötelezettséget, hogy a felek visszaszolgáltatják egymásnak azokat a fellelhető műkincseket, amelyeket jogtalanul hurcoltak el tőlük, esetleg elvesztek az idők során.

Talán ennél is érdekesebb a kétoldalú oktatási-kulturális egyezmény következő cikke,[242] amely szerint a felek kulturális intézeteket hoznak létre egymás országaiban, ezt a rendelkezést azonban egyik esetben sem sikerült valóra váltani, ugyanis 2022-ig nem nyílt magyar kulturális intézet Kijevben, vagy ukrán intézet Budapesten.

Az alapszerződés 11. cikke mellett a 15. cikk is „kultúrareleváns" rendelkezéseket tartalmaz, itt a felek – egyebek mellett – leszögezik, hogy „ösztönzik a

---

[237] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 17. cikkét.

[238] Lásd: 1991. évi Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén.

[239] Lásd: 1991. évi Jegyzőkönyv a Nyilatkozathoz a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén.

[240] Lásd a kétoldalú kulturális és oktatási egyezmény 15. cikkét.

[241] „1995. évi kijevi egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a II. világháború során és az azt követő időszakban a másik ország területére került kulturális értékek visszaszolgáltatásáról szóló együttműködésről." Ez a szerződés nem került kihirdetésre vagy közzétételre Magyarországon.

[242] Lásd a kétoldalú kulturális és oktatási egyezmény 17. cikkét.

másik Fél nyelvének tanulását",[243] továbbá kölcsönösség alapján elősegítik „a két ország történelmével kapcsolatos levéltári anyagok felkutatását és tanulmányozását".[244]

Környezetvédelem (12. cikk)

A két ország számára a környezetvédelmi együttműködés is rendkívül fontos. A magyar–ukrán alapszerződés vonatkozó rendelkezése, a 12. cikk – főként a határ menti térségben – a környezet és környezetvédelem állapotának javítása, a határon átterjedő szennyeződések megelőzése és a természeti csapások következményeinek csökkentése és felszámolása érdekében irányozza elő a két ország erőfeszítéseinek fokozását.

A magyar–ukrán alapszerződés külön utal a csernobili katasztrófára, amelynek hatásait nem kell hosszasan taglalni, főként öt évvel annak bekövetkezte után, amikor az alapszerződést aláírták. A baleset jelentőségével kapcsolatban árulkodó az is, hogy az 1996. évi, ma is hatályos ukrán alkotmány is önálló rendelkezést szentel Csernobilnak.[245] Emiatt és a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség égisze alatt Csernobilra válaszul elfogadott multilaterális egyezményre[246] alapozva Magyarország és Ukrajna külön kétoldalú szerződést is kötött egymással a nukleáris biztonság témakörében.[247] A kétoldalú „atombiztonsági egyezményt" akkor kell alkalmazni, ha olyan baleset történik, amely valamely részes fél joghatósága alá tartozik, és amelynek következtében radioaktív anyagok szabadulnak vagy szabadulhatnak fel, és amelyek valamelyik államra „nézve sugáregészségügyi szempontból jelentőséggel bíró, nemzetközi határokon átlépő kibocsátást eredményezett vagy eredményezhet".[248] Ilyen esetekben az az ország, amelynek területén a fentiekben részletezett baleset történik, köteles haladéktalanul és közvetlenül értesíteni a másik felet.[249]

---

[243] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 15. cikk (2) bekezdését.
[244] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 15. cikk (3) bekezdését.
[245] Fedinec – Halász – Tóth (2016): i. m. 40, illetve lásd Ukrajna alkotmányának 16. cikkét.
[246] „A nukleáris balesetekről adandó gyors értesítésről szóló 1986. évi bécsi egyezmény" (kihirdette: a 28/1987. (VIII. 9.) MT rendelet).
[247] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között nukleáris balesetek esetén való gyors értesítésről, a kölcsönös tájékoztatásról és együttműködésről a nukleáris biztonság és sugárvédelem területén Budapesten, 1997. november 12-én aláírt megállapodás" (kihirdette: a 108/1999. (VII. 7.) Korm. rendelet).
[248] Lásd „a nukleáris balesetekről adandó gyors értesítésről szóló 1986. évi bécsi egyezmény" 1. cikkét, valamint a kétoldalú atombiztonsági egyezmény 1. cikkét.
[249] Lásd a kétoldalú atombiztonsági egyezmény 2. cikk (1) bekezdését.

Természetesen előfordulhatnak rendkívüli helyzetek (például egy fegyveres konfliktus vagy természeti katasztrófa stb.), amelyek átmenetileg nem teszik lehetővé ennek (és más nemzetközi) kötelezettségnek a teljesítését, ilyenkor az érintett hivatkozhat a nemzetközi jog általános felelősségi szabályai közül az ún. jogelleneséget kizáró körülmények valamelyikére,[250] amelyek fennállása esetén mentesülhet a felelősség alól. Az ezen a téren való együttműködés szorosságát vagy legalábbis az arra irányuló szándékot és a kérdés jelentőségét jól mutatja, hogy a felek akkor is értesítik egymást, ha a sugárzásmérő berendezéseik nem a saját területükön lévő forrásból származó sugárszennyezésre utaló jeleket érzékelnek.[251]

Az együttműködés ezenfelül kiterjed a felek által területükön végrehajtott és a nukleáris biztonságot érintő változásokra, változtatásokra, például új nukleáris erőművek létesítésére és azokkal kapcsolatban a tájékoztatásra és a releváns információk másik féllel történő megosztására,[252] és az ilyen információk közlésével együtt járó költségek megtérítését a felek nem követelhetik egymástól.[253] Hasonló kétoldalú egyezményt Magyarország eddig csak Romániával kötött,[254] jóllehet a szomszédos országok[255] közül például Szlovénia/Horvátország[256] és Szlovákia is rendelkezik atomerőművel.[257] A nukleáris biztonság mellett az egyéb természeti vagy ember által okozott katasztrófák esetén történő együttműködéssel kapcsolatban is rendelkezik külön, bilaterális egyezménnyel

---

[250] Ezek a következők: önvédelem jogának gyakorlása (külső fegyveres támadás esetén), ellenintézkedés (valamely jogellenességre megfogalmazott formailag jogellenes válaszként), belegyezés (az állam előzetesen beleegyezik valamely vele szembeni, formailag amúgy jogsértő cselekmény elkövetésébe, amely e nélkül nemzetközi jogsértésnek minősülne), végszükség (többnyire emberéletek mentésekor hivatkozható), szükséghelyzet (az állam valamely lényeges érdeke kerül azonnali és elháríthatatlan veszélybe), vis maior (ellenállhatatlan és előre nem látható, külső veszély, illetve körülmény). Ezeket részeletesebben lásd: General Assembly Resolution 56/83. „Responsibility of States for internationally wrongful acts" 20–25. cikkek.

[251] Lásd a kétoldalú atombiztonsági egyezmény 2. cikk (4) bekezdését.

[252] Lásd a kétoldalú atombiztonsági egyezmény 3. cikkét.

[253] Lásd a kétoldalú atombiztonsági egyezmény 6. cikkét.

[254] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Románia Kormánya között nukleáris balesetek esetén adandó gyors értesítésről Bukarestben, 1997. május 26-án aláírt megállapodás" (kihirdette: a 61/1998. (III. 31.) Korm. rendelet).

[255] Ausztriában ugyan felépült a Zwentendorf-i atomerőmű, de annak üzembehelyezésére egy 1978-ban tartott népszavazás miatt soha nem került sor, Szeribában pedig elképzelhető, hogy a jövőben épülnek kisebb atomerőművek. NPP Zwentendorf, https://bit.ly/36ORIHE (2022. 04. 09.), Serbia mulls construction of its own nuclear power plant, https://bit.ly/3KjFXGU (2022. 04. 09.)

[256] A szlovén területen működő Krško-i atomerőművet a Szlovénia és Horvátország közösen működteti és az ezzel kapcsolatos felelősségük is megosztott. https://bit.ly/3OGRZ00 (2022. 04. 09.)

[257] Az apátszentimihályi (Bohunice) és a mohi (Mochovce) erőművek.

a két ország.[258] Ez különösen a katasztrófák esetén történő segítségnyújtásra, az illetékes szerveknek az egymás területén tartózkodására, az oda való be- és kilépésre és az esetleges kártérítésekre vonatkozóan határoz meg szabályokat.[259]

Határforgalom, határ menti együttműködés (13. cikk)

A magyar–ukrán alapszerződés a 13. cikkben előirányozta a két ország közötti áru- és személyszállítás fokozatos növelését is, amely kiterjed a határ menti közlekedés javítására, a vámkezelés és határátlépés egyszerűsítésére, új határátkelők létesítésére.[260]

A részletszabályok megalkotása a kétoldalú közúti közlekedésről szóló egyezménnyel kezdődött, amelyet 1994-ben írtak alá, és a személy-, valamint áruszállítás alapvető rendelkezéseit tartalmazza.[261] Következő lépésként a vasúti forgalomról,[262] illetve a légiközlekedésről[263] írt alá egyezményeket a két ország 1995-ben, végül a kombinált árufuvarozásról 2013-ban.[264] Magyarországon halad át a Velencét / Triesztet (Venezia / Trieste) Lemberggel (Lviv) összekötő V. számú páneurópai közlekedési folyosó. Ennek fejlesztése érdekében 2006-ban megállapodást írt alá egymással a két szomszéd,[265] amely magyar részről az M3-as autópálya magyar–ukrán határig tartó megépítését, ukrán oldalról pedig a sztráda Lembergig, majd a III. számú páneurópai közlekedési folyósóhoz

---

[258] „1998. évi budapesti egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a katasztrófák és súlyos balesetek megelőzése és azok következményeinek felszámolása érdekében történő együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról" (kihirdette: a 2000. évi IX. törvény).

[259] Lásd a magyar–ukrán katasztrófavédelmi egyezmény 3–15. cikkeit.

[260] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 13. cikkét.

[261] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között Budapesten, 1994. március 22-én aláírt, a nemzetközi közúti közlekedésről szóló Egyezmény" (kihirdette: a 65/1996. (V. 15.) Korm. rendelet).

[262] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között Kijevben, 1995. május 19-én aláírt, az államhatáron megvalósuló vasúti forgalomról szóló egyezmény" (kihirdette: a 176/1996. (XI. 29.) Korm. rendelet).

[263] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között Kijevben, 1995. május 19-én aláírt légiközlekedési egyezmény" (kihirdette: a 30/1996. (II. 23.) Korm. rendelet).

[264] „Magyarország Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között a nemzetközi kombinált árufuvarozásról szóló Megállapodás" (kihirdette: a 2013. évi LXI. törvény).

[265] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között az V. számú összeurópai közlekedési folyosó közúti csatlakozási pontjairól a magyar–ukrán határszakaszon" című egyezmény" (kihirdette: a 147/2006. (VII. 19.) Korm. rendelet).

(Brüsszel–Kijev) csatlakozva Kijevig tartó kiépítését irányozta elő.[266] Az M3-ashoz csatlakozó Vásárosnamény és Záhony közötti, később autópályává fejleszthető M34-es gyorsforgalmi út várhatóan éveken belül megépül,[267] míg ukrajnai folytatásának kivitelezése bizonytalan.

A két ország szorosabb kapcsolata a határvonalon lévő infrastruktúra és műtárgyak kiépítését és folyamatos karbantartását is feltételezi. Elsőként a Tiszán átívelő záhonyi közúti határhíd átépítésére került sor 1996–1997-ben egy kétoldalú szerződés alapján.[268] A két állam 50-50 százalékos tulajdonában lévő[269] záhonyi közúti határhíd állagának romlása miatt volt szükség annak teherbíróképessége és megbízhatósága javítása érdekében történő átépítésére.[270]

Mivel a közúti határhidak karbantartása folyamatos feladat, Magyarország és Ukrajna 2016-ban a tárgyban újabb egyezményt kötött egymással, amely azonban már valamennyi érintett műtárgyra kiterjed,[271] a vasúti határhidak fenntartására pedig a kétoldalú vasúti közlekedési egyezmény irányadó.[272] A közúti határhidak karbantartásáról szóló 2016. évi egyezmény külön érdekessége, hogy bár a Magyarország és Ukrajna közötti kétoldalú szerződések többségét magyar és ukrán, esetleg angol nyelven hitelesítették, addig ezt a szerződést a két ország hivatalos nyelve mellett oroszul is, mégpedig azzal, hogy vita esetén az orosz nyelvű szöveg az irányadó.[273]

Természetesen a határokkal kapcsolatos kétoldalú együttműködés nemcsak a határt átszelő vagy határ menti műtárgyakra és a személy- és áruszállításra, hanem a határvizekkel kapcsolatos kooperációra, a határvonallal összefüggő kérdésekre, a határjelekre és a határátlépések szabályozására is kiterjed. Ami a határvizekkel kapcsolatos kérdéseket illeti, helyzetéből adódóan Magyarország

---

[266] Pan-European corridors to major transport axes, https://bit.ly/3ORcSq3 (2022. 04. 09.)

[267] Jogerős az M34-es (Vásárosnamény–Záhony) gyorsforgalmi út építési engedélye, https://bit.ly/3xWMtB4 (2022. 04. 09.).

[268] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között Budapesten, 1996. január 16-án aláírt, a magyar–ukrán határon lévő közúti Tisza-híd átépítéséről szóló Megállapodás" (kihirdette: a 132/1996. (VIII. 28.) Korm. rendelet).

[269] Lásd a záhonyi határhídról szóló szerződés 7. cikkét.

[270] Lásd a záhonyi határhídról szóló szerződés 1. cikkét.

[271] „Megállapodás Magyarország Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között a magyar–ukrán államhatáron lévő közúti határhidak fenntartásáról" (kihirdette: a 2017. évi XII. törvény).

[272] Lásd „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között Kijevben, 1995. május 19-én aláírt, az államhatáron megvalósuló vasúti forgalomról szóló egyezmény" 4. cikk (4) bekezdését.

[273] Lásd a közúti határhidakról szóló kétoldalú szerződés 16. cikk (4) bekezdését. Szintén hitelesítették oroszul is a kombinált árufuvarozásról szóló 2013. évi megállapodást is (lásd a 14. cikk (4) bekezdését), vagy az állategészségügyi megállapodást (lásd a 9. cikket).

minden szomszédjával kötött bilaterális határvízegyezményeket; a magyar–ukrán szerződés[274] vízgazdálkodási és különösen egészségvédelmi, ívóvízgazdálkodási kérdésekre terjed ki.

A két ország határa rendjének általános szabályaival foglalkozik „a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a magyar–ukrán államhatár rendjéről, a határkérdésekben való együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról szóló 1995. évi szerződés",[275] amely az 1961-ben a tárgyban kötött magyar–szovjet szerződést helyezte hatályon kívül.[276] A Magyarország határait megállapító békeszerződések mellett az államhatárral kapcsolatos együttműködés érdekében Magyarországnak minden szomszédjával van kétoldalú határszerződése is. Különösen lényeges lehetett egy ilyen szerződés megkötése Ukrajna számára, amely az 1920. évi trianoni békeszerződésnek nem lehetett részese, az 1947. évi párizsi békeszerződésnek viszont igen. Ennek megfelelően a kétoldalú magyar–ukrán határszerződés, amelynek preambuluma ismét hitet tesz a két ország területi épsége és a közöttük lévő államhatár sérthetetlensége mellett[277] – az 1947. évi párizsi békeszerződésre és az ún. redemarkációs okmányokra[278] hivatkozva –, megállapítja a két ország közötti államhatárt.[279]

A redemarkációt és az államhatár megjelölését és azok ellenőrzését a Magyar–Ukrán Határbizottság végzi, amely évente legalább egyszer összeül,[280] ezenfelül a kétoldalú magyar–ukrán határszerződés betartását határügyi főmegbízottak és határmegbízottak is figyelemmel kísérik.[281] A magyar–ukrán

---

[274] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között Budapesten, 1997. november 11-én aláírt, a határvizekkel kapcsolatos vízgazdálkodási kérdésekről szóló Egyezmény" (kihirdette: a 117/1999. (VIII. 6.) Korm. rendelet).

[275] Kihirdette: az 1998. évi LV. törvény.

[276] Lásd a magyar–ukrán határszerződés 50. cikkét.

[277] Lásd a magyar–ukrán határszerződés első preambulumbekezdését.

[278] Demarkációnak nevezzük a nemzetközi jogban a határt megállapító szerződések helyszíni megállapítását. Ezt általában megelőzi a delimitáció, amely az államhatár nemzetközi szerződésben, illetve ahhoz csatolt térképmellékletben való leírása. A redemarkáció ennek megfelelően egy már kijelölt határvonal későbbi megállapodás útján történő, valamilyen (például természetföldrajzi vagy gazdasági) okból történő ismételt kijelölése, továbbá a határvonal, határjelek és más műtárgyak szerződéses rögzítése. A redemarkációs okmányok ennek megfelelően az ilyen redemarkációkat rögzítő nemzetközi szerződések. Magyar–ukrán viszonylatban lásd ezzel kapcsolatban a magyar–ukrán határszerződés 2. cikkét és „a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a magyar–ukrán államhatár rendjéről, a határkérdésekben való együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról szóló, Kijevben, 1995. május 19-én aláírt Szerződés 2. cikk 3. pontja alapján elkészített, és Budapesten, 2003. június 20-án aláírt, a Magyar Köztársaság és Ukrajna közötti államhatár új redemarkációs okmányai kihirdetéséről szóló 2007. évi VIII. törvényt".

[279] Lásd a magyar–ukrán határszerződés 2. cikk (1) bekezdését.

[280] Lásd a magyar–ukrán határszerződés 14. cikk (2) bekezdését.

[281] Lásd a magyar–ukrán határszerződés IV. fejezetét.

államhatáregyezmény rögzíti, hogy a határvonal – függetlenül a terepen bekövetkezett változásoktól – nem változik, és határjeltől határjelig vagy határjellel nem jelölt töréspontig tart.[282] Ha a határfolyók, patakok vagy csatornák medre természeti események hatására megváltozna, a felek főszabály szerint kötelesek az eredeti mederállapotot visszaállítani.[283] Érdekesség, hogy függetlenül attól, hogy a határvonal a határfolyókon pontosan hol halad – ezt minden esetben redemarkációs okmányok állapítják meg –, a határhidakon mindig a műtárgy közepén húzódik.[284] A felek kötelesek a határjelek, határoszlopok és a határnyiladék[285] karbantartására, az egyezmény által meghatározott módon.[286] Ehhez részben kapcsolódik, hogy a határfolyókon a határvonalig az adott ország belső jogi szabályai szerint szabadon lehet halászni, szárazföldön pedig szintén a határvonalig szabad vadászni, az államhatáron átlőni vagy azon túl vadat üldözni viszont tilos.[287] Ezzel szemben a határvonaltól számított húsz-húsz méteres sávon belül nem szabad bányászati tevékenységet vagy bányászati kutatást végezni.[288]

Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozási folyamata szükségessé tette a két ország határának átlépésére vonatkozó szabályok időnkénti felülvizsgálatát. Ennek első eleme „az állampolgárok utazásának feltételeiről szóló 2003. évi megállapodás volt",[289] amely meghatározza, hogy a két ország állampolgárai milyen útiokmányok birtokában léphetik át az államhatárt, és meddig és milyen feltételek mellett tartózkodhatnak a másik ország területén.

A felek külön szerződést kötöttek egymással a szolgálati célú határátlépésekről,[290] majd az immáron EU-tag Magyarországnak a schengeni övezethez való 2007-es csatlakozása a határátlépések rezsimjének további kiigazítását

---

[282] Lásd a magyar–ukrán határszerződés 3. cikk (1) bekezdését.
[283] Lásd a magyar–ukrán határszerződés 39. cikk (2) bekezdését.
[284] Lásd a magyar–ukrán határszerződés 3. cikk (2)–(3) bekezdéseit.
[285] Határnyiladéknak a szárazföldi határvonal mindkét oldalán 3-3 méteres mélységben a növényzettől megtisztított sávot értjük, amelyre – néhány kivételtől eltekintve – nem lehet épületet emelni, illetve folyamatosan gondozni kell. Lásd a magyar–ukrán határszerződés 6. cikkét.
[286] Lásd a magyar–ukrán határszerződés 4–5. cikkeit.
[287] Lásd a magyar–ukrán határszerződés 42–43. cikkeit.
[288] Lásd a magyar–ukrán határszerződés 47. cikkét.
[289] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között az állampolgárok utazásának feltételeiről szóló, Kijevben, 2003. október 9. napján aláírt Megállapodás" (kihirdette: a 199/2003. (XII. 10.) Korm. rendelet). A megállapodás hatálybalépéséig egy 1978-ban megkötött magyar–szovjet szerződés rendezte a határátlépések kérdését.
[290] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a magyar–ukrán államhatár szolgálati célú átlépéséhez szükséges okmányok egységesítéséről szóló, Kijevben, 2002. február 6-án aláírt Egyezmény" (kihirdette: a 64/2003. (V. 13.) Korm. rendelet).

indokolta, ugyanis a magyar–ukrán határ „egyszerű" EU–nem-EU határból szigorúbb feltételek mellett működtetett schengeni külső határrá vált. Ennek keretében sor került a 2003. évi megállapodás módosítására,[291] valamint a schengeni szabályok által megengedett és a határ mentén lakó állampolgárok határátlépését megkönnyítő ún. kishatárforgalmi egyezmény megkötésére,[292] amelynek alig tagadott célja a kárpátajai magyarok magyarországi beutazásának megkönnyítése volt.[293]

Összességében megállapítható, hogy a kishatárforgalmi egyezmény nemzetpolitikai jelentősége a magyar állampolgárság kiterjesztésével jelentősen csökkent az eltelt másfél évtizedben. 2012-ben pedig a két ország korszerűsítette a határátkelőkről és az azokon egymás közötti kapcsolataiban bonyolított határellenőrzéseket, hogy gyorsabbá és egyszerűbbé tegyék azt.[294] Az új határellenőrzési egyezmény hat közúti és két vasúti határátkelőt nevesít, amelyek közül a Záhony–Csap/Csop közötti közúti, illetve vasúti határátkelőhely a legfontosabb, mivel ezen a két ponton lehetséges a személy- és áruforgalom két ország közötti korlátozásmentes bonyolítása a nap huszonnégy órájában.[295] A Beregsurány és Asztély/Asztej közötti közúti határátkelő éjjel-nappal nyitva van ugyan, de az áruszállítás csak 7,5 tonna össztömegű járművek számára megengedett,[296] a Tiszabecs és Tiszaújlak/Vilok közötti átkelő szintén 0–24 órában nyitva van, de csak a személyforgalom számára.[297] A Lónya–Harangláb/Horonhlab és a Barabás–Mezőkaszony/Koszony közötti határátkelők használhatósága pedig időben és az átlépők esetében is korlátozva van, mivel az áruszállítás nem megengedett, az autóbusz-közlekedés pedig a két ország döntésének függvénye.[298] Az Eperjeske–Szalóka/Szolovka közötti vasúti átkelő éjjel-nappal nyitva van, de csak az áruszállítás számára.[299] A Záhony–Csap/

---

[291] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között az állampolgárok utazásának feltételeiről szóló, Kijevben, 2003. október 9. napján aláírt Megállapodás módosításáról szóló, jegyzékváltás útján létrejött Megállapodás" (kihirdette: a 294/2007. (XI. 8.) Korm. rendelet).

[292] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között a kishatárforgalom szabályozásáról szóló Egyezmény" (kihirdette: a 2007. évi CLIII. törvény).

[293] Aláírták a magyar–ukrán kishatárforgalmi egyezményt, https://bit.ly/3kciHAd (2022. 04. 09.).

[294] „A Magyarország Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között a közúti és vasúti határforgalomnak a határátkelőhelyeken történő ellenőrzéséről szóló Megállapodás" (kihirdette: a 2012. évi LXVIII. törvény).

[295] Lásd a határellenőrzési egyezmény 8. cikkét.

[296] Lásd a határellenőrzési egyezmény 11. cikkét.

[297] Lásd a határellenőrzési egyezmény 12. cikkét.

[298] Lásd a határellenőrzési egyezmény 9–10. cikkeit.

[299] Lásd a határellenőrzési egyezmény 15. cikkét.

Csop átlépési ponthoz hasonló jelentőségű, „korlátozásoktól mentes" közúti határátkelő nyílhat Beregdaróc és Beregdéda/Gyijda között, amint az M3-as autópálya eléri a magyar–ukrán határt.[300] A két ország között visszafogadási egyezmény is hatályban van, amely alapján mindkét ország köteles visszavenni saját állampolgárát vagy azt a személyt, aki területén tartózkodási engedéllyel rendelkezik, amelynek elsősorban az illegális határátlépések esetén van jelentősége.[301]

A magyar–ukrán alapszerződés kiterjed az energetikai és távközlési, valamint az elektronikus adatok feldolgozása területén történő együttműködésre is,[302] ugyanakkor erre vonatkozóan a felek még nem kötöttek kétoldalú szerződéseket. Hasonló a helyzet az egészségügy, a turizmus, a sport és az ifjúság kérdésében való kooperációnál azzal, hogy a két ország rendelkezik az állategészségügy,[303] valamint a növényegészségügy[304] területein tető alá hozott nemzetközi megállapodásokkal. Természetesen ennek a két szerződésnek az egészségvédelmi indokok mellett gazdasági céljai is vannak.

Nemzeti kisebbségek kérdése (17. cikk)

Az alapszerződés Magyarország számára valószínűleg legfontosabb rendelkezése a nemzeti kisebbségekkel foglalkozó 17. cikk. Ukrajna összlakossága drasztikusan csökken: az 1991-es több mint 52 millióról 2019-re 44 millióra, a Krím-félsziget és a hibrid háború sújtotta keleti megyék nélkül pedig 37 millióra.[305]

Ukrajnában a magyarok az a nemzetiség, amelyik a legkevésbé fogékony az államnyelvre, körükben a legalacsonyabb szintű a nyelvelsajátítás, összefüggésben azzal is, hogy közel kétharmaduk falun él, ahol gyér vagy nincs megfelelő nyelvi környezet. Az eddigi egyetlen ukrajnai népszámlálás, a 2001-es közel 160 ezres közösséget regisztrált, egy 2017-es felmérés szerint azonban

[300] Lásd a határellenőrzési egyezmény 13. cikkét.
[301] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között személyeknek a közös államhatáron történő átadásáról és átvételéről szóló, Budapesten, 1993. év február hónap 26. napján aláírt Egyezmény" (kihirdette: az 1995. évi XXIV. törvény).
[302] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 14. cikkét.
[303] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya közötti 1998. évi állat-egészségügyi egyezmény" (kihirdette: az 57/1999. (IV. 7.) Korm. rendelet).
[304] „A Magyar Köztársaság Kormánya és az Ukrán Köztársaság Kormánya között a növényegészségügyi és a növényvédelmi együttműködésről szóló 1995. évi egyezmény" (kihirdette: a 41/1996. (III. 20.) Korm. rendelet).
[305] Estimate of the available population of Ukraine as of December 1, 2019, https://bit.ly/3xSboHr (2022. 04. 09.).

lélekszámuk akkor már legfeljebb 131 ezer főre volt tehető, beleértve a magyar anyanyelvű cigányságot is.[306] A nemzeti kisebbségek jogállását az 1992. évi 2494-XII. számú törvény szabályozza. Csonkán maradt az új szabályozás, amikor 2021-ben 1616-IX. számmal törvényt fogadtak el az őslakosokról, amelyet követnie kellett volna a nemzetiségi törvénynek, azonban az 2022 elejéig nem született meg.

Magyarországon az ukrán kisebbség megjelenése de jure a rendszerváltoztatás időszakához köthető. Az 1990-es népszámlálás újdonságaként a szocializmus évtizedei alatt hivatalosan elismert négy kisebbség – német, román, szlovák és a „délszláv" (szerbek, horvátok, szlovénok) – mellett, ekkor még csak az anyanyelvi rovatban, megjelentek „új kisebbségek" is: a görögök, a bolgárok, az örmények, a lengyelek, valamint ekkor még összevonva a ruszinok és az ukránok.[307] Az 1989. évi II. törvényben kimondott egyesülési jogot érvényesítve a korábban hivatalosan el nem ismert közösségek is színre léptek az érdekérvényesítés szándékával, köztük a ruszinok és az ukránok is.[308] A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény honos népcsoportnak minősített expressis verbis 13 nemzeti és etnikai kisebbséget, közte az ukránokat is,[309] s ezen nem változtatott a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény sem. Az 1990-es népszámlálás még együttesen mindössze 674 ruszin és ukrán anyanyelvű személyt mutatott ki, 2001-ben pedig 7400-an voltak az ukrán kötődésűek. A magyarországi ukránok települési koncentrációval nem jellemezhető szórványközösség.[310]

Az alapszerződés 17. cikkében a felek „kifejezik azt a meggyőződésüket, […] hogy kölcsönös védelemben részesüljön a nemzeti kisebbségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitása és ennek biztosítására meg kell teremteni minden szükséges feltételt".[311] Erre a két ország szerint azért van szükség, mert a népeik közötti baráti kapcsolatok, a béke, az igazságosság, a stabilitás, valamint

---

[306] Tátrai Patrik – Molnár József – Kovály Katalin – Erőss Ágnes: A kárpátaljai magyarok lélekszáma és a népesedésüket befolyásoló tényezők a SUMMA 2017 felmérés alapján. *Kisebbségi Szemle* 2018/3. 7–31.

[307] Győri Szabó Róbert: *Kisebbségpolitikai rendszerváltás Magyarországon: a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kollégium és Titkárság történetének tükrében (1989–1990).* Budapest, Osiris Kiadó, 1998. 50.

[308] Dobos Balázs: *A kisebbségek joga. Kisebbségi törvénykezés Magyarországon (1988–2006).* Budapest, Argumentum Kiadó, 2011. 113.

[309] Bíró Gáspár: *Az identitásválasztás szabadsága.* Budapest, Osiris–Századvég, 1995. 255.

[310] Dobos Balázs: Ukrán kisebbségi önkormányzatiság Magyarországon. In: Fedinec Csilla (szerk.): *„Kijevi csirke": (Geo)politika a mai Ukrajnában.* Budapest, Kalligram, 2019. 237, 240.

[311] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 17. cikk (1) bekezdését.

a demokrácia ezt megkövetelik.[312] Ezt a meggyőződésüket ráadásul az EBEÉ/EBESZ Párizsi Charta Egy Új Európáért (Charter of Paris for a New Europe) című dokumentummal, illetve a szervezet más dokumentumaival összhangban alakították ki.[313] A 17. cikket eszerint az 1990. évi Párizsi Charta Egy Új Európáért című dokumentumra figyelemmel, azzal összhangban kell értelmezni, ezt amúgy a teljes egyezményt illetően a magyar–ukrán alapszerződés preambuluma (lásd *supra*) is megerősíti. A magyar–ukrán alapszerződés 17. cikk (1) bekezdésének szövegéből egy olyan következtetés is levonható, hogy amennyiben valamelyik, vagy mindkét szerződő fél nem teremt meg minden szükséges feltételt a nemzeti kisebbségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitása védelme és biztosítása érdekében, vagy az ennek ellenére ténylegesen nem érvényesül, meggyengülnek a népeik közötti baráti kapcsolatok, elhalványul a béke, csorbul az igazságosság, gyengül a demokrácia és a stabilitás. Megjegyzendő, hogy ez a bekezdés – *mutatis mutandis* – szövegszerűen megegyezik az EBEÉ/EBESZ 1990. évi – és már többször hivatkozott – 1990. évi Párizsi Charta Egy Új Európáért című dokumentumának emberi dimenzióval foglalkozó részének egyik bekezdésével.[314]

A magyar–ukrán alapszerződés 17. cikkének (2) bekezdése két másik, nemzetközi szerződésnek ugyan nem minősülő, de a két ország között létrehozott dokumentumra is hivatkozik, mint amelyeknek megfelelően a felek a 17. cikk (1) bekezdésben említett kötelezettségek végrehajtását előmozdítják. A két nevezett dokumentum a „Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán SZSZK együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén" (a továbbiakban: Nyilatkozat), továbbá az ezzel kapcsolatban elfogadott Jegyzőkönyv (a továbbiakban: Jegyzőkönyv). Mindkét dokumentumot a magyar–ukrán alapszerződés megkötése előtt hónapokkal, 1991. május 31-én írta alá a két ország képviselője Budapesten. Szintén az alapszerződés 17. cikk (2) bekezdése szögezi le, hogy Magyarország és Ukrajna egyoldalú és közös lépéseket is[315] tesznek az (1) bekezdésben foglalt kötelezettségek végrehajtására. Ehhez hasonlóan a „Felek nemzetközi kapcsolataikban önállóan és közösen is

---

[312] Uo.

[313] Uo.

[314] „Megerősítjük mély meggyőződésünket, hogy a népeink közötti baráti kapcsolatok, valamint a béke, az igazságosság, a stabilitás és a demokrácia megköveteli a nemzeti kisebbségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásának védelmét, és ezen identitás előmozdítása feltételeinek megteremtését." Lásd: Párizsi Charta Egy Új Európáért, 7. Magyar fordításban közli Majtényi Balázs – Vizi Balázs (szerk.): *A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai*. Budapest, Gondolat, 2003. 193.

[315] Kiemelés: szerzők.

fellépnek a nemzeti kisebbségekre vonatkozó nemzetközi dokumentumok megvalósítása érdekében".[316]

A fenti mondatokból az következik, hogy amellett, hogy a felek a nemzeti kisebbségek identitásának védelme és biztosítása érdekében egymással kötelesek együttműködni, ugyanis ennek hiányában nem tudnának annak érdekében közös lépéseket tenni, jogosultak egyoldalú lépésekre is a cél elérése végett.

Az alapszerződés vitathatatlanul nemzetközi szerződés, a Nyilatkozat és a Jegyzőkönyv viszont nem. A kérdés az, hogy ez a különbség csökkenti-e az utóbbi két dokumentum nemzetközi jogi relevanciáját az előbbihez képest. Másképpen fogalmazva: pontosan hogyan értékelhető a Nyilatkozat és a Jegyzőkönyv nemzetközi jogi aspektusból? Közismert, hogy a nemzetközi jognak a nemzetközi szerződések mellett az íratlan normákat, jog gyanánt elismert általános gyakorlatokat magában foglaló nemzetközi szokásjog is a forrása. A nemzetközi szokásjog nagy része egyetemes, esetleg regionális, szubregionális vagy ún. SAS-államokat[317] kötelező szabályokat jelent. Emellett az is előfordul persze, hogy két ország között bilaterális szokásjogi szabály alakul ki.[318] Emellett nemzetközi jogi jogforrásnak minősülnek még az általános jogelvek, amelyek a jogból mint egészből leszűrhető elvek, azaz nem pusztán a nemzetközi jog elvei.[319] Atipikus jogforrások ezenfelül az államok egyoldalú nyilatkozatai és meghatározott nemzetközi szervezetek bizonyos szervei által elfogadott határozatok, mint amilyenek például az ENSZ Biztonsági Tanácsának bizonyos határozatai.[320]

---

[316] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 17. cikk (2) bekezdését.

[317] A. m. *specially affected* (időnként *affecting*) *states.* A nemzetközi jog tudománya azokat az államokat nevezi SAS-országoknak, amelyek részt vesznek egy meghatározott szabályozási terület szokásjogi normáinak kialakításában, gyakran földrajzilag nem összefüggő régióban elhelyezkedve. A tengerjog normáinak formálásában például elsősorban a tengerparttal rendelkező országok vesznek részt. Erről lásd például: Shelly Aviv Yeini: The Specially-Affecting States Doctrine. *American Journal of International Law* 2 (2018) 112. 244–253.

[318] Erről röviden lásd: Tóth Norbert: Kétoldalú szerződésekben ismétlődő szabályok, mint a nem kétoldalú szokásjogi norma azonosításának lehetséges bizonyítékai – különös figyelemmel a kétoldalú kisebbségvédelmi szerződésekre. In: Vizi Balázs (szerk.): *Magyarország és szomszédai. Kisebbségvédelem a kétoldalú szerződésekben.* Budapest, TK Kisebbségkutató Intézet – L'Harmattan Kiadó, 2021. 49–50.

[319] Az általános jogelvekről lásd: Géza Herczegh: *General Principles of Law and the International Legal Order.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1969.

[320] Bruhács János: *Nemzetközi jog.* I. *Általános rész.* Budapest–Pécs, Dialóg-Campus Kiadó, 2008. 81. Megjegyzendő, hogy a Biztonsági Tanács érintett határozatait nem mindenki tartja a nemzetközi jog forrásainak. Erről lásd Prandler Árpád: *Az ENSZ Biztonsági Tanácsa.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1974. 360–365.

A Nyilatkozat és a Jegyzőkönyv nem illeszthető be egyik fenti kategóriába sem, még leginkább talán a nemzetközi szerződéshez áll közel, ugyanis két állam akaratnyilatkozatának tekinthetők, egyoldalú nyilatkozatok pedig éppen „kétoldalúságuk" miatt nem lehetnek. Érdekes, hogy a két országban is eltérő a két dokumentum jogi megítélése, amely azok állami „kezeléséből" is implicite kikövetkeztethető. Míg Magyarországon a magyar–ukrán alapszerződés szövegét a Nyilatkozattal és a Jegyzőkönyvvel együtt törvényben hirdették ki, addig Ukrajnában az alapszerződést a másik két szövegtől elkülönítetten kezelik.[321] A Nyilatkozat és a Jegyzőkönyv *pro forma* politikai kötelezettségeket keletkeztető dokumentumok, azaz az ún. nemzetközi *soft law*[322] közé sorolhatók, amelyek azonban a szerződéses utalás következtében egy konkrét nemzetközi egyezmény keretei közé kerülve, szerződéses kötelezettséggé váltak. Emellett az is megkockáztatható talán, hogy bizonyos részeikben hozzájárultak a két ország közötti bilaterális szokásjogi szabályok létrejöttéhez, feltéve, hogy azoknak az államközi gyakorlat az eltelt évtizedekben megfelelt, illetve arra a felek jogként tekintettek.

A Nyilatkozat a két ország közötti együttműködés *elveit*[323] tartalmazza a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén. A magyar nyelvű szövegváltozat 19, míg az ukrán mindössze 18 pontból áll, lévén utóbbiból az utolsó szakasz hiányzik.[324] Mivel az eredeti szöveg feltételezhetően az ukrán szöveg lehetett és technikai értelemben a magyar verzió fordítás, vélelmezhető, hogy a magyar nyelvű szövegben található 19. pont, amely amúgy arra adna lehetőséget, hogy a Nyilatkozathoz további országok is csatlakozzanak, a magyar diplomácia „garantor államok" bevonását célzó erőfeszítéseinek lenyomata lehet.[325] Kérdés, hogy az inkriminált pont vajon már az aláírás napján is szerepelt-e a deklarációban (ebben az esetben viszont hogyan lehetséges, hogy a különbséget egyik delegáció sem vette észre akkor?), vagy az csak az alapszerződés kihirdetésekor került a Nyilatkozat szövegébe. Tény mindenesetre az is, hogy nemcsak a Nyilatkozat, hanem az alapszerződés esetében is különbség van a két szövegváltozat között egy olyan kérdésben, amely lényegében a két-

[321] Fedinec (2021): i. m. 201–202.

[322] A nemzetközi *soft law*-ról lásd például: Kardos Gábor: Mi is az a nemzetközi soft law? In: Nagy Boldizsár – Jeney Petra (szerk.): *Nemzetközi jogi olvasókönyv. Dokumentumok, szemelvények.* Budapest, Osiris Kiadó, 2002. 76–82.

[323] Kiemelés: szerzők.

[324] Fedinec (2021): i. m. 203.

[325] Páldi András ezzel szemben úgy emlékszik, hogy a Moldáv SZSZK informálisan jelezte, szívesen csatlakozna a Nyilatkozathoz. A magyar diplomáciai hezitálása és Románia „közbeavatkozása" miatt erre végül nem került sor. Páldi (1996): i. m. 394.

oldalúnál szélesebb körű garanciát képzel el a bizalom- és biztonságerősítő intézkedések összefüggésében.[326]

A Nyilatkozat bilaterális együttműködési elvei részben bizonyos kisebbségi jogokat, illetve kötelezettségeket tartalmaznak. Így a két állam elismeri a nemzeti kisebbségek egyéni és csoportjukhoz tartozó más személyekkel együttes alapvető jogait és szabadságjogait, ideértve azt, hogy joguk van a diszkriminációmentességre, a törvény előtti egyenlőségre; az érintettek egyúttal kötelesek betartani annak az államnak a törvényeit, amelyekben élnek.[327] A nemzeti kisebbségek az adott állam, illetve társadalom szerves részét képezik, jogaikat az államok tiszteletben tartják, és következetesen biztosítják azok érvényesítését.[328] Az 1. cikk nem kisebbségi különjogokról, hanem emberi jogokról szól, mégpedig az ún. első generációs jogokról (vö. szabadságjogok). Ezekkel a jogokkal kapcsolatban azt szokás általában hangsúlyozni, hogy az államoknak elsősorban passzív magatartásra kell törekedniük (vö. „tiszteletben tartják"), az első pont viszont ezen túlmegy, és aktív, tevőleges magatartást is megkövetel az országoktól (vö. „következetesen biztosítják azok érvényesítését").

A Nyilatkozat deklarálja többek között a szabad identitásválasztás jogát,[329] amely a nemzeti kisebbségek nemzetközi jogi védelmének egyik alapelvi jelentőségű szabálya,[330] törvényi és más védelembe veszi a nemzeti kisebbségeket az identitásuk megőrzését veszélyeztető tevékenységekkel szemben, ideértve a propagandát is,[331] mindenki, így a nemzeti kisebbségek tagjai számára is megtiltja a nemzetiségi gyűlölet és az erőszak szítását, valamint a propagandatevékenységet,[332] biztosítja a hatékony közélethez való jogot (ehhez valamilyen bizonytalan értelmű státusz megteremtését is előirányozza),[333] az egyesüléshez

---

[326] A magyar–ukrán alapszerződés 6. cikkének nyelvi változatai közötti különbséget lásd Fedinec (2021): i. m. 202.

[327] Lásd a Nyilatkozat 1. pontját.

[328] Uo.

[329] „A Felek tiszteletben tartják állampolgáraik azon jogát, hogy szabadon döntsenek arról, hogy melyik nemzetiséghez tartozónak vallják magukat, gyakorolják-e vagy sem az ebből fakadó jogaikat, és garantálják, hogy ez a döntés számukra semmiféle hátrányos következménnyel nem jár."

[330] Hans-Joachim Heintze: Article 3. In: Marc Weller (ed.): *The Rights of Minorities in Europe. A Commentary on the European Framework Convention for the Protection of National Minorities.* Oxford, Oxford University Press, 2005. 107–137; Cástor M. Díaz Barrado: *La Protección de las Minorías Nacionales por el Consejo de Europa.* Madrid, Edisofer s.l., 1999. 107–108.

[331] Lásd a Nyilatkozat 4. pontját.

[332] Lásd a Nyilatkozat 15. pontját.

[333] Lásd a Nyilatkozat 5. pontját.

való jogot,[334] az asszimiláció tilalmát,[335] bizonyos anyanyelvhasználattal kapcsolatos jogokat,[336] lényegében az állam hivatalos nyelve vagy nyelvei tanulásának egyidejű kötelezővé tétele lehetőségével.[337]

A két ország között talán a legtöbb vitát a Nyilatkozat 10. pontjába foglalt, az anyanyelv tanulására és/vagy az anyanyelven való tanulásra vonatkozó jogok okozzák. Ráadásul ennél a pontnál alapvető különbség van a Nyilatkozat magyar és ukrán nyelvű változatai között. A magyar nyelvű szöveg szerint ugyanis a felek biztosítják az ahhoz szükséges lehetőségeket, „hogy a nemzeti kisebbségek tanulják anyanyelvüket és anyanyelvükön tanuljanak az oktatás minden szintjén". Az ukrán változatban viszont az idézett szöveg „és" kötőszava helyett a „vagy" szerepel, amely 2017 óta vita tárgyát képezi a két ország között.[338] Az ukrán fél ugyanis arra hivatkozik, hogy ez alapján elegendő a magyar nyelv tanulását biztosítania, ugyanakkor kétséges, hogy a magyar nyelven tanítást az oktatás minden szintjén lehetővé tevő több évtizedes ukrajnai gyakorlatával való 2017-es egyoldalú szakítás mennyiben felel meg például a szerzett jogok elvének, vagyis ebben az esetben annak, hogy az emberi jogok elért szintjéről (ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait[339]) nem lehet visszalépni.

A Nyilatkozat emellett kimondja a kulturális identitás megőrzéséhez és fejlesztéséhez való jogot,[340] a vallásgyakorláshoz való jogot, ideértve az anyanyelvi hitélet gyakorlásának jogát,[341] bizonyos anyanyelvi kommunikációs és tömegkommunikációs jogokat,[342] és a bárhol élő azonos nemzetiségű személyekkel való kapcsolattartás jogát.[343]

Az alapszerződés kiterjed a két ország területén található és a másik fél számára fontos hadi-, illetve egyéb sírok, a temetkezési helyeken lévő emlékművek méltó gondozására, fenntartására, valamint megközelíthetőségük biztosítására is. A nyugvóhelyek megállapítása során a felek együttműködnek egymással.[344] A két ország az alapszerződés nyújtotta keretet kihasználva külön

---

[334] Lásd a Nyilatkozat 6. pontját.
[335] Lásd a Nyilatkozat 8. pontját.
[336] Lásd a Nyilatkozat 9. pontját.
[337] Uo.
[338] Fedinec (2021): i. m. 202–203.
[339] A nemzeti kisebbségi egyéni és közösségi jogokat számos nemzetközi szerződés, illetve egyéb dokumentum az emberi jogok nemzetközi védelmének integráns részeként tartja számon, de e helyütt elegendő utalni a Nyilatkozat ötödik franciabekezdésére.
[340] Lásd a Nyilatkozat 11. pontját.
[341] Lásd a Nyilatkozat 12. pontját.
[342] Lásd a Nyilatkozat 13. pontját.
[343] Lásd a Nyilatkozat 14. pontját.
[344] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 18. cikkét.

kétoldalú szerződést kötött egymással a hadisírok, valamint a polgári lakosság tagjainak nyughelyére vonatkozó részletszabályok megállapítására 1996-ban.[345] Az Ukrajna területén található és Magyarország számára az említett szerződések alapján releváns sírok viszonylag jól azonosíthatók, a Krím 2014-es annexiója és az Ukrajna elleni 2022. február 24-i agresszió miatt bizonyos sírhelyek gondozása és megközelíthetősége nehézségekbe ütközik, sőt, egyes magyar temetők sorsa a hadműveletek miatt bizonytalan. A magyarországi ukrán sírok helyzete más okok miatt bonyolult. Mivel ezek az emlékhelyek a cári Oroszország, illetve a Szovjetunió által Magyarországgal szemben viselt háborúk miatt jöttek létre, az ukrán nemzetiségű katonák és hadifoglyok más etnikumú bajtársaiktól való elkülönítése a legtöbb esetben nem lehetséges. Az utódállamok közül messze az Oroszországi Föderáció a legaktívabb, már ami a magyarországi orosz, illetve szovjet hadisírokról való gondoskodást illeti.[346]

A magyar–ukrán alapszerződés végül jogsegélyegyezmények megkötésére is lehetőséget biztosít azáltal, hogy 19. cikkében megállapítja: a felek „operatív információ- és tapasztalatcserét végeznek, és együttműködnek a jogsértések, többek között a szervezett bűnözés, a terrorizmus, a kábítószerek törvénytelen forgalmazása, a tengeri és légi kalózkodás, a csempészés – beleértve a kulturális értékek törvénytelen kivitelét – elleni harcban. Közösen fellépnek az ez irányú nemzetközi együttműködés keretében. A felek együttműködnek a kölcsönös jogsegély terén polgári, büntetőjogi és családjogi ügyekben." Az alapszerződés hatálybalépése óta eltelt csaknem három évtized alatt sikerült is kétoldalú jogsegélyegyezményeket kötni, éspedig a büntetőjogi,[347] a vámügyi,[348] valamint a polgári jogsegély[349] területein. Mindhárom szerződés „hagyományos" értelemben vett „képviselője" típusának. A bűnügyi jogsegélyegyezmény, amely a szervezett bűnözés elleni küzdelemre koncentrál, a büntetőeljárás során keletkezett

---

[345] 1996. évi kijevi megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a háborúkban elesett katonák és a polgári áldozatok emlékhelyeinek megőrzéséről és megörökítéséről, valamint sírjaik jogi helyzetéről (kihirdette: a 216/1998. (XII. 30.) Korm. rendelet).

[346] A magyarországi szovjet (orosz) hadisírokról és hadisírgondozásról lásd: Jelena Bole: A magyarországi orosz (szovjet) hadisírhelyekről. In: Tóth Zsolt (szerk.): *Hőseink nyomában. Tanulmánykötet a hadisírok kutatásáról.* Zrínyi Kiadó, 2013. 397–425.

[347] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a szervezett bűnözés elleni harcban történő együttműködésről szóló, Kijevben, 1995. május 19-én aláírt Egyezmény" (kihirdette: a 135/1995. (XI. 22.) Korm. rendelet).

[348] „A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a vámügyekben történő segítségnyújtásról szóló egyezmény" (kihirdette: a 75/1996. (V. 30.) Korm. rendelet).

[349] „A Magyar Köztársaság és Ukrajna között a polgári ügyekben történő kölcsönös jogsegélyről szóló, Budapesten, 2001. augusztus 2-án aláírt szerződés" (kihirdette: a 2002. évi XVI. törvény).

információk és bizonyítékok megosztását teszi lehetővé[350] a két ország hatóságai között, a szerződésben felsorolt bűncselekmények[351] elkövetése esetén, különösen akkor, ha az mindkét országot érinti.[352] Hasonló szellemben szabályoz a vámügyi együttműködési szerződés, míg a polgári jogsegélyegyezmény az információcsere mellett jelentős könnyítéseket ad a másik fél állampolgárainak az adott országban induló, illetve folyamatban lévő polgári ügyekben érintettség esetén.

Ami a magyar–ukrán alapszerződés kapcsán felmerülő értelmezési és alkalmazási viták rendezését illeti, maga a megállapodás a konzultációt, a közvetlen tárgyalást, a tényfeltáró, egyeztető és békéltető eljárást részesíti előnyben a viták békés rendezésének lehetséges eszközei közül.[353] Ezek a „módszerek" a vitarendezés diplomáciai eszközeinek minősülnek, az alapszerződés ugyanakkor nem zárja ki – egyebek mellett[354] – a bírói utat sem, ugyanis vonatkozó cikke ezzel kapcsolatban úgy fogalmaz, hogy „amennyiben a vitát ésszerű idő alatt nem sikerül az ennek a cikknek az első bekezdésében foglaltaknak megfelelő módon, mindkét Fél megelégedésére[355] rendezni, a Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy kölcsönös megállapodással a nemzetközi jog, az Egyesült Nemzetek Alapokmánya és az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet dokumentumai szerinti egyéb elfogadott vitarendezési mód-

---

350 Lásd a magyar–ukrán bűnügyi jogsegélyegyezmény 3–7. cikkeit.

351 Ilyenek a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények, a terrorizmus, a személy elleni bűncselekmények, az embercsempészés, valamint a tiltott határátlépés, a lőfegyverrel, lőszerrel, robbanóanyaggal és sugárzóanyaggal kapcsolatos bűncselekmények, a pénzmosás, a gazdasági bűncselekmények, köztük különösen: a pénzmosás, a pénzhamisítás, a csempészet, vagyon elleni bűncselekmények, különösen a rablás, a prostitúcióval kapcsolatos bűncselekmények, az okiratok hamisítása, és a környezetvédelemmel kapcsolatos bűncselekmények. Lásd a magyar–ukrán bűnügyi jogsegélyegyezmény 2. cikkét.

352 Lásd a magyar–ukrán bűnügyi jogsegélyegyezmény 1. cikk (2) bekezdését.

353 A nemzetközi jog tudománya a viták békés rendezésének eszközeit rendszerint két kategóriába, a diplomáciai eszközök csoportjába, illetve a bírói út körébe sorolja. Előbbihez tartozik a közvetlen tárgyalás, a jószolgálat, a közvetítés, a ténymegállapítás (kivizsgálás), a békéltetés és a nemzetközi szervezet keretében történő rendezés. Utóbbi pedig az ad hoc vagy állandó választottbíróságok, illetve rendes (nemzetközi) bíróságok előtti rendezést öleli fel. Lásd Kirs (2017): i. m.

354 Például a nemzetközi szervezet keretein belül történő vitarendezés, esetleg bármely egyéb, a felek által meghatározott eszköz.

355 A „mindkét fél megelégedésére" fordulat az alapszerződés ukrán nyelvű szövegváltozatából hiányzik. Fedinec (2021): i. m. 202. A „mindkét fél megelégedésére" betoldás a szuverenitás megszorítását jelenti, amely legfőképpen talán a tényfeltáró eljárások eredménye esetén merülhetne fel. Az ukrán nyelvű szöveg valószínűleg jobban megfelel a szerződés tárgyának és céljának, így a magyar változatban alkalmazott korlátozás nem lehet akadálya adott esetben a szerződés hatályosulásának, amelyet a felek az általuk legmegfelelőbb vitarendezési móddal érhetnek el.

hoz folyamodnak".[356] Ez a bekezdés ún. *pactum de contrahendo*-nak minősül, ami annyit tesz, hogy a szerződő felek meghatározott körülmények fennállása esetén egy konkrét tartalmú másik megállapodás megkötésére vállalnak kötelezettséget. Ez a szerződés ebben az esetben egy ún. kompromisszum vagy más néven különmegállapodás (*compromis / special agreement*) lenne, amelynek célja egy kijelölt nemzetközi bírói fórum joghatóságának konkrét felek között és konkrét ügyben való megalapozása volna.[357] A gyakorlatban ugyanakkor – megfelelő jogkövetkezmény hiányában – nem mindig egyszerű egy ilyen szerződés megkötésére rávenni a vitában érdekelt valamennyi felet.

Érdekesség végezetül, hogy a mind a magyar–ukrán alapszerződést, mind pedig a kisebbségvédelmi Nyilatkozatot, illetve az arra vonatkozó végrehajtási Jegyzőkönyvet két nyelven, magyarul és ukránul hitelesítették,[358] amelyek nyelvi változatai között érdemi különbség is előfordul,[359] ezt pedig a már korábban ismertetett (lásd *supra*) szerződésértelmezési módszerek segítségével lehet adott esetben feloldani.

---

[356] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 21. cikk (2) bekezdését.

[357] A joghatóság a nemzetközi jogban azt jelenti, hogy egy adott nemzetközi bírói fórumnak joga van az előtte levő ügyet eldönteni. A joghatóságot (nemzeti bíróság a hatáskört) az eljárás során a bíróság mindig hivatalból vizsgálja, nemzetközi bíróságok esetében ráadásul az alperes ennek megállapítását gyakran ún. pergátló kifogások (*preliminary objections / Exceptions préliminaires*) megfogalmazással igyekszik akadályozni.

[358] Lásd a magyar–ukrán alapszerződés 24. cikkét, a Nyilatkozat 19. pont (2) bekezdését, továbbá a Jegyzőkönyv 4. pont (2) bekezdését.

[359] Fedinec (2021): i. m. 201–203.

IV.
A MAGYAR–UKRÁN KISEBBSÉGI VEGYES BIZOTTSÁG

A stabilitás és a béke nem érhető el a nemzeti kisebbségek kielégítő védelme nélkül. A kétoldalú megállapodások keretében az anyaországok igyekeznek magas szintű védelmet biztosítani kisebbségeik számára, míg az állampolgárság szerinti államok a kisebbségek integrációját kívánják elérni. E szerződések alapvetően „klasszikus" alapvető jogokat rögzítenek (az identitáshoz való jog; a nyelvi jogok; a kulturális jogok; oktatási jogok; a médiahasználattal kapcsolatos jogok; a véleménynyilvánítás és az egyesülés szabadsága; vallásszabadság; döntéshozatali folyamatokban való részvétel joga). Ritkábban más jogok is szerepelnek, mint például a határokon átnyúló kapcsolatok, egyes szerződések pedig a kollektív jogokat vagy az autonómia bizonyos formáit is biztosítják. Ezek a szerződések kisebb-nagyobb mértékben keretszerződések: konkrét jogszabályokon vagy meghatározott ügyekre vonatkozó kormányközi megállapodásokon keresztül kell végrehajtani őket. A szerződések végrehajtása két különálló kérdést foglal magában: egyrészt a feleknek tiszteletben kell tartaniuk a kölcsönösen vállalt kötelezettségeiket, másrészt kétoldalú tárgyalásokat kell folytatniuk azokról az ügyekről, amelyek a szerződések tárgyát képezik. A szerződések végrehajtása azonban általában nincs alávetve semmilyen jogi ellenőrzésnek, nem hoznak létre joghatósági vagy jogi ellenőrzési mechanizmust, végrehajtásuk inkább a közös kormányközi bizottságok feladata. Ezeket a bizottságokat rendszeres időközönként össze kell hívni, és általában fel vannak hatalmazva arra, hogy ajánlásokat tegyenek a megfelelő kormányoknak a szerződések végrehajtására vagy akár módosítására vonatkozóan. Ahogy azt fentebb láttuk, nincs kifejezett szankció arra az esetre, ha valamelyik fél nem működik együtt a szerződés végrehajtásában.[360]

---

[360] Report ont he preferential treatment of national minorities by their kin-state, adopted by the Venice Commission at its 48th Plenary Meeting, (Venice, 19-20 October 2001) CDL-INF (2001) 19.

1. Az intézmény

A „Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén" rendelkezik egy kormányközi Vegyes Bizottság külön jegyzőkönyvben történő felállításáról is, amelynek feladata a Nyilatkozatban felsorolt elvek és kötelezettségek végrehajtásának ellenőrzése.[361] A „Jegyzőkönyv a Nyilatkozathoz a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén" meghatározza a Vegyes Bizottság összetételét, annak *általában*[362] évi két alkalommal történő összeülését írva elő, illetve jogot biztosít a Vegyes Bizottságnak a felek kormányai számára ajánlások megfogalmazására a Nyilatkozat elveinek végrehajtására vonatkozóan.[363] A Vegyes Bizottság összetételével foglalkozó jegyzőkönyvi rendelkezés magyar és ukrán változatai között is van eltérés, meghatározott tagok csak az egyik vagy éppen a másik nyelvi verzióban vannak felsorolva.[364]

A Nyilatkozat preambuluma – azok konkretizálása nélkül – a nemzeti kisebbségek egyéni és közösségi jogaira is hivatkozik, és bár az „autonómiához való jogot" nem említi kifejezetten, az szinte folyamatos feszültségforrás volt a Vegyes Bizottság ülésein.[365] A kollektív kisebbségi jogok Magyarország és szomszédai közötti nemzetközi szerződésekbe kodifikálását hazánk ekkori legfontosabb nyugat-európai támogatója, Németország is határozottan ellenezte, sőt, a magyar nemzetpolitika szolgáltatta a legfontosabb vitatémát a rendszerváltás utáni évek magyar–német államközi kapcsolataiban.[366] Érdekesség, hogy a kisebbséghez tartozók önrendelkezéshez való jogát, valamint a képviselethez fűződő jog tartalmát vizsgáló 45/2005. (XII. 14.) alkotmánybírósági határozathoz fűzött különvéleményében Kovács Péter alkotmánybíró úgy érvelt, hogy „Magyarország kétoldalú kisebbségvédelmi egyezményeiben (így a Ljubljanában 1992. november 6-án kötött magyar–szlovén kisebbségvédelmi megállapodás 8. cikkében, az Eszéken, 1995. április 5-én kötött magyar–horvát kisebbségvédelmi megállapodás 9. cikkében, a 2003. október

---

361 Lásd a Nyilatkozat 16. pontját.
362 Kiemelés: szerzők.
363 Lásd a Jegyzőkönyv 2–3. pontjait.
364 Fedinec (2021): i. m. 203.
365 Fedinec–Halász–Tóth (2016): i. m. 196–197.
366 Hettyey András: *Hegemónia helyett. Magyar–német kapcsolatok 1990–2002 között.* Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2019. 56–57.

21-én Budapesten kötött magyar–szerb kisebbségvédelmi megállapodás 9. cikkében) illetve az 1991. május 31-i magyar–ukrán kisebbségvédelmi nyilatkozat 6. cikkében a saját önkormányzatok létrehozásának biztosítására vállalt kötelezettséget".[367]

A Nyilatkozatról és a Jegyzőkönyvről összességében megállapítható, hogy mai szemmel sem a megszövegezésük, sem pedig a két ország közötti együttműködés rendszerébe való beépítésük, gondolva itt elsősorban a választott nemzetközi jogi megoldásra, nem volt a legmegfelelőbb. Egyrészt a kárpátaljai magyar közösség és talán a magyarországi ukrán nemzetiség szempontjából is ideálisabb volna,[368] ha vagy az alapszerződés szövegébe, vagy pedig külön kétoldalú kisebbségvédelmi egyezménybe lehetőség szerint pontosabban megfogalmazott rendelkezéseket tartalmazó szöveg került volna elfogadásra. Később ezt a magyar diplomácia is felismerte, 2017 után szöveges javaslatot tett Ukrajnának egy kétoldalú kisebbségvédelmi megállapodás megkötésére, a további lépésekről azonban nem érkezett hivatalos információ, így a kérdés feltételezhetően *ad acta* került.[369]

A Vegyes Bizottságot – hivatalos nevén Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Kisebbségi Vegyes Bizottságot – mindkét részről az elnök, felelős titkár és a tagok alkotják. A tagok a szaktárcák képviselői, valamint ukrán részről a kárpátaljai magyarok, Kárpátalja megye közigazgatási hivatalának, magyar részről Szabolcs-Szatmár-Bereg megye önkormányzatának és a magyarországi ukránok képviselői. Az üléseket felváltva tartják a két ország területén, minden esetben jegyzőkönyv készül két nyelven, melyeket az elnökök írnak alá. Az ülésekről készülő jegyzőkönyvben foglalkoztak azzal, mi történt az előző üléseken megfogalmazott ajánlásokkal kapcsolatosan, illetve új ajánlásokat fogalmaztak meg.

Magyar oldalon a bizottság tagjainak felmentése és kinevezése név szerint történt – 2008-ig kormányhatározatban, azóta miniszterelnöki rendeletben.

---

[367] Idézi: Pap András László: 45/2005. (XII. 14.) AB határozat – nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozás. In: Gárdos-Orosz Fruzsina – Zakariás Kinga (szerk.): *Az Alkotmánybírósági gyakorlat: Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata.* 1. k. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont – HVG-ORAC, 2021. 654.

[368] Jóllehet sem a magyar–ukrán alapszerződés, sem pedig a Nyilatkozat nem nevezi meg explicit módon az ukrajnai magyarokat és a magyarországi ukránokat. Vizi (2021): i. m. 34. A Jegyzőkönyv viszont a Vegyesbizottság tagjai között utal egyfelől „a Magyar Köztársaság ukrán nemzetiségű állampolgárainak képviselőire" a magyar fél részéről, illetve „a Kárpátontúli Terület népképviselői tanácsának végrehajtó bizottságára" és az „Ukrán SZSZK magyar nemzetiségű állampolgárainak képviselőire" Ukrajna oldaláról. Lásd a Jegyzőkönyv 1. pontját.

[369] Fedinec (2021): i. m. 203.

A jegyzőkönyvekben foglalt ajánlásokat kormányhatározatba foglalták, melyek tartalmazták az ajánlások jóváhagyólagos tudomásul vételét, megjelölték a végrehajtásban illetékes minisztériumokat és hivatalokat, illetve mellékletben teljes szöveggel tartalmazták a jegyzőkönyv ajánlások-részét, szintén 2008-ig, utána ez a melléklet elmaradt a kormányhatározatokból. Amióta ez a melléklet hiányzik, a szomszédos országokkal közösen működtetett vegyes bizottságokról nem önálló miniszterelnöki rendeletek szólnak, hanem valamennyi (aktuálisan) működő bizottságot egy rendeletbe foglalnak bele. A magyar–ukrán vegyes bizottság tevékenységének felfüggesztése óta is rendre jelenik meg miniszterelnöki rendelet a tagokat illető változásokról.

Ukrán részről a bizottság összetételét kormányhatározatban hagyják jóvá, a bizottság összetételének megváltoztatására az elnök tehet javaslatot, egyeztetési procedúrát követően. Kezdettől fogva a kormányban betöltött pozícióhoz (és nem személyhez) volt kötve az elnöki tisztség, a tagok tekintetében a kormányhatározatok felsorolták a tagot küldő intézményeket (minisztériumokat), az 1990-es években név szerint is megneveztek egyes tagokat. A bizottságnak voltak kormány által kinevezett tagjai és olyanok, akik „egyetértéssel" lehettek tagok – olyan esetekben, amikor a létrehozó szerv nem volt illetékes a kinevezésre, csak indítványozhatta a tagságot. Ilyen tag volt többek között a mindenkori nagykövet. Miután a bizottságot már nem hívták többet össze, a kormányhatározatokat továbbra is kiadtak a bizottság összetételéről, s az indítványozott tagok között megjelent Ukrajna Biztonsági Szolgálata (SZBU). A végrehajtással kapcsolatos direktívákat Ukrajna is kormányhatározatokba foglalta, a bizottság összetételéről szólók bekerülnek a törvénytárba, a konkrét feladatokat azonban az érintett hivatalokban köröztetik.

A Vegyes Bizottság 2011 óta nem ülésezett, összességében az ülések gyakorisága nagyjából 2001-ig felelt meg a Jegyzőkönyv rugalmasan megfogalmazott szövegének.[370] 1992 és 2011 között összesen 15 ülésre került sor: 2001-ig 11 ülésre, utána azonban ritkultak a találkozók, a következő tíz évben már csak négy ülést tartottak. Az üléseket felváltva tartották Magyarországon és Ukrajnában. A 15 ülésből hétnek adott otthont Budapest, egynek Nyíregyháza, a másik oldalon a bizottság háromszor ülésezett Kijevben és négyszer Ungváron. Az utolsó, 15. ülésre 2011 decemberében Budapesten került sor. Ekkor a felek jegyzőkönyv aláírása nélkül álltak fel a tárgyalóasztaltól. Azóta a bizottság egyszer sem ülésezett.

A 2011-es budapesti ülés után a bizottság tevékenységének felfüggesztése hivatalos formában egyik oldalról sem történt meg. A 2013. októberi keltezésű

[370] Fedinec (2021): i. m. 207.

kormánybeszámoló a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2011. február – 2013. február) úgy fogalmazott: „A felek a munka folytatásában egyeztek meg. […] A tervek szerint 2013 tavasszal került sor egy titkári egyeztetésre, amely előkészíti a KVB ülés folytatását."[371] A „titkári egyeztetés" a bizottság titkárainak egyeztetése, akik az ülések előkészítésének gyakorlati feladatát végzik. Az egyeztetés eredménye azonban nem a következő ülés lett, hanem a következő években néhány alkalommal a társelnökök találkoztak egymással, azonban ezek a találkozók kizárólag formális jellegűek voltak.

Összefoglaló táblázat a Magyar–Ukrán Kisebbségi Vegyes Bizottság üléseiről

№	Helyszín	Időpont	Magyar kormányfő (ciklus)	Ukrán államfő	KVB társelnökök (magyar/ukrán)
I.	Budapest	1992. 07. 27–28.	Antall József	Leonyid Kravcsuk	Entz Géza Mikola Makarevics
II.	Kijev	1993. 02. 3–5.	Antall József	Leonyid Kravcsuk	Entz Géza Mikola Makarevics
III.	Nyíregyháza	1993. 06. 23–24.	Antall József	Leonyid Kravcsuk	Entz Géza Mikola Makarevics
IV.	Ungvár	1994. 04. 12–13.	Boross Péter	Leonyid Kravcsuk	Entz Géza Olekszandr Jemec
V.	Budapest	1995. 03. 27–30.	Horn Gyula	Leonyid Kucsma	Tabajdi Csaba Mikola Sulga
VI.	Kijev	1996. 06. 10–11.	Horn Gyula	Leonyid Kucsma	Tabajdi Csaba Volodimir Jevtuh
VII.	Budapest	1997. 04. 23–25.	Horn Gyula	Leonyid Kucsma	Tabajdi Csaba Volodimir Jevtuh
VIII.	Ungvár	1998. 12. 10–11.	Orbán Viktor (1.)	Leonyid Kucsma	Szabó Tibor Mikola Rugyko
IX.	Budapest	1999. 12. 15–18.	Orbán Viktor (1.)	Leonyid Kucsma	Németh Zsolt Mikola Rugyko
X.	Kijev	2001. 04. 2–5.	Orbán Viktor (1.)	Leonyid Kucsma	Szabó Tibor Hrihorij Szereda
XI.	Budapest	2001. 12. 20–21.	Orbán Viktor (1.)	Leonyid Kucsma	Szabó Tibor Hrihorij Szereda
XII.	Ungvár	2003. 09. 25–26.	Medgyessy Péter	Leonyid Kucsma	Szabó Vilmos Hennagyij Moszkal
XIII.	Budapest	2007. 07. 17–18.	Gyurcsány Ferenc (2.)	Viktor Juscsenko	Gémesi Ferenc Georgij Popov
XIV.	Ungvár	2008. 09. 18–19.	Gyurcsány Ferenc (2.)	Viktor Juscsenko	Gémesi Ferenc Olekszandr Szahan
XV.*	Budapest	2011. 12. 19–20.	Orbán Viktor (2.)	Viktor Janukovics	Répás Zsuzsanna Jurij Bohuckij

* A Jegyzőkönyvet nem írták alá.

[371] Magyarország Kormánya. J/12618. számú Beszámoló a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2011. február – 2013. február). Előadó: Balog Zoltán emberi erőforrások minisztere. Budapest, 2013. október. 53.

2. A jegyzőkönyvek

A jegyzőkönyvek[372] fejezetekre és azokon belül számozott pontokra tagolódtak. Végig egységesen önálló fejezete az oktatás ügyének volt. A jegyzőkönyvek terjedelme egyre nőtt, elsősorban azért, mert az egyre szaporodó nem teljesülő ajánlásokat újra és újra beleírták a jegyzőkönyvekbe.[373]

Tartalmi szempontból a jegyzőkönyvek preambuluma nemzetközi konvenciókra, egyik vagy másik fél kisebbségi jogi bázisában történt változásokra hivatkozott. Az általános részben határ menti kapcsolatok, infrastrukturális kérdések, a kárpátaljai települések történelmi magyar neveinek visszaadása, szociális intézmények létesítése, humanitárius és természeti katasztrófák esetén segítségnyújtás, nemzetiségi területi különállás stb. kérdései szerepeltek. Az oktatási fejezet az anyanyelv oktatásának és az anyanyelvű oktatás személyi, módszertani, technikai, anyagi feltételeinek biztosításával kapcsolatos ajánlásokat részletezte. A kulturális fejezet foglalkozott kiemelkedő történelmi személyiségek és események méltatásáról, emlékének megörökítéséről, kulturális intézmények létesítéséről és fenntartásáról, az írott és elektronikus sajtóhoz anyanyelven való hozzáférésről, levéltári értékmentésről, a történelem „fehér foltjainak" közös kutatásáról. Kulturális téren valósult meg a legtöbb elképzelés, kivéve az utolsónak említett történészi együttműködést, amely körül mindig ott lebegett a politika bábáskodása; ha születtek szakmai kritériumoknak megfelelő eredmények, azok nem voltak összeköthetők a vegyes bizottság működésével.

A 2011-es utolsó, XV. ülésen, amikor az aláírás elmaradt, a magyar fél javaslataiból Kijev nem fogadta el – arra való hivatkozással, hogy ez nem tartozik a kompetenciájába[374] – a Tisza-melléki magyar járás és a magyar választási körzet megalakítására vonatkozó ajánlást, az ukrán fél javaslataiból pedig Budapest azt az ajánlást utasította el, hogy szüntessék meg a szerintük diszkriminatív eljárást, az ukrajnai magyarok ne kaphassanak a schengeni vízumhoz jutást segítő garancialevelet. A Tisza melléki járás korábban már szerepelt az ajánlá-

---

[372] Eddig nyomtatásban a magyar–szlovén vegyes bizottság jegyzőkönyvei jelentek meg: Miran Komac – Vizi Balázs (szerk.): *Bilaterális kisebbségvédelem: A magyar–szlovén kisebbségvédelmi egyezmény háttere és gyakorlata.* Budapest, L'Harmattan, 2019; Miran Komac – Balázs Vizi (ured.): *Bilateralni sporazumi kot oblika urejanja varstva narodnih manjšin: primer Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji.* Budapest, L'Harmattan, 2019.

[373] Михайло Товт: Змішана Українсько-Угорська комісія з питань забезпечення прав національних меншин – складова міждержавних стосунків. https://bit.ly/3EOCiQc (2011).

[374] Надія Петрів: Українсько-угорський скандал. https://bit.ly/3vKYLK2 (2012).

sok között, a XII. jegyzőkönyvtől (2003) került ki belőle, viszont továbbra is szerepelt például a szintén sok port kavart, nacionalista támadások kereszttüzébe került honfoglalási emlékmű kérdése a Vereckei hágón, amelyet több mint tízévnyi tervezgetés és építés után 2008-ban fel is avattak.[375]

A jegyzőkönyvek teljes szövegét egyik fél sem tette közzé, egy-egy nem hivatalos ritka esettől eltekintve. A vegyes bizottság jegyzőkönyveinek nincs egy állandó őrzési helye sem a magyar, sem az ukrán oldalon, a hivatalokban elhelyezett példányok nehezen vagy egyáltalán nem elérhetők. Egyes hivatalokból, illetve magánszemélyektől gyűjtöttük össze azokat, az első három kivételével, melyeket nem sikerült fellelni. Mindegyik jegyzőkönyvből több változat is készült (munkapéldányok), így mindegyikből azt a változatot fogadtuk el hitelesnek, amelyen a hivatalos attribútumok (aláírások) szerepeltek. A jegyzőkönyveket szöveghűen közöljük.

A kisebbségi vegyes bizottság jegyzőkönyveinek tartalmát három táblázatban foglaltuk össze a jegyzőkönyvek fő fejezeteinek megfelelően: Általános kérdések, Oktatás, Kultúra. A fejezetek között vannak átfedések, de igyekeztünk betartani azok logikáját a témakörök csoportosításában, illetve a témaköröket címszavakba tömörítettük. Ezenkívül az egyes témaköröket szétválasztottuk a megvalósulás helyszíne szerint (Kárpátalja/Ukrajna és Magyarország). Mindkét esetben a megvalósítást döntően Magyarország finanszírozta.

A XIII. ülés jegyzőkönyvében olvassuk a következőket: „Figyelemmel arra, hogy a korábbi ajánlások nagy része megvalósult, egyes esetekben viszont nem vagy csak lassan valósultak, valósulnak meg, ezért célszerűnek tartják tartalmilag és módszertanilag megújítani a KVB munkáját, megkülönböztetve külön, rövidebb idő alatt is érvényesíthető I) prioritást élvező ajánlásokat, illetve vélelmezhetően hosszabb idő alatt megvalósítható II) hosszú távú ajánlásokat megfogalmazni." Ez azonban semmi mást nem jelentett, mint hogy megszűnt a jegyzőkönyvek korábbi tematikus struktúrája, helyette ömlesztve szerkesztették be a jegyzőkönyvekbe az egyes tételeket. Az utóbbi jegyzőkönyvek esetében is tematikusan rendeztük a témaköröket a táblázatokba az összehasonlíthatóság érdekében.

A táblázatok fejlécében a jegyzőkönyvek száma és az ülések éve szerepel. (Ahogy említettük, az első három jegyzőkönyvet nem sikerült fellelni, a XV.

---

[375] Юрій Остапець – Іванна Скиба: Суспільно-політичний та культурний розвиток угорців Закарпаття (1991–2008 рр.). *Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Збірник наукових праць Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова* 2 (2009). 64–65.

jegyzőkönyvet pedig figyelmen kívül hagytuk, mivel nem lett aláírva, így nem tekinthető hivatalos dokumentumnak.)

A táblázatokban használt egyezményes jelek: ★ napirenden szerepelt; + történt valamilyen előrelépés.

Általános kérdések

	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	XIII.	XIV.
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2001	2001	2003	2007	2008
Kárpátalján/Ukrajnában											
nemzeti-kulturális autonómia	★	★	★						★		
Tisza melléki járás							★	★	★		
szórványközösségek jogai	★	★	★								
névhasználat	★					★		★	★		
határátkelőhelyek	★	★	+	+	★	★				★	
beregszászi kórház építése	★	★	+	★	★	+	+	★	+		
záhonyi Tisza-híd felújítása			★		+						
beregszászi elkerülő út			★								
humanitárius segély	★	★	+	★	+	+				★	
történelmi településnevek visszaállítása		+	★	★	+	★	★	★	★		
magyar nyelvű bejegyzés személyi okmányokban				★	+	+	★	★	★		
(etnikai) rehabilitációs törvény				★	★	★	★	★	★		
társadalmi szervezetek támogatása	★	★	★	★	+	+	★	★	★	★	
vállalkozásfejlesztés, beruházások			+	★	★	★	★				★
gépállomás			+								
gombatermesztő vállalkozás			+								
magyarországi munkavállalás				★	★						
választások alkalmával kétnyelvű nyomtatványok							★				★
parlamenti kisebbségi képviselet										★	
Magyarországon											
kisebbségi önkormányzat		★		★	+	+	★	★	★		
társadalmi szervezetek támogatása	★	★	+	+	+	+	★	★		★	
parlamenti kisebbségi képviselet										★	
ukrajnai munkavállalás				★	★						

Oktatás

	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	XIII.	XIV.
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2001	2001	2003	2007	2008
Kárpátalján/Ukrajnában											
pedagógustovábbképzés	★	+	★	★	★	★	★	+			
tankönyvek	★	+	★	★	★	+	★	★	+	★	★
ukrán nyelv, nyelvtankönyvek	★	+	★	+	+	+	★	★	+	★	★
színészképzés	★	+		★	★						
beregszászi magyar főiskola	★	+	★	+	+	★	★	+	+	★	★
magyar nyelvű bizonyítványok, iskolai dokumentáció		★	+					★	★	★	
iskolaépületek		★	+	+	+	+	★	+	+		★
magyar érettségi és felvételi		+	★	★	★	★	★	★	★	★	★
magyar történelem és népismeret					★	+	★			★	
ungvári egyetem magyar nyelvű képzés		★	+	+	+	★	★	★	★	★	★
ekvivalenciaegyezmény			★	★						★	★
felsőoktatásban tanulók sorkatonai szolgálat alóli felmentése/halasztása		★	★						★	★	★
oktatási-nevelési támogatás									★		
kulturális rendezvények támogatása		+			+	★			★		
Magyarországon											
ukrán kulturális központ / vasárnapi iskola	★	+	+				+		+		★
tankönyvek			+								
egyetemi ukrainisztikai/ukrán tanszék						★	★	★	★		★
ukrán nyelvvizsga										+	★

Kultúra

	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	XIII.	XIV.
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2001	2001	2003	2007	2008
Kárpátalján/Ukrajnában											
beregszászi magyar színház	★	+	+	★	+	★	★	★	★	★	★
kulturális rendezvények	★	+		★	+		★	★	+	★	★
kárpátaljai könyvtárak	★	+	+	+	★	+	★	+	+	★	★
magyar sajtó		+	+	★	+	+	★	★	★		★
munkácsi vár rekonstrukciója	★	+	★	★	★	+	★	★			
honfoglalás millecentenárium		★	+	★	★	+					
tiszacsomai honfoglalási temető		★	★	+	+						
történelmi emlékhelyek			★	★	+			+	+	★	
vereckei honfoglalási emlékmű					★	+	★	★	★	★	
egyházi intézmények visszaszolgáltatása					+	+		★		★	★
történelem fehér foltjainak kutatása				★	★	+	★	★	★	★	★
Magyarországon											
ukrán sajtó, kultúra	★	★	+	+	+	+	★	+	★	+	★

JEGYZŐKÖNYV a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság IV. üléséről (1994)

1994. április 12–13-án Ungváron (Ukrajnában)[376] megtartotta negyedik ülését a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításával foglalkozó magyar–ukrán vegyes bizottság.

A felek eszmecserét folytattak a Magyar Köztársaság és Ukrajna közötti együttműködés helyzetéről a nemzeti kisebbségi jogok biztosítása területén és megtárgyalták a kölcsönös érdeklődésre számot tartó kérdéseket.

A Felek tájékoztatták egymást azokról a konkrét intézkedésekről, amelyeket mindkét országban a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása céljából a legutóbbi, Nyíregyházán (Magyar Köztársaság) megtartott vegyes bizottsági ülés[377] óta foganatosítottak.

[376] Ungvár (Ужгород).
[377] 1993. június 23–24.

A Felek kinyilvánították, hogy továbbra is készek elősegíteni az Ukrajnában élő magyar kisebbség és a Magyar Köztársaságban élő ukrán kisebbség jogainak biztosításával kapcsolatos kérdések megoldását, és kifejezték szándékukat kisebbségi ügyekben nemzetközi téren történő aktív együttműködésükre.

A magyar nemzeti kisebbség jogainak ukrajnai és az ukrán nemzeti kisebbség jogainak magyarországi biztosítása területén folytatandó államközi együttműködés fejlesztése céljából, valamint a nemzeti kisebbségek harmonikus fejlődését akadályozó problémák megoldása érdekében a Felek célszerűnek tartották az alábbi ajánlások megtételét kormányaiknak:

I. Általános kérdések

1. A Felek következetesen valósítsák meg az Ukrajnában élő magyar kisebbség és a Magyar Köztársaságban élő ukrán kisebbség nemzeti-kulturális autonómiához való jogának biztosítására irányuló intézkedéseket mindkét ország hatályos törvényeinek és reális igényeinek megfelelően.

2. A Felek vizsgálják meg az ukrán és a magyar nemzeti kisebbségi törvény[378] gyakorlati alkalmazását ott, ahol a nemzeti kisebbség nem alkotja a lakosság többségét, de jelentős számban jelen van.

Az ukrán Fél vizsgálja meg a Vegyes Bizottság magyar tagozatának kérését egy, a személyi igazolványhoz csatolható, a megfelelő bejegyzéseket a kisebbség nyelvén tartalmazó betétlapok bevezetésének lehetőségét illetően.[379]

3. A Felek tegyék meg a megfelelő intézkedéseket a kisebbségek asszimilálására, vagy a nemzetiségek lakta területek lakossági összetételének megváltoz-

---

[378] 1992. június 25-én kelt 2494-XII. sz. törvény a nemzeti kisebbségekről, illetve 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól.

[379] Az Ukrán SZSZK-ban az utóneveknek kizárólag az ukrán, illetve orosz megfelelőjét lehetett hivatalosan bejegyezni. Ukrajna függetlenné válása után az új személyi igazolványokban a korábban oroszosított neveket ukránosították, az okmányban azonban továbbra is ukrán, illetve orosz nyelven szerepeltek az adatok, latin betűs átírásra nem volt lehetőség. Ez 2016-ban a plasztikkártya formátumú személyi igazolványok bevezetésével változott meg. Az új okmány is kétnyelvű, ám az adatokat immár államnyelven és angol nyelven tüntetik fel, kisebbségi nyelvek használatára továbbra sincs mód. A Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén 9. pontja szerint: „A Felek meghozzák a szükséges törvényi, államigazgatási és egyéb intézkedéseket annak érdekében, hogy a nemzeti kisebbségek szabadon élhessenek anyanyelvhasználati jogukkal a személyes és a társadalmi életben, az írott és a beszélt nyelvben egyaránt, ideértve nemzeti keresztneveik és családneveik használatát is."

tatására irányuló adminisztratív, gazdasági vagy bármilyen egyéb próbálkozások ellen.

4. A Felek segítsék elő a nemzeti kisebbségek oktatási, vallási, kulturális és egyéb szükségleteik kielégítése céljából Magyarországról Ukrajnába és Ukrajnából Magyarországra érkező, kizárólag humanitárius jellegű anyagi segélyek vámilletékmentes kezelése problémájának hatékony megoldását.

5. A Felek hozzanak megfelelő intézkedéseket az egyszerűsített határátkelőhelyek[380] további berendezése **és** infrastrukturális fejlesztésük fedezetének biztosítása céljából: Lónya–Dzvinkove (Harangláb),[381] Barabás–Koszine (Kaszony),[382] Beregsurány–Luzsanka (Asztély),[383] Tiszabecs–Vilok (Tiszaújlak).[384]

A Felek tegyék meg a megfelelő intézkedéseket arra vonatkozóan, hogy mindkét ország állampolgárainak határátkelése kulturáltabb formában történjék.

A Felek bízzák meg az illetékes szerveket az egyszerűsített határátkelőhelyeken Magyarországra belépő gépjárművek biztosításának – az ott tartózkodás időtartamától függő – feltételeinek kidolgozásával.

6. Az ukrán Fél vizsgálja meg kellő garancia biztosításának lehetőségét a beregszászi[385] kórház és rendelőintézet építési munkálatainak újraindításához és befejezéséhez a Magyar Kormány által felajánlott kedvezményes hitel ellentételezésére.

7. Az ukrán Fél vegye figyelembe a magyar Fél arra vonatkozó javaslatát, hogy Ukrajna Nemzetiségi és Migrációs Kérdésekkel Foglalkozó Minisztériumának szakemberei és a Kárpátalja megyei közigazgatás képviselői részére a Magyar Köztársaság illetékes állami szervei készek tapasztalatcserét szervezni a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításával kapcsolatos kérdések megoldása tanulmányozásáról.

8. A Felek adjanak meg minden szükséges támogatást az Ukrajnában élő magyar kisebbség és a Magyar Köztársaságban élő ukrán kisebbség társadalmi szervezeteinek az alapszabályaikban meghatározott tevékenységük elősegítése céljából.

---

[380] A kishatárforgalom az 1980-as évek végétől folyamatos volt a térségben, Magyarország 2004-es csatlakozása az EU-hoz, illetve 2007-ben a schengeni övezethez eredményezett korrekciókat, de annak megszűnését nem.

[381] Harangláb (Горонглаб).

[382] Mezőkaszony (Косонь).

[383] Asztély (Астей).

[384] Tiszaújlak (Вилок).

[385] Beregszász (Берегове).

II. Az oktatás területén

1. A Felek szorgalmazzák Ukrajna Oktatási Minisztériuma, valamint a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma közötti együttműködési egyezmény szövegegyeztetésének befejezését és aláírását a következő vegyes bizottsági ülésig.

2. A magyar nyelvű oktatás feltételeinek javítása céljából a Felek javasolják, hogy a Beregszászi Magyar Pedagógus Továbbképző Központon belül a magyar nemzeti kisebbség megfelelő társadalmi szervezeteinek részvételével és a megyei közigazgatás Oktatási Főosztályának keretében hozzanak létre a Kárpátalja magyar oktatási nyelvű iskoláinak számára oktatás-módszertani és koordinációs tevékenységet ellátó osztályt.

A bizottság javasolja a Magyar Köztársaság Kormányának 3 millió Ft elkülönítését a fent említett osztály fejlesztésére.

A bizottság javasolja az ukrán Félnek, hogy az említett osztály számára megfelelő helyiségeket és infrastruktúrát biztosítson.

3. A Felek javasolják a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériumának, valamint Ukrajna Oktatási Minisztériumának, hogy 1994 májusának végéig hozza létre az iskolai történelem és földrajz tankönyvek előkészítésével foglalkozó vegyes bizottságot.

4. A Felek javasolják, hogy hozzanak létre külön bizottságot a magyarországi tankönyvek Ukrajna magyar oktatási nyelvű iskoláiban történő alkalmazásával és újrakiadásával kapcsolatos javaslatok előkészítése céljából és terjesszék fel ezeket a javaslatokat a két ország, illetve minisztériumaik számára elbírálás céljából.

5. Az ukrán Fél vizsgálja meg a magyar Félnek a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma és Ukrajna Kulturális Minisztériuma közötti egyezményeknek megfelelően a kijevi M. Karpenko-Karij Színművészeti Főiskola[386] 1994/95 tanévben másodízben az ukrajnai magyar nemzetiségű állampolgárok részére induló szakosított évfolyamának lehetséges megnyitásával kapcsolatos óhaját.

6. A Bizottság javasolja a Magyar Köztársaság művelődési és közoktatási miniszterének, valamint Ukrajna oktatási miniszterének, hogy következő tárgyalásukon vizsgálják meg egy, a magyar nyelvű iskolák és óvodák pedagógu-

[386] Karpenko-Karij Színház-, Filmművészeti és Televíziós Egyetem (Kyiv National I. K. Karpenko-Kary Theatre, Cinema and Television University).

sokkal való ellátását szolgáló, magyar tannyelvű felsőoktatási intézmény megnyitásának lehetőségét Beregszászban.[387]

Ilyen megegyezés esetén a Bizottság javasolja, hogy iktassák be a kérdést a két minisztérium közötti oktatási együttműködésről szóló egyezménybe.

7. Az ukrán Fél biztosítsa a kárpátaljai magyar iskolák új ukrán nyelvkönyvekkel történő ellátását.

8. A Bizottság javasolja a magyar Félnek, hogy biztosítsa a magyarországi ukránok budapesti kulturális központjának (ukrán vasárnapi iskola, könyvtár) működéséhez szükséges költségeket, valamint működjön közre a központ megfelelő helyiségeinek kiválasztásában.

III. A kultúra területén

1. A Beregszászi Magyar Színház[388] ideiglenes épületének tatarozása és felszerelése érdekében:

Az ukrán fél segítse elő a színház épületének tatarozásához szükséges összeg elkülönítését.

A Bizottság javasolja az ukrán Félnek, hogy találjon lehetőséget a színtársulat művészeti és műszaki dolgozói lakásproblémájának megoldására.

2. A Felek megbízzák a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériumát, valamint Ukrajna Kulturális Minisztériumát, hogy dolgozzanak ki közös munkatervet, melynek keretén belül valósítsák meg:

- ukrán és magyar költők és írók találkozóját;
- a két ország műfordítóinak találkozóját a következő napirenddel: „Az ukrán és magyar kultúra a világkultúra távlatából";
- ukrán és magyar irodalmi kiállítások szervezését;
- a két ország közös könyvkiállításainak megszervezését, melyek Magyarország és Ukrajna kiemelkedő eseményeihez kötődnek;
- ukrán kulturális napok megrendezését Magyarországon, illetve magyar kulturális napok megrendezését Ukrajnában, a lehetőségekhez mérten 1994-ben vagy 1995-ben.

---

[387] A magyar Művelődési és Közoktatási Minisztérium, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola és a Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Alapítvány megállapodása alapján 1994-ben indult meg a Bessenyei György Tanárképző Főiskola kihelyezett képzése Beregszászban. Ebből nőtt ki a mai II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.

[388] Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház.

3. Mindkét fél támogassa a kárpátaljai könyvtárak magyar nyelvű kiadványokkal való ellátását.

4. A Bizottság javasolja a Feleknek, hogy igény esetén találják meg az ukrajnai magyar nyelvű sajtó és a magyarországi ukrán nyelvű sajtó pénzügyi támogatásának módját.

5. A munkácsi vár[389] rekonstrukciójának érdekében:

A megyei közigazgatás kulturális főosztálya fogadjon küldöttséget Magyarországról a Felek által megjelölt időpontban, a Magyar Köztársaságnak a vár rekonstrukciójában való esetleges magyar részvétel előkészítése érdekében.

E célból az ukrán Fél a magyar Fél rendelkezésére bocsájtja a vár rekonstrukciós tervét.

6. A magyar Fél havi rendszerességgel biztosítson műsoridőt a magyarországi ukránoknak szóló ukrán nyelvű adások számára a Magyar Rádióban és a Magyar Televízióban.

A Felek megegyeztek abban, hogy a következő ülésüket 1994 szeptemberében Debrecenben tartják.[390]

A jegyzőkönyvet aláírták:

A Magyar Tagozat elnöke
Entz Géza címzetes államtitkár

Az Ukrán Tagozat elnöke
Jemec Olekszandr miniszter

Ungvár, 1994. április 13.

* * *

[389] A munkácsi várat (vagy palánkai várat) a Legfelsőbb Tanács 2009. április 15-én kelt 1273-VI. sz. határozatával nyilvánította védett műemlékké.
[390] 1995. március 28–29-én Budapesten került rá sor.

JEGYZŐKÖNYV a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság V. üléséről (1995)

1995. március 28–29-én Budapesten megtartotta ülését a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság. Az ukrán küldöttséget Mikola Sulga, Ukrajna nemzeti kisebbségi, migrációs és vallásügyi minisztere, a magyar küldöttséget Tabajdi Csaba államtitkár úr vezette.

A két fél véleményt cserélt a nemzetközi kisebbségvédelem időszerű kérdéseiről.

Hangsúlyozták, hogy a nemzeti kisebbségek és a hozzájuk tartozó személyek jogainak elismerése és e jogok védelme alapvető fontosságú kontinensünk stabilitása, biztonsága és békéje szempontjából. E cél szolgálatában hangsúlyozott jelentőséggel bírnak a kétoldalú és regionális kezdeményezések.

Megállapították, hogy az ebben a szellemben 1991-ben aláírt, Magyarország és Ukrajna kisebbségvédelem területén megvalósuló együttműködésének szilárd alapjául szolgáló magyar–ukrán kisebbségvédelmi Nyilatkozatban[391] foglalt elvek és rendelkezések napjainkban is előremutató módon rögzítik az érintett kisebbségek valamint a hozzájuk tartozó személyek jogainak védelmét.

Elismerték annak a munkának az eredményeit, amelyet a nemzetközi együttműködés részeként a nemzetközi kormányközi és nem kormányzati szervezetek végeztek a kisebbségek védelme, illetve az azokhoz tartozó személyek jogainak előmozdítása terén, felismerve ugyanakkor azt, hogy szükség van a kisebbségek és a hozzájuk tartozó személyek jogait védő nemzetközi jogintézmények hatékonyabb tevékenységének biztosítására.

Üdvözölték ebben a tekintetben az Európa Tanács Kisebbségvédelmi Keretegyezményének megszületését,[392] valamint az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez csatolandó kulturális Kiegészítő Jegyzőkönyv létrehozása érdekében kifejtett tevékenységet.[393]

---

[391] Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, Budapest, 1991. május 31.

[392] Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről, Európa Tanács, Strasbourg, 1995.

[393] Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről (Emberi Jogok Európai Egyezménye), Európa Tanács, Róma, 1950. Az Egyezményt a Kiegészítő Jegyzőkönyvek további jogokkal egészítették ki. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1201 (1993) sz. ajánlása az Egyezményhez kapcsolódó kisebbségvédelmi kiegészítő jegyzőkönyv tervezete volt (alcíme: az Emberi Jogok Európai Egyezménye Kiegészítő Jegyzőkönyvére a nemzeti kisebbségek jogairól), amely utalt a történelmi és területi sajátosságoknak megfelelő helyi vagy autonóm közigazgatási formákra. A Miniszteri Bizottság azonban a dokumentumot nem nyitotta meg szerződésként aláírásra, hanem utasított egy kulturális jogi kiegészítő jegyzőkönyv kidolgozására.

Fontosnak tartják az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése [ET PKGY] 1255. (1995) számú, a nemzeti kisebbségek jogainak védelméről szóló ajánlásának elveit és az ET PKGY 1201. (1993) számú ajánlásában megfogalmazott elvek érvényességét. Célszerűnek tartják továbbá a kulturális Kiegészítő Jegyzőkönyv mielőbbi elkészítését a kisebbségek érdekeinek és jogos igényeinek, valamint a Keretegyezményben és az ET PKGY 1201. számú ajánlásában foglaltak figyelembe vételével.[394]

Állást foglaltak amellett, hogy a kisebbségek jogainak védelmében való aktív részvétel elengedhetetlen feltétele az érintett nemzetközi szervezetekkel való állandó és hatékony kapcsolattartás, illetve a létrejött nemzetközi egyezményekhez való csatlakozás. Magyarország ezért támogatni fogja Ukrajna felvételét az Európa Tanácsba,[395] továbbá a Keretegyezmény preambulumában, valamint a 27. és 29. cikkeiben foglaltakkal[396] összhangban a Keretegyezményhez történő mielőbbi csatlakozását.

A Felek tájékoztatták egymást kisebbségi törvényeik[397] gyakorlati alkalmazásáról.

A Vegyes Bizottság értékelte a IV. ülésen elfogadott ajánlások teljesítését.

---

[394] Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1255 (1995) sz. ajánlása megerősítette a korábbi, 1201 (1993). sz. ajánlást, az Európa Tanácsba való további tagfelvételek feltételeként szabta meg az abban foglalt elvek betartását, leszögezte, hogy ellenőrizni fogja a kötelezettségvállalások betartását.

[395] Az Európa Tanácsnak Magyarország 1990, Ukrajna 1995 óta tagja.

[396] Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről (1995). A Preambulum kiemeli: „az európai történelem megrázkódtatásai megmutatták, a nemzeti kisebbségek védelme alapvető fontosságú kontinensünk stabilitása, demokratikus biztonsága és békéje szempontjából". 27. cikk: „A jelen Keretegyezmény az Európa Tanács tagállamai részére áll nyitva aláírásra. A Keretegyezmény hatályba lépésének időpontjáig a Miniszteri Bizottság által meghívott bármely más Állam is aláírhatja. A Keretegyezményt megerősíteni, elfogadni vagy jóváhagyni lehet. A megerősítő, elfogadási vagy jóváhagyási okmányokat az Európa Tanács Főtitkáránál kell letétbe helyezni." 29. cikk: „1. A jelen Keretegyezmény hatályba lépése és a Szerződő Államokkal folytatott konzultáció után az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága az Európa Tanács Alapszabályának 20. d. cikke alapján [a leadott szavazatok kétharmados többségével és a Bizottságban helyet foglalni jogosult képviselők kétharmados többségével] hozott többségi határozatnak megfelelően csatlakozásra kérhet fel minden olyan Államot, amely nem tagja az Európa Tanácsnak, és amelyet a Keretegyezmény aláírására a 27. cikk rendelkezései szerint meghívtak, de ezt még nem tette meg, továbbá bármely más nem-tagállamot. 2. A jelen Keretegyezmény minden csatlakozó Államra nézve a csatlakozási okmánynak az Európa Tanács Főtitkáránál történt letétbe helyezésétől eltelt három hónapot követő naptári hónap első napján lép hatályba." Ukrajna a Keretegyezményt 1995. szeptember 15-én írta alá, 1997. december 9-én kelt 703/97. sz. törvénynyel ratifikálta, és az 1998. május 1-jétől lépett hatályba. Végrehajtását monitoring eljárás keretében ellenőrzi az ET. https://bit.ly/3LBeGBv (2022. 03. 01.).

[397] Ukrajnában az 1992. június 25-én kelt 2494-XII. sz. törvény a nemzeti kisebbségekről, illetve Magyarországon 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól.

Mindkét ország kormánya elfogadta a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Kisebbségi Vegyes Bizottság IV. ülésének Jegyzőkönyve alapján készült előterjesztést.

I. Általános kérdések

1. A magyar Fél kijelenti, hogy ukrán kisebbségi önkormányzat választására vonatkozó igényt az 1994. december 11-i kisebbségi önkormányzati választást megelőzően nem jelentettek be Magyarországon.[398]

2. Az ukrajnai nemzeti kisebbségi törvényt[399] a gyakorlatban ott is alkalmazzák, ahol a nemzeti kisebbség nem alkotja a lakosság többségét, de jelentős számban jelen van, anélkül, hogy ezt jogszabály rögzítené.

3. A Felek folyamatosan biztosítják, hogy a nemzeti kisebbségek lakta területek etnikai összetétele ne módosuljon a gazdasági, adminisztratív vagy egyéb intézkedések folytán.

4. A Kárpátaljai Megyei Tanács Külgazdasági Főosztálya kérte a megye vámhivatalait, valamint a Megyei Adófelügyelő Hivatalt, hogy biztosítsák az Ukrajnába érkező humanitárius jellegű segélyek vámilleték mentes kezelését az Állami Vámbizottsággal és a Pénzügyminisztériummal egyeztetve. Az ukrán Fél megkezdte azon tárgyak vámmentes kezelése mechanizmusának kialakítását, amelyek nem szerepelnek a humanitárius segélyeknek minősülő tárgyaknak a kormány által jóváhagyott listáján.

A IV. ülés Jegyzőkönyvében felsorolt határátkelőhelyek mindegyike közúti átkelőhely és a jelenleg hatályos jogszabály szerint Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, illetve Kárpátalja meghatározott településeinek lakói vehetik igénybe. A Beregsurány–Luzsanka (Asztély),[400] illetőleg Tiszabecs–Vilok (Tiszaújlak),[401] Barabás–Koszino (Kaszony)[402] határátkelőhelyek fejlesztéséhez szükséges pénzügyi keretek 1995. évre még nem állnak rendelkezésre, ezek fejlesztésére várhatóan 1997-nél előbb nem kerülhet sor.

A magyar Állami Biztosítás-felügyelet vizsgálja a kötelező gépjármű felelősségbiztosítás díjmegállapítása keretében a korrekció lehetőségét az egyszerűsített határátkelőhelyeken átlépők számára.

---

398 A magyarországi ukránok önkormányzatiságáról lásd Dobos (2019): i. m. 246–247.
399 1992. június 25-én kelt 2494-XII. sz. törvény a nemzeti kisebbségekről.
400 Asztély (Астей).
401 Tiszaújlak (Вилок).
402 Mezőkaszony (Косонь).

A Biztosítás-felügyelet javasolja, hogy Ukrajna csatlakozzon az európai zöldkártya rendszerhez, vagy a Magyar Biztosítók Szövetsége és valamely ukrán biztosító társaság kössön kétoldalú megállapodást.

6. A beregszászi kórház építési munkálataival kapcsolatos hitelnyújtás ügyében a magyar kormány megkapta a Kárpátaljai Megyei Tanács garancialevelét. A beregszászi kórház és rendelőintézet építési munkálatai újraindításához szükséges, a magyar Fél által felajánlott kedvezményes hitel eljutott Beregszászba, melynek felhasználása folyamatban van.

7. A két ország kisebbségi szakértőinek tapasztalatcseréje folyamatosan történik. Találkozóra került sor Budapesten 1994 novemberében Szerhij Usztics[403] és Tóth Mihály,[404] a Miniszterelnöki Hivatal, a Határon Túli Magyarok Hivatala, valamint a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal [NEKH] vezetői között. 1995 februárjában a Kárpátaljai Megyei Tanács meghívására Kárpátaljára látogatott [a] NEKH küldöttsége.

8. A magyar Fél folyamatosan támogatja a Magyar Köztársaságban élő ukrán kisebbség társadalmi szervezetét. 1994-ben 500 ezer forint támogatást szavazott meg a Parlament a szervezet éves tevékenységére. Az ukrán vasárnapi iskola finanszírozására a Művelődési és Közoktatási Minisztérium 263 ezer forintot biztosított.

Az ukrán Fél anyagilag támogatja a kárpátaljai magyar kisebbség szervezeteinek kulturális rendezvényeit.

9. A Felek megelégedéssel nyugtázták, hogy Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának 137/95. sz. határozata alapján 27, zömében magyarlakta település visszanyerte eredeti történelmi elnevezését.[405]

II. Az oktatás területén

1. Aláírásra kész a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma és Ukrajna Oktatási Minisztériuma közötti együttműködési munkaterv.

2. Beregszászban működik a Kárpátaljai Pedagógus Továbbképző Intézet Beregszászi Magyar Fiókintézete. A Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma eddig 2,2 millió forinttal járult hozzá a Fiókintézet

[403] Szerhij Usztics – ekkor a Kárpátaljai Megyei Tanács elnöke.

[404] Tóth Mihály – ekkor az ukrán parlament képviselője, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöke.

[405] Részletesen lásd Dobos Sándor: Magyar helységnevek Kárpátalján: kodifikációs kísérletek és eredmények (1989–2000). *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2015/1. 101–123.

működéséhez (továbbképzés, audiovizuális eszközök stb. biztosítására). Az Oktatási Tanács határozata alapján ebben az évben még 500 ezer forintot biztosít a Művelődési és Közoktatási Minisztérium a Fiókintézet számára.

A Beregszászi Járási Tanács még nem biztosított megfelelő helyiségeket a Fiókintézet részére.

A [Kárpátaljai] Megyei Tanács Oktatási Főosztályának keretében létrejött Kárpátalja magyar oktatási nyelvű iskolái számára oktatási-módszertani és koordinációs tevékenységet ellátó osztály.

3. A Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma és Ukrajna Oktatási Minisztériuma még nem hozta létre az iskolai történelem és földrajz tankönyvek előkészítésével foglalkozó vegyes bizottságot.

4. Nem jött létre a magyarországi tankönyvek Ukrajna magyar oktatási nyelvű iskoláiban történő alkalmazásával és újra kiadásával foglalkozó különbizottság. A magyar Fél 1994-ben a Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetséggel[406] egyeztetve javasolta a Tankönyv- és Taneszköz Tanács létrehozását, a megalakulására azonban nem került sor.[407] Az 1. pontban hivatkozott munkaterv tartalmazza a tankönyvkérdés rendezését.

5. Az 1994–95-ös tanévben új magyar osztály indult a kijevi Karpenko-Karij Színművészeti Főiskolán.[408]

A Felek megelégedéssel nyugtázták, hogy ezen kívül az Ungvári Művészeti Szakközépiskolában[409] magyar nyelvű színészképző osztály nyílt.

6. Beregszászban az 1994–95-ös tanévtől megnyílt a Nyíregyházi Pedagógiai Főiskola[410] Beregszászi Kihelyezett Tagozata.[411] Alapítványi főiskola formájában történő bejegyeztetése Ukrajna Oktatási Minisztériumában folyamatban van. A Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma az 1994–95-ös tanévben 6,6 millió forint, az Illyés Alapítvány pedig 9,9 millió forint támogatásban részesítette a főiskolát.

7. A kárpátaljai magyar iskolák új ukrán nyelvkönyvekkel történő ellátása érdekében az alábbi lépések történtek: elkészült a metodikai segédanyag a ma-

---

[406] „A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség [KMPSZ] a kárpátaljai magyar pedagógusok érdekvédelmi szervezete. A Szövetség vállalt feladatai közé tartozik a vidék magyar tannyelvű iskoláinak minőségi fejlesztése, pedagógusainak széles körű, igényes és magas szintű képzése, illetve a magyar nyelvű pedagógusok és az oktatás érdekeinek képviselete."

[407] A Tankönyv- és Taneszköztanács a KMPSZ 1996-ban létrejött szervezeti egysége.

[408] Karpenko-Karij Színház-, Filmművészeti és Televíziós Egyetem.

[409] Ungvári Művészeti és Közművelődési Szakközépiskola.

[410] Bessenyei György Tanárképző Főiskola, ma: Nyíregyházi Egyetem.

[411] Ebből nőtt ki a mai II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.

gyar iskolában ukrán nyelvet tanító pedagógusok számára, nyomdakész állapotban van az I.–II. osztály számára készült tankönyv.

8. A Magyarországon élő ukránok vasárnapi iskolája megkezdte működését, az ehhez szükséges költségek (263 ezer forint) kiutalása megtörtént. A magyar Fél közreműködése a megfelelő helyiség kiválasztásában nem hozott pozitív eredményt.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár 2 100 ukrán nyelvű szépirodalmi kötettel rendelkezik.

9. A Vegyes Bizottság üdvözölte, hogy az ukrán Fél lehetővé tette a magyar iskolákban tanulók számára, hogy érettségi vizsgájukat magyar nyelven tegyék le. Jogszabályban rögzítette, hogy az eddigi gyakorlatnak megfelelően magyar tannyelvű iskolák végzősei anyanyelvükön tehetnek felvételi vizsgát az Ungvári Állami Egyetemen.[412]

III. A kultúra területén

1. A Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház épületének tatarozására az ukrán fél 1,5 milliárd karbovanecet[413] biztosított. A magyar Fél az Illyés Alapítványon keresztül 15 millió forintot adott színpadtechnikai felszerelésekre, valamint 100 ezer forint támogatást ítélt meg a színészek albérleti díjának fedezésére. A Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma 1994-ben 700 ezer forint honorárium-kiegészítést utalt ki a színészeknek, és 2 millió forintot adományozott autóbusz vásárlásra. Nem megoldott azonban a színtársulat művészeti és műszaki dolgozóinak lakásproblémája.

2. A két ország illetékes minisztériumai által kidolgozott kulturális együttműködési jegyzőkönyv keretén belül megvalósíthatóak a Vegyes Bizottság IV. ülésének Jegyzőkönyvében felsorolt kulturális rendezvények. Ezek közül Ungváron már megrendezésre került a Magyar Könyv Napja.

3. A kárpátaljai könyvtárak magyar nyelvű kiadványokkal való ellátása folyamatosan történik. A könyvkuratórium támogatásával eddig 65 magyar

[412] 1964-től a magyar iskolák végzősei az Ungvári Állami Egyetem felvételi vizsgáin magyarul írhatták a fogalmazást vagy a tollbamondást, s bizonyos időszakokban a szaktantárgyakból is magyarul felvételizhettek. 1986-ban a felvételi szabályzatban is rögzítésre került az anyanyelvi felvételizés joga. Az 1993/94. tanévtől kezdődően ez az egyetem döntésén múlott, jogszabályban soha nem volt rögzítve. Erre lehetőség volt az érettségire, illetve a felsőoktatásba való felvételire vonatkozó jogszabályok ellentmondásai, illetve joghézagai következtében.

[413] A szovjet rubel után az ukrán valuta, a hrivnya 1996-os bevezetéséig terjedő időszakban az ukrán fizetőeszköz.

nyelvű kiadvány jutott 500–500 példányban a kárpátaljai könyvtárakba, továbbá számos alapítvány juttatott ki könyvadományokat.

4. Magyarországi ukrán nyelvű sajtó pénzügyi támogatására nem jelentettek be igényt. Az ukrán Fél állami támogatást biztosít négy magyar nyelvű ukrajnai sajtótermék megjelentetéséhez. A magyar Fél 1994-ben 5 millió forinttal támogatta a kárpátaljai magyar sajtót.

5. A munkácsi vár rekonstrukciója keretében az ukrán Fél tájékoztatása szerint folyik a tervdokumentáció kidolgozása.

6. Az ukrán nyelvű rádió- és televízió adások még nem indultak meg. A Magyar Televízió nemzetiségi, illetve kisebbségi adások szerkesztőségével – a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület[414] bevonásával – tárgyalások folynak az ukrán nyelvű programok sugárzásának lehetőségéről.

A kisebbségi jogok biztosítása területén folytatandó további államközi együttműködés fejlesztése céljából, valamint a nemzeti kisebbségek harmonikus fejlődését akadályozó problémák megoldása érdekében a Vegyes Bizottság célszerűnek tartja az alábbi ajánlások megtételét a két kormánynak:

I. Általános kérdések

1. A felek továbbra is következetesen valósítsák meg az Ukrajnában élő magyar kisebbség és a Magyar Köztársaságban élő ukrán kisebbség nemzeti-kulturális autonómiához való jogának biztosítására irányuló intézkedéseket, mindkét ország hatályos törvényeinek és a kisebbségek reális igényeinek megfelelően. Jogszabályban rögzítsék a magyarországi, illetve az ukrajnai nemzeti kisebbségi törvény[415] gyakorlati alkalmazásának lehetőségét ott is, ahol a nemzeti kisebbség nem alkotja a lakosság többségét, de jelentős számban jelen van.

2. A Felek kötelesek megakadályozni az olyan gazdasági, adminisztratív vagy egyéb intézkedéseket, amelyek a nemzeti kisebbségek által lakott területek etnikai összetételének számukra hátrányos, mesterséges megváltoztatására irányulnak.

---

[414] A Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület (MUKE) 1991-ben alakult meg. Feladata elsősorban az anyanyelv megőrzése, hagyományápolás, a történelmi emlékek megőrzése, kultúraterjesztés. A magyarországi ukránok reprezentatív szervezete volt a Magyar–Ukrán Kisebbségi Vegyes Bizottságban.

[415] Ukrajnában az 1992. június 25-én kelt 2494-XII. sz. törvény a nemzeti kisebbségekről, illetve Magyarországon az 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól.

A Felek tegyék meg a megfelelő intézkedéseket arra vonatkozóan, hogy a két ország közötti határátkelés kulturált formában történjék.

Mindkét ország vám- és határőrizeti szervei tegyék lehetővé, hogy a határátkeléssel kapcsolatos ügyintézés gyorsan és kevésbé bürokratikusan történjen.

Az ukrán Fél vizsgálja meg az egyszerűsített határátlépők kiállításáért kért illeték mértékének méltányos szinten történő megállapítását.

A Felek vizsgálják meg újabb egyszerűsített átkelőhelyek létesítésének lehetőségét, és ezzel párhuzamosan a ma egyszerűsített rendszerben működő határátkelőhelyek nemzetközi határátkelőként való működtetésének lehetőségét.

A Felek tegyenek lépéseket a zökkenőmentes kétoldalú és nemzetközi közúti személy- és áruforgalom biztosítása érdekében, különös tekintettel a záhonyi Tisza-hídra és a Beregszászt elkerülő autóút megépítésére.

A Bizottság javasolja, hogy az illetékes szervek a határátkelőhelyeken Magyarországra belépő gépjárművek biztosítása kérdésében vizsgálja meg az alábbi lehetőséget:

– Ukrajna belépése az európai zöldkártya rendszerbe,
– kétoldalú megállapodás megkötése a Magyar Biztosítók Szövetsége és valamelyik ukrán biztosító társaság között.

4. A Felek továbbra is adjanak meg minden szükséges támogatást az Ukrajnában élő magyar kisebbség és a Magyarországon élő ukrán kisebbség társadalmi szervezeteinek az alapszabályukban meghatározott feladatok végrehajtásához, a hatályos jogszabályokkal összhangban.

Az ukrán Fél vizsgálja meg a társadalmi egyesületek gazdasági vállalkozásoktól való megkülönböztetését a szolgáltatások (gáz, villany, víz) tarifái, valamint adózását illetően.

5. A továbbiakban is kerüljön sor a két ország kisebbségi kérdésekkel foglalkozó szakembereinek tapasztalatcseréjére, melyre alkalmas időpont 1995. III., vagy IV. negyedéve lenne, javasolt helyszíne pedig Magyarország.

6. Az ukrán Fél vizsgálja meg annak lehetőségét, hogy hozzanak létre önálló falutanácsokat Ukrajna törvényeivel összhangban, figyelembe véve a magyar kisebbség érdekeit.

7. Az ukrán Fél szabályozza a nemzeti kisebbségi helységnévtáblák, valamint egyéb közterületi feliratok a kisebbség nyelvén való használatát biztosító jogszabályok végrehajtását.

8. A Felek vizsgálják meg egy termelés-orientált munkahelyteremtő magyar–ukrán vállalkozásfejlesztési alap létrehozásának lehetőségét Kárpátalján.

9. Az ukrán Fél a korábban kötött szerződéseknek megfelelően gondoskodjék a beregszászi kórház építésének befejezéséről, valamint a magyar hitel el-

lentételezéséről, ugyanakkor a magyar Fél humanitárius segélyszállítmányok megszervezése formájában járuljon hozzá a kórház felszereléséhez. Ezt a kérdést vitassa meg a Magyar–Ukrán Gazdasági Együttműködési Vegyes Bizottság.[416]

10. Az ukrán Fél tökéletesítse az Ukrajnába érkező olyan humanitárius jellegű segélyek vámilleték mentes kezelésének mechanizmusát, amelyek nem szerepelnek a humanitárius segélyeknek minősülő tárgyaknak az ukrán kormány által jóváhagyott listáján.

II. Az oktatás területén

1. A magyar nyelvű oktatás színvonalának javítása céljából a Kárpátaljai területi Pedagógus Továbbképző Intézet Beregszászi Magyar Fiókintézete kapjon nagyobb önállóságot. A Fiókintézet:

a) rendelkezzen nagyobb önállósággal a költségvetését illetően,

b) a Beregszászi Járási Tanács vállalja a Fiókintézet helyiség- és infrastrukturális gondjainak megoldását.

2. Az ukrán Fél vizsgálja meg annak lehetőségét, hogy a Kárpátaljai Megyei Tanács Közoktatási Főosztályán belül hozzanak [létre] egy olyan osztályt, amely ellátná a magyar oktatási nyelvű iskolák felügyeletét.

3. A Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma, valamint Ukrajna Oktatási Minisztériuma hozzon létre az iskolai történelem és földrajz tankönyvek egyeztetésével foglalkozó vegyes bizottságot.

4. Az Ungvári Állami Egyetem[417] természettudományi karain induljon az 1995–96-os tanévtől magyar tannyelvű csoport. A magyar Fél nyújtson szakmai segítséget a magyar nyelvű képzéshez.

5. Az ukrán Fél vizsgálja meg annak lehetőségét, hogy a kárpátaljai magyar iskolák számára készülő oktatás-módszertani és tankönyvek kiadását közvet-

---

[416] A Kisebbségi Vegyes Bizottságon kívül a két ország viszonylatában a következő bizottságok jöttek létre: Magyar–Ukrán Kormányközi Gazdasági Együttműködési Vegyes Bizottság (létrehozva a 80/2007. (IV. 25.) Korm. rendelettel); Határon Átívelő Együttműködést Szolgáló Magyar–Ukrán Kormányközi Vegyes Bizottság (a Budapesten 1997. november 11-én aláírt, a határon átívelő együttműködésről szóló Egyezmény alapján 2006-ban kezdte meg munkáját). A vegyes bizottságokon kívül három egyéb bizottság (tudományos-technikai együttműködés, katonai együttműködés, szervezett bűnözés elleni együttműködés) és egy munkacsoport (oktatási) alakult.

[417] 2000 óta Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE).

lenül Ukrajna Oktatási Minisztériuma irányítsa, valamint, hogy az Oszvita Tankönyvkiadó Ungvári Fiókintézete[418] jogköre bővüljön.

A Kárpátaljai Pedagógus Továbbképző Intézet Beregszászi Magyar Fiókintézetén belül jöjjön létre a Kárpátaljai Tankönyv- és Taneszköz Tanács.[419]

6. Az ukrán Fél támogassa a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Alapítványi Főiskola[420] bejegyzését Ukrajna Oktatási Minisztériumában.

7. A Felek javasolják a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériumának és Ukrajna Oktatási Minisztériumának, egyeztessék azt a kérdést, hogy a két ország felsőoktatási intézményeiben tanuló katonaköteles fiatalok tanulmányaik befejeztéig haladékot kapjanak a katonai szolgálat teljesítése alól mindkét állam hatályos törvényeinek értelmében.

8. Az ukrán Fél biztosítsa a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák új ukrán nyelvkönyvekkel, magyar–ukrán, ukrán–magyar szótárakkal való ellátását. A könyvek előállításához szükséges szakmai segítséget a magyar Fél biztosítsa.

9. A Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület igényei alapján a magyar és az ukrán Fél vállalja a Magyarországon élő ukránok tankönyvekkel való ellátását.

10. Az ukrán Fél biztosítson megfelelő épületeket az újonnan megnyíló kárpátaljai magyar iskolák számára, segítse elő a Huszton működő magyar iskola[421] épületgondjának megoldását.

A magyar Fél minden új magyar oktatási nyelvű osztályt lásson el tankönyvekkel és módszertani anyagokkal.

11. A magyar Fél biztosítson megfelelő elhelyezést a magyarországi ukrán vasárnapi iskola számára.

12. Az ukrán Fél vizsgálja meg, hogy szükség esetén az ukrán Fél az ukrán mellett az oktatás nyelvén is kiadja a tanulmányi eredményekről szóló igazolásokat. Az ehhez szükséges nyomtatványokat a magyar Fél kész rendelkezésre bocsátani.

---

[418] A lvivi Oszvita Tankönyvkiadó ungvári szerkesztősége évtizedekig egyedüliként jelentette meg a magyar nyelvű tankönyveket. Bezárása óta a csernyivci Bukrek Kiadó és a lvivi Szvit Kiadó jelenteti meg a magyar nyelvű tankönyveket.

[419] Tankönyv- és Taneszköztanács a KMPSZ 1996-ban létrejött szervezeti egysége.

[420] A mai II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.

[421] Huszti Általános Iskola.

III. A kultúra területén

1. A magyar honfoglalás 1100. évfordulója kárpátaljai rendezvénysorozatának megszervezése céljából a Felek járuljanak hozzá egy közös emlékbizottság létrehozásához. Adjanak lehetőséget arra, hogy Kárpátalján is méltóképpen megünnepeljék a magyarországi iskoláztatás 1000 éves évfordulóját. A magyar Fél ehhez nyújtson segítséget.

2. A Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház zavartalan működése érdekében:

– az ukrán Fél biztosítsa a színház épületének tatarozásához szükséges összeg elkülönítését,

– az ukrán Fél találjon lehetőséget a színtársulat művészeti és műszaki dolgozói lakásproblémájának megoldására.

3. Mindkét Fél továbbra is támogassa a kárpátaljai könyvtárak magyar nyelvű kiadványokkal való ellátását, különös tekintettel a [Kárpátaljai] Megyei Központi Könyvtár nemzetiségi osztályára.

4. A Felek folytassák az ukrajnai magyar nyelvű sajtó anyagi támogatását. Igény esetén biztosítsák a magyarországi ukrán nyelvű sajtó támogatását.

5. A magyar Fél biztosítson a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület számára könyvtár- és kulturális programok lebonyolítására alkalmas helyiséget.

6. A magyar és ukrán illetékes szervek vizsgálják meg a magyar sajtótermékek Ukrajnában, valamint az ukrán sajtótermékek Magyarországon történő előfizetésének és forgalmazásának lehetőségét.

7. A Felek mielőbb egyeztessék lépéseiket a munkácsi vár állagmegóvásának és későbbi rekonstrukciójának érdekében. A Felek vizsgálják meg a munkálatok nemzetközi finanszírozásának lehetőségét. A magyar Fél biztosítson múzeumi relikviákat a várban működő történeti múzeum számára.

8. A magyar Fél tegye lehetővé rendszeres műsoridő biztosítását a magyarországi ukránok számára a Magyar Rádióban és a Magyar Televízióban, a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület bevonásával.

9. A magyar Fél az anyagi lehetőségek függvényében támogassa a tiszacsomai (Kárpátalja, Beregszászi járás) honfoglalás kori temető feltárásának munkálatait.

A Felek megegyeztek abban, hogy következő ülésüket Kijevben tartják.[422]

[422] 1996. június 10–11-én Kijevben tartották meg.

A Jegyzőkönyvet aláírták

A Magyar Tagozat elnöke
Tabajdi Csaba

Az Ukrán Tagozat elnöke
Mikola Sulga

Budapest, 1995. március 29.

* * *

JEGYZŐKÖNYV a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság VI. üléséről (1996)

1996. június 10–11-én Kijevben megtartotta ülését a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság. Az ukrán küldöttséget Volodimir Jevtuh, Ukrajna nemzetiségi és migrációügyi minisztere, a magyar küldöttséget Tabajdi Csaba, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára vezette.

A két fél véleményt cserélt a két országban élő kisebbség helyzetének időszerű kérdéseiről.

A magyar Fél üdvözli Ukrajna felvételét az Európa Tanácsba,[423] és kifejezi meggyőződését, hogy a szervezet tagjaként az eddigiekhez hasonlóan hozzá fog járulni a nemzeti kisebbségek és a hozzájuk tartozó személyek jogainak elismertetéséhez és érvényesítéséhez.

A magyar Fél megelégedéssel konstatálja, hogy Ukrajna aláírta a Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről című dokumentumot,[424] és a felvételkor tett vállalásoknak megfelelően ugyancsak aláírta a Regionális vagy Ki-

[423] 1995. november 9.

[424] A Keretegyezményt Ukrajna 1995. szeptember 15-én írta alá, az 1997. december 9-én kelt 703/97. számú törvénnyel ratifikálta, és 1998. május 1-jével lépett hatályba – összhangban Ukrajna Alkotmányának (1996) 9. cikkével („A hatályos nemzetközi szerződések, melyeket Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa kötelezőnek ismer el, Ukrajna nemzeti joganyagának részévé válnak. – Ukrajna Alkotmányával ellentétes nemzetközi szerződések megkötése csak azután lehetséges, hogy módosították Ukrajna Alkotmányát.”).

sebbségi Nyelvek Európai Kartáját;[425] üdvözölni fogja azok mielőbbi ratifikációját és valóra váltását.

A Felek üdvözlik, hogy megalakult a Kisebbségek Jogállásával Foglalkozó Magyar–Ukrán Parlamentközi Vegyes Bizottság.[426]

A Felek ismételten megállapították, hogy a kisebbségvédelem terén történő magyar–ukrán együttműködés alapjául szolgáló, 1991-ben aláírt nyilatkozatban[427] foglalt elvek következetes megvalósítása biztosítja a két országban élő kisebbségek nemzeti és kulturális identitásának megőrzését.

A Vegyes Bizottság egészében véve pozitívan értékelte az V. ülésen elfogadott ajánlások teljesítését és a következő megállapításokat tette ezzel kapcsolatban:

I. Általános kérdések

1. A hatályos törvények értelmében a Felek biztosítják az Ukrajnában élő magyar kisebbség és a Magyar Köztársaságban élő ukrán kisebbség nemzeti-kulturális autonómiájához való jogát.

A magyarországi, illetve az ukrajnai nemzeti kisebbségi törvény[428] a gyakorlatban ott is alkalmazható, ahol a nemzeti kisebbség nem alkotja a lakosság többségét.

A Vegyes Bizottság konstatálja, hogy az Ukrajnában élő magyar nemzeti kisebbség és a Magyarországon élő ukrán kisebbség nemzeti-kulturális autonómiájához való jogának biztosítása terén történtek előrelépések, ám annak teljes mértékű megvalósítása érdekében további intézkedések megtételére van szükség.

2. A Bizottság megállapítja, hogy a Felek megakadályozzák az olyan adminisztratív, gazdasági vagy egyéb intézkedéseket, amelyek a nemzeti kisebbségek

---

[425] A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját az ukrán parlament 1999. december 24-én ratifikálta. A ratifikációs törvénnyel kapcsolatban parlamenti képviselők egy csoportja az Alkotmánybírósághoz fordult az Alkotmányban szabályozott eljárásrend megsértésére hivatkozva. Az Alkotmánybíróság 2000. július 12-i 9-rp. számú határozatában helyt adott a beadványnak, és formai hibákra hivatkozva érvénytelenítette a törvényt. Az újbóli ratifikálásra a 2003. május 15-én kelt 802-IV. számú törvénnyel került sor.

[426] A testület 1995. szeptember 29-én Debrecenben tartotta alakuló ülését.

[427] Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, Budapest, 1991. május 31.

[428] Magyarországon az 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól, illetve Ukrajnában az 1992. június 25-én kelt 2494-XII. sz. törvény a nemzeti kisebbségekről.

által lakott területek etnikai összetételének mesterséges megváltoztatására irányulnak.

3. A Felek üdvözlik, hogy 1996. április 19-én hatályba lépett a magyar–ukrán államhatár rendjéről, a határkérdésekben való együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról szóló szerződés.[429]

A két ország közötti határátkelés feltételeinek javítása érdekében az alábbi intézkedések történtek:

- a két Fél szakminisztériumai megállapodtak a záhonyi Tisza-híd felújításáról, az átépítés munkálatai megkezdődtek;[430]
- a Beregszászi elkerülő autóút építésének feltételei egyelőre hiányoznak;
- a magyar kormány határozatot hozott a Beregsurány–Luzsanka (Asztély),[431] Tiszabecs–Vilok (Tiszaújlak)[432] eddig egyszerűsített átlépést bonyolító határátkelőhelyek nemzetközi forgalmúvá minősítéséről. Ugyanilyen döntést hozott 1996. május 31-én Ukrajna kormánya, amelyről a magyar Fél rövid időn belül hivatalos tájékoztatást kap. A forgalmi átminősítés érdekében elvégzendő infrastrukturális korszerűsítések előkészítési munkálatai a magyar oldalon mindkét helyen elkezdődtek;
- a Felek vizsgálják annak lehetőségét, hogy Nagypalád–Kispalád[433] között egyszerűsített átlépést bonyolító határátkelőhelyet nyissanak;
- az ukrán Fél tájékoztatást adott arról, hogy az úti okmányok kiállításáért kért illetéket jelenleg nem lehet csökkenteni;
- a Vegyes Bizottság üdvözli, hogy a magyar Fél lehetővé tette a Magyarországra utazó ukrán állampolgárok számára 5-10-15 napos gépjármű biztosítás kötését;
- a Vegyes Bizottság sajnálattal állapítja meg, hogy a határátkelés során továbbra is tapasztalhatók negatív jelenségek.

4. Az ukrán Fél anyagi lehetőségeihez mérten támogatja a kárpátaljai magyar kisebbség szervezeteinek kulturális rendezvényeit. Ukrajna Nemzetiségi és Migrációügyi Minisztériuma biztosította a millecentenáriumi rendezvények kárpátaljai lebonyolításához szükséges anyagi eszközöket.

---

[429] A Magyar Köztársaság és Ukrajna között a magyar–ukrán államhatár rendjéről, a határkérdésekben való együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról szóló szerződést 1995. május 19-én írták alá Kijevben. A szerződés megerősítéséről szóló jegyzékváltásra 1996. március 19-én került sor. Kihirdetve az 1998. évi LV. törvénnyel.

[430] A híd története: Hajós Bence (szerk.): *Hidak Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében.* Közlekedésfejlesztési Koordinációs Központ, 2016. 119–122.

[431] Asztély (Астей).

[432] Tiszaújlak (Вилок).

[433] Az ukrajnai oldal Nagypalád (Велика Паладь).

A Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesülete a törvénynek megfelelően az 1995. évi működési költségeihez a magyar Országgyűlés Emberi Jogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottságától 150 000 Ft anyagi támogatást, 1996-ban pedig 500 000 Ft-ot kapott. A Kisebbségi Közalapítványtól[434] az Egyesület ez idáig különböző kulturális programokra, tevékenységük biztosítására 765 221 Ft támogatást nyert el. A Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól 1995-ben 575 ezer forintot, 1996-ban 746 ezer forintot igényelt és kapott.

Az ukrán Fél a gazdasági nehézségek miatt nem tudta biztosítani a magyar kisebbség társadalmi szervezeteinek gazdasági vállalkozásoktól való megkülönböztetését a szolgáltatásokért (gáz, villany, víz) fizetett díjak vonatkozásában.

5. A két ország kisebbségi szakértőinek tapasztalatcseréje folyamatosan történik. Lábody László, a HTMH [Határon Túli Magyarok Hivatala] elnöke 1995. szeptember 16–17-én Kárpátaljára tett látogatást. Ezen felül a Magyar Országgyűlés meghívta Budapestre a Kárpátaljai Megyei Tanács magyar képviselőit, akik 1996 márciusában tettek eleget a meghívásnak.

6. Ukrajna hatályos törvényeit és a magyar nemzeti kisebbség akaratát figyelembe véve új falutanácsok jöttek létre ott, ahol a magyarság egy tömbben él: Nagybakta,[435] Tiszacsoma,[436] Halábor,[437] Borzsova,[438] Fornos[439] községben.

7. Az ukrán Fél a továbbiakban is folytatja a történelmi helységnevek visszaállítását ott, ahol a magyar kisebbség egy tömbben él Kárpátalján. Több helyen azonban még nincsenek kitéve a visszaállított helységneveket feltüntető magyar nyelvű táblák.

8. A termelésorientált munkahelyteremtő magyar–ukrán vállalkozásfejlesztés alap nem jött létre. A magyar Fél 1995-ben az Új Kézfogás Közalapítványon keresztül 20 millió forint vissza nem térítendő támogatást és 10 millió forint befektetési célú támogatást nyújtott az ungvári gépállomás, a viski gépállomás létrehozására, valamint egy kárpátaljai gombatermesztő vállalkozásnak.

9. Az ukrán Fél 1995-ben 800 ezer USD értékű karbovanecet[440] utalt ki a beregszászi kórház építésének folytatására. Két objektum (a poliklinika és a proszektúra) elkészült. A kórház építéséhez szükséges, a Magyar Kormány által

---

[434] Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány.
[435] Nagybakta (Велика Бакта).
[436] Tiszacsoma (Чома).
[437] Halábor (Галабор).
[438] Nagyborzsova (Боржава).
[439] Fornos (Форнош).
[440] A szovjet rubel után az ukrán valuta, a hrivnya 1996-os bevezetéséig terjedő időszakban az ukrán fizetőeszköz.

1994-ben nyújtott kedvezményes hitel visszafizetésének feltételeiről tárgyalások folynak a magyar Féllel.

Az ukrán Fél lehetővé tette az Ukrajnába érkező humanitárius jellegű segélyek vámilleték mentes kezelését, amelyen nem szerepelnek a humanitárius segélyeknek minősülő tárgyak Ukrajna Miniszteri Kabinetje által jóváhagyott listáján.

II. Az oktatás területén

A Felek üdvözlik, hogy 1995 áprilisában Kijevben aláírták az 1995–97-es évekre szóló magyar–ukrán oktatási együttműködési munkatervet.

1. Az ukrán Fél tájékoztatta a Vegyes Bizottságot, hogy a Kárpátaljai Területi Pedagógus Továbbképző Intézet Beregszászi Fiókintézete nagyobb költségvetési önállóságát jelenleg nem lehet megoldani pénzügyi fedezet hiányában. Hasonló okok miatt nem megoldott a Fiókintézet helyiség és infrastrukturális gondja.

A magyar Fél tájékoztatást adott arról, hogy a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma mellett működő Oktatási Tanács határozata alapján a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség[441] anyagi támogatást kapott konkrét továbbképzési és módszertani programokra.

2. Az ukrán Fél tájékoztatást adott arról, hogy a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatás Közoktatási Főosztályán belül a magyar oktatási nyelvű iskolákat felügyelő osztály létrehozása jelenleg nem reális, tekintettel a pénzügyi és strukturális lehetőségekre. A végleges megoldásig az ukrán Fél továbbra is szem előtt kívánja tartani, hogy a járási közoktatási osztályokon továbbra is legyenek magyar nyelvet ismerő szakemberek.

3. A tankönyvkiadás eltérő rendszere miatt nem hozható létre az iskolai történelem és földrajz tankönyvek előkészítésével foglalkozó vegyes bizottság.

4. Az Ungvári Állami Egyetemen[442] az 1995–96-os tanévtől kezdve alcsoport indult a matematika karon 10 fővel, és konzultációs pótfoglalkozásokat tartanak a fizika karon öt tantárgyból magyar nyelven. E képzési forma normatív szabályozása egyelőre rendezetlen.

5. Pénzügyi okok miatt nem biztosított a magyar tannyelvű iskolák ellátása anyanyelvi tankönyvekkel.

---

[441] Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ).
[442] 2000 óta Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE).

A Vegyes Bizottság üdvözli, hogy a Kárpátaljai Területi Pedagógus Továbbképző Intézeten belül létrejött a magyar nyelvű tankönyvekkel és taneszközökkel is foglalkozó bizottság.

6. A Beregszászban levő Kárpátaljai Magyar Tannyelvű Tanárképző Főiskola[443] nem kapta meg működési engedélyét. Jelenleg a megfelelő okmányok előkészítése folyik, hogy megkapja működési engedélyét a hatályos ukrán törvényeknek megfelelően.

7. A magyarországi felsőoktatási intézményekben tanuló katonaköteles ukrán állampolgárságú fiatalok katonai szolgálat teljesítése alól történő haladékának megadása jogilag rendezett.

8. Az ukrán Fél vizsgálja új ukrán nyelvkönyvek még ez évben történő kiadásának lehetőségét a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák számára.

9. A magyar Fél támogatásával megjelent a Magyarországon élő ukránoknak készült ukrán nyelvtankönyv.

10. Az ukrán Fél részben megoldotta a Huszton működő magyar tannyelvű iskola elhelyezését.[444] Folyamatban van megfelelő helyiségek biztosítása a jövőben megnyíló osztályok számára.

11. A Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesülete által működtetett vasárnapi iskola elhelyezése ideiglenes megoldást nyert, az 1995–96-os tanévre a Művelődési és Közoktatási Minisztérium [MKM] anyagi támogatásával (500 ezer forint), a Leőwey Gimnázium[445] épületében kapott helyet. A következő tanévre is rendelkezésre áll az MKM által biztosított összeg.

12. A kárpátaljai magyar tannyelvű oktatási intézményekben a dokumentáció egy része magyar nyelven vezethető. A közoktatásban szerzett tanulmányi eredményekről szóló igazolások az ukrán oktatási miniszter rendelete alapján kitölthetők magyar nyelven is. Anyagiak hiányában az ehhez szükséges űrlapok nem állnak rendelkezésre.

III. A kultúra területén

A Felek üdvözlik, hogy 1995 áprilisában aláírták az 1995–1997-es évekre szóló magyar–ukrán kulturális együttműködésről szóló jegyzőkönyvet.

1. A magyar Fél nagyra értékeli azt a segítséget, amit az ukrán Fél a Kárpátalján sorra kerülő millecentenáriumi rendezvények lebonyolítása érdekében

[443] A mai II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.
[444] Huszti Általános Iskola.
[445] Leövey Klára Gimnázium, Budapest.

eddig tett, üdvözli, hogy Kárpátalján létrejött a Megyei Millecentenáriumi Szervezőbizottság.[446]

A magyar törzsek útvonalán elhelyezendő emlékjelek és emlékművek felállítása ügyében tárgyalások folynak.

Kárpátalján folyik az „1000 éves a magyar iskola" rendezvénysorozata, ehhez a magyar Fél 500 ezer Ft támogatást nyújtott.

2. Az ukrán Fél folytatta a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház épülete tatarozásának finanszírozását, 1 milliárd karbovanecet utalt ki, de ez az összeg nem volt elegendő a tatarozás befejezéséhez. A színtársulat lakásproblémája még nem megoldott. A magyar Fél 1995-ben 500 000 Ft-ot adott, 1996-ban 1 100 000 Ft-tal támogatta a színházat. Az Illyés Közalapítvány 1996-ban 2 000 000 Ft támogatást nyújtott a társulatnak.

3. Az ukrán Fél épületet biztosított a beregszászi járási könyvtár számára. A Beregszászi Járási Állami Közigazgatás 1 milliárd karbovanecet utalt ki ennek az épületnek a felújítására.

A magyar Fél a kárpátaljai magyar nyelvű könyvtáraknak kb. 120 ezer kiadványt adott át. A Kárpátaljai Megyei Központi Tudományos Könyvtár 344 ukrán kiadványt adott át a magyar Félnek 1995-ben.

4. A magyar Fél anyagilag támogatja az ukrajnai magyar nyelvű sajtót. Az ukrán Fél folytatja az állami és részben állami tulajdonban levő magyar nyelvű lapok támogatását. A Magyarországi Ukránok Kulturális egyesülete megkezdte a Gromada c. lap kiadását.[447] 1995-ben 200 ezer Ft, 1996-ban 3,5 millió Ft támogatást kapott a lap a Nemzeti Kisebbségi Közalapítványtól.[448]

A magyar Fél még nem biztosított a Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesülete számára könyvtár és kulturális programok lebonyolítására alkalmas helyiséget.

5. A magyar Fél kormányhatározatot hozott a kárpátaljai magyarság sajtótermékekkel való ellátása érdekében. A magyarországi sajtótermékek terjesztéssel foglalkozó vállalkozásokon keresztül jutnak el Kárpátaljára. Ugyanakkor probléma van a postai küldemények időbeni kézbesítésével.

6. Az ukrán Fél anyagi támogatásával folyik a munkácsi vár szakaszos felújítása. Egyeztető ülésre került sor az Országos Műemlékvédelmi Hivatal, a munkácsi főépítész és a munkácsi önkormányzat képviselői között. Az ukrán Fél célszerűnek látja a jövőben megvizsgálni a múzeumi relikviák biztosításá-

---

[446] A bizottságról nem található információ.

[447] *Hromada* – a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület kétnyelvű lapja, mely 1995 januárjától jelenik meg.

[448] Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány.

nak ügyét a magyar Fél által kölcsönös megegyezés alapján, kölcsönzéssel, vagy műtárgymásolat biztosításával.

7. A magyar Fél nem oldotta meg a magyarországi ukránok számára rendszeres televíziós műsoridő biztosítását. A Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesülete átadta a Magyar Televízió Kisebbségi Adások Stúdiója vezetőjének az ukrán nyelvű adás koncepció-javaslatát. Sor került a két ukránul tudó szakember kijelölésére is. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal újra indítványozza az MTV-vel való megbeszélést.

8. A tiszacsomai ásatásokat a magyar fél 500 ezer Ft támogatásban részesítette.

A Felek a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása terén folytatandó együttműködésük fejlesztése céljából, valamint a Magyarországon élő ukrán kisebbség és az Ukrajnában élő magyar kisebbség érdekében, célszerűnek tartják azon ajánlások további figyelemmel kísérését, amelyek az előző üléseken kerültek megfogalmazásra, ám végrehajtásuk nem, vagy csak részben valósult meg, illetve újabb ajánlások megfogalmazását javasolják.

I. Általános kérdések

1. A Felek továbbra is következetesen valósítsák meg az Ukrajnában élő magyar kisebbség és a Magyar Köztársaságban élő ukrán kisebbség jogainak biztosítására irányuló intézkedéseket, mindkét ország hatályos törvényeinek, a nemzetközi kötelezettségeknek és a kisebbségek reális igényeinek megfelelően. A Felek a nemzetiségi törvény gyakorlati tapasztalatainak elemzése alapján lehetőleg jogszabályban rögzítsék a nemzetiségi törvény gyakorlati alkalmazását ott, ahol a kisebbség nem alkot többséget.

2. A Felek továbbra is akadályozzák meg az olyan gazdasági, adminisztratív vagy egyéb intézkedéseket, amelyek a nemzeti kisebbségek által lakott területek etnikai összetételének számukra hátrányos, mesterséges megváltoztatására irányulnak.

3. A magyar Fél a Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesületének bevonásával végezzen szociológiai felmérést a Magyar Köztársaság területén élő ukránok helyzetéről.[449]

[449] Tudomásunk szerint ilyen felmérés nem készült, ellentétben azzal, hogy a kárpátaljai magyarokkal kapcsolatban számos, különböző tematikájú felmérés született. Az Ukrán–Román Ki-

4. A Felek továbbra is tegyék meg a megfelelő intézkedéseket arra vonatkozóan, hogy a két ország közötti határátkelés zökkenőmentesen történjék.

Az ukrán Fél vizsgálja meg az egyszerűsített határátlépők kiállításáért kért illeték mértékének méltányos szinten történő megállapítását.

A Felek keressenek lehetőséget új határátkelőhelyek nyitására a magyar–ukrán határszakaszon.

5. A Felek adják meg a szükséges anyagi és erkölcsi támogatást az Ukrajnában élő magyar kisebbség és a Magyar Köztársaságban élő ukrán kisebbség társadalmi szervezeteinek működéséhez.

Az ukrán Fél vizsgálja meg a társadalmi egyesületek gazdasági vállalkozásoktól való megkülönböztetését a szolgáltatások (gáz, villany, víz) tarifáit, valamint az adózást illetően.

6. A továbbiakban is kerüljön sor a két ország kisebbségi kérdésekkel foglalkozó szakembereinek tapasztalatcseréjére.

7. Az ukrán Fél fejezze be a beregszászi kórház építését. A magyar Fél az elkészült kórház felszereléséhez humanitárius segélyszállítmányok megszervezése formájában járuljon hozzá.

II. Az oktatás területén

1. A két ország illetékes szaktárcái vizsgálják meg az akkreditációs és ekvivalencia egyezmény megkötésének lehetőségét.

2. Az ukrán Fél segítse elő az Ungvári Állami Egyetem[450] természettudományi szakjain a magyar nyelvű képzési forma normatív szabályozását.

3. Az ukrán Fél a kárpátaljai magyar iskolák számára oktatás-módszertani és tankönyveket adjon ki.

4. Az ukrán Fél a törvényeknek megfelelően kiadja a beregszászi nem állami felsőfokú magyar tannyelvű oktatási intézmény működési engedélyét.

5. Az ukrán Fél biztosítsa a magyar nyelvű iskolák új ukrán nyelvkönyvekkel, magyar–ukrán, ukrán–magyar szótárakkal való ellátását.

6. Az ukrán Fél segítse elő a Huszton működő magyar iskola[451] épületgondjának megoldását.

---

sebbségi Vegyes Bizottság tartotta napirendjén a kérdést, mindkét ország területén évekig elhúzódott, végül nem vezetett eredményre az ennek alapján kezdeményezett felmérés.

[450] 2000 óta Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE).

[451] Huszti Általános Iskola.

7. Az ukrán Fél a hatályos törvényeknek megfelelően megvizsgálja az általános és középiskolai tanulmányi eredményekről szóló dokumentumok kiadását ukrán és magyar nyelven. A magyar Fél a lehetőségek szerint anyagi támogatást nyújt az említett nyomtatványok elkészítéséhez.

8. Mindkét Fél segítse elő a kárpátaljai magyar tannyelvű középiskolai oktatás továbbfejlesztését.

Az ukrán Fél biztosítsa az ungvári Dayka Gábor Középiskola[452] új épületének mielőbbi befejezését. Az ukrán Fél tegyen lépéseket a técsői magyar tannyelvű gimnázium megnyitása érdekében.[453] A magyar Fél az Illyés Közalapítvány Ukrajnai Alkuratóriumának támogató döntése esetén nyújtson segítséget a Dayka Gábor Középiskola felszereléséhez és a técsői magyar tannyelvű gimnázium épületének befejezéséhez.

9. Megfelelő feltételek létrejötte esetén az ukrán Fél visszatér a Kárpátaljai Területi Pedagógus Továbbképző Intézet Beregszászi Fiókintézete nagyobb önállósága megadásának kérdéséhez.

A Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatás Közoktatási Főosztályán belül létrejön a magyar oktatási nyelvű iskolák felügyeletét ellátó osztály. Létrehozásáig az ukrán Fél hozzájárul ahhoz, hogy az érintett közoktatási osztályokon belül továbbra is legyenek magyar nyelvet ismerő szakemberek.

10. A Vegyes Bizottság javasolja megvizsgálni, hogy az érettségi és felvételi vizsgák terén meglévő gyakorlat – ami a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák végzőseit illet – megfelelő jogi szabályozást kapjon.

III. A kultúra területén

Az ukrán és a magyar kormány a hagyományos jószomszédi kapcsolatok további elmélyítésére irányuló közös törekvések alapján, továbbá figyelembe véve a két nép közös történelmi útját a Felek eldöntötték, hogy támogatják a magyar honfoglalás 1100. évfordulójával és az ukrán államiság 5. évfordulójával kapcsolatos rendezvényeket.

1. Ebből a célból:

– az ukrán Fél megvizsgálja a magyar törzsek vándorlásának útvonalán elhelyezendő emlékhelyek és emlékművek felállításához szükséges döntések meghozatalának lehetőségét,

[452] Ungvári 10. Sz. Dayka Gábor Középiskola.

[453] Técsői Református Líceum. Épületének alapkövét 1993-ban tették le, 1999-ben adták át az épületet, az intézmény 2000 szeptemberétől működik.

– a magyar Fél lehetőséget ad az ukrán kultúra és történelem kiemelkedő személyiségei magyarországi tartózkodási helyének megjelölésére. Az ukrán Fél a magyar Fél elé terjeszti ezen személyiségek névsorát.

2. A Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház további működése érdekében az ukrán Fél:

– lehetőséget keres a színház épülete tatarozásának befejezéséhez 1997-ben,
– lehetőséget talál a színtársulat művészeti és műszaki dolgozói lakásproblémájának megoldására.

3. Mindkét Fél továbbra is támogassa a kárpátaljai könyvtárak magyar nyelvű kiadványokkal való ellátását.

A magyar Fél segítse elő a híres magyar zeneszerző, Ukrajna valamint Magyarország érdemes művésze, Márton István[454] műveinek válogatott kiadását.

5. A Felek folytassák az ukrajnai magyar nyelvű sajtó, illetve a magyarországi ukrán nyelvű sajtó anyagi támogatását.

A magyar Fél továbbra is segítse elő a magyarországi sajtótermékek Ukrajnába történő eljuttatását. A Felek szorgalmazzák a postai küldemények kézbesítési idejének csökkentését.

6. A magyar Fél lehetőség szerint a következő iskolaév kezdetéig biztosítson a Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesülete számára könyvtár és kulturális programok lebonyolítására alkalmas helyiséget, ahol helyet kapna a vasárnapi iskola is, valamint a Gromada szerkesztősége.[455]

7. A Felek tegyenek közös lépéseket a munkácsi vár állagmegóvása és későbbi rekonstrukciója nemzetközi finanszírozási lehetőségeinek felkutatása érdekében. A magyar Fél segítse elő a várban működő történeti múzeum relikviákkal való ellátását.

8. A magyar Fél segítse az ukrán nyelvű tv-műsor beindítását a Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesülete bevonásával. A Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesülete bevonásával a magyar Fél kezdje meg a tárgyalásokat a Magyar Rádióval az ukrán nyelvű kisebbségi rádióadás beindítása érdekében.

9. A magyar Fél tegyen lépéseket, hogy a rahói[456] tv-átjátszó állomás sugározhassa a magyar tv műsorait. Az ukrán Fél biztosítsa ennek technikai feltételeit.

10. Mindkét Fél támogassa a tiszacsomai honfoglalás kori temető feltárását.

---

[454] Márton István (Zsófiafalva, 1923 – Ungvár, 1996) kárpátaljai zeneszerző, zongoraművész, pedagógus.

[455] *Hromada* – a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület kétnyelvű lapja, mely 1995 januárjától jelenik meg.

[456] Rahó (Рахів).

A Felek megegyeztek abban, hogy a következő ülésüket Budapesten tartják.[457]

A Magyar Tagozat elnöke
Tabajdi Csaba

Az Ukrán Tagozat elnöke
Volodimir Jevtuh

Kijev, 1996. június 11.

* * *

JEGYZŐKÖNYV a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság VII. üléséről (1997)

1997. április 23–25-én Budapesten megtartotta ülését a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság. Az ukrán küldöttséget Volodimir Jevtuh, Ukrajna Nemzeti Kisebbségi és Migrációügyi Állami Bizottságának elnöke, a magyar küldöttséget Tabajdi Csaba, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára vezette.

A két fél áttekintette az országaikban élő kisebbségek helyzetét.

A Vegyes Bizottság megelégedettségét fejezi ki, hogy a magyar Fél biztosította a magyarországi ukrán kisebbség számára az oktatási és kulturális tevékenységet szolgáló ingatlant, melyet Tabajdi Csaba államtitkár úr és Volodimir Jevtuh elnök úr, a bizottság társelnökei az ülés során ünnepélyes keretek között adtak át.

A Vegyes Bizottság üdvözli, hogy Ukrajna az előző ülés óta aláírta a Helyi Önkormányzatok Európai Kartáját.[458]

A Vegyes Bizottság meggyőződését fejezi ki, hogy Ukrajna az ET-be való felvételkor [1995] tett vállalások szellemében mielőbb ratifikálja a Keretegyez-

[457] 1997. április 23–25-én Budapesten tartották meg.

[458] Helyi Önkormányzatok Európai Kartája, Strasbourg, 1985. Nemzetközi egyezmény, melyhez való csatlakozásnak az európai uniós tagság nem előfeltétele. A Karta célja összefogni az egymástól eltérő önkormányzati rendszerek közös vonásait és értékeit, valamint az aláíró tagországok kötelezettséget vállalnak a szabad és demokratikus önkormányzás feltételeinek megteremtésére és betartására. Ukrajna a dokumentumot 1996. november 6-án írta alá és az 1997. július 15-én kelt 452/97. számú törvénnyel ratifikálta, a hivatalos fordítását azonban csak 2002-ben tették közzé, így csak ettől az évtől hatályos.

mény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről c. dokumentumot,[459] a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját,[460] a Helyi Önkormányzatok Európai Kartáját, és kisebbségi politikáját az ET Parlamenti Közgyűlés 1201. sz. (1993) ajánlásában[461] lefektetett elvek alapján alakítja, az ajánlásokban megfogalmazottakat beépíti országa közigazgatási és jogrendszerébe, és a gyakorlatban is megvalósítja azokat.

Ezek értelmében a Vegyes Bizottság ajánlja az ukrán kormánynak, hogy a készülő új nyelvtörvényt[462] és kisebbségi törvényt[463] e három dokumentum és az ET Parlamenti Közgyűlése 1201. sz. (1993) ajánlásában lefektetett elvek szellemében készítse elő.

A Felek megállapodtak abban, hogy a két ország törvényeinek megfelelően, és a Magyar–Ukrán Kisebbségi Nyilatkozat szellemében,[464] a jövőben is felléphnek bármely nemzeti kisebbség ellen uszító tevékenységgel szemben.

A Vegyes Bizottság értékelte a VI. ülésen elfogadott ajánlások teljesítését és a következő megállapításokat tette ezzel kapcsolatban:

I. Általános kérdések

1. A Magyarországon élő ukrán kisebbség eddig nem hozott létre kisebbségi önkormányzatot. Valamennyi kisebbségi egyeztető fórumon (a Kompenzációs

---

[459] A Keretegyezményt Ukrajna 1997. december 9-én kelt 703/97. számú törvénnyel ratifikálta.

[460] A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját az ukrán parlament 1999. december 24-én ratifikálta. A ratifikációs törvénnyel kapcsolatban parlamenti képviselők egy csoportja az Alkotmánybírósághoz fordult az Alkotmányban szabályozott eljárásrend megsértésére hivatkozva. Az Alkotmánybíróság 2000. július 12-i 9-rp. számú határozatában helyt adott a beadványnak, és formai hibákra hivatkozva érvénytelenítette a törvényt. Az újbóli ratifikálásra a 2003. május 15-én kelt 802-IV. számú törvénnyel került sor.

[461] Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1201 (1993) sz. ajánlása, 11. cikk: „Azokban a körzetekben, ahol egy nemzeti kisebbséghez tartozó személyek többséget alkotnak, ezen személyeknek jogukban áll, hogy sajátos történelmi és területi helyzetüknek megfelelő és az állam nemzeti törvénykezésével összhangban álló helyi vagy autonóm közigazgatási szervekkel, vagy különleges státusszal rendelkezzenek."

[462] Ukrajnában nyelvtörvényt 1989-ben, 2012-ben és 2019-ben fogadtak el. Nyelvtörvényként értelmezhető a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája is.

[463] Az Ukrajnában elfogadott egyetlen, máig hatályos jogszabály a nemzeti kisebbségekről az 1992. június 25-én kelt 2494-XII. sz. törvény.

[464] Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, Budapest, 1991. május 31.

Bizottság[465] kivételével, ahol csak az önkormányzattal rendelkező kisebbségek vehetnek részt) jelen vannak a magyarországi ukránság képviselői és érvényesíthetik igényeiket, elképzeléseiket.

Ukrajnában folyik a nemzetiségi törvény gyakorlati tapasztalatainak elemzése. A nemzeti kisebbség ott is élhet törvényadta jogával, ahol nem alkot többséget, de nem születtek ezzel kapcsolatos jogszabályok.

2. A Vegyes Bizottságnak nincs tudomása olyan gazdasági, adminisztratív vagy egyéb intézkedésekről egyik országban sem, amelyek a nemzeti kisebbség által lakott területek etnikai összetételének számukra hátrányos, mesterséges megváltoztatására irányultak volna.

3. A Magyar Köztársaság területén élő ukránok helyzetéről készítendő szociológiai felmérés a NEKH és a magyarországi ukránok képviselőinek bevonásával, egyetértésével az 1998-ban sorra kerülő kisebbségi önkormányzati választások kapcsán végezhető el.

4. 1996. április 19-én hatályba lépett a magyar–ukrán államhatár rendjéről, a határkérdésekben való együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról szóló szerződés.[466] Az áteresztő képesség bővítése céljából folyik a Tisza-híd felújítása. A részleges üzembe helyezésre 1996. november 16-án, Göncz Árpád köztársasági elnök ukrajnai látogatásakor került sor. Korszerűsítés alatt áll a záhony–csopi (Csap)[467] átkelőhely, folyik az átminősített átkelőhelyeken (Tiszabecs–Vilok (Tiszaújlak),[468] Beregsurány–Luzsanka (Asztély)[469]) az építkezés előkészítése. A beregsurányi határátkelőhely nemzetközi személyforgalomra történő átminősítése 1996. június 19-i hatállyal történt meg. A határátkelőhely fejlesztése még ez évben megkezdődik, melynek befejeztével (várhatóan 1998. év elején), a feltételek megléte esetén, a nemzetközi teherforgalom is megindulhat. A tiszabecsi határátkelőhely nemzetközi személyforgalomra történő átminősítése 1996. június 19-i hatállyal valósult meg, a határátkelőhely bővítési munkálatainak befejezése csak 1998 végére várható.

---

[465] 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól előírta (62. § (2) bekezdés), hogy a hatálybalépését követő két költségvetési évben kompenzációs keretet kell képezni az országos – és szükség esetén a helyi – kisebbségi önkormányzatok elhelyezésével veszteséget elkönyvelő helyi önkormányzatok számára. Az igényekről a Kisebbségi Kompenzációs Bizottság döntött, melyet a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal (NEKH) elnöke vezetett.

[466] 1998. évi LV. törvény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a magyar–ukrán államhatár rendjéről, a határkérdésekben való együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról szóló, Kijevben, 1995. május 19-én aláírt Szerződés kihirdetéséről.

[467] Csap (Чоп).

[468] Tiszaújlak (Вилок).

[469] Asztély (Астей).

Tekintettel az említett fejlesztések mértékére, valamint a finanszírozási források hiányára, újabb határátkelőhelyek létesítését a magyar–ukrán határszakaszon az illetékes magyar tárcaközi bizottság a közeli jövőben nem tervezi.

Az egyszerűsített határátlépő kiállításáért kért illeték összegét az ukrán fél nem csökkentette, hanem emelte, az eddigieknél kevesebbet kell azonban fizetni az útlevél kiváltásáért Ukrajnában, de ennek ára még mindig meghaladja a fél évi átlagnyugdíj összegét. A csoportos üdültetésre meghívott gyermekek útlevelének beszerzése nehézségekbe ütközik.

5. A magyarországi ukránok, valamint az Ukrajnában élő magyarok szervezeteit a magyar Fél 1996-ban anyagi támogatásban részesítette.

Az ukrán Fél támogatta az Ukrajnában élő magyar kisebbség és a Magyarországon élő ukránok kulturális-művelődési rendezvényeit. Anyagilag nem tudott hozzájárulni azonban sem az Ukrajnában élő magyar kisebbség, sem a Magyarországon élő ukránok társadalmi szervezeteinek működési költségeihez (iroda bérleti díj, kommunális szolgáltatások).

6. Tabajdi Csaba politikai államtitkár 1997 januárjában tárgyalásokat folytatott Volodimir Jevtuh úrral, Ukrajna Nemzeti Kisebbségi és Migrációügyi Állami Bizottságának elnökével. Lábody László, a HTMH elnöke Szerhij Usztics, a Kárpátaljai Megyei Állami Adminisztráció elnökének meghívására 1996. október 30-án tárgyalásokat folytatott a megyei vezetőkkel. Szerhij Usztics úr továbbra is érvényes meghívással rendelkezik a HTMH részéről, és a magyar Fél számít arra, hogy ennek a közeljövőben eleget tesz.

A két ország kisebbségi kérdésekkel foglalkozó szakemberei rendszeres konzultációkat folytatnak a Parlamentközi Kisebbségi Vegyes Bizottság keretében,[470] melynek legutóbbi, II. ülésére 1996. szeptember 6-án került sor, Ungváron. 1997 áprilisában a bizottság tagjai a helyszínen tájékozódtak a kisebbségekre vonatkozó törvények gyakorlati érvényesüléséről.

7. A beregszászi kórház építési munkálatai nem fejeződtek be. A magyar Fél a kórház felszereléséhez, humanitárius segélyszállítmányok küldésével, csak az építkezés befejezését követően tud hozzájárulni.

[470] A testület 1995. szeptember 29-én Debrecenben tartotta alakuló ülését.

II. Az oktatás területén

1. A két ország közötti akkreditációs és ekvivalencia egyezményt még nem kötötték meg. Az ukrán Fél részéről befejezés előtt áll az egyezmény-tervezet elkészítése. Folyamatban van a dokumentum tárcaközi egyeztetése.

2. Az Ungvári Állami Egyetem[471] fizika és matematika karán az 1996–97-es tanévben csak konzultációs csoportok indultak, mivel nem nyertek felvételt olyan számban magyar nemzetiségű diákok, hogy lehetőség lett volna alcsoport indítására. Nem rendeződött ezen képzési forma státusa. Az egyetem nem hirdette meg a magyar csoportba jutás lehetőségét a felvételi felhívásban.

A magyar Fél anyagilag hozzájárult az Ungvári Állami Egyetemen működő magyar konzultációs csoportok oktatóinak nyelvpótlékához és a magyar nyelvű egyetemi jegyzetek elkészítésének költségeihez.

3. Az ukrán Fél 1996-ban 16 féle tankönyvet adott ki a magyar iskolák számára. 1997-ben 15 féle tankönyv, valamint magyar–ukrán, ukrán–magyar szótárak kiadását tervezik.

4. A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola[472] megkapta működési engedélyét öt szakra, évente 125 fő részére.

5. Megjelent a kárpátaljai magyar iskolák számára készült ukrán ABC-s könyv. Továbbra sincsenek ukrán–magyar, magyar–ukrán szótárak.

6. Az ukrán Fél biztosította Huszton működő magyar tannyelvű iskola[473] számára a szükséges épületet. Az ingatlan azonban felújítást igényel.

7. Anyagi okok miatt a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák továbbra sem kapták meg a tanulmányi eredményekről szóló dokumentumok két nyelven (ukrán és magyar) való kitöltéséhez szükséges űrlapokat.

8. Az Ungvári Dayka Gábor Középiskola[474] új épülete nem készült el. Ukrán részről nem történtek lépések a Técsői Magyar Tannyelvű Gimnázium megnyitása érdekében.[475] A magyar Fél biztosította a técsői gimnázium és kollégium be nem fejezett épülete állagmegóvási munkálatainak költségeit.

9. A megfelelő feltételek hiánya miatt nem rendeződött a Kárpátaljai Területi Pedagógus Továbbképző Intézet Beregszászi Fiókintézete önállóságának ügye.

---

[471] 2000 óta Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE).
[472] Mai II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.
[473] Huszti Általános Iskola.
[474] Ungvári 10. Sz. Dayka Gábor Középiskola.
[475] Técsői Református Líceum. Épületének alapkövét 1993-ban tették le, 1999-ben adták át az épületet, az intézmény 2000 szeptemberétől működik.

A Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatás Közoktatási Főosztályán belül a magyar oktatási nyelvű iskolák felügyeletét ellátó osztály létrehozásáig az ukrán fél biztosította a magyar nyelven tudó szakembereket a járási közoktatási osztályokon.

10. Az ukrán Fél tájékoztatott arról, hogy a magyar tannyelvű iskolát végzett tanulók magyar nyelven és magyar nyelvből vizsgázhatnak. Ez vonatkozik az Ungvári Állami Egyetemre való felvételi vizsgákra is. Továbbá tájékoztatást adott arról, hogy folyamatban van a megfelelő törvény kidolgozása.

III. A kultúra területén

1. Nem született végleges döntés a magyar törzsek vándorlásának útvonalán elhelyezendő emlékhelyek és emlékművek felállításáról.

A Beregszász járásbeli Tiszacsomán, az ott feltárt honfoglalás kori temető közelében a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség 1996. november 2-án emlékparkot avatott.[476]

Dnyipropetrivszkben emlékjelet állítottak a magyar törzsek Tisza–Dunavölgyébe való vándorlása 1100. évfordulójának emlékére.[477]

A kijevi „Magyar dombon" felállítandó emlékmű ügyében a Kijevi Városi Állami Közigazgatás pozitívan nyilatkozott, az ezzel kapcsolatos döntés folyamatban van.[478] Hiányoznak azonban az emlékmű felállításához szükséges anyagi eszközök.

---

[476] Tiszacsomai Honfoglalási Emlék- és Szoborpark.

[477] Dnyitropetrovszk mai neve Dnyipro (Дніпро). A város „nagyjából az egykori Etelköz és Levédia határán" található. „Az egyik kutató hölgy megmutatta azokat a leleteket, amelyeket egy nagy esőzés után egy kis folyómeder lecsuszamló partja tárt fel. Egy magyar vitéz maradványai voltak, néhány értékes holmijával. A sír felett elhelyeztünk egy kopjafaszerű faragott oszlopot, köréje pedig hét kisebbet, az ezerszáz év után Levédiában járt nyolc magyar lovast jelképezve." Beszámoló a Magna Hungaria Lovasexpedícióról, lásd Szalai Attila: Hazateremtő őseink nyomdokain. Magna Hungariától lóháton Ópusztaszerig. *Új Magyarország,* 1996. augusztus 16. 10. Az etelközi ősmagyarok emlékei megtalálhatók a Dnyiprói D. Javornickij Nemzeti Történelmi Múzeumban.

[478] Nesztor-krónika (Régmúlt idők elbeszélése) szerint a vonuló magyarok 898-ban Kijev mellett a Magyar hegynek nevezett helyen pihentek meg. A Magyar hegy vagy domb Kijev kiemelt helye, itt található Aszkold fejedelem (9. sz. második fele) sírja is. A kijevi honfoglalási emlékjelet (Пам'ятний знак проходженню угорських племен) 1997-ben avatták fel, alkotói Vígh János építész és Jurij Bahalika szobrászművész.

A Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesülete megkezdte a szervezőmunkát az ukrán kultúra és történelem kimagasló személyiségei magyarországi tartózkodási helyén felállítandó emlékjelek ügyében.

Kárpátalján 43 emlékjel örökíti meg a magyar kultúra jeles személyiségeinek emlékét.

2. A Beregszászi Illyés Gyula Nemzeti Színház épületének tatarozása leállt.

Nem megoldott a színtársulat művészeti és műszaki dolgozóinak lakásproblémája.

A magyar Fél 1996-ban anyagi támogatással járult hozzá a színház működési költségeihez.

3. Változatlanul folyik a két ország könyvtárai között a kárpátaljai könyvtárak magyar nyelvű kiadványokkal való ellátása.

4. A magyar Fél válogatást jelentetett meg Márton István zeneszerző[479] műveiből.

5. A postaforgalom gyorsabbá tétele érdekében Ukrajna és Magyarország illetékes szerveinek előzetes egyeztetése alapján Csop (Csap) és Nyíregyháza között nemzetközi gépkocsijárat indult.

Ukrajnában a magyarországi sajtótermékek postai előfizetése nem megoldott.

Az ukrán Fél biztosítja a magyar nyelvű állami tömegtájékoztatási eszközök működését.

A magyar Fél támogatást nyújtott a kárpátaljai magyar lapszerkesztőségek működési feltételeinek biztosításához, anyagilag segítette a kárpátaljai magyar lapkiadást.

A Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesülete által kiadott „Hromada" c. lap[480] 1996-ban magyar állami forrásból anyagi támogatásban részesült.

6. A magyar fél az 1996–97-es tanévben a magyarországi ukránok iskolarendszeren kívüli oktatását anyagilag támogatja.

A magyarországi ukrán kisebbség megkapta oktatási és kulturális tevékenységét szolgáló ingatlanát.

7. A munkácsi vár állagmegóvása mindkét fél forrásainak hiánya miatt akadozik. Az év első harmadában a két fél (az Országos Műemlékvédelmi Hivatal és Munkács város főépítésze) részvételével előkészítő tanácskozás folyt. A vár rekonstrukciója érdekében a nemzetközi pályázathoz szükséges szakanyag el-

---

[479] Márton István (Zsófiafalva, 1923 – Ungvár, 1996) kárpátaljai zeneszerző, zongoraművész, pedagógus.

[480] *Hromada* – a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület kétnyelvű lapja, mely 1995 januárjától jelenik meg.

készítése befejezés előtt áll. Reálisan 1997-ben nyújtható be pályázat az Európai Unió forrásainak igénybevételére.

A történelmi relikviák átadása a várban működő történeti múzeumnak a helyreállítás végső határidejének ismeretében történhet meg.

8. A Magyar Televízió ukrán nyelvű adásának sugárzása továbbra sem valósult meg. A Duna TV közvetített a Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesületének kulturális eseményeiről.

(A Magyarországi Ukránok Kulturális egyesületének nincs terve a közeljövőben a Magyar Rádió ukrán nyelvű kisebbségi adásának megkezdésére.)

9. Az MTV1 műsorának sugárzására létesített rahói tv adóállomás a szerzői jogdíjakkal kapcsolatos jogviták miatt nem üzemel.

10. A tiszacsomai honfoglalás kori temető feltárása folytatódott. A magyar Fél hozzájárult 1996-ban a feltárás költségeihez.

A Vegyes Bizottság célszerűnek tartja az előző üléseken tett azon ajánlások további figyelemmel kísérését, amelyek végrehajtása nem, vagy csak részben valósult meg.

A magyarországi ukrán és az Ukrajnában élő magyar kisebbség harmonikus fejlődése érdekében javasolja az alábbi ajánlások megtételét a két ország kormányának.

I. Általános kérdések

1. A Felek továbbra is tartózkodjanak olyan intézkedések megtételétől, melyek a nemzeti kisebbségek által lakott területek etnikai összetételének számukra hátrányos, mesterséges megváltoztatását célozzák.

2. Az ukrán Fél tegyen lépéseket:

– mindazon kárpátaljai települések történelmi nevének visszaállítása érdekében, amelyek esetében ez még nem valósult meg,
– a kétnyelvű helységnév megjelölések és közterületi feliratok elhelyezése érdekében,
– annak a lehetőségnek a megvizsgálására, hogy azon ukrajnai személyi okmányokba, amelyekbe latin betűkkel is történik beírás, a magyar nemzetiségű állampolgárok nevének használata a magyar helyesíráshoz legközelebb eső latin íráskép szerint történjen,

– Ukrajna nemzeti kisebbségekről szóló törvénye[481] értelmében a kétnyelvű, vagy magyar nyelven is kiadott nyomtatványok elkészítése érdekében.

A Vegyes Bizottság javasolja, hogy az ukrajnai nyelvek fejlesztéséről és használatáról készülő törvény biztosítsa a nemzeti kisebbségek nyelvének fejlesztését, szabad használatát és megőrzését.

3. Az ukrán Fél szorgalmazza a nemzeti hovatartozásuk miatt sújtott kisebbségek rehabilitálásáról szóló törvény elfogadását.[482]

4. A magyar Fél az érintettek bevonásával végezzen szociológiai felmérést a Magyar Köztársaság területén élő ukránok helyzetéről az 1998-as kisebbségi önkormányzati választások során.

5. A felek továbbra is tegyék meg a megfelelő intézkedéseket arra vonatkozóan, hogy a két ország közötti határátkelés zökkenőmentes legyen:

– az anyagi lehetőségek megteremtése esetén nyissanak új határátkelőhelyeket a magyar–ukrán határszakaszon (Kispalád–Nagypalád (Velika Palagy),[483] Tiszakóród–Mezővári (Vári),[484] Lónya–Szalóka (Szolovka),[485] Uszka–Tiszabökény (Bobove)[486]),
– az ukrán Fél vizsgálja meg az egyszerűsített határátlépők, illetve az útlevelek kiállításáért kért illeték mértékének méltányos szinten történő megállapításának lehetőségét,
– az ukrán Fél biztosítsa, hogy a csoportos üdültetésre utazó gyermekek útleveleinek kiállítása zökkenőmentesen, az erre vonatkozó rendelet szerint történjen,
– a Felek kezdeményezzék a Csop (Csap)–Nyíregyháza között közlekedő helyi érdekű vonatjáratok sűrűbbé tételét,

---

[481] 1992. június 25-én kelt 2494-XII. sz. törvény.

[482] A kérdésben több tervezet is született, azonban egyikből sem lett törvény. Az 1991. évi 962-XII. törvény a kommunista totalitárius rezsim (1917–1991) áldozatainak rehabilitálásáról (Law of Ukraine „On Rehabilitation of Victims of Repressions of the Communist Totalitarian Regime of 1917–1991" No. 962-XII, 17. 04. 1991.) 2018. évi 2325-VIII. sz. törvénnyel való módosításakor az 1. cikkbe belekerült a nemzetiségi elv: adott nemzethez, nemzetiséghez, etnikai csoporthoz vagy néphez való tartozás alapján elszenvedett represszió (Law of Ukraine „On improving the rehabilitation procedure for the victims repressed by the Communist Totalitarian Regime 1917–1991" No. 2325-VIII, 13. 03. 2018.). A krími tatárokról szól a 2014. április 17-én kelt 1223-VII. számú törvény a nemzetiségi alapon deportáltak személyek jogainak helyreállításáról (Law of Ukraine „On the Restoration of the Rights of Persons Deported on Ethnic Grounds" No. 1223-VII, 17. 04. 2014.).

[483] Nagypalád (Велика Паладь).

[484] Vári (Вари).

[485] Szalóka (Соловка).

[486] Tiszabökény (Тисобикень).

– az ukrán Fél intézkedjen a Beregsurány–Luzsanka (Asztély)[487] határátkelőhely további forgalombővítési lehetősége érdekében a Beregszászt megkerülő autóút megépítéséről.

6. Az ukrán hatóságok továbbra is tájékoztassák a lakosságot a zömében magyarok lakta településeket érintő gazdasági beruházásokról.

7. A Felek biztosítsák a szükséges anyagi és erkölcsi támogatást az Ukrajnában élő magyar kisebbség és a Magyar Köztársaságban élő ukrán kisebbség társadalmi szervezeteinek működéséhez. Az ukrajnai magyar társadalmi szervezetek a működési költségek fizetésekor lehetőség szerint kedvezményben részesüljenek.

8. Az ukrán Fél fejezze be a beregszászi kórház építését. A magyar Fél az elkészült kórház felszereléséhez humanitárius segélyszállítmányok formájában járuljon hozzá.

9. Az ukrán Fél tegye lehetővé a magyar kisebbség számára Ukrajnába érkező karitatív, humanitárius, oktatási, illetve tájékoztatási célokat szolgáló szállítmányok vámilleték mentes kezelését.

10. A Felek támogassák a határ menti régiók közös gazdaságfejlesztési programjának előkészítését, melynek érdekében végezzenek szociális és gazdasági felmérést. Támogassák a határ menti régiók önkormányzatainak kulturális, kereskedelmi és gazdasági együttműködését, tapasztalatcseréjét (testvérfalu, testvérvárosi kapcsolatok, konferenciák, fórumok szervezése).

11. A Felek vizsgálják meg az ukrán állampolgárok magyarországi és a magyar állampolgárok ukrajnai munkavállalása szerződéses szabályozásának lehetőségét. Az illetékes szaktárcák vegyék fel a kapcsolatot az e területen jelentkező problémák kezelése céljából.

II. Az oktatás területén

1. A két ország illetékes szaktárcái sürgősen vizsgálják meg az akkreditációs- és ekvivalencia-egyezmény megkötésének lehetőségét.

2. Az ukrán Fél biztosítsa, hogy a magyar tannyelvű középiskolák kibocsátó (9. és 11.) osztályai számára továbbra is kötelező érettségi vizsga legyen a magyar nyelv és irodalom.

---

[487] Asztély (Астей).

3. Az ukrán Fél megfelelő jogi szabályozással biztosítsa, hogy a magyar iskolák végzősei magyar nyelven felvételizhessenek Kárpátalja azon állami szak- és felsőoktatási intézményeibe, ahol ez a gyakorlat létezik.

4. Az ukrán Fél teremtse meg az ukrán nyelv megfelelő szintű elsajátításához szükséges feltételeket a magyar tannyelvű iskolák diákjai számára. Ennek érdekében biztosítsa:

– a magyar iskolák ukrán nyelvkönyvekkel való ellátását,
– ukrán nyelvtanárok képzését a magyar iskolák számára.

A két Fél nyújtson szakmai és anyagi segítséget magyar–ukrán, illetve ukrán–magyar szótárak kiadásához.

5. A két Fél támogassa, hogy az Ungvári Állami Egyetem[488] természettudományi szakjain a magyar nyelvű képzési forma intézményesüljön.

6. Mindkét Fél támogassa a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola[489] működését, hogy az intézmény 2001-ben sikeresen teljesíthesse az akkreditáció követelményeit.

A magyar Fél továbbra is biztosítson szakmai és anyagi hozzájárulást az oktatási intézmény működéséhez.

7. Az ukrán Fél tegyen lépéseket a kárpátaljai magyar tannyelvű oktatási intézmények épületgondjainak megoldása és felszereltségének fejlesztése érdekében (fejezze be a szernyei iskola[490] és az Ungvári Dayka Gábor Középiskola új épületét, végezze el a huszti, a tiszaújlaki (Vilok) és az izsnyétei (Zsnyatino) iskola[491] épületének felújítását, építse fel a beregsomi (Som) iskolát[492]).

8. Az ukrán Fél segítse elő a magyar tannyelvű oktatás továbbfejlesztését Kárpátalján. Ennek érdekében:

– a magyar tannyelvű iskolákban továbbra is tanulják a magyar történelmet és népismeretet,
– a kárpátaljai magyar iskolák számára biztosítsa az oktatás-módszertani és tankönyveket,
– ahol igény mutatkozik, az ukrán Fél járuljon hozzá a szakközépiskolákban magyar nyelvű csoportok alakításához, illetve biztosítsák a már működő csoportok ukrán nyelvű csoportokkal való azonos elbírálását,

---

[488] 2000 óta Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE).
[489] A mai II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.
[490] Szernyei Általános Iskola.
[491] Huszti Általános Iskola, Tiszaújlaki 2. Sz. Széchenyi István Középiskola, Izsnyétei 2. Sz. Általános Iskola.
[492] Beregsomi Általános Iskola.

– az ukrán Fél vizsgálja meg magyar tannyelvű gimnázium, mint regionális oktatási intézmény, megnyitásának lehetőségét a rahói, técsői, vagy huszti járásban, megfelelő számú jelentkező esetén.
– az ukrán Fél tegye lehetővé Ungváron magyar tannyelvű gimnázium megnyitását.[493]

9. Megfelelő feltételek létrejötte esetén az ukrán Fél visszatér a Kárpátaljai Területi Pedagógus Továbbképző Intézet Beregszászi Fiókintézete nagyobb önállósága megadásának kérdéséhez.

Kárpátalja azon járásainak közoktatási osztályain, melyekben vannak magyar tannyelvű iskolák, továbbra is legyenek magyar nyelvet ismerő oktatási szakemberek.

A Felek megfelelő feltételek megléte esetén térjenek vissza a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatás Közoktatási Főosztályán belül a magyar oktatási nyelvű iskolák felügyeletét ellátó osztály létrehozásának ügyére.

10. A Felek tegyenek lépéseket az ungvári Hungarológiai Intézet[494] működési gondjainak megoldása érdekében.

III. A kultúra területén

1. Az ukrán Fél támogassa a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház további működését. Ennek érdekében:
– biztosítsa a színházépület tatarozásának befejezését,
– keressen megoldást a színtársulat művészeti és műszaki dolgozóinak lakásproblémájára,
– a két Fél közösen gondolkodjon a színészképzésről.

2. A Felek támogassák az Ukrajnában élő magyarok, illetve a Magyarországon élő ukránok megemlékezését történelmük jeles eseményeiről és személyiségeiről. Ennek érdekében a Felek tegyék lehetővé:
– a millecentenárium évében kezdeményezett emlékhelyek kialakítását,
– Kovács Vilmos mellszobrának felállítását Ungváron,[495]

---

[493] 2004-ben nyílt meg az Ungvári Drugeth Gimnázium.
[494] Az Ungvári Hungarológiai Központ 1988-ban nyílt meg, mint az Ungvári Állami Egyetem (ma Ungvári Nemzeti Egyetem) szervezeti egysége.
[495] Kovács Vilmos (Gát, 1927 – Budapest, 1977) – kárpátaljai író, költő (életének utolsó évében költözött Budapestre). Ungváron van emléktáblája a volt Kárpáti Kiadó épületén, ahol dolgozott (1997), és szülőfalujában, Gáton (2007).

– Hrihorij Szkovoroda emléktáblájának elhelyezését Tokajban,[496]
– az első irodalmi ukrán nyelven megjelenő Dnyeszteri sellő című verses kötet kiadásának 160. évfordulója tiszteletére emléktábla elhelyezését a Budai várban.[497]

3. Az ukrán Fél biztosítson Ungváron és Kijevben magyar kulturális központ számára alkalmas épületet (a társadalmi és kulturális szervezetek részére is), kedvező feltételekkel, a meglévő törvényeknek megfelelően.

4. A magyar Fél továbbra támogassa a kárpátaljai könyvtárak magyar nyelvű kiadványokkal, a kárpátaljai felsőoktatási és szakkönyvtárak szakkönyvekkel és szakfolyóiratokkal való ellátását. Az ukrán Fél biztosítsa az ukrajnai közművelődési könyvtárak alapvető működési feltételeit. A magyar Fél oldja meg az ungvári Megyei Könyvtár magyarországi köteles példányokkal való ellátását.

5. Az ukrán Fél adja vissza a kultikus épületeket az egyházaknak az ukrán jogszabályokkal összhangban.

6. A Felek folytassák az ukrajnai magyar nyelvű sajtó, illetve a magyarországi ukrán nyelvű sajtó anyagi támogatását.

7. A Felek tegyenek további közös lépéseket a munkácsi vár állagmegóvása és későbbi rekonstrukciója nemzetközi finanszírozási lehetőségeinek felkutatása érdekében. A magyar Fél segítse elő a várban működő történeti múzeum kiállítási tárgyakkal való ellátását.

8. A magyar Fél segítse elő ukrán nyelvű tv-műsor sugárzását a magyarországi ukránok bevonásával.

9. A Felek tegyék lehetővé magyar filmek vetítését az ukrajnai filmszínházakban, magyar filmnapok megrendezését Ukrajnában, és ukrán filmnapok, valamint ukrán Kulturális Nap rendezését Magyarországon.

10. A Felek támogassák a kárpátaljai nemzetiségi alkotók műveit tartalmazó többnyelvű antológia megjelentetését.

11. A Felek támogassák regionális tv-adó beindítását Fehérgyarmat központtal, amely Kárpátalja síkvidéki területeire is sugározná műsorait. A Felek tá-

---

[496] Hrihorij Szkovoroda (1722–1794) ukrán író és filozófus domborműves emléktábláját, Csernak Viktória alkotását 1998-ban avatták fel Tokajban.

[497] Miután sem Lembergben, sem Bécsben nem találtak kiadót, 1837-ben Budán látott napvilágot az első ukrán nyelvű („népnyelvű") nyugat-ukrajnai (galíciai ukrán) irodalmi almanach, a *Ruszalka dnyisztrovaja* (A dnyeszteri sellő), népdalok, históriás énekek gyűjteménye: *Русалка Днѣстровая. Ruthenische Volkslieder.* У Будимѣ: Письмом Корол. Всеучилища Пештанского, 1837. Ennek tiszteletére avattak emléktáblát a budai várban 1998. február 20-án. Az emléktábla az első emlékmű volt, amelyet a magyarországi ukrán közösség állított, és ennek tiszteletére ez a nap lett a magyarországi Ukrán Kultúra Napja.

mogassák, hogy a Kárpátaljai Állami Rádió és Televízió Társaság regionális műsorai foghatók legyenek Kelet-Magyarországon.

A Felek keressenek megoldást a rahói tv adóállomás üzemeltetésére.[498]

12. A Felek szorgalmazzák a két ország tudósainak bevonásával bizottság felállítását a két nép közös történelme fehér foltjainak feltárása és tisztázása érdekében.

13. A Felek segítsék elő a kárpátaljai magyarság 1944-es elhurcolásáról, az 1956-os magyarországi forradalom kárpátaljai vonatkozásairól, és az 1938–39-es, Kárpáti Ukrajna kikiáltásával kapcsolatos eseményekkel összefüggő kutatásokat.

A Felek megegyeztek abban, hogy a következő ülésüket Kijevben tartják.[499]

Budapest, 1997. április 25.

A Magyar Tagozat elnöke
Tabajdi Csaba

Az Ukrán Tagozat elnöke
Volodimir Jevtuh

* * *

JEGYZŐKÖNYV a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság VIII. üléséről (1998)

1998. december 10–11-én megtartotta ülését a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság. Az ukrán küldöttséget Mikola Rugyko, az Ukrán Nemzetiségi és Migrációügyi Állami Bizottság elnöke, a magyar küldöttséget Szabó Tibor, a HTMH elnöke vezette.

A Felek megvizsgálták az országaikban élő nemzeti kisebbségek helyzetét.

A Vegyes Bizottság üdvözli, hogy Ukrajna az Európa Tanácsba való felvételekor [1995] vállalt kötelezettségek szellemében ratifikálta a Helyi Önkormány-

[498] A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája tömegtájékoztatási eszközökről szóló cikke (III. rész, 11. cikk) foglalkozik a nemzetiségi műsorszórással és annak feltételeivel.
[499] Az ülésre Ungváron került sor 1998. december 10–11-én.

zatok Európai Kartáját (1997. július 15.)[500] és a nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményt (1997. december 9.),[501] valamint üdvözli azt a tényt, hogy Ukrajna választási törvénye lehetővé tette olyan választókörzet létrehozását Kárpátalján, amelyben magyar nemzetiségű ukrán állampolgárok alkotják a többséget.[502]

A bizottság kifejezi azt a meggyőződését, hogy Ukrajna ratifikálni fogja a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját,[503] és nemzeti kisebbségi politikájának alakításánál az ET Parlamenti Közgyűlés 1993-ban elfogadott 1201. sz. ajánlásában lefektetett elveket is figyelembe veszi.[504]

A bizottság hasznosnak tartja, ha a nemzeti kisebbségekre vonatkozóan elfogadott ET-elveket a Felek beépítik közigazgatási és jogrendszerük további alakítása során.

A Felek megállapodtak abban, hogy a két ország törvényeinek megfelelően, valamint az Ukrán–Magyar Nemzeti Kisebbségi Nyilatkozat[505] szellemében a továbbiakban is fellépnek a nemzeti kisebbségek ellen irányuló bármely tevékenységgel szemben.

A Vegyes Bizottság értékelte a VII. ülésen elfogadott ajánlások teljesítését és a következő megállapításokat tette ezzel kapcsolatban:

---

[500] Helyi Önkormányzatok Európai Kartája, Strasbourg, 1985. Ukrajna a dokumentumot 1996. november 6-án írta alá és az 1997. július 15-én kelt 452/97. számú törvénnyel ratifikálta.

[501] A Keretegyezményt Ukrajna 1997. december 9-én kelt 703/97. számú törvénnyel ratifikálta.

[502] Ilyen választási körzet sosem volt Ukrajnában, noha törvényi lehetőség volt rá. Itt: utalás a parlamenti választásokról szóló 1997. szeptember 24-én kelt 541/97-VR. számú törvény 7. cikk 2. bekezdésére.

[503] A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját az ukrán parlament 1999. december 24-én ratifikálta. A ratifikációs törvénnyel kapcsolatban parlamenti képviselők egy csoportja az Alkotmánybírósághoz fordult az Alkotmányban szabályozott eljárásrend megsértésére hivatkozva. Az Alkotmánybíróság 2000. július 12-i 9-rp. számú határozatában helyt adott a beadványnak, és formai hibákra hivatkozva érvénytelenítette a törvényt. Az újbóli ratifikálásra a 2003. május 15-én kelt 802-IV. számú törvénnyel került sor.

[504] Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1201 (1993) sz. ajánlása, 11. cikk: „Azokban a körzetekben, ahol egy nemzeti kisebbséghez tartozó személyek többséget alkotnak ezen személyeknek jogukban áll, hogy sajátos történelmi és területi helyzetüknek megfelelő és az állam nemzeti törvénykezésével összhangban álló helyi vagy autonóm közigazgatási szervekkel, vagy különleges státusszal rendelkezzenek."

[505] Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, Budapest, 1991. május 31.

I. Általános tételek

1. A Felek országaiban nem történtek olyan gazdasági, közigazgatási vagy egyéb intézkedések, amelyek a nemzeti kisebbségek által lakott területek etnikai összetételének mesterséges, számukra hátrányos megváltoztatására irányultak.

A Magyarországon élő ukrán kisebbség az 1998-ban megtartott önkormányzati választásokon első ízben hozott létre négy kisebbségi önkormányzatot. A választási eredmények alapján lehetőség van országos önkormányzat létrehozására. A magyarországi ukránság képviselői valamennyi kisebbségi egyeztető fórumon jelen vannak és ezáltal érvényesíthetik igényeiket, terveiket.

2. 1997 márciusát követően a Kárpátaljai Megyei Tanácshoz nem érkeztek újabb javaslatok helységnevek megváltoztatására.

Pontosan számba vették a megye azon településeit, amelyek névmegjelölése a hatályos törvények szerint kétnyelvű lehet. Az ungvári Hungarológiai Központ közreműködésével megtörtént ezen helységnevek szakszerű magyar nyelvű fordítása, és javasolták a kétnyelvű helységnévtáblák elkészítési költségeinek (150 ezer hrivnya) szerepeltetését az 1998. évi költségvetésben.

A kárpátaljai lakosok új útleveleinek kitöltésekor a magyar nemzetiségű ukrán állampolgárok vezeték- és utónevének bejegyzése a magyar helyesírást megközelítő írásmóddal történik abban a rovatban, amelyben a latin betűs bejegyzés szerepel.

3. „Az üldözött és Ukrajna területéről deportált kisebbségiek rehabilitálásáról és jogainak biztosításáról" szóló ukrán törvénytervezetet a Miniszteri Kabinet megvitatás végett 1996. július 22-én benyújtotta az Ukrán Legfelsőbb Tanács emberi jogi, nemzeti kisebbségi ügyekkel és nemzetiségi viszonyokkal foglalkozó bizottságához, a törvény azonban mind ez ideig nem került elfogadásra.[506]

4. A magyar Fél 1998-ban nem végzett szociológiai felmérést a Magyarország területén élő ukránok helyzetéről.

5. A Felek intézkedéseket tettek a két ország közös határán való zökkenőmentes átkelés érdekében. Így 1997. július 11-én átadták a forgalom számára a Csop (Csap)–Záhony határátkelő 2x2 sávosra szélesített Tisza-hídját, valamint elkészült a záhonyi és a csapi teherforgalmi terminál. Magyar részről megkezdődött a Beregsurány–Luzsanka (Asztély)[507] határátkelő bővítése. Elkészült a Luzsanka (Asztély)–Beregsurány határátkelő áteresztő képességének bővítéséhez szükséges műszaki dokumentáció. Pénzhiány miatt nem készült el a Be-

[506] A kérdésben több törvénytervezet is született, azonban egyik sem emelkedett jogszabályi erőre.
[507] Asztély (Астей).

regszászt megkerülő útszakasz és az ukrán–magyar határszakaszon nem nyitottak meg új határátkelőket (Nagypalád[508]–Kispalád, Vári[509]–Tiszakóród, Szalóka[510]–Lónya, Bobove (Tiszabökény)[511]–Uszka).

Az államhatár komplex kiépítési programjának teljesítését szintén pénzhiány hátráltatja.

Az ukrán Fél biztosítja a gyermekek útiokmányainak zökkenőmentes kiállítását az ukrán jogszabályoknak megfelelően, kiváltásukért állami illetéket nem kell fizetni.

A zökkenőmentes külföldi utazásokhoz, egyebek között a kiskorúak utazásához szükséges feltételek megteremtése érdekében az ukrán Belügyminisztérium az Ukrajna nyomdaipari kombinátnál megrendelte a gyermek-útiokmányok nyomtatványait. A nyomtatványok már készülnek és folyamatosan kiszállítják azokat kiállításuk helyszíneire. Kárpátalján és más megyékben, valamint Kijevben már rendelkezése áll az ezen okmányok IKAO-szabványok[512] (9303/1) szerinti kiállításához szükséges felszerelés.

A Csap–Nyíregyháza állomások közötti helyiérdekű vasút menetrendje maradéktalanul megfelel a lakosság határmenti vasúti közlekedési igényeinek.

6. Az ukrán hatóságok folyamatosan tájékoztatják a helyi lakosságot a zömükben magyarok lakta településeket érintő gazdasági tervekről.

7. 1998-ban a magyar Fél anyagi segítségben részesítette a magyarországi ukránok társadalmi szervezeteit és Kárpátalja magyar társadalmi szervezeteit.

Az ukrán Fél anyagilag támogatta a magyar kisebbség és a Magyarországon élő ukrán kisebbség kulturális és művészeti rendezvényeit.

8. A Beregszászi Kórház építési munkáinak folytatására az ukrán Egészségügyi Minisztérium 1997-ben 1 millió hrivnyát utalt át, a Beregszászi Kórház építése azonban nem fejeződött be. A magyar Fél humanitárius segély formájában csak az építkezés befejeztével járulhat hozzá a kórház felszereléséhez.

9. A megyébe vámmentesen hozhatók be a magyar kisebbség számára Magyarországról és más országokból érkező humanitárius segélyszállítmányok, az oktatási és tájékoztatási eszközszállítmányok, amelyeket az ukrán törvények

---

[508] Nagypalád (Велика Паладь).
[509] Vári (Вари).
[510] Szalóka (Соловка).
[511] Tiszabökény (Тисобикень).
[512] Az útlevelek szabványosítása a nemzetközi szabályozási követelményeknek megfelelően a Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet (ICAO), az ENSZ szakosított intézménye 9303. sz. dokumentuma szerint.

humanitárius segélyeknek ismernek el. A magyar Fél a humanitárius segélyek vámeljárását hosszadalmasnak találja.

10. Valerij Pusztovojtenko, Ukrajna miniszterelnöke[513] magyarországi tartózkodása idején került sor a határokon átívelő együttműködésről, a vízgazdálkodási kérdésekről szóló megállapodások aláírására, amelyek elősegítik Ukrajna és Magyarország határ menti térségei gazdasági fejlődését célzó közös programok kidolgozását. A magyar Fél jelentős segítséget nyújtott a Kárpátalját ért természeti csapás[514] következményeinek felszámolásában.

11. Az ukrán Munkaügyi és Szociálpolitikai Minisztérium elkészítette és megküldte a magyar Fél számára az ukrán–magyar szociális ellátási szerződés, az ukrán–magyar kormányközi kölcsönös munkavállalási egyezmény, az ukrán Munkaügyi és Szociálpolitikai Minisztérium és a magyar Munkaügyi Minisztérium közötti munkaügyi és foglalkoztatási együttműködési szerződés tervezetét.

A két ország kisebbségi ügyekben illetékes szakemberei rendszeresen konzultálnak a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Védelmével Foglalkozó Parlamentközi Vegyes Bizottság[515] keretében is. A bizottság soros ülését 1998 decemberében tartja Budapesten.

II. Az oktatás területén

1. Aláírták Ukrajna Miniszteri Kabinetje és a Magyar Köztársaság Kormánya közötti egyezményt az Ukrajnában és a Magyar Köztársaságban kiadott, végzettséget és tudományos fokozatot bizonyító okiratok kölcsönös elismeréséről és egyenértékűségéről.

2. A kárpátaljai magyar tannyelvű középiskolák végzős diákjai számára a magyar nyelv és irodalom nem kötelező érettségi tantárgy.

3. Az 1997/1998-as tanévben a magyar tannyelvű középiskolák végzős diákjai az Ungvári Állami Egyetemre[516] magyar nyelven és magyar nyelvből felvételiztek, az ukrán Fél azonban nem dolgozta ki az erre vonatkozó pontos szabályozó normákat.

---

[513] 1997–1999-ben volt az ország miniszterelnöke.

[514] 1998 novemberében katasztrofális árvíz vonult le a Tiszán és mellékfolyóin Kárpátalja alföldi részén. (A 20. században a Felső-Tiszán nagy árvizek 1970-ben, 1998-ban, 2001-ben voltak.)

[515] A testület 1995. szeptember 29-én Debrecenben tartotta alakuló ülését.

[516] 2000 óta Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE).

4. Az ukrán Fél további intézkedéseket tesz azért, hogy a magyar tannyelvű iskolákban létrejöjjenek az ukrán nyelv elsajátításához szükséges feltételek. E célból jelent meg két alsó tagozatos ukrán nyelvtankönyv, készülnek az ilyen tankönyvek a többi osztály számára, az Ungvári Állami Egyetemen folyik az ukrán nyelvtanárok képzése a magyar tannyelvű iskolák számára. A Felek nem biztosították az ukrán–magyar és a magyar–ukrán szótárak 1998. évi megjelenését, de kiadásuk szerepel az 1999. évi könyvkiadási tervben.

5. A Felek támogatják a magyar tannyelvű alcsoportok intézményesítését az Ungvári Állami Egyetem természettudományi karain. Jelenleg a matematikai kar első két évfolyamán folynak magyar nyelvű gyakorlati foglalkozások az Illyés Gyula Közalapítvány támogatásával, az egyetem az 1997/98. tanévre szóló felvételi közleményében azonban nem hirdette meg a magyar tannyelvű csoportok indítását.

6. A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola[517] öt szak működtetésére kapott engedélyt, évente 125 fő részére. A magyar Fél jelentős mértékben és folyamatosan hozzájárult a főiskola működési költségeihez.

7. Nem fejeződött be az ungvári Dayka Gábor Középiskola[518] új épületének létesítése. Az ukrán Fél elvi hozzájárulását adta [a] técsői magyar tannyelvű gimnázium[519] megnyitásához. A magyar Fél pénzügyi támogatást adott a befejezetlenül álló técsői gimnázium és kollégium felépítéséhez.

8. Az ukrán Fél elősegítette a magyar nyelvű oktatás továbbfejlesztését. Valamennyi magyar tannyelvű iskolában továbbra is oktatják a magyar történelmet és népismeretet. 1997-ben 16, 1998. I. félévében pedig 6 tankönyv és módszertani könyv jelent meg. A Beregszászi 11. sz. Szakközépiskola[520] 10 csoportjában, valamint a Munkácsi Mezőgazdasági Technikum Jánosiban levő fiókintézetében folyik magyar nyelven az oktatás, a Beregszászi Egészségügyi Szakközépiskolában és az Ungvári Közművelődési Szakközépiskolában pedig magyar nyelvű csoportok működnek. Határozatot hoztak a técsői magyar nyelvű gimnázium megnyitásáról és kiadták rá az engedélyt, így 1998-ban az első osztályban megkezdődött az oktatás. A Rahói 1. sz. Középiskolában az idén megnyílt egy magyar tannyelvű osztály. Ungváron helyiség hiányában nem nyílt meg a gimnázium.

9. A Beregszászi Pedagógus Továbbképző Intézet fiókintézetének helyzete nem változott.

---

517 A mai II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.
518 Ungvári 10. Sz. Dayka Gábor Középiskola.
519 Técsői Református Líceum.
520 2003 óta Beregszászi Szolgáltatóipari Szaklíceum.

Kárpátalja azon járásainak közoktatási osztályain, melyekben magyar tanynyelvű iskolák működnek, magyar nyelvet ismerő szakemberek dolgoznak.

A Felek megállapítása szerint megvannak a feltételek ahhoz, hogy a Kárpátaljai Megye Állami Közigazgatás Közoktatási Főosztályán belül létrejöjjön a magyar tannyelvű iskolák felügyeletét ellátó osztály.

10. A magyar Fél anyagi segítségben részesítette az ungvári Hungarológiai Központot,[521] az ukrán Fél pedig biztosította annak működését.

III. A kultúra területén

1. A Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház épületének tatarozásához szükséges 300 ezer hrivnyából az 1998. évi járási költségvetés terhére 30 ezer hrivnyát utaltak ki, amelyből a tetőzet és a belső helyiség egyes javítómunkáinak költségeit fedezték. Az épület tatarozása nem fejeződött be.

Nem oldódott meg a színtársulat művészeti és műszaki dolgozóinak lakásproblémája. Az idén 14-en fejezték be a kijevi Karpenko-Karij Színművészeti Főiskolát[522] és 5-en az ungvári Közművelődési Középiskola színművészeti tagozatát. Valamennyien a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színházba kaptak kinevezést.

A magyar Művelődési Minisztérium 4 480 000 Ft-ot utalt ki a színtársulat támogatására, az Illyés Közalapítvány 3 251 000 Ft-ot adott a színházi dolgozók anyagi támogatására.

2. A Felek támogatták a magyar és az ukrán történelem jeles eseményeiről és tényeiről, neves személyiségeiről való megemlékezéseket.

A magyarok honfoglalásának 1100. évfordulója alkalmából 1997 óta máig két emlékjelet állítottak fel Dnyipropetrovszkban és Kijevben, az Aszkold-sír közelében,[523] amelyek felavatásával a magyar honfoglalás tiszteltére emelt emlékjelek létesítésével kapcsolatos problémák adott szakasza befejeződött.

1997. június 5-én a Kárpáti Kiadó épületének homlokzatán felavatták Kovács Vilmos prózaíró és költő emléktábláját.[524]

---

[521] Az ungvári egyetem szervezeti egysége.

[522] Ma Karpenko-Karij Színház-, Filmművészeti és Televíziós Egyetem.

[523] Dnyipropetrovszkban (ma: Dnyipro) kopjafákat állítottak 1996-ban, Kijevben pedig honfoglalási emlékjelet 1997-ben.

[524] Kovács Vilmos (Gát, 1927. június 5. – Budapest, 1977. november 13.) – kárpátaljai író, költő (életének utolsó évében költözött Budapestre). Ungváron van emléktáblája a volt Kárpáti Kiadó épületén, ahol dolgozott (1997) és szülőfalujában, Gáton (2007).

Tokajban avatták fel Hrihorij Szkovoroda filozófus és költő emléktábláját.[525]

A budai várban emléktáblát állítottak a Ruszalka Dnyisztrova verseskötet, az első ukrán nyelvű irodalmi kiadvány megjelenésének 160. évfordulója tiszteletére.[526]

3. Az Ukrajnai Magyarok Demokratikus Szövetsége és a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége Kijevben, illetve Ungváron jutott helyiséghez.

4. Az ukrán Fél biztosította a zömében magyarok lakta települések könyvtárainak működéséhez szükséges alapvető feltételeket. A magyar Fél magyar kiadványokkal támogatja a kárpátaljai könyvtárakat, az utóbbi időben azonban ez esetleges lett. A Széchényi Könyvtár[527] könyvalapjába érkező kötelespéldányok csökkenése következtében csökkentette a Kárpátaljára irányuló könyvküldést.

5. Az ukrán Fél visszaadta a nagyszőlősi római katolikus közösségnek egyik kultikus létesítményét (a kolostor templomát, amelyben könyvtár volt), a többivel kapcsolatban pedig dönteni fog.

6. Az ukrán Fél támogatta a Kárpáti Igaz Szó c. magyar nyelvű lapot[528] (1997-ben 55 ezer hrivnyával, 1998-ban 10 ezer hrivnyával) és három magyar nyelvű fordításos járási lapot (1997: 166.000 hrivnya, 1998: 107.000 hrivnya).

A magyar Fél pénzügyi támogatásban részesítette a Kárpátaljai Szemle,[529] a Tárogató,[530] a Pánsíp,[531] az Irka,[532] a Közoktatás c. folyóiratokat.[533]

---

[525] Hrihorij Szkovoroda (1722–1794) ukrán író és filozófus domborműves emléktábláját, Csernak Viktória alkotását 1998-ban avatták fel Tokajban.

[526] Miután sem Lembergben, sem Bécsben nem találtak kiadót, 1837-ben Budán látott napvilágot az első ukrán nyelvű („népnyelvű") nyugat-ukrajnai (galíciai ukrán) irodalmi almanach, a *Ruszalka dnyisztrovaja* (A dnyeszteri sellő), népdalok, históriás énekek gyűjteménye: *Русалка Днѣстровая. Ruthenische Volkslieder.* У Будимѣ: Письмом Корол. Всеучилища Пештанского, 1837. Ennek tiszteletére avattak emléktáblát a budai várban 1998. február 20-án. Az emléktábla az első emlékmű volt, amelyet a magyarországi ukrán közösség állított, és ennek tiszteletére ez a nap lett a magyarországi Ukrán Kultúra Napja.

[527] Országos Széchényi Könyvtár (OSZK).

[528] A *Kárpáti Igaz Szó* jogelődjének tartott *Munkás Újság* első száma 1920. január 31-én Ungváron látott napvilágot. 1938 és 1944 között szünetelt a kiadása, 1945-ben először *Munkás Újság* címen, majd a *Zakarpatszka Pravda* fordításos kiadásaként *Kárpáti Igaz Szó* címmel jelent meg. 1967 óta önálló magyar nyelvű újság.

[529] *Kárpátaljai Szemle* – a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség közéleti és kulturális lapja 1993 és 2000 között.

[530] *Tárogató* – szatirikus havilap, Ungváron jelent meg 1991-től.

[531] *Pánsíp* – 1993-ban alapított, Ungváron megjelenő kulturális magazin, 2001 és 2004 között digitális formában, *NetPánsíp* néven.

[532] *Irka* – 1993 óta Beregszászban megjelenő gyermeklap.

[533] *Közoktatás* – a Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség 1994 óta megjelenő lapja.

A magyar Fél 1997–98-ban pénzügyi támogatásban részesítette a magyarországi ukránok Hromada c. lapját.[534]

7. Eddig nem oldódott meg a munkácsi vár restaurálásának nemzetközi pénzügyi támogatása. Az ukrán Fél e munkák elvégzésére 110 ezer hrivnyát használt fel a helyi költségvetésből. A magyar Fél finanszírozza a vár két – Zrínyi Ilona és Petőfi Sándor életét bemutató – termének felújítási munkálatait. Erre a célra 1 millió forintot (5 ezer USD) utaltak ki.

8. A Magyar Televíziónál nem indult be az ukrán nyelvű műsorok sugárzása. 1998 januárjától heti 30 perces ukrán nyelvű adás indult a Calypso rádióban.[535]

9. 1998-ban Magyarországon ukrán filmhetet rendeztek, Ukrajnában pedig Liszt Ferenc kijevi tartózkodásának 150. évfordulójáról emlékeztek meg és tiszteletére emléktáblát avattak.[536]

10. A Felek nem teremtették meg a többnyelvű irodalmi antológia kiadásához szükséges feltételeket.

11. Nem indult be a fehérgyarmati tévéadás, amely Kárpátalja síkvidéki területeire sugározna műsorokat.

Az utóbbi időben Magyarország területéről két új tévécsatorna – az RTL Klub és a TV2 – sugározza műsorait Kárpátalja területére. Ily módon Kárpátalja nagy része (a zömében magyarok lakta településeken) beletartozik 5 magyar tévéprogram – 3 földi (MTV1, RTL Klub, TV2) és két műholdas program (MTV2, Duna TV) – biztos vételkörzetébe.

A Kárpátaljai Állami Rádió- és Televízió Társaság műsorainak közvetítése Kelet-Magyarország felé az adók kis teljesítménye miatt problémát jelent, műsora az ukrán határon túl 30-50 km-es távolságban fogható.

Az MTV1 műsorának átjátszására létesített rahói tévéadó a Kárpátaljai Megyei Rádió és Tévéműsorszóró Központtal fennálló szerzői jogdíj-vita rendezetlensége miatt nem üzemel.

1997. november 14-től nem üzemel a técsői rádióadó, amely a harmadik ukrán országos rádió műsorait közvetítve zavarta a Magyar Rádió (Kossuth Rádió) adását.

---

[534] *Hromada* – a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület kétnyelvű lapja, mely 1995 januárjától jelenik meg.

[535] Calypso – egyike volt az első kereskedelmi rádióknak Magyarországon (1989–2002).

[536] Liszt Ferenc (1811–1886) 1847-ben az ekkor Oroszországhoz tartozó Kijevben, valamint az Osztrák Császárság ukrán tartományaiban, Galíciában és Bukovinában koncertezett. Az ukrán fővárosban október 22., Liszt Ferenc születésnapjának megünneplése hagyományos. Az emléktáblát a Kijevi Magyarok Egyesülete állította 1997-ben Liszt kijevi hangversenyének 150. évfordulójára.

12. Nem alakult meg a két nép közös történelme fehér foltjainak megszüntetésére hivatott magyar–ukrán történész vegyes bizottság. Megalakult a történész vegyes bizottság ukrán tagozata I. M. Grancsak professzor[537] vezetésével. A bizottság tagjaira Ukrajna Nemzeti Tudományos Akadémiája tett javaslatot.[538]

13. Mivel mindkét fél részéről hiányzott a kezdeményezés, a Felek nem foglalkoztak a kárpátaljai magyarok 1944-es elhurcolásával, az 1956-os magyarországi forradalom kárpátaljai vonatkozásaival, a Kárpát-Ukrajna kikiáltásához fűződő, 1938–39-es történelmi eseményekkel kapcsolatos kutatások támogatásának kérdésével.

A Magyarországon élő ukrán és az Ukrajnában élő magyar kisebbség harmonikus fejlődése érdekében a bizottság az alábbiakat javasolja a két ország kormányának:

I. Általános tételek

A Vegyes Bizottság célszerűnek tartja, hogy a továbbiakban is foglalkozzon az előző ülésen megfogalmazott, de teljesítetlenül maradt vagy részben teljesült ajánlásokkal.

1. A Felek továbbra is tartózkodjanak olyan intézkedések megtételétől, melyek a nemzeti kisebbségek által lakott területek etnikai összetételének mesterséges, számukra hátrányos megváltoztatására irányulnak.

2. A megfelelő folyamodványok benyújtása esetén az ukrán Fél a hatályos törvényekkel összhangban:

- állítsa vissza azon kárpátaljai települések történelmi nevét, amelyek esetében ez még nem valósult meg;
- kétnyelvű helységnév-megjelöléseket helyezzen el azokon a településeken, ahol a lakosság többsége magyar, és kétnyelvű közterületi feliratokat helyezzen el ott, ahol a magyarok tömbben élnek;

---

537 Ivan Hrancsak (1927–2000) – történész, az Ungvári Állami Egyetem professzora, elsősorban Kárpátalja történetével foglalkozott.

538 A bizottság kérdése újra és újra felmerül a jegyzőkönyvekben, de leginkább a kárpátaljai magyar társadalmi szervezetek egymás közötti versengésének terméke; a Magyar Tudományos Akadémia és az Ungvári Nemzeti Tudományos Akadémia történész vegyes bizottsága mint létező fórum fel sem merül, mely a maga során időszakosan és nem túl eredményesen tevékenykedett. Lásd a IX. ülés Jegyzőkönyvét is.

– segítse elő, hogy az útlevelek azon rovatában, amelyben latin betűkkel történik a bejegyzés, a magyar nemzetiségű ukrán állampolgárok nevét a magyar helyesírást legjobban megközelítő íráskép szerint tüntessék fel;
– „Ukrajna nemzeti kisebbségeiről" szóló törvénye értelmében segítse elő a kétnyelvű nyomtatványok elkészítését.

3. A magyar Fél segítse elő az ukrán nemzetiségű magyar állampolgárok család-, utó- és apai nevének az ukrán hangzáshoz legközelebb álló formában történő bejegyzését a személyi okmányokban.[539]

4. A Vegyes Bizottság javasolja, hogy az Ukrajnában elfogadásra kerülő új törvények a továbbiakban biztosítsák a nemzeti kisebbségek nyelvének fejlesztését, szabad használatát és megőrzését.

5. Az ukrán Fél segítse elő a nemzeti hovatartozásuk miatt meghurcolt személyek rehabilitálásáról szóló törvény elfogadását.

6. A bizottság támogatja a közös határon történő zökkenőmentes átkelést biztosító megfelelő intézkedések megtételét. Ezzel kapcsolatban javasolja, hogy
– támogassák új átkelőhelyek nyitásának lehetőségét a magyar–ukrán határszakaszon (Kispalád–Nagypalád (Velika Palagy), Tiszakóród–Mezővári (Vári), Lónya–Szalóka (Szolovka), Uszka–Tiszabökény (Bobove). Az utóbbi helyen létesüljön gyalogos és kerékpár átjáró);
– az ukrán Fél támogassa egyszerűsített határátlépők, illetve az útlevelek kiállításáért kért illeték mértéke méltányos szinten történő megállapításának lehetőségét;
– támogassa a kulturális és sportrendezvényekre, üdülésre utazó csoportok listás határátlépése újbóli engedélyezésének lehetőségét;
– a Felek tegyenek lépéseket a nemzetközi szervezetek bevonása lehetőségeinek felkutatására a Beregszászt elkerülő útszakasz megépítésének finanszírozásához, a Beregsurány–Luzsanka (Asztély) határátkelőhely további fogalombővítése céljából;
– a Felek támogassák a Magyarország és Ukrajna közötti vízummentes utazásról szóló megállapodás létrejöttét.

---

[539] 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól. „12. § (1) A kisebbséghez tartozó személynek joga van saját és gyermeke utónevének szabad megválasztásához, családi és utónevének anyanyelve szabályai szerinti anyakönyveztetéséhez és annak – jogszabályban meghatározott keretek között – hivatalos okmányokban való feltüntetéséhez. A nem latin írásmóddal történő bejegyzés esetén kötelező a fonetikus, latin betűs írásmód egyidejű alkalmazása is. – (2) Kérésre az anyakönyvezés és az egyéb személyi okmányok kiállítása – az (1) bekezdésben meghatározottak szerint – kétnyelvű is lehet."

7. Az ukrán hatóságok továbbra is tájékoztassák a lakosságot a zömükben magyarok lakta településeket érintő gazdasági tervekről.

8. A Felek biztosítsák a szükséges anyagi és erkölcsi támogatást az Ukrajnában élő magyar kisebbség és a Magyarországon élő ukrán kisebbség társadalmi szervezeteinek működéséhez. Az ukrajnai magyar társadalmi szervezetek a közüzemi díjak fizetésekor lehetőség szerint részesüljenek kedvezményben.

9. A magyar Fél tegye lehetővé a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesülettel legalább öt évre szóló szerződés megkötését az Ukrán Oktatási és Kulturális Centrum (Budapest, VI., Zichy J. u. 10.) által kapott helyiség bérletére.

10. Az ukrán Fél fejezze be a beregszászi kórház építését. A magyar Fél az elkészült kórház felszereléséhez humanitárius segély formájában járul hozzá.

11. Az ukrán Fél 1999. február 1-ig kezelje vámmentesen az árvízkárosultak[540] megsegítését célzó humanitárius szállítmányokat, támogassa a humanitárius segélyek vámmentességét biztosító rendszer érvényességének meghosszabbítását, valamint támogassa a karitatív, oktatási és tájékoztatási szállítmányok vámtételeinek és kezelésének könnyítését.

12. A Felek támogassák a határmenti régiók közös gazdaságfejlesztési programjának előkészítését. E program előkészítésébe vonják be az e térségekben élő kisebbségek társadalmi szervezeteit. Támogassák a határmenti régiók önkormányzatainak kulturális, kereskedelmi és gazdasági együttműködését, tapasztalatcseréjét, a testvérfalu, testvérvárosi kapcsolatokat, konferenciák, fórumok stb. szervezését.

13. A Felek dolgozzanak ki és nyújtsanak be közös pályázatokat és keressék annak lehetőségét, hogy a nemzetközi szervezeteket bevonják e tervek megvalósításába (többek között az árvíz okozta károk helyreállításába).

14. A bizottság javasolja, hogy a két ország illetékes kormányszervei közvéleményük folyamatos tájékoztatásával kölcsönösen lépjenek fel a kétoldalú kapcsolatokat, különösen a nemzeti kisebbségek helyzetét érintő pontatlan, tendenciózus közlésekkel szemben.

---

[540] 1998 novemberében katasztrofális árvíz vonult le a Tiszán és mellékfolyóin Kárpátalja alföldi részén. (A 20. században a Felső-Tiszán nagy árvizek 1970-ben, 1998-ban, 2001-ben voltak.)

II. Az oktatás területén

1. A Felek garantálják, hogy a nemzetiségi oktatás terén nem fogadnak el olyan szabályozásokat, amelyek szűkítenék a kisebbségek ez irányú jogait.

2. Az ukrán Fél a továbbiakban biztosítsa, hogy a magyar tannyelvű középiskolák minden osztályában magyar nyelv- és irodalomból kötelező érdemjegy és a kibocsátó (9. és 11.) osztályokban a magyar nyelv- és irodalom kötelező érettségi tantárgy legyen.

3. Az ukrán Fél megfelelő végrehajtási utasítással biztosítsa, hogy a magyar iskolák végzős diákjai magyar nyelven felvételizhessenek Kárpátalja azon állami szak- és felsőoktatási intézményeibe, ahol ez a gyakorlat létezik.

4. Az ukrán Fél teremtse meg az ukrán nyelv megfelelő szintű elsajátításához szükséges feltételeket a modern nyelvoktatási módszerek szerint a magyar tannyelvű iskolák diákjai számára. Ennek érdekében biztosítsa:

– a magyar iskolák ukrán nyelvkönyvekkel való ellátását;
– ukrán nyelvtanárok képzését a magyar iskolák számára, bevonva a Beregszászi Tanárképző Főiskolát is;
– a Felek nyújtsanak szakmai és anyagi segítséget magyar–ukrán, illetve ukrán–magyar szótárak kiadásához.

5. A Felek támogassák az Ungvári Állami Egyetem természettudományi karain a magyar nyelvű alcsoportok intézményesítését.

6. A Felek támogassák a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola működését, hogy az intézmény 2001-ben sikeresen teljesíthesse az akkreditáció követelményeit.

A magyar Fél továbbra is biztosítson szakmai és anyagi támogatást az oktatási intézmény működéséhez.

7. A magyar Fél vizsgálja meg ukrainisztikai tanszék megnyitásának lehetőségét a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen és a Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen.[541] A vizsgálat során kérje ki a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület (MUKE) véleményét is.

8. A magyar Fél támogassa a MUKE azon törekvését, hogy saját kutató intézményt hozzon létre.

9. Az ukrán Fél – az érvényes jogszabályoknak megfelelően – segítse elő a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatás Közoktatási Főosztályán belül a kár-

[541] Az ELTE-n az Ukrán Filológiai Tanszék 2002-ben nyílt meg, a KLTE-n (ma Debreceni Egyetem) nem volt önálló ukrán tanszék.

pátaljai magyar nyelvű tanintézmények felügyeletét ellátó magyar osztály létrehozását.

10. Az ukrán Fél segítse elő a magyar tannyelvű oktatás továbbfejlesztését Kárpátalján. Ennek érdekében

- tegyen lépéseket a kárpátaljai magyar nyelvű oktatási intézmények épületgondjainak megoldása és felszereltségének fejlesztése érdekében (fejezze be a szernyei iskola és az ungvári Dayka Gábor Középiskola új épületét, végezze el a huszti, a tiszaújlaki (Vilok) és az izsnyétei (Zsnyatino) iskola épületének felújítását, építse fel a beregsomi (Som) iskolát);
- a magyar tannyelvű iskolákban továbbra is tanulják a magyar történelmet és népismeretet. Az említett tantárgyakat lehetőség szerint tegyék kötelezővé;
- a kárpátaljai magyar iskolák számára biztosítsa az oktatásmódszertani kiadványokat és tankönyveket;
- ahol igény mutatkozik rá, járuljon hozzá a szakközépiskolákban magyar nyelvű csoportok alakításához, illetve biztosítsa a már működő csoportok ukrán nyelvű csoportokkal való azonos elbírálását;
- tegyen intézkedéseket magyar tannyelvű gimnázium mint regionális oktatási intézmény megnyitása érdekében;
- segítse elő magyar tannyelvű gimnázium megnyitását Ungváron.

11. Az ukrán Fél továbbra is támogassa a Kárpátaljai Megyei Pedagógus Továbbképző Intézet beregszászi fiókintézetének tevékenységét.

Kárpátalja azon járásainak közoktatási osztályain, amely járásokban vannak magyar tannyelvű iskolák, továbbra is dolgozzanak magyar nyelvet és a nemzetiségi oktatás módszertanát ismerő oktatási szakemberek.

12. Tantervi egyeztetések és a megfelelő bizonyítványok megléte esetén a Felek ismerjék el egymás országaiban a pedagógus-továbbképzést.

13. A magyar Fél igény esetén a jelentkezők létszámától függetlenül legalább negyedévenként tegye lehetővé az ukrán nyelvvizsga letételét az akkreditált vizsgacentrumokban.[542]

[542] Magyarországon 2000-ig volt meg a lehetőség állami nyelvvizsgát tenni ukrán nyelvből az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Az ezt követő több mint egy évtizedben, rövid megszakítással, csak a szűk területen használható katonai szaknyelv ismeretéből lehetett nyelvvizsgát tenni.

III. A kultúra területén

1. Az ukrán Fél támogassa a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház további működését. Ennek érdekében

– segítse elő a színházépület tatarozásának befejezését,
– keressen megoldást a színház művészeti és műszaki dolgozóinak lakásproblémájára.

2. A Felek támogassák a magyar és ukrán történelem jeles eseményeiről való megemlékezéseket.

Figyelemmel a magyar Fél nyomatékos kérésére, valamint az etnikai konfliktusok kiéleződésének elkerülése céljából, továbbá a jószomszédi viszonyok esetleges megromlásának elkerülése érdekében az ukrán Fél lehetőséget lát arra, hogy visszatérjen a vereckei emlékmű felállítása[543] vizsgálásához, a magyar államiság millenniuma és a kereszténység kétezredik évfordulója megünneplésének keretében és ennek érdekében behatóan tanulmányozza a kérdés történettudományi alapjait, valamint a helyi lakosság széles köreinek véleményét.

3. A Felek támogassák

– a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület rendezvényeit február 20-án az ukrán kultúra napján.
– I. András király felesége, Anasztázia emlékét megörökítő és a MUKE által kezdeményezett emléktábla elhelyezését a Tihanyi Apátság területén.

4. Az ukrán Fél biztosítsa az ukrajnai közművelődési könyvtárak alapvető működési feltételeit.

A magyar Fél oldja meg az ungvári Megyei Könyvtár idegen nyelvű osztályának, valamint a beregszászi járási könyvtár magyarországi köteles példányokkal való ellátását.

A magyar Fél továbbra is támogassa a kárpátaljai könyvtárak magyar nyelvű kiadványokkal, a kárpátaljai felsőoktatási és szakkönyvtárak szakkönyvekkel és szakfolyóiratokkal való ellátását az ungvári megyei könyvtár idegen nyelvű osztálya és a beregszászi járási könyvtár közreműködésével.

Az ukrán Fél tanulmányozza annak lehetőségét, hogy a Miniszteri Kabinetjének keretében a humanitárius segélyekkel foglalkozó bizottságnak a magyar időszaki kiadványok kezelésére vonatkozó hatáskörét ruházzák a humanitárius segélyekkel foglalkozó kárpátaljai bizottságra, ami lehetővé tenné a gyorsabb ügyintézést.

---

[543] A vereckei honfoglalási emlékművet, Matl Péter munkácsi szobrászművész alkotását 2008-ben avatták fel.

A magyar Fél vizsgálja meg a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület könyvtára felszereléséhez való hozzájárulás lehetőségét.

5. Az ukrán Fél folytassa az egyházi (kultikus) ingatlanok egyházaknak való visszaszolgáltatását az ukrán jogszabályokkal összhangban.

A magyar Fél lehetőség szerint támogassa a magyarországi ukrán közösség által létesítendő kápolna megvalósítását.

6. A Felek folytassák az ukrajnai magyar nyelvű sajtó, illetve a magyarországi ukrán nyelvű sajtó anyagi támogatását.

7. A Felek tegyenek további közös lépéseket a munkácsi vár állagmegóvása és rekonstrukciója nemzetközi finanszírozási lehetőségeinek felkutatása érdekében. A magyar Fél segítse elő a várban működő történeti múzeum kiállítási tárgyakkal való ellátását.

8. A Felek támogassák:

– a magyar kultúra napjainak ukrajnai és az ukrán kultúra napjainak magyarországi megrendezését;
– a magyar filmek bemutatását és a magyar filmnapok rendezését Ukrajnában, ezen belül Kárpátalján és ukrán filmnapok rendezését Magyarországon.

9. A Felek járuljanak hozzá ukrán írók és költők magyar nyelvű, illetve magyar írók és költők ukrán nyelvű, kárpátaljai alkotók műveit is tartalmazó antológiáinak kiadási költségeihez.

10. A Felek támogassák a fehérgyarmati regionális tv-adó beindítását, amely Kárpátalja síkvidéki területeire is sugározná műsorait.

A Felek keressenek megoldást a rahói tv adóállomás üzemeltetésére.

A magyar Fél támogassa ukrán nyelvű műsorok sugárzását az MTV1 Rondó c. műsorában.

11. Az ukrán Fél vizsgálja meg a magyar szerkesztőség munkája felújításának lehetőségét az ungvári Kárpáti Kiadóban, s támogassa a lvivi „Szvit" könyvkiadónak az ukrajnai magyar tannyelvű iskolák számára tevékenykedő ungvári tankönyvkiadó szerkesztőségének működését.[544]

12. A Felek támogassák a két ország tudósainak bevonásával bizottság felállítását a két nép történelme fehér foltjainak feltárása érdekében.

13. A Felek segítsék elő a kárpátaljai magyarok 1944-es elhurcolásával, az 1956-os magyarországi forradalom kárpátaljai vonatkozásai és Kárpát-Ukrajna kikiáltásának 1938–39-es eseményeivel kapcsolatos kutatásokat.

---

[544] A lvivi Oszvita Tankönyvkiadó ungvári szerkesztősége évtizedekig egyedüliként jelentette meg a magyar nyelvű tankönyveket. Bezárása óta a csernyivci Bukrek Kiadó és a lvivi Szvit Kiadó jelenteti meg a magyar nyelvű tankönyveket.

14. A Felek segítsék elő az ukrán és a magyar kutatók zavartalan munkáját a magyarországi és ukrajnai levéltárakban.

A Felek megegyeztek abban, hogy a következő ülésüket Budapesten tartják 1999 második felében.[545]

Ungvár, 1998. december 11.

a Magyar Tagozat elnöke
Szabó Tibor

az Ukrán Tagozat elnöke
Mikola Rugyko

* * *

JEGYZŐKÖNYV a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság IX. üléséről (1999)

1999. december 16–17-én Budapesten megtartotta IX. ülését a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság. Az ukrán küldöttséget Mikola Rugyko, az Ukrán Nemzetiségi és Migrációügyi Állami Bizottság elnöke, a magyar küldöttséget Németh Zsolt, a Külügyminisztérium politikai államtitkára vezette.

A Felek megvizsgálták az országaikban élő nemzeti kisebbségek helyzetét.

A Vegyes Bizottság kifejezi azt a reményt, hogy Ukrajna ratifikálni fogja a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját,[546] és nemzeti kisebbségi politikájának alakításánál az ET Parlamenti Közgyűlése 1993-ban elfogadott, 1201. sz. ajánlásában lefektettet elveket is figyelembe veszi.[547]

---

[545] 1999. december 16–17-én került rá sor.

[546] A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját az ukrán parlament 1999. december 24-én ratifikálta. A ratifikációs törvénnyel kapcsolatban parlamenti képviselők egy csoportja az Alkotmánybírósághoz fordult az Alkotmányban szabályozott eljárásrend megsértésére hivatkozva. Az Alkotmánybíróság 2000. július 12-i 9-rp. számú határozatában helyt adott a beadványnak, és formai hibákra hivatkozva érvénytelenítette a törvényt. Az újbóli ratifikálásra a 2003. május 15-én kelt 802-IV. számú törvénnyel került sor.

[547] Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1201 (1993) sz. ajánlása, 11. cikk: „Azokban a körzetekben, ahol egy nemzeti kisebbséghez tartozó személyek többséget alkotnak ezen személyek-

A Vegyes Bizottság hasznosnak tartja, hogy a Felek közigazgatási és jogrendszerük további alakítása során figyelembe veszik a nemzeti kisebbségekre vonatkozó ET-elveket.

A Felek megállapodtak abban, hogy a két ország törvényeinek megfelelően, valamint az 1991-ben aláírt, a kisebbségi jogok biztosításáról szóló magyar–ukrán nyilatkozat[548] szellemében a továbbiakban is fellépnek a nemzeti kisebbségek ellen irányuló bármely tevékenységgel szemben.

A Vegyes Bizottság elégedetten veszi tudomásul, hogy Magyarországon előkészületben van a határon túli magyarokról, Ukrajnában pedig a határon túli ukránokról szóló törvény.[549] A Vegyes Bizottság támogatja e törvények megalkotását.

A Felek elégedetten nyugtázzák azt a támogatást, amelyet kormányaik nyújtottak az árvíz sújtotta kárpátaljai települések lakóházainak és középületeinek újjáépítéséhez.[550]

A Vegyes Bizottság értékelte a VIII. ülésen elfogadott ajánlások teljesítését és a következő megállapításokat tette ezzel kapcsolatban.

I. A VIII. (1998) ülésen elfogadott ajánlások teljesítéséről

1. Általános kérdések

1. A felek országaiban nem történtek olyan gazdasági, közigazgatási vagy egyéb intézkedések, amelyek a nemzeti kisebbségek által lakott területek etnikai összetételének mesterséges, számukra hátrányos megváltoztatására irányultak volna.

A Magyarországon élő ukrán kisebbség az 1998-ban megtartott önkormányzati választásokon első ízben hozott létre öt helyi kisebbségi önkormányzatot.

---

nek jogukban áll, hogy sajátos történelmi és területi helyzetüknek megfelelő és az állam nemzeti törvénykezésével összhangban álló helyi vagy autonóm közigazgatási szervekkel, vagy különleges státusszal rendelkezzenek."

[548] Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, Budapest, 1991. május 31.

[549] A 2004. évi 1582-IV. sz. törvény (módosítva a 2012. évi 1582-V. sz. törvénnyel) szövegét magyarul lásd Fedinec Csilla – Szakál Imre – Csernicskó István: *Magyarországi ruszinok és ukránok*. Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár, 2020. 251–257.

[550] 1998 novemberében katasztrofális árvíz vonult le a Tiszán és mellékfolyóin Kárpátalja alföldi részén. (A 20. században a Felső-Tiszán nagy árvizek 1970-ben, 1998-ban, 2001-ben voltak.)

A választási eredmények alapján megválasztották az Ukrán Országos Önkormányzatot. A magyarországi ukránság képviselői valamennyi kisebbségi egyeztető fórumon jelen vannak, és ez által megvalósíthatják törekvéseiket, terveiket.

2. A Kárpátaljai Megyei Tanácshoz nem érkeztek újabb javaslatok helységnevek megváltoztatására.

A korábban beadott javaslatok Ukrajna Legfelső[bb] Tanácsában elbírálás alatt állnak.

A kárpátaljai lakosok új útleveleinek kitöltésekor a magyar nemzetiségű ukrán állampolgárok vezeték- és utónevének bejegyzése – amennyiben a kérelmező ezt igényli – a magyar helyesírást megközelítő írásmóddal történik abban a rovatban, amelyben a latin betűs bejegyzés szerepel.

3. Az ukrán nemzetiségű magyar állampolgárok család-, utó- és atyai nevének a személyi okmányokba két nyelven történő bejegyzése – amennyiben a kérelmező ezt igényli – a kisebbségi törvénynek megfelelően, a kétnyelvű születési anyakönyvi kivonat alapján történik.[551]

4. A nyelvfejlődésről és a nyelvhasználatról szóló ukrán törvénytervezet jelenleg tárcaközi egyeztetés alatt áll. 1999 decemberében a tervezetet Ukrajna Miniszteri Kabinetje elé kell terjeszteni.[552]

A tervezet kimondja: „A nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgároknak joga az anyanyelven való tanulás, valamint az anyanyelv tanulása. Az állam, lehetőségeiből kiindulva a saját oktatási rendszerén belül megfelelő körülményeket teremt, valamint elősegíti a különféle szintű oktatási intézmények és azok részlegeinek létrejöttét az illető kisebbség nyelvének oktatásához vagy ezen a nyelven történő tanuláshoz."

5. Az üldözött és Ukrajna területéről deportált kisebbségiek rehabilitálásáról és jogainak biztosításáról szóló ukrán törvénytervezetet a Miniszteri Kabinet megvitatás végett 1996. július 22-én benyújtotta az Ukrán Legfelsőbb Tanács emberjogi, nemzeti kisebbségi ügyekkel és nemzetiségi viszonyokkal foglalkozó

---

[551] 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól. „12. § (1) A kisebbséghez tartozó személynek joga van saját és gyermeke utónevének szabad megválasztásához, családi és utónevének anyanyelve szabályai szerinti anyakönyveztetéséhez és annak – jogszabályban meghatározott keretek között – hivatalos okmányokban való feltüntetéséhez. A nem latin írásmóddal történő bejegyzés esetén kötelező a fonetikus, latin betűs írásmód egyidejű alkalmazása is. – (2) Kérésre az anyakönyvezés és az egyéb személyi okmányok kiállítása – az (1) bekezdésben meghatározottak szerint – kétnyelvű is lehet."

[552] Az egymást váltó ukrajnai nyelvtörvények az 1989. évi 8312-XI. sz. (szovjet-ukrán) törvény, a 2012. évi 5029-VI. sz. törvény és a 2019. évi 2704-VIII. sz. törvény.

bizottságához, amely azt felvette a Legfelsőbb Tanács jelenlegi ülésszakán megvitatandó törvénytervezetek közé.[553]

6. Az ukrán fél javaslatokat dolgozott ki arra vonatkozóan, hogy a Vári[554]–Tiszakóród, Szalóka[555]–Lónya, Tiszabökény[556]–Uszka határátkelők megnyitásának kérdését vegyék fel az államhatár kiépítésének komplex programjába. A magyar fél továbbra is fenntartja azt a javaslatát, hogy amennyiben az ukrán fél nemzetközi szervezethez vagy pénzintézethez fordul a projekt megvalósítása érdekében, a pályázat kidolgozásához kész szakmai segítséget nyújtani.

A magyar fél támogatja új határátkelőhelyek létesítését, de csak azt követően, ha a meglévő határátkelőhelyek (Záhony, Tiszabecs, Beregsurány, Barabás) infrastruktúrájának fejlesztése elérte az EU által számukra meghatározott követelményeket. A régió útlevél- és vízumkiadó szerveit elsőként látták el a felnőtt és kiskorú ukrán állampolgárok utazásához szükséges útiokmányokkal. A kiskorú állampolgárok útiokmányainak kiadását nem terheli állami illeték. A szociális szempontból védtelen állampolgárok teljesen vagy részlegesen mentesülnek a külföldi utazáshoz szükséges dokumentumok elkészítéséért kirótt illeték megfizetése alól.

Az ukrán fél egyeztette a magyar fél szakértőivel a határ menti régiók lakosságát az államhatár egyszerűsített átlépésére jogosító határátkelési okmányok korszerűsítésének kérdését. Az ukrán fél lépéseket tesz a fent említett átkeléshez szükséges új okmányok elkészítése érdekében.

A magyar fél nem lát lehetőséget csoportok listás határátlépésének visszaállítására. A külföldiek beutazásáról szóló 1993. évi LXXXVI. törvény[557] rendelkezése szerint a Magyar Köztársaság területére történő beutazás egyik alapfeltétele az állampolgárságot és a személyazonosító adatokat igazoló érvényes útlevél, vagy nemzetközi szerződés, illetve jogszabály alapján útlevélnek minősülő, a magyar államhatár átlépésére jogosító más útiokmány megléte.

A Beregsurány–Asztély[558] határátkelőhely nem nyílt meg a nemzetközi teherfogalom számára. Ennek oka, hogy pénzhiány miatt nem készült el a Beregszászt elkerülő útszakasz, csak a tervdokumentáció.

---

[553] A kérdésben több törvénytervezet is született, azonban egyik sem emelkedett jogszabályi erőre.
[554] Vári (Вари).
[555] Szalóka (Соловка).
[556] Tiszabökény (Тисобикень).
[557] 1993. évi LXXXVI. törvény a külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról és bevándorlásáról.
[558] Asztély (Астей).

Magyarország és Ukrajna között mind a mai napig hatályos az állampolgárok kölcsönös utazásának rendjéről az MNK és az SZSZKSZ között kötött megállapodás.[559]

A Magyar Köztársaság és Ukrajna között folyamatban van az állampolgárok kölcsönös utazásairól szóló új megállapodás előkészítése.

Nem egyeztetett az állampolgárok kölcsönös utazásáról szóló egyezmény aláírásának időpontja.[560] Az egyezmény előzetesen egyeztetett szövegét a magyar félnek 1998 novemberében átadták, valamint nincs egyeztetve a toloncegyezmény.[561]

7. Az ukrán hatóságok továbbra is tájékoztatják a lakosságot a zömében magyarok lakta településeket érintő gazdasági tervekről.

8. 1999-ben a magyar fél anyagi támogatásban részesítette a magyarországi ukránok társadalmi szervezeteit és Kárpátalja magyar társadalmi szervezeteit.

Az ukrán fél a magyar folklórfesztivált a helyi költségvetésből támogatta. A nemzetiségi kulturális társaságoknak, közöttük a magyar szervezeteknek is lehetőségük van az 1999 októberében Ungváron megnyílt nemzeti kisebbségi kulturális központ[562] ingyenes használatára, ahol gyűléseket, konferenciákat, kiállításokat és más kulturális rendezvényeket tarthatnak.

9. Az Ukrán Országos Önkormányzat megalakulása után egy helyiségben működik az Önkormányzat és az Ukrán Kulturális Egyesület.[563] Az Ukrán Országos Önkormányzat ingyenesen használja a rendelkezésre bocsátott helyiségeket, amelyeket oktatási-kulturális célokra is használhatnak.

10. 1999 márciusában üzembe helyezték a beregszászi kórház 250 ágyas B épületét, valamint az étkezési egységeket. A központi járási kórházban befejezés előtt áll az osztály egészségügyi és diagnosztikai berendezésekkel való felszerelése.

A beruházás teljes befejezéséhez 2,5 millió hrivnya szükséges. Ebből az összegből 500 000 hrivnyát rendelkezésre bocsátottak. Az objektum átadása 2000.

---

[559] A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya között az állampolgárok kölcsönös vízummentes utazásának feltételeiről szóló, 1978. november 24-én aláírt Egyezmény.

[560] Évekkel később valósult meg: 199/2003. (XII. 10.) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között az állampolgárok utazásának feltételeiről szóló, Kijevben, 2003. október 9. napján aláírt Megállapodás kihirdetéséről.

[561] A toloncegyezmény – a visszafogadási megállapodás „népi" neve. Megállapodás az Európai Közösség és Ukrajna között a személyek visszafogadásáról, 2007. https://bit.ly/3kiLNOq (2022. 03. 01.).

[562] Kárpátaljai Nemzeti Kisebbségek Kulturális Központja.

[563] Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesülete (MUKE).

első félévében várható. A kórház felszereléséhez a magyar fél humanitárius segély formájában járult hozzá.

11. Az ukrán fél 1999. december 31-ig meghosszabbította az árvízkárosultak megsegítését célzó humanitárius segélyszállítmányok helyi vámmentes kezelését biztosító rendszert. A humanitárius segélyre vonatkozó további eljárást az Ukrajnába érkező humanitárius segélyekről szóló törvény szabályozza.

12. Az ukrán fél javaslatokat készített Magyarország és Ukrajna határ menti régiói gazdaságfejlesztési programjának tervezetéhez.

13. A nemzetközi pénzügyi szervezetekhez benyújtandó közös pályázat beadását akadályozza, hogy Magyarország PHARE segély[564] keretében számíthat az EU pénzügyi támogatására, míg Ukrajna – mint nem társult ország – esetében a TACIS-program[565] alkalmazható. A PHARE és TACIS programokból való együttes részesedésre irányuló eddigi erőfeszítések eredménytelenek voltak.

Magyarország és Ukrajna külügyminiszterei megállapodtak, hogy konkrét közös projektek esetében a felek együtt fordulnak az Európai Unióhoz.

14. A felek országaiban időként előfordultak a nemzeti kisebbségek helyzetét érintő pontatlan, tendenciózus közlések. Az illetékes kormányszervek bizonyos esetekben felléptek ezek ellen.

2. Az oktatás területe

1. A felek a nemzetiségi oktatás terén nem fogadtak el olyan szabályozásokat, amelyek szűkítenék a kisebbségek ez irányú jogait.

2. Ukrajna Oktatási Minisztériuma évente kiadásra kerülő módszertani utasítása szabályozza azt, hogy a magyar tannyelvű középiskolák minden osztályában magyar nyelv és irodalomból kötelező az érdemjegy, és a kibocsátó (9. és 11.) osztályokban a magyar nyelv és irodalom kötelező érettségi tantárgy legyen. Ennek megfelelően az egyik választható vizsga helyett magyar nyelvből kötelező érettségi vizsgát tenni.

3. Továbbra is évente biztosítják annak a jogát, hogy a magyar iskolák végzősei magyar nyelven felvételizhessenek az Ungvári Állami Egyetemre,[566] ugyanakkor az erre vonatkozó tartós megoldást biztosító jogszabály még nem született meg.

---

[564] Az Európai Közösségek Tanácsa 1990-ben indult gazdasági segítségnyújtási programja.
[565] Az Európai Unió segélyprogramja Kelet-Európa, Közép-Ázsia és Mongólia számára.
[566] 2000 óta Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE).

4. Az ukrán fél az alábbiak szerint biztosítja az ukrán nyelv magyar tannyelvű iskolákban történő elsajátításának feltételeit: A központi költségvetésből 54 000 hrivnyát utaltak át tankönyvek kiadására ezen iskolák részére. Felvásárolták és december folyamán szétküldik a nemzetiségi iskolákba a Mályva című olvasókönyvet és a 8., illetve 11. osztályos irodalomkönyvet. Az ukrán nyelv- és irodalomtanárok képzése Kárpátalja megye számára az Ungvári Állami Egyetem filológiai fakultásán, valamint Ukrajna egyéb pedagógiai főiskoláin folyik. Ezek a tanárjelöltek azonban nem részesülnek a magyar tannyelvű iskolákban való oktatáshoz szükséges szakmai képzésben.

A magyar tannyelvű iskolák számára ukrán nyelvtanárok felkészítése a beregszászi magyar nyelvű tanárképző főiskolán nem megoldott. Ennek oka, hogy ez a főiskola nem állami tanintézmény, s emiatt nem kaphat állami felkérést.

Az ukrán fél az ukrán nyelv megfelelő szintű elsajátításához szükséges feltételeket a modern nyelvoktatási módszerek szerint a magyar tannyelvű iskolák diákjai számára nem biztosította kielégítően.

Nem jelent meg az ukrán–magyar és a magyar–ukrán szótár.

5. Az Ungvári Állami Egyetem természettudományi karain a magyar nyelvű alcsoportok intézményesítése nem történt meg a jelentkezők hiánya miatt. Ennek oka, hogy a lehetőséget nem hirdették meg.

6. A magyar nyelvű Kárpátaljai Tanárképző Főiskola akkreditálásának elősegítéséhez Ukrajna Oktatási Minisztériuma megbízta a Kárpátaljai Megyei Pedagógus-továbbképző és Módszertani Intézetet azzal, hogy nyújtson módszertani és szakmai segítséget az akkreditáláshoz szükséges dokumentumok előkészítéséhez.

A magyar fél a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola működéséhez szakmai és anyagi támogatást biztosított.

7. A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen[567] és a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen[568] még nem jött létre ukrainisztikai tanszék.

8. A magyar fél továbbra is támogatja az Ukrán Országos Önkormányzat azon törekvéseit, hogy saját ukrainisztikai intézetet hozzon létre.

9. Az ukrán fél – az érvényes jogszabályoknak megfelelően a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatás Közoktatási Főosztályán létrehozta a nemzeti kisebbségek tanintézményeivel foglalkozó osztályt, amelynek feladata a nemzetiségi iskolák legszélesebb oktatási igényeinek kielégítése. Ezen kívül a Kárpát-

[567] Az ELTE-n az Ukrán Filológiai Tanszék 2002-ben kezdte meg működését.
[568] Ma: Debreceni Egyetem. Az intézménynek nem volt önálló ukrán tanszéke.

aljai Megyei Állami Közigazgatás Közoktatási Főosztálya mellett létrehoztak egy koordinációs központot, melynek tagjai a magyar szervezetek képviselői.

10. Az ukrán fél az alábbi mértékben támogatta a magyar nyelvű oktatást Kárpátalján:

- Teljes felújítást végeztek a muzsalyi, beregújfalui és a mezővári iskolákban. Bevezették a gázt a beregszászi bentlakásos iskolába, a 3. és 4. sz. beregszászi iskolákba. Teljes felújítást végeztek a szernyi középiskola főépületén, a huszti általános iskolában tetőjavítást, valamint belső tatarozást végeztek, és hamarosan befejeződik a fűtésrendszer javítása és a gázfűtésre való áttérés. Az ungvári városi tanács 50 000 hrivnyát különített el az Ungvári Dayka Gábor Középiskola építkezésének befejezésére.[569]
- Nem végezték el az izsnyétei iskola épületének felújítását és a beregsomi iskola épületének felépítését.
- Megnyitották a salánki magyar nyelvű középiskolát.
- A magyar tannyelvű iskolákban az Ukrán Oktatási Minisztérium típustantervei szerint tanítják Magyarország történelmét. A tantárgy elsajátításához az alábbi tankönyveket adták ki: A magyar nép történelme (10. osztály) és A magyar nép történelme (8–9. osztály).
- Az 1999/2000-es tanév sürgős tankönyvellátásáról rendelkező, 963. sz. elnöki rendelet (1999. VIII. 6.) értelmében 54 000 hrivnyát utaltak át magyar nyelvű tankönyvek vásárlására, de a kárpátaljai magyar iskolák számára továbbra sincsenek megfelelően biztosítva az oktatási-módszertani kiadványok és tankönyvek.
- Az ungvári művészeti szakközépiskolában, a beregszászi egészségügyi szakközépiskolában, a munkácsi mezőgazdasági technikumban, a munkácsi tanítóképzőben magyar tannyelvű csoportok működnek.[570]
- Técsőn magkapta a működési engedélyt a Hollósy Simon Líceum,[571] amelynek márciusban lesz a megnyitója.
- Az ungvári magyar tannyelvű gimnáziumot nem nyitották meg.

11. Az ukrán fél továbbra is támogatja a Kárpátaljai Megyei Pedagógus-Továbbképző Intézet beregszászi fiókintézetének tevékenységét.

---

[569] Sorrendben: Nagymuzsalyi Középiskola, Beregújfalui Általános Iskola, Vári II. Rákóczi Ferenc Középiskola, Beregszászi Bentlakásos Iskola, Beregszászi 3. Sz. Zrínyi Ilona Középiskola, Beregszászi 4. Sz. Kossuth Lajos Középiskola, Szernyei Általános Iskola, Huszti Általános Iskola, Ungvári 10. Sz. Dayka Gábor Középiskola.

[570] Ungvári Művészeti és Közművelődési Szakközépiskola, Beregszászi Egészségügyi Szakközépiskola, Munkácsi Mezőgazdasági Technikum, Munkácsi Tanítóképző.

[571] Técsői Hollósy Simon Középiskola.

Kárpátalja azon járásainak közoktatási osztályain, amely járásokban vannak magyar tannyelvű iskolák, továbbra is dolgoznak magyar nyelvet **és** a nemzetiségi oktatás módszertanát ismerő oktatási szakemberek.

12. A pedagógus-továbbképzés kölcsönös elismerése nem megoldott.

13. A magyar fél igény esetén a jelentkezők létszámától függetlenül legalább negyedévenként lehetővé tette az ukrán nyelvvizsga letételét az akkreditált vizsgacentrumokban.[572]

3. A kultúra területe

1. A beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház működési feltételei továbbra sem adottak:

– a színházépület tatarozása nem fejeződött be;
– az ukrán fél a színház művészeti és műszaki dolgozóinak lakásproblémáit nem oldotta meg;
– az ukrán fél a Kultúra és Művészetek 2000-re szóló finanszírozási tervében a beregszászi Illyés Gyula Nemzeti Színház rekonstrukciójára 100 000 hrivnyát irányzott elő. Jelenleg a színház restaurációs munkálatai csak a járási költségvetésben előirányzott forrásból történnek (1999-re 70 000 hrivnya volt a tervezett összeg).

2. A felek támogatják a magyar és ukrán történelem jeles eseményeiről való megemlékezéseket, emlékjelek állítását.

Szolyva mellett leleplezték a harmadik emlékjelet, amely a magyar törzsek e helyen történt áthaladásának állít emléket.[573] Az ukrán fél a probléma történelmi alapjainak tanulmányozása alapján megvizsgálta a vereckei emlékmű felállításának kérdését és megállapította: a közvélemény-kutatások azt mutatják, hogy a helyi lakosság nem egyértelműen ítéli meg a vereckei emlékmű felállításának kérdését. Némely politikai párt helyi képviselője kategorikusan elutasítja az emlékjel felállítását.[574]

3. A felek támogatták és továbbra is támogatják:

---

[572] Magyarországon 2000-ig volt meg a lehetősége állami nyelvvizsgát tenni ukrán nyelvből az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Az ezt követő több mint egy évtizedben, rövid megszakítással, csak a szűk területen használható katonai szaknyelv ismeretéből lehetett nyelvvizsgát tenni.

[573] Honfoglalási harcos obeliszkje Szolyván, 1999.

[574] A vereckei honfoglalási emlékművet, Matl Péter munkácsi szobrászművész alkotását 2008-ben avatták fel.

– a Magyarországi Ukrán Országos Önkormányzat rendezvényeit február 20-án, az ukrán kultúra napján;
– I. András király felesége, Anasztázia emlékét megörökítő és a MUKE által kezdeményezett emléktábla elhelyezését a Tihanyi Apátság területén.[575]

4. Kárpátalja magyar lakosságot kiszolgáló könyvtárai folyamatosan kaptak könyveket Magyarországról. A megye 15 könyvtára, nevezetesen a területi tudományos könyvtár, Magyarországról hétféle újságot, 80 könyvtár pedig kétféle folyóiratot kap. A Kárpátaljai Megyei Tudományos Könyvtár és a beregszászi járási központi könyvtár 19 féle folyóiratot kap Magyarországról. A Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a Kárpátaljai Megyei Tudományos Könyvtár idegen nyelvű osztályának lehetőséget teremtett az Internet és az elektronikus posta használatára.

A magyar fél az ukrán vámtörvény előírásai miatt csak részben tudta teljesíteni az ungvári Megyei Könyvtár idegen nyelvű részlege, valamint a beregszászi járási könyvtár magyarországi köteles példányokkal való ellátását. Ennek oka, hogy az adományba küldött könyvekre jelentős vámot vetettek ki.

Az Ukrajnába érkező humanitárius segély kezelési eljárását a továbbiakban Ukrajnában elfogadott humanitárius segélyekről szóló törvény szabályozza.

A magyar fél megvizsgálta a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület könyvtára felszereléséhez való hozzájárulás lehetőségét. Helyszűke miatt a MUKE részéről még nem történt kezdeményezés.

5. Az egyházi (kultikus) ingatlanok visszaszolgáltatása – az ukrán jogszabályokkal összhangban – folyamatban van, a ferencesek nagyszőlősi rendházát az ukrán állam már visszaszolgáltatta.[576] A rendházban lévő múzeum átköltöztetése azonban késik. A magyar fél továbbra is támogatja a magyarországi ukrán közösség által létesítendő kápolna megvalósítását. A probléma megoldása a MUKE ingatlanának rendezésével várható.

6. Az MNEKH[577] támogatásával megvalósult a magyarországi Hromada nevű kétnyelvű folyóirat[578] kiadása. Az ukrán fél nem támogatta a Hromada kiadását. Az ukrán fél nem támogatta a kárpátaljai magyar szervezetek sajtókiadványainak megjelenését. Az ukrán fél 30 ezer hrivnya támogatást nyújtott

---

575 Az apátságot alapító I. András, az Árpád-házból származó magyar király (1046 és 1060 között) és felesége, Anasztázia, a Rurik-dinasztiából származó kijevi hercegnő szobrát, Bogdan Korzs és Oleg Tugrik alkotását 2001-ben avatták fel Tihanyban.

576 A nagyszőlősi ferences rendház épületét 2000-ben szolgáltatta vissza az állam.

577 [Magyarországi] Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal.

578 *Hromada* – a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület kétnyelvű lapja, mely 1995 januárjától jelenik meg.

az ungvári Kárpáti Igaz Szónak,[579] továbbá támogatta 3 ukrán újság magyar nyelvű kiadását.

7. A munkácsi vár állagmegóvása és rekonstrukciója folyamatosan, ám vontatottan halad. A munkácsi önkormányzat a tulajdonába került vár felújítására 1999-ben a város költségvetéséből 65 000 hrivnyát költött, a megyei költségvetésből 35 000 hrivnyát biztosítottak erre a célra. A magyar fél támogatásával megnyílt a Zrínyi Ilona- és a Petőfi Sándor-emlékszoba.

8. Kárpátalján évente megrendezik a Magyar Kultúra Napjait és Técsőn a magyar művészegyüttesek Arany ősz című fesztiválját, továbbá a magyar népművészeti megyei ünnepséget.

Kijevben megtartották a Liszt Ferenc kijevi látogatásának 150. évfordulójára szervezett rendezvénysorozatot és leleplezték emléktábláját.[580]

Magyarországon nem került sor ukrán filmnapok, valamint az ukrán kultúra napjainak megrendezésére.

Ukrajnában, beleértve Kárpátalját, nem rendezték meg a magyar filmnapokat.

9. A magyar fél részéről az MNEKH támogatásával, a MUKE közreműködésével tervezett kétnyelvű Sevcsenko-verseskötet kiadásra kész. Az Intermix Kiadónál sajtó alá rendezték a magyar írók és költők antológiáját, amelyben kárpátaljai alkotók művei is szerepelnek.[581]

10. A televíziócsatornák európai felosztását tartalmazó Stockholmi Terv[582] Fehérgyarmat térségében csak nagyteljesítményű adó létesítését teszi lehetővé az 58-as csatornán. Mivel ez a csatorna Ukrajnában már foglalt, az ukrán igazgatásnak nem áll módjában ennek az adónak az üzembe helyezéséhez hozzájárulni.

A rahói tévéállomás működése felújításának pozitív megoldása az MTV1-es program átjátszásának céljával azért nem lehetséges, mert a nemzetközi jog szerint a program tulajdonosának engedélye szükséges, éspedig az MTV-é. Ilyen engedély megszerzése nem lehetséges, mivel a program sugárzásának területi korlátai vannak. Ellenkező esetben a rahói átjátszó működése sérti a szerzői jogokat.

Ukrán nyelvű adás nem indult be az MTV1-en.

11. 1999-ben a Kárpáti Kiadó az alábbi könyveket jelentette meg: V. Szuhomlinszkij: Iskola a kék ég alatt (a területi állami adminisztráció támogatásával,

---

579 Az egyetlen magyar nyelvű országos lap.

580 Liszt Ferenc (1811–1886) emléktábláját Kijevben 1997-ben avatták fel.

581 A kárpátaljai Intermix Kiadó 1992 óta működik (az impresszumban Ungvár és Budapest szerepel).

582 Az 1961-ben aláírt Stockholmi Terv szabályozza Európában a hagyományos analóg televíziózáshoz szükséges nemzetközi frekvenciafelhasználást.

magyar nyelven); A magyarországi ukránok kalendáriuma 1999 (a Magyarországi Ukrán Értelmiségiek Egyesületével közösen, ukrán nyelven, Budapesten). Sajtó alá rendezték a következő köteteket: Hold. Kárpátalja modern költészetének antológiája (magyar nyelven); Lehoczky Tivadar: Bereg vármegye. Kárpátalja történetéből (magyar és ukrán nyelven); Z. D. Vayrusek: Kárpátalja egyházi emlékei (ukrán–magyar–szlovák–lengyel–román nyelveken); Kárpátaljai népdalok a XIX. sz. kiemelkedő személyiségei lejegyzésében és fordításában (ukrán és magyar nyelven).

Nem történt előrelépés az ungvári Kárpáti Kiadó magyar szerkesztőségének újjászervezése ügyében.

A Lvivi Szvit Kiadó magyar, román és lengyel szerkesztőségének tagjai az Oktatási Minisztérium eladósodása miatt kénytelenek voltak fizetés nélküli szabadságra menni. Annak ellenére, hogy a Kiadó a Kulturális Minisztériumhoz, Ukrajna elnökének adminisztrációjához, és Ukrajna Legfelsőbb Tanácsához fordult ezzel a kérdéssel, a helyzet mindeddig nem változott.

12. A két nép közös történelme fehér foltjainak feltárása érdekében Grancsák professzor[583] vezetésével csak az ukrán tagozat alkotott bizottságot. Ebbe a bizottságba Ukrajna Nemzeti Tudományos Akadémiája ajánlásával neveztek szakértőket. A bizottság magyar tagozata nem alakult meg.

Nem kutatták a kárpátaljai magyarok 1944-es elhurcolásának, az 1956-os magyarországi forradalom kárpátaljai vonatkozásai és Kárpát-Ukrajna kikiáltásának 1938–1939-es eseményeit.

13. A magyarországi levéltárak akadály nélkül kutathatók.

A kárpátaljai levéltárakban teljes körűen továbbra sem biztosított az ukrajnai és a magyarországi kutatók kutatómunkája.

A Magyarországon élő ukrán és az Ukrajnában élő magyar kisebbség harmonikus fejlődése érdekében a bizottság kinyilvánítja, hogy az előző ülésen megfogalmazott, de teljesítetlenül maradt, vagy részben teljesült ajánlások továbbra is érvényben vannak. Ezek mellett az alábbiakat ajánlja a felek kormányainak:

[583] Ivan Hrancsak (1927–2000) – történész, az Ungvári Állami Egyetem professzora, elsősorban Kárpátalja történetével foglalkozott.

II. A IX. (1999) ülésen elfogadott ajánlások

1. Általános kérdések

1. A felek továbbra is tartózkodjanak olyan intézkedések megtételétől, amelyek a nemzeti kisebbségek által lakott területek etnikai összetételének mesterséges, számukra hátrányos megváltoztatására irányulnak.

2. A megfelelő folyamodványok benyújtása esetén az ukrán fél a hatályos törvényekkel összhangban:

– állítsa vissza azon kárpátaljai települések történelmi nevét, amelyek esetében ez még nem valósult meg;
– kétnyelvű helységnév-megjelöléseket helyezzen el azokon a településeken, ahol a lakosság többsége magyar, és kétnyelvű közterületi feliratokat helyezzen el ott, ahol a magyarok tömbben élnek;
– segítse elő, hogy az útlevelek azon rovatokban, amelyekben latin betűkkel történik a bejegyzés, a magyar nemzetiségű ukrán állampolgárok nevét, a magyar helyesírást legjobban megközelítő forma szerint tüntessék fel;
– a szavazólapok nyomtatásakor biztosítsa, hogy azok magyar nyelven kerüljenek kinyomtatásra;
– a felek érvényes törvényükkel összhangban támogassák kétnyelvű nyomtatványok készítését.

3. A magyar fél vizsgálja meg annak a lehetőségét, hogy milyen formában biztosítható a személyi igazolványban szereplő családi, utó- és atyai név ukrán nyelven történő bejegyzése az ukrán nemzetiségű magyar állampolgárok személyi igazolványába abban az esetben is, ha az illető állampolgár nem rendelkezik a két nyelven kiállított anyakönyvi kivonattal.[584]

Vizsgálja meg annak lehetőségét, hogy ilyen kétnyelvű születési anyakönyvi kivonatot kaphasson az a gyermek, akinek a szülei ezt kérik.

4. A Vegyes Bizottság javasolja, hogy az Ukrajnában elfogadásra kerülő új törvények a továbbiakban is biztosítsák a nemzeti kisebbségek nyelvének fejlesztését, szabad használatát és megőrzését.

---

[584] 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól. „12. § (1) A kisebbséghez tartozó személynek joga van saját és gyermeke utónevének szabad megválasztásához, családi és utónevének anyanyelve szabályai szerinti anyakönyveztetéséhez és annak – jogszabályban meghatározott keretek között – hivatalos okmányokban való feltüntetéséhez. A nem latin írásmóddal történő bejegyzés esetén kötelező a fonetikus, latin betűs írásmód egyidejű alkalmazása is. – (2) Kérésre az anyakönyvezés és az egyéb személyi okmányok kiállítása – az (1) bekezdésben meghatározottak szerint – kétnyelvű is lehet."

5. Az ukrán fél segítse elő a nemzeti hovatartozásuk miatt meghurcolt személyek rehabilitálásáról szóló törvény elfogadását.

6. A Vegyes Bizottság támogatja a közös határ akadálymentes átlépésére irányuló megfelelő intézkedéseket. Ezzel kapcsolatban javasolja:

– a felek támogassák a megfelelő határátkelőhelyek infrastruktúrájának fejlesztését és új határátkelőhelyek biztosítását a magyar–ukrán határon;

– a felek segítsék elő az egyszerűsített határátlépéshez szükséges korszerűsített okmányok bevezetését a határ menti régiók lakossága számára;

– a felek tegyenek lépéseket a nemzetközi szervezetek bevonása lehetőségeinek felkutatására a Beregszászt elkerülő útszakasz megépítésének finanszírozásához, a Beregsurány–Luzsanszka (Asztély)[585] határátkelőhely további forgalombővítése céljából.

7. Az ukrán hatóságok továbbra is tájékoztassák a lakosságot a zömükben magyarok lakta településeket érintő gazdasági tervekről.

8. A felek biztosítsák a szükséges anyagi és erkölcsi támogatást az Ukrajnában élő magyar kisebbség és a Magyarországon élő ukrán kisebbség minden társadalmi szervezetének. Az ukrajnai magyar társadalmi szervezetek a közüzemi díjak fizetésekor lehetőség szerint részesüljenek kedvezményekben.

9. A magyar fél tegye lehetővé, hogy az Ukrán Országos Önkormányzat minden tekintetben megfelelő ingatlanhoz jusson székháza számára.

10. Az ukrán fél fejezze be a beregszászi kórház építését. A magyar fél az elkészült kórház felszereléséhez humanitárius segély formájában járuljon hozzá.

11. A felek támogassák a határ menti régiók közös gazdaságfejlesztési programjának előkészítését. E programok előkészítésébe vonják be az e térségekben élő kisebbségek társadalmi szervezeteit.

Támogassák a határ menti régiók önkormányzatainak kulturális, kereskedelmi és gazdasági együttműködését, tapasztalatcseréjét, a testvérfalu-, testvérvárosi kapcsolatokat, konferenciák, fórumok stb. szervezését, illetve bekapcsolódásukat a nemzetközi programokba.

12. A felek közös javaslattal fordulnak az Európai Unióhoz annak biztosítása érdekében, hogy Magyarország és Ukrajna a határ menti régiók fejlesztése céljából felhasználhassák a PHARE- és TACIS-programok[586] révén rendelkezésre álló eszközöket.

13. A felek támogatják a Magyarország és Ukrajna közötti utazások új megállapodások szerinti szabályozását.

---

[585] Asztély (Астей).

[586] PHARE – az Európai Közösségek Tanácsa 1990-ben indult gazdasági segítségnyújtási programja; TACIS – az Európai Unió segélyprogramja Kelet-Európa, Közép-Ázsia és Mongólia számára.

14. A Vegyes Bizottság javasolja, hogy a két ország illetékes kormányszervei közvéleményük folyamatos tájékoztatásával kölcsönösen lépjenek fel a kétoldalú kapcsolatok, különösen a nemzeti kisebbségeket érintő pontatlan, tendenciózus közlésekkel szemben.

2. Az oktatás területe

1. A felek garantálják, hogy a nemzetiségi oktatás terén továbbra sem fogadnak el olyan szabályozásokat, amelyek szűkítenék a kisebbségek ez irányú jogait.

2. Az ukrán fél megfelelő végrehajtási utasítással, állandó jelleggel biztosítsa, hogy a kibocsátó 9. és 11. osztályokban a magyar nyelv és irodalom kötelező érettségi tantárgy legyen.

3. Az ukrán fél megfelelő végrehajtási utasítással, állandó jelleggel biztosítsa, hogy a magyar iskolák végzős diákjai magyar nyelven felvételizhessenek Kárpátalja azon állami szak- és felsőoktatási intézményeibe, ahol ez a gyakorlat létezik.

4. A magyar–ukrán oktatási tárcák közötti együttműködési munkaterv alapján a Magyarországon fenntartott 4 ukrán lektori hely (Budapest, Debrecen, Nyíregyháza, Szeged) ellentételezéseként az ukrán fél szavatolja a magyar lektori hely folyamatos fenntartását az Ungvári Állami Egyetem Magyar Tanszékén.

5. Az ukrán fél teremtse meg az ukrán nyelv megfelelő szintű elsajátításához szükséges feltételeket a modern nyelvoktatási módszerek szerint a magyar tannyelvű iskolák diákjai számára, az ukrán nyelvi érettségi vizsga kötelező megtartása mellett. Ennek érdekében

- biztosítsa a magyar iskolák ukrán nyelvkönyvekkel, nyelvi segédletekkel való ellátását;
- készítsen fel ukrán nyelvtanárokat a magyar iskolák számára. Keressék a lehetőséget a beregszászi tanárképző főiskola bevonására;
- vizsgálja meg a magyar tannyelvű iskolák ukrán nyelvtanári képzésének lehetőségét az Ungvári Állami Egyetemen a kárpátaljai magyar nyelvű iskolákban végzett növendékeknek nyújtandó céltámogatás segítségével;
- 2001-ben állami szinten rendezze meg a magyar tannyelvű iskolák tanulóinak megyei ukrán nyelvi tanulmányi versenyét;
- a felek nyújtsanak szakmai és anyagi segítséget magyar–ukrán, illetve ukrán–magyar szótárak kiadásához.

6. A felek támogassák az Ungvári Állami Egyetem természettudományi karain a magyar nyelvű alcsoportok intézményesítését.

7. A felek támogassák a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola[587] működését, hogy az intézmény 2001-ben sikeresen teljesíthesse az akkreditáció követelményeit.

A magyar fél továbbra is biztosítson szakmai és anyagi támogatást az oktatási intézmény működéséhez.

8. A magyar fél segítse elő ukrainisztikai tanszék megnyitásának lehetőségét a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen és a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen.[588]

9. A magyar fél támogassa a MUKE azon törekvését, hogy saját ukrainisztikai kutatóintézetet hozzon létre.

10. Az ukrán fél segítse elő a magyar tannyelvű oktatás továbbfejlesztését Kárpátalján. Ennek érdekében:

- a magyar tannyelvű iskolákban továbbra is tanulják a magyar történelmet és honismeretet az ukrán Oktatási Minisztérium által jóváhagyott tankönyvek alapján. Az említett tantárgyakat lehetőség szerint tegyék kötelezővé ezekben az iskolákban;
- a kárpátaljai magyar iskolák számára biztosítsa az oktatásmódszertani kiadványokat és tankönyveket;
- ahol igény mutatkozik rá, járuljon hozzá a szakközépiskolákban magyar nyelvű csoportok alakításához;
- biztosítsa a técsői magyar tannyelvű líceum[589] megnyitását;
- segítse elő magyar tannyelvű gimnázium megnyitását Ungváron.[590]

12. Az ukrán fél továbbra is támogassa a Kárpátaljai Megyei Pedagógus-továbbképző Intézet beregszászi fiókintézetének tevékenységét.

Kárpátalja azon járásai közoktatási osztályain, amely járásokban vannak magyar tannyelvű iskolák, továbbra is dolgozzanak magyar nyelvet és a nemzetiségi oktatás módszertanát ismerő szakemberek.

13. Tantervi egyeztetések és a megfelelő bizonyítványok megléte esetén a felek ismerjék el egymás országaiban a pedagógus-továbbképzést.

---

587 Ma a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyari Főiskola.

588 Az ELTE-n az Ukrán Filológiai Tanszék 2002-ben nyílt meg, a KLTE-n (ma Debreceni Egyetem) nem volt önálló ukrán tanszék.

589 Técsői Református Líceum.

590 Az Ungvári Drugeth Gimnázium 2004-ben nyílt meg.

14. A magyar fél igény esetén a jelentkezők létszámától függetlenül, legalább negyedévenként tegye lehetővé az ukrán nyelvvizsga letételét az akkreditált vizsgacentrumokban.[591]

15. A Vegyes Bizottság ajánlja a feleknek, hogy Magyarország és Ukrajna Oktatási Minisztériumai az ungvári Állami Egyetem részvételével vizsgálják felül az UÁE keretében működő ungvári Hungarológiai Központ tevékenységéről szóló új szerződés megkötésének szükségességét.

3. A kultúra területe

1. Az ukrán fél támogassa a beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház további működését. Ennek érdekében:

– segítse elő a színházépület tatarozásának befejezését;
– keressen megoldást a színház színészeinek és műszaki dolgozóinak lakásproblémájára.

2. A felek vizsgálják meg a beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház részvételének lehetőségét a 2000. évi színházi fesztiválon, valamint a magyar közvéleménynek a nyugat-ukrán vezető színház művészetével való megismertetése céljából vizsgálják meg a csernovci Olga Kobiljanszka ukrán zenés drámai színház[592] magyarországi vendégszereplésének lehetőségét.

3. A felek támogatják a vereckei emlékmű felállításával kapcsolatos kérdések megoldását 2000-ben, közös koncepció alapján, melyek egyeztetése a vegyes bizottságok társelnökeinek feladata.

4. A felek támogassák:

– a MUKE rendezvényeit február 20-án, az ukrán kultúra napján;
– I. András király felesége, Anasztázia emlékét megörökítő és a MUKE által kezdeményezett emléktábla elhelyezését a Tihanyi Apátság területén.[593]

5. Az ukrán fél biztosítsa az ukrajnai közművelődési könyvtárak alapvető működési feltételeit.

---

[591] Magyarországon 2000-ig volt meg a lehetősége állami nyelvvizsgát tenni ukrán nyelvből az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Az ezt követő több mint egy évtizedben, rövid megszakítással, csak a szűk területen használható katonai szaknyelv ismeretéből lehetett nyelvvizsgát tenni.

[592] Chernivtsi Academic Regional Ukrainian Music and Drama Theatre named after Olga Kobylianska.

[593] Az apátságot alapító I. András, az Árpád-házból származó magyar király (1046 és 1060 között) és felesége, Anasztázia, a Rurik-dinasztiából származó kijevi hercegnő szobrát, Bogdan Korzs és Oleg Tugrik alkotását 2001-ben avatták fel Tihanyban.

A magyar fél oldja meg az ungvári Megyei Könyvtár magyar és idegen nyelvű részlege, valamint a Beregszászi Járási Könyvtár magyarországi köteles példányokkal való ellátását.

A magyar fél továbbra is támogassa a kárpátaljai könyvtárak magyar nyelvű kiadványokkal, a kárpátaljai felsőoktatási és szakkönyvtárak szakkönyvekkel és szakfolyóiratokkal való ellátását az ungvári Megyei Könyvtár magyar és idegen nyelvű részlege és a Beregszászi Járási Könyvtár közreműködésével.

A magyar fél segítse elő a MUKE könyvtárának felszerelését.

6. Az ukrán fél folytassa az egyházi (kultikus) ingatlanok egyházaknak való visszaszolgáltatását az ukrán jogszabályokkal összhangban.

7. A felek folytassák az ukrajnai magyar nyelvű sajtó, illetve a magyarországi ukrán nyelvű sajtó anyagi támogatását.

8. A felek tegyenek további közös lépéseket a munkácsi vár állagmegóvása és rekonstrukciója nemzetközi finanszírozási lehetőségeinek felkutatása érdekében. A magyar fél segítse elő a várban működő történeti múzeum kiállítási tárgyakkal való ellátását.

9. A felek támogassák:

– a magyar kultúra napjainak ukrajnai és az ukrán kultúra napjainak magyarországi megrendezését;
– a magyar filmek bemutatását és magyar filmnapok rendezését Ukrajnában, ezen belül Kárpátalján, és ukrán filmnapok rendezését Magyarországon.

10. A felek járuljanak hozzá ukrán írók és költők magyar nyelvű, illetve magyar írók és költők ukrán nyelvű műveit is tartalmazó antológiáinak kiadási költségeihez.

11. A felek támogassák:

– a kárpátaljai megyei televízió- és rádiótársaság regionális programjainak sugárzását Kelet-Magyarországon;
– a técsői rádióátjátszó újbóli üzembe helyezését;
– az MTV1 adói átjátszóállomás útján történő sugárzásnak kérdésére való visszatérést, azt követően, hogy a magyar fél megoldja a sugárzással kapcsolatos szerzői jogi problémákat;
– a sárospataki Zemplén TV és Z rádió vételkörzetének kiszélesítését.

12. A magyar fél támogassa ukrán nyelvű műsorok sugárzását az MTV1 Rondó című műsorában.

13. Az ukrán fél biztosítsa az ungvári Kárpáti Kiadó magyar szerkesztősége és az ukrajnai magyar tannyelvű iskolák számára [a] Lvivi Szvit Könyvkiadó szerkesztősége munkája felújításának lehetőségét és támogassa működésüket.[594]

14. A magyar fél alakítsa meg a két nép közös történelme fehér foltjainak feltárása érdekében létrehozandó történészbizottság magyar tagozatát.

15. A felek segítsék elő a kárpátaljai magyarok 1944-es elhurcolásával, az 1956-os magyarországi forradalom kárpátaljai vonatkozásaival és Kárpát-Ukrajna kikiáltásának 1938–39-es eseményeivel kapcsolatos kutatásokat.

16. A felek segítsék elő az ukrán és a magyar kutatók zavartalan munkáját a magyarországi és ukrajnai levéltárakban.

A felek megegyeztek abban, hogy a következő ülésüket Ukrajnában tartják, 2000 második felében.[595]

Budapest, 1999. december 17.

A Magyar Tagozat elnöke
Németh Zsolt

Az Ukrán Tagozat elnöke
Mikola Rugyko

* * *

JEGYZŐKÖNYV a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság X. üléséről (2001)

2001. április 3–4-én megtartotta X. ülését a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság. A magyar küldöttséget Szabó Tibor, a Határon Túli Magyarok Hivatalának elnöke, az ukrán küldöttséget Hrihorij Szereda, Ukrajna Igazságügyi Minisztériumának Kisebbségi és Migrációügyi Állami Hivatalának vezetője vezette.

---

[594] A lvivi Oszvita Tankönyvkiadó ungvári szerkesztősége évtizedekig egyedüliként jelentette meg a magyar nyelvű tankönyveket. Bezárása óta a csernyivci Bukrek Kiadó és a lvivi Szvit Kiadó jelenteti meg a magyar nyelvű tankönyveket.

[595] A következő ülésre 2002. április 3–4-én került sor.

A Felek megvizsgálták az országaikban élő magyar, illetve ukrán nemzeti kisebbségek helyzetét és megállapították, hogy további pozitív lépések történtek a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása terén.

A Vegyes Bizottság pozitív tényként üdvözli, hogy az ukrán Fél további lépéseket tesz annak érdekében, hogy ratifikálja a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját.[596]

A Vegyes Bizottság üdvözli a tényt, hogy Magyarország és Ukrajna nemzetiségpolitikájának megvalósításában figyelembe veszi a nemzeti kisebbségekre vonatkozó Európa Tanácsi elveket.

A Vegyes Bizottság tudomásul veszi, hogy Magyarországon előkészületben van a szomszédos országokban élő magyarokról, Ukrajnában pedig a határon túli ukránokról szóló törvény.[597] A Vegyes Bizottság támogatja e törvények megalkotását, illetve elfogadását.

A Felek megállapodnak abban, hogy a két ország törvényeinek megfelelően, valamint az 1991-ben aláírt, a kisebbségi jogok biztosításáról szóló magyar–ukrán Nyilatkozat[598] szellemében a továbbiakban is fellépnek a nemzeti kisebbségek jogainak szűkítésére irányuló bármely tevékenységgel szemben.

A Felek pozitívan nyugtázzák azt a támogatást és segítséget, amelyet kormányaik nyújtottak és nyújtanak az árvíz következtében Ukrajna és Magyarország határ menti régióiban a lakóházak és középületek újjáépítéséhez.[599]

---

[596] A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját az ukrán parlament 1999. december 24-én ratifikálta. A ratifikációs törvénnyel kapcsolatban parlamenti képviselők egy csoportja az Alkotmánybírósághoz fordult az Alkotmányban szabályozott eljárásrend megsértésére hivatkozva. Az Alkotmánybíróság 2000. július 12-i 9-rp. számú határozatában helyt adott a beadványnak, és formai hibákra hivatkozva érvénytelenítette a törvényt. Az újbóli ratifikálásra a 2003. május 15-én kelt 802-IV. számú törvénnyel került sor.

[597] 2001. évi LXII. törvény a szomszédos államokban élő magyarokról (státustörvény, vagy kedvezménytörvény). A 2004. évi 1582-IV. sz. törvény (módosítva a 2012. évi 1582-V. sz. törvénynyel) szövegét magyarul lásd Fedinec – Szakál – Csernicskó (2020): i. m. 251–257.

[598] Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, Budapest, 1991. május 31.

[599] A 2001. márciusi árvíz a magyar–ukrán határ mindkét oldalán hatalmas pusztításokat végzett, több ezer lakóház dőlt össze vagy vált használhatatlanná, halálos áldozatok is voltak. A magyarországi részen a tarpai gátszakadás után a 41-es főutat két helyen átvágták, aminek következtében a víz Kárpátalja irányába terelődött. A magyar, a román, a szlovák és az ukrán kormány Többnemzetiségű Műszaki Zászlóalj (TMZ) létrehozásáról szóló megállapodást írt alá Budapesten 2002. január 18-án, „amelynek alaprendeltetése a Tisza vízgyűjtő területén bekövetkezett katasztrófa esetén a helyi lakosságnak történő segítségnyújtás és a károk megszüntetésében való részvétel". 44/2003. (IV. 3.) Korm. rendelet, II. cikk (1) bek. (A 20. században a Felső-Tiszán különösen nagy árvizek 1970-ben, 1998-ban, 2001-ben voltak.)

A Vegyes Bizottság értékelte a IX. ülésen elfogadott ajánlások teljesítését és a következő megállapításokat, javaslatokat és új ajánlásokat tette:

I. Általános kérdések

1. A Felek országaiban nem történt olyan intézkedés, amely a kisebbségek által lakott területek etnikai összetételét hátrányosan befolyásolta volna.

2. Az ukrán Fél Ukrajna törvényeinek megfelelően továbbra is elősegíti:

a) a tömbmagyarság által lakott települések történelmi neveinek visszaállítását, kétnyelvű helységnévtáblák, utcanév-táblák és általánosan használt kétnyelvű közterületi feliratokat tartalmazó táblák elhelyezését;

b) a magyar nemzetiségű ukrán állampolgárok nevének bejegyzése és az útlevél latin betűs rovatában a magyar helyesírás szabályaihoz maximálisan közelítő módon nem történt meg, mivel eddig a létező írásrendszer nem tette lehetővé ennek teljesítését;

c) az ukrán Fél biztosította az országos népszavazáson és a helyi tanácsi szervekben történt pótválasztásokon a magyarok által jelentős számban lakott településeken a magyar nyelvű szórólapok használatát. A kétnyelvű nyomtatványok és egyéb hivatalos okmányok magyar nyelvű változatban történő előállítása ügyében lényeges előrelépés nem történt.

3. A magyar Fél:

A családi, utó- és atyai név ukrán nyelven való bejegyzését a személyazonosító igazolványba jelenleg nem tudja teljesíteni az érintett személy nevét közhitelesen tanúsító anyakönyvi kivonat nélkül. A jogszabályok törvényi módosítását 2001–2002-re tervezi.

A hatályos törvények értelmében biztosította a kétnyelvű születési anyakönyvi kivonat kiállítását.

4. A Vegyes Bizottság javasolja a feleknek, hogy új törvények kidolgozásakor a jövőben is vegyék figyelembe a kisebbségi nyelvek fejlesztését, szabad használatát és megőrzését.

5. Az ukrán Fél által előterjesztett, a nemzeti hovatartozásuk miatt meghurcolt személyek rehabilitálásáról szóló törvény tervezetét a Parlament [Legfelsőbb Tanács] nem fogadta el.[600] Az ukrán Fél elősegíti a kérdés törvényi rendezését.

---

[600] Ilyen tartalmú törvény nem született Ukrajnában.

6. A Vegyes Bizottság támogatja a Felek azon törekvését, hogy biztosítsák a nemzeti kisebbségek szabad és akadálytalan kapcsolattartását saját nemzettársaikkal és azok társadalmi szervezeteivel, beleértve a határátkelést is.

7. Az ukrán hatóságok tájékoztatják a zömükben magyarok lakta településeket az őket érintő gazdasági kérdésekről.

8. A Felek, hatályos törvényeiknek megfelelően, biztosítják a magyarországi ukrán és az ukrajnai magyar nemzeti kisebbségek társadalmi szervezeteinek a szükséges anyagi és erkölcsi támogatást, kedvezmények nyújtását. A Felek biztosítottak ilyen támogatást ezen szervezetek számára. A magyar Fél biztosította a magyarországi ukrán kisebbségi önkormányzatok megfelelő költségvetési támogatását. Az ukrán Fél továbbra is támogassa, hogy az ukrajnai magyar szervezetek a közüzemi díjak fizetésekor lehetőség szerint részesüljenek kedvezményben.

9. a) A magyar Fél a törvényekkel és az érvényes gyakorlattal összhangban, lehetőleg ebben az évben találjon megoldást az Ukrán Országos Önkormányzat megfelelő helyiségekben való elhelyezésének biztosítására.

b) Az ukrán Fél elősegíti a kijevi Magyar Ház működésével – az ingatlan bérletével, a bérleti idő tartalmával, a kommunális szolgáltatások díjával és az ingatlan esetleges megvásárlásával – kapcsolatos kérdések megoldását.

10. A Felek közös erőfeszítéseinek köszönhetően a beregszászi kórház építése befejeződött.

11. A Felek konkrét lépéseket tettek a határ menti együttműködés élénkítése érdekében a magyar kisebbségi szervezetek bevonásával. A Felek továbbra is elősegítik a határ menti régiók önkormányzatainak kulturális, kereskedelmi és gazdasági együttműködését, tapasztalatcseréjét, a testvérfalu-, testvérvárosi kapcsolatok, konferenciák, fórumok stb. szervezését, illetve nemzetközi programokba való bekapcsolódásukat.

12. A Felek javaslattal fordultak az Európai Unióhoz annak érdekében, hogy Magyarország és Ukrajna határ menti régióinak fejlesztése céljából felhasználhassák a PHARE és a TACIS programok[601] révén rendelkezésre álló eszközöket.

13. A Felek támogatják az Ukrajna és Magyarország közötti utazások szabályozását az elért vonatkozó megállapodásoknak megfelelően.

14. A Vegyes Bizottság javasolja, hogy a két ország illetékes kormányszervei közvéleményük tájékoztatásával kölcsönösen lépjenek fel a nemzeti kisebbségeket érintő pontatlan, tendenciózus közlésekkel szemben.

---

[601] PHARE – az Európai Közösségek Tanácsa 1990-ben indult gazdasági segítségnyújtási programja; TACIS – az Európai Unió segélyprogramja Kelet-Európa, Közép-Ázsia és Mongólia számára.

15. A magyar Fél kérése, hogy az ukrán Fél támogassa a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Tisza melléki járás[602] kialakítására vonatkozó javaslatát.

Vonatkozó kezdeményezés esetén az ukrán Fél – az ukrán törvényekkel összhangban – megvizsgálja a kérdést.

II. Az oktatás területén

1. A Felek vállalják, hogy törvényeikkel összhangban a nemzetiségi oktatás terén a továbbiakban sem fogadnak el olyan szabályozásokat, amelyek szűkítenék a nemzeti kisebbségek ez irányú jogait.

2. Az ukrán Fél lépéseket tesz annak érdekében, hogy kiegyenlítse a tanulók tankönyveinek használati díjaiban meglévő tényleges különbségeket Ukrajna valamennyi általános és közoktatási intézményeiben.

3. Az ukrán Fél elősegíti, hogy jogi formában rögzítsék:

a) a magyar tanítási nyelvű oktatási intézményekben az anyanyelvből teendő kötelező állami érettségi vizsgát;

b) a magyar nyelvű felvételizés jogát Kárpátalja állami felsőoktatási intézményeibe.

4. Az ukrán Fél folytatja azt a gyakorlatot, melynek keretében az Ungvári Nemzeti Egyetem[603] és a Magyar Köztársaság felsőoktatási intézményei között lektorokat cserélnek speciális szakkollégiumok megtartása céljából.

5. Az ukrán Fél továbbra is elősegíti az ukrán nyelv megfelelő szintű elsajátításához szükséges feltételeket a modern nyelvoktatási módszerek szerint a magyar tannyelvű iskolákban. Ennek érdekében:

a) biztosítja a magyar iskolák ukrán nyelvkönyvekkel, nyelvi segédletekkel való ellátását;

b) biztosítja ukrán nyelvtanárok felkészítését az Ungvári Nemzeti Egyetem bázisán a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola[604] bevonásával;

c) évente országos diákolimpiát szervez ukrán nyelvből a nemzetiségi iskolák tanulói számára;

d) a felek szakmai és anyagi segítséget nyújtanak magyar–ukrán, illetve az ukrán–magyar szótárak kiadásához és koordinálják ezzel kapcsolatos tevékenységüket.

---

[602] A Jegyzőkönyvekben a nemzeti-kulturális autonómia helyett az első említése a területi autonómiának.

[603] 2000 óta Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE), előtte – Ungvári Állami Egyetem.

[604] II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.

6. Az ukrán Fél elősegíti a Megyei Oktatási és Tudományos Főosztály mellett felállított, Kárpátalja Nemzeti Kisebbségei Oktatási Intézményeinek Működését Koordináló Központ munkáját.

7. A Felek támogatták a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola működését, és elősegítik, hogy az intézmény 2001-ben sikeresen teljesíthesse az akkreditáció követelményeit.

8. Megalapozott igény esetén a magyar Fél tovább vizsgálja újabb ukrainisztikai tanszék megnyitását Budapesten vagy Debrecenben.[605]

9. Az ukrán Fél megfelelő diáklétszám esetén – a hatályos jogszabályokkal összhangban – megteremti a szükséges feltételeket az Ungvári Nemzeti Egyetem természettudományi karain a magyar nyelvű alcsoportok intézményesítéséhez.

10. Budapesten a magyar Fél anyagi támogatásával megalakult az Ukrainisztikai Intézet.

11. Az ukrán Fél elősegíti a magyar tannyelvű oktatási intézmények további fejlesztését Kárpátalján. Ennek érdekében:

a) intézkedéseket foganatosít a szernyei, az ungvári Dayka Gábor Középiskola, a beregsomi iskolák felépítéséhez, valamint a huszti, a tiszaújlaki, az izsnyétei iskolák épületeinek felújítására; a magyar Fél különböző forrásokból nyújtott anyagi támogatásokat erre a célra; a 2000/2001-es tanévben a Técsői Magyar Tannyelvű Líceum önálló intézményként kezdte meg működését;[606]

b) a magyar tannyelvű iskolákban a továbbiakban biztosítja a magyar történelem és honismeret tantárgyak oktatásának feltételeit az ukrán Oktatási Minisztérium által jóváhagyott tankönyvek alapján;

c) a továbbiakban, ahol igény mutatkozik rá, elősegíti magyar nyelvű csoportok alakítását a szakközépiskolákban;

d) továbbra is elősegíti az ungvári magyar tannyelvű gimnázium megnyitását.[607]

12. Az ukrán Fél gyakorlati támogatást nyújt a pedagógus-továbbképző intézet beregszászi fiókintézetének. Kárpátalja azon járásainak közoktatási osztályain, amelyekben vannak magyar tannyelvű iskolák, a magyar nyelvet és a nemzetiségi oktatás módszertanát ismerő szakemberek dolgoznak.

---

[605] Az ELTE-n az Ukrán Filológiai Tanszék 2002-ben nyílt meg, Debrecenben nem volt önálló tanszék.

[606] Szernyei Általános Iskola, Ungvári 10. Sz. Dayka Gábor Középiskola, Somi Általános Iskola, Huszti Általános Iskola, Tiszaújlaki 2. Sz. Széchenyi István Középiskola, Izsnyétei 2. Sz. Általános Iskola, Técsői Bentlakásos Líceum.

[607] 2004-ben nyílt meg az Ungvári Drugeth Gimnázium.

13. A megfelelő feltételek megléte esetén a Felek ismerjék el egymás országaiban a pedagógus továbbképzést.

14. Az ukrán nyelvvizsga megszerzése Magyarországon a már akkreditált vizsgacentrumokban függetlenül a jelöltek számától, negyedévente biztosított.[608]

15. A magyar Fél megkezdte az ungvári Hungarológiai Központról szóló szerződés módosításának előkészítését. Ezt az ukrán Fél is támogatja.

16. Az ukrán Fél vizsgálja meg a költségkímélő megoldások érdekében a lvivi (Lemberg) Szvit Tankönyvkiadó ungvári szerkesztősége nagyobb önállóságának lehetőségét.

III. A kultúra területén

1. Az ukrán Fél a továbbiakban is elősegíti a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház működését és épülete rekonstrukciójának befejezését, valamint a színház színészei és műszaki dolgozói lakásproblémáinak megoldását.

2. A Felek vizsgálják meg a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház részvételét a 2001. évi magyarországi színházi fesztiválon, valamint a Herszon Megyei Zenés Drámai Színház,[609] a Kárpátaljai Területi Zenés Drámai Színház,[610] valamint az ungvári székhelyű Megyei Bábszínház[611] vendégszereplésének lehetőségét Magyarországon.

3. A Felek támogassák a magyar és az ukrán történelem nevezetes eseményeiről való megemlékezéseket. Hozzák létre a két nép történelme tanulmányozását végző kétoldalú tudósbizottságot és segítsék elő a IX. ülés jegyzőkönyvében foglalt témák feldolgozását, valamint a Kárpátontúli Ukrajna Népbizottsága 1944. november 26-i határozatának[612] vizsgálatát. A Felek elősegítik történelmi kutatások végzését abból a célból, hogy emléktábla elhelyezé-

---

[608] Magyarországon 2000-ig volt meg a lehetősége állami nyelvvizsgát tenni ukrán nyelvből az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Az ezt követő több mint egy évtizedben, rövid megszakítással, csak a szűk területen használható katonai szaknyelv ismeretéből lehetett nyelvvizsgát tenni.

[609] Kherson Regional Academic Music and Drama Theatre named after Mykola Kulish.

[610] Transcarpathian Regional Ukrainian Music and Drama Theater named after the brothers Sheregiy.

[611] Transcarpathian Regional Academic Puppet Theater „Bavka".

[612] 1944. november 26-án Munkácson összeült a Kárpátontúli Ukrajna Népi Bizottságainak első kongresszusa, melyen kiáltványt fogadtak el „Kárpátontúli Ukrajnának Szovjet Ukrajnával való újraegyesítéséről".

sére kerüljön sor Varjúlapos községnek azon a helyén, ahol 1939-ben a Kárpáti Szicsgárdisták internálótábora volt.[613]

A vereckei honfoglalási emlékmű felállításával kapcsolatosan nem történt előrelépés.[614]

A Felek közös koncepció alapján elősegítik az emlékmű felépítésével kapcsolatos kérdés megoldását, és ennek egyeztetését a Vegyes Bizottság társelnökeire bízzák.

4. A Felek támogatják:

a) a magyar kultúra napjainak ukrajnai és az ukrán kultúra napjainak magyarországi megrendezését;

b) magyar filmek bemutatását Ukrajnában, ezen belül magyar filmnapok rendezését Kárpátalján, valamint ukrán filmnapok rendezését Magyarországon;

c) a kárpátaljai TV és Rádió adásainak közvetését Kelet-Magyarország területén;

d) a Sátoraljaújhelyi Zemplén TV és Rádió Z vételkörzetének bővítését;

e) a técsői rádióátjátszó állomás munkájának felújítását;

f) az ukrán kultúra napjának február 20-i rendezvényeit;

g) egy I. András király felesége, Anasztázia emlékét megörökítő szobor felállítását a Tihanyi Apátság területén.[615]

5. a) Az ukrán Fél a továbbiakban is biztosítja a tömbmagyarság településein működő könyvtárak alapvető működési feltételeit. A magyar Fél magyarországi köteles példányokat biztosított az Ungvári Megyei Könyvtár Idegen Nyelvű Részlege, a felsőoktatási intézmények könyvtárai, valamint a Beregszászi Járási Könyvtár számára.

b) Az ukrán Fél ukrán nyelvű könyvekkel járuljon hozzá a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület könyvtárának fejlesztéséhez, a magyar Fél pedig támogassa a könyvtár felszerelését.

---

[613] A Szicsgárdisták az 1938–39-es autonóm Kárpáti Ukrajna paramilitáris erői. 2009-ben a ma már Nyírtelekhez tartozó Varjúlaposon emlékművet állítottak az „üldözöttek, meghurcoltak, későbbi áldozatok tiszteletére": „három alkalommal is gyűjtőtáborként szolgáltak az itt található majorsági épületek: az I. bécsi döntés után 1939-ben ukrán nacionalistákat hoztak ide, a II. világháború kirobbanása után lengyel menekültek találtak itt átmeneti otthonra, majd 1944 áprilisában a zsidókat gyűjtötték itt össze, mielőtt az auschwitzi haláltáborba szállították volna őket." https://bit.ly/3OAsb6l (2022. 03. 01.)

[614] A vereckei honfoglalási emlékművet, Matl Péter munkácsi szobrászművész alkotását 2008-ben avatták fel.

[615] Az apátságot alapító I. András, az Árpád-házból származó magyar király (1046 és 1060 között) és felesége, Anasztázia, a Rurik-dinasztiából származó kijevi hercegnő szobrát, Bogdan Korzs és Oleg Tugrik alkotását 2001-ben avatták fel Tihanyban.

6. a) Az ukrán Fél az ukrán jogszabályokkal összhangban folytatja az egyházi (kultikus és egyéb) ingatlanok egyházaknak történő visszaszolgáltatását.

b) A magyar Fél továbbra is támogatja a magyarországi ukrán közösség által kezdeményezett kápolna létesítését Budapesten.

7. A Felek folytassák az ukrajnai magyar nyelvű, illetve a magyarországi ukrán nyelvű sajtó anyagi támogatását.

8. A Felek további közös lépéseket tesznek a munkácsi vár állagmegóvása és rekonstrukciója nemzetközi finanszírozási lehetőségeinek felkutatása és a várban működő történeti múzeum kiállítási tárgyakkal való ellátása érdekében.

9. A Felek a továbbiakban is hozzájárulnak ukrán írók és költők magyar nyelvű, illetve magyar írók és költők ukrán nyelvű műveit is tartalmazó antológiáinak kiadásához.

10. A Felek nem tudták beindítani az MTV1 műsorának a rahói átjátszóállomás útján történő sugárzását, mert a magyar Fél nem tudta megoldani a szerzői jogdíjjal kapcsolatos problémát.

11. 2000 februárjától megindult az ukrán nyelvű adás sugárzása a Magyar Televízió Rt. Rondó c. műsorának keretében.

12. A Felek, hatályos törvényeikkel összhangban, a továbbiakban is segítsék elő az ukrán és a magyar kutatók zavartalan munkáját a magyarországi és ukrajnai levéltárakban.

13. Az Országos Ukrán Önkormányzat kéri, hogy a Magyarországon ukrán történelmi és kulturális jellegű szobor, emléktábla, emlékjel állításánál kérjék ki az Önkormányzat véleményét.

14. A Felek támogassák a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület tízéves fennállásának méltó megünneplését.

15. A Vegyes Bizottság üdvözli az Ukránok III. Világkongresszusának[616] megrendezését és azon a magyarországi ukrán kisebbség képviselőinek részvételét.[617]

---

[616] Lemberg, 2010. június 23–25.

[617] Az Ukránok Világkongresszusának első elnökhelyettese ekkor Hartyányi Jaroszlava (1999 és 2014 között a magyarországi Ukrán Országos Önkormányzat elnöke, 2014 és 2018 között az Országgyűlés ukrán szószólója, 1993 óta a Magyarországi Ukránok Kulturális Egyesületének elnöke).

Záró rendelkezések

A Vegyes Bizottság célszerűnek tartja, hogy ajánlásai alapján Magyarország és Ukrajna kormányai hozzanak határozatot a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításával kapcsolatos intézkedésekről és azok finanszírozásáról.

A Felek megegyeztek abban, hogy következő ülésüket Magyarországon tartják 2001. negyedik negyedévében.[618]

Készült Kijevben 2001. április 4-én két eredeti példányban magyar és ukrán nyelven. Mindkét szöveg egyaránt hiteles.

Szabó Tibor
a Magyar Tagozat elnöke

Hrihorij Szereda
az Ukrán Tagozat elnöke

* * *

JEGYZŐKÖNYV a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság XI. üléséről (2001)

2001. december 21–22-én Budapesten megtartotta XI. ülését a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság. A magyar küldöttséget Szabó Tibor, a Határon Túli Magyarok Hivatalának elnöke, az ukrán küldöttséget Hrihorij Szereda, a Kisebbségi és Migrációügyi Állami Bizottság elnöke vezette.

A Felek megvizsgálták az országaikban élő magyar, illetve ukrán nemzeti kisebbségek helyzetét és megállapították, hogy pozitív lépések történtek a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása terén.

A Vegyes bizottság üdvözli, hogy az ukrán Fél további lépéseket tesz annak érdekében, hogy ratifikálja a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját.[619]

---

[618] 2001. december 21–22-én Budapesten tartották meg.

[619] A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját az ukrán parlament 1999. december 24-én ratifikálta. A ratifikációs törvénnyel kapcsolatban parlamenti képviselők egy csoportja az Alkotmánybírósághoz fordult az Alkotmányban szabályozott eljárásrend megsértésére hivatkozva.

A Vegyes Bizottság üdvözli, hogy Magyarország és Ukrajna nemzetiségpolitikájának megvalósításában figyelembe veszi az Európa Tanács nemzeti kisebbségekre vonatkozó elveit.

A Vegyes Bizottság tudomásul veszi azt a tényt, hogy Magyarországon elfogadták a 2001. évi LXII. törvényt a szomszédos országokban élő magyarokról, mely 2002. január 1-jén lép életbe, Ukrajnában pedig előkészületben van a határon túli ukránokról szóló törvény.[620] A magyar Fél nagyra értékelte Ukrajna álláspontját azoknak a motivációknak a megértésében, amelyek vezérelték Magyarországot a törvény elfogadásában. A Vegyes Bizottság albizottságot hozott létre a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény egyeztetése és monitorizálása céljából.

A Felek megállapodtak abban, hogy a két ország törvényeinek megfelelően, valamint az 1991-ben aláírt, a kisebbségi jogok biztosításáról szóló magyar–ukrán Nyilatkozat[621] szellemében a továbbiakban is fellépnek a nemzeti kisebbségek jogainak szűkítésére irányuló bármely tevékenységgel szemben.

A Felek pozitívan nyugtázzák azt a támogatást és segítséget, amelyet kormányaik nyújtottak és nyújtanak az árvíz következtében Magyarország és Ukrajna határ menti régióiban a lakóházak és középületek újjáépítéséhez.

A Vegyes Bizottság értékelte a X. ülésen elfogadott ajánlások teljesítését és a következő megállapításokat tette:

I. Általános kérdések

1. A Felek országaiban nem történt olyan intézkedés, amely a kisebbségek által lakott területek etnikai összetételét hátrányosan befolyásolta volna.

2. a) A tömbmagyarság által lakott települések túlnyomó többségében visszakapták történelmi neveiket. A kétnyelvű helységnév-táblák, utcanév-táblák, valamint az állami, oktatási és egyéb közintézményeket jelző táblák kihelyezése biztosított.

Az Alkotmánybíróság 2000. július 12-i 9-rp. számú határozatában helyt adott a beadványnak, és formai hibákra hivatkozva érvénytelenítette a törvényt. Az újbóli ratifikálásra a 2003. május 15-én kelt 802-IV. számú törvénnyel került sor.

[620] 2001. évi LXII. törvény a szomszédos államokban élő magyarokról (státustörvény, vagy kedvezménytörvény). A 2004. évi 1582-IV. sz. törvény (módosítva a 2012. évi 1582-V. sz. törvénynyel) szövegét magyarul lásd Fedinec – Szakál – Csernicskó (2020) i. m. 251–257.

[621] Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, Budapest, 1991. május 31.

b) A magyar nemzetiségű ukrán állampolgárok nevének bejegyzése az útlevél latin betűs rovatában alapvetően a magyar helyesírás szabályaihoz közelítő módon történik.

c) Az ukrán–magyar kétnyelvű nyomtatványok és egyéb hivatalos okmányok előállítása megfelelő módon történik.

3. Magyarországon a családi és utónév – kérésre – a személyazonosító igazolványba az anyakönyvi okiratban feltüntetett mindkét nyelven bejegyezhető.

4. A Felek országaiban nem fogadtak el új nyelvhasználati törvényt.

5. A nemzeti hovatartozásuk miatt meghurcolt személyek rehabilitálásáról szóló törvényt Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa nem fogadott el.

6. A Felek támogatták a nemzeti kisebbségek szabad és akadálytalan kapcsolattartását saját nemzettársaikkal és azok társadalmi szervezeteivel, beleértve a határátkelést is.

7. Az ukrán Fél alapvetően biztosította az ukrajnai magyar nemzeti kisebbség társadalmi szervezetei anyagi és erkölcsi támogatását. A magyar Fél – a hatályos törvényeinek megfelelően – biztosította a magyarországi ukrán kisebbségi önkormányzatok megfelelő költségvetési támogatását.

8. a) A magyar Fél – bár kereste a lehetőségét – nem biztosította az Ukrán Országos Önkormányzat megfelelő helyiségekben való elhelyezését.

b) Az ukrán Fél hozzájárult a kijevi Magyar Ház működésével – az ingatlan bérletével, a bérleti idő tartamának meghosszabbításával, a kommunális szolgáltatások díjaival és az ingatlan esetleges megvásárlásával – kapcsolatos kérdések megoldásához.

9. A Felek elősegítették a határ menti régiók önkormányzatainak kulturális, kereskedelmi és gazdasági együttműködését, tapasztalatcseréjét, a testvérfalu és testvérvárosi kapcsolatok, konferenciák, fórumok szervezését, illetve nemzetközi programokba való bekapcsolódásukat.

10. A felek javaslattal fordultak az Európai Unióhoz annak érdekében, hogy Magyarország és Ukrajna határ menti régióinak fejlesztése céljából felhasználhassák a PHARE és a TACIS programok[622] révén rendelkezésre álló eszközöket.

11. A két ország illetékes kormányszervei nem látták szükségét annak, hogy közvéleményük tájékoztatásával kölcsönösen lépjenek fel a nemzeti kisebbségeket érintő pontatlan, tendenciózus közlésekkel szemben.

---

[622] PHARE – az Európai Közösségek Tanácsa 1990-ben indult gazdasági segítségnyújtási programja; TACIS – az Európai Unió segélyprogramja Kelet-Európa, Közép-Ázsia és Mongólia számára.

12. Megfelelő kezdeményezés híján – melyeket a hatályos ukrán törvényeknek meghatározott rendben nyújtottak volna be – az ukrán Fél nem vizsgálta a Tisza melléki járás[623] létrehozására vonatkozó kérdést.

II. Az oktatás területén

1. A Felek törvényeikkel összhangban a nemzetiségi oktatás terén nem fogadtak el olyan szabályozásokat, amelyek szűkítenék a nemzeti kisebbségek ez irányú jogait.

2. Az ukrán Fél kormányhatározatot hozott arról, hogy valamennyi általános és közoktatási intézményben a tanulók tankönyveinek használati díjában meglévő tényleges különbségeket kiegyenlítsék.

3. a) A magyar tanítási nyelvű oktatási intézményekben az anyanyelvből teendő kötelező állami érettségi vizsga jogi formában való rögzítése megtörtént.

b) A magyar nyelvű felvételizés lehetősége az Ungvári Nemzeti Egyetem[624] Tudományos Tanácsának rendeletet alapján történik.

4. Megfelelő tudományos fokozattal rendelkező magyarországi jelentkező híján a speciális kollégiumok megtartására az Ungvári Nemzeti Egyetemen nem került sor. A Nyíregyházi Főiskola[625] alkalmaz ungvári előadót.

5. a) A magyar tannyelvű iskolák ukrán nyelvkönyvekkel, nyelvi segédletekkel való tervszerű ellátása megkezdődött.

b) Ukrán nyelvtanárok felkészítése magyar tannyelvű oktatási intézmények számára az Ungvári Nemzeti Egyetem bázisán a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola[626] tanárainak bevonásával nem történt meg.

c) A megyében járási és megyei szintű diákolimpiát tartanak ukrán nyelvből a nemzetiségi iskolák tanulói számára, de országos diákolimpiát nem szerveztek.

d) A Felek szakmai és anyagi segítséget nyújtottak az ukrán–magyar és a magyar–ukrán szótárak kiadásához.

6. Az ukrán Fél a Kárpátaljai Megyei Oktatási és Tudományos Főosztály mellett felállított, Nemzeti Kisebbségi Oktatási Intézményeinek Működtetését Koordináló Központ munkáját elősegítette.

---

[623] A nemzeti-kulturális autonómia helyett a területi autonómia említése korábban a X. Jegyzőkönyvben.

[624] 2000 óta Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE), előtte – Ungvári Állami Egyetem.

[625] Ma: Nyíregyházi Egyetem.

[626] II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.

7. A Felek támogatták a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola működését. Az intézmény tanítói szakát 2001. május 18-án Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma Állami Akkreditációs Bizottsága akkreditálta.

8. Megfelelő diáklétszám hiányában nem alakultak magyar nyelvű alcsoportok az Ungvári Nemzeti Egyetem természettudományi karain.

9. A magyar nyelvű oktatási intézmények további fejlesztése ügyében Kárpátalján az alábbi lépések történtek:

a) A szernyei iskolában befejezték 2 tanterem, 1 sportterem, zuhanyzók és étterem felépítését; befejeződött a beregsomi és zápszonyi iskola építése. Nem fejeződött be az ungvári Dayka Gábor Középiskola, a huszti, a tiszaújlaki és az izsnyétei iskola rekonstrukciója.[627]

b) A magyar tannyelvű iskolákban folyamatban van a magyar történelem és honismeret tantárgyak oktatásának fejlesztése.

c) Az ukrán Fél elősegítette magyar nyelvű csoportok alakítását a szakközépiskolákban.

d) Az ungvári magyar tannyelvű gimnázium nem nyílt meg.[628]

10. Az ukrán Fél gyakorlati támogatást nyújtott a pedagógus-továbbképző intézet beregszászi fiókintézetének.

11. A magyar Fél a hatályos törvények értelmében a pedagógusok ukrajnai továbbképzését elismeri, ez azonban Ukrajnában továbbra sem történt meg.

12. A magyar Fél az Ungvári Nemzeti Egyetem Hungarológiai Központjáról szóló szerződés módosítására vonatkozóan – melyet az ukrán Fél is támogat – munkatervi tárgyalásokat kezdeményezett. Az ukrán Fél megküldte szövegtervezetét, tárgyalásokra még nem került sor.

13. Az ukrán Fél megvizsgálta a költségkímélő megoldások érdekében a lvivi (Lemberg) Szvit Tankönyvkiadó ungvári magyar szerkesztősége nagyobb önállóságának lehetőségét és megállapította, hogy a kérdésnek nincs jogi alapja.

III. A kultúra területén

1. Az ukrán Fél részben biztosította a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház működését. Elkészült a színház épülete rekonstrukciójának új műszaki dokumentációja, de az építkezés még nem folytatódott; a színészek és

[627] Sorrendben: Szernyei Általános Iskola, Somi Általános Iskola, Zápszonyi Általános Iskola, Ungvári 10. Sz. Dayka Gábor Középiskola, Huszti Általános Iskola, Tiszaújlaki 2. Sz. Széchenyi István Középiskola, Izsnyétei 2. Sz. Általános Iskola.

[628] 2004-ben nyílt meg az Ungvári Drugeth Gimnázium.

műszaki dolgozók lakásproblémája továbbra is megoldatlan. A Beregszászi Járási Állami Közigazgatási Hivatal elkezdte az elmaradt bérek kifizetését.

2. A Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház 2001-ben vendégszerepelt Magyarországon, valamint részt vett a Pécsi Országos Színházi Fesztiválon.[629]

3. A Felek támogatták a magyar és az ukrán történelem nevezetes eseményeiről való megemlékezést. A két nép történelme tanulmányozását végző kétoldalú tudósbizottság nem alakult meg.[630]

A vereckei honfoglalási emlékmű[631] felállításával kapcsolatosan a társelnökök[632] tárgyalásokat folytattak, és keresik a kompromisszumos megoldást.

4. a) A Felek támogatták a magyar kultúra napjainak ukrajnai és az ukrán kultúra napjainak magyarországi megrendezését.

b) Az ukrán Fél elősegítette a Kijevben tartott „Ifjúsági" Nemzetközi Filmfesztiválon[633] magyar filmek bemutatását; magyar filmnapok rendezésére Kárpátalján, valamint ukrán filmnapok rendezésére Magyarországon nem került sor.

c) A kárpátaljai TV és Rádió adásainak közvetítése bekerült a nyíregyházi kábeltévé programkínálatába.

d) A Felek támogatták a Sátoraljaújhelyi Zemplén TV és a Rádió Z vételkörzetének bővítését.

e) Nem került sor a magyar rádióadás sugárzásának továbbítására a técsői rádióátjátszó állomáson keresztül.

f) A Felek támogatták az ukrán kultúra napjának február 20-i rendezvényeit.

g) 2001. november 17-én a Tihanyi Apátság területén felavatták az I. András király és felesége, Anasztázia emlékét megörökítő szoboregyüttest.[634]

h) 2001. augusztus 24-én Ungváron, a magyar millennium évében, Ukrajna függetlenségének 10. évfordulójára felavatták a magyar–ukrán barátság emlékművét.[635]

---

[629] Pécsi Országos Színházi Találkozó (POSZT).

[630] Lásd a korábbi jegyzőkönyveket.

[631] A vereckei honfoglalási emlékművet, Matl Péter munkácsi szobrászművész alkotását 2008-ben avatták fel.

[632] A Vegyes Bizottság társelnökei.

[633] Molodist Kyiv International Film Festival.

[634] Az apátságot alapító I. András, az Árpád-házból származó magyar király (1046 és 1060 között) és felesége, Anasztázia, a Rurik-dinasztiából származó kijevi hercegnő szobrát, Bogdan Korzs és Oleg Tugrik alkotását 2001-ben avatták fel Tihanyban.

[635] 2001. augusztus 24-én Ungváron a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége ökumenikus szertartás keretében avatta fel a magyar–ukrán barátság kopjafáját.

5. a) Az ukrán fél alapvetően biztosította a tömbmagyarság településein működő közkönyvtárak működési feltételeit. A magyar Fél magyarországi köteles példányokat biztosított az Ungvári Megyei Könyvtár Idegen Nyelvű részlege, a felsőoktatási intézmények könyvtárai, valamint a Beregszászi Járási Könyvtár számára.

b) Az ukrán Fél nem elegendő ukrán nyelvű könyvekkel járult hozzá a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület könyvtárának fejlesztéséhez. A könyvtár felszerelését a magyar Fél anyagilag támogatta.

6. Ukrajnában az egyházi (kultikus és egyéb) ingatlanok egyházaknak történő visszaszolgáltatása folyamatban van.

7. A Felek az ukrajnai magyar nyelvű, illetve a magyarországi ukrán nyelvű sajtótermékek megjelenéséhez anyagi támogatást biztosítottak.

8. A Felek további közös lépéseket tettek a munkácsi vár állagmegóvása és rekonstrukciója nemzetközi finanszírozási lehetőségeinek felkutatása és a várban működő történeti múzeum kiállítási tárgyakkal való ellátása érdekében.

9. Ukrán írók és költők magyar nyelvű, illetve magyar írók és költők ukrán nyelvű műveit is tartalmazó antológiák kiadására vonatkozó pályázatot nem nyújtottak be.

10. Egymás levéltáraiban akadálytalanul végezhetnek kutatásokat magyar és ukrán kutatók. A Kárpátaljai Megyei Állami Levéltár Beregszászi Fiókjában a zavartalan kutatások elsősorban technikai okok miatt egyes esetekben nem valósultak meg. A beregszászi levéltár műszaki állapotára hivatkozással a Felek Országos Levéltárai együttműködést indítottak el 2001-ben a levéltári anyag megfelelő színvonalú végleges elhelyezése és kutathatósága érdekében.

11. A Felek támogatták a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület tízéves fennállásának méltó megünneplését.

12. Kijevben megrendezésre került az Ukránok III. Világkongresszusa, melyen részt vettek a magyarországi ukrán kisebbség képviselői is.

A Magyarországon élő ukrán és az Ukrajnában élő magyar kisebbség harmonikus fejlődése érdekében a bizottság kinyilvánítja, hogy az előző ülésen megfogalmazott, de teljesítetlenül maradt, vagy részben teljesült ajánlások továbbra is érvényben vannak. Ezek mellett az alábbiakat ajánlja a Felek kormányainak:

I. Általános kérdések

1. A Felek továbbra is tartózkodjanak olyan intézkedések megtételétől, amelyek a nemzeti kisebbségek által lakott területek etnikai összetételének mesterséges, számukra hátrányos megváltoztatására irányulnak.

2. a) A hatályos törvények rendelkezéseinek megfelelően az ukrán Fél lehetőség szerint keressen megoldást Nagypalád történelmi nevének visszaállítására.

b) A Vegyes Bizottság ajánlja, hogy szakértők vizsgálják meg annak a lehetőségét, hogy a magyar nemzetiségű ukrán állampolgárok nevének bejegyzése az útlevél latin betűs rovatába a magyar helyesírás szabályai szerint történjen.

c) Az ukrán Fél biztosítsa az országos választásokon és a helyi tanácsi szervekbe történő választásokon a magyarok által jelentős számban lakott településeken a magyar nyelvű szavazólapok használatát.

3. A Felek az új törvények kidolgozásakor a jövőben is vegyék figyelembe a kisebbségi nyelvek szabad használatát és megőrzését.

4. Az ukrán Fél segítse elő a nemzeti hovatartozásuk miatt meghurcolt személyek rehabilitálásáról szóló törvénytervezet elfogadását.

5. A Vegyes Bizottság felkéri a Felek Kormányait, hogy továbbra is biztosítsák a nemzeti kisebbségek és társadalmi szervezeteik szabad és akadálytalan kapcsolattartását anyaországaikkal, nemzettársaikkal és az azok társadalmi szervezeteivel, beleértve a támogatást is a hatályos törvényeknek megfelelően.

6. Az ukrán Fél továbbra is támogassa, hogy az ukrajnai magyar szervezetek a közüzemi díjak fizetésekor lehetőség szerint részesüljenek kedvezményben.

7. a) A magyar Fél mielőbb találjon megoldást az Ukrán Országos Önkormányzat megfelelő helyiségekben való elhelyezésének biztosítására, a vonatkozó törvényeknek megfelelően és a magyar 2292/2001. (X.11.) Korm. határozattal[636] összhangban.

b) Az ukrán Fél segítse elő a magyar társadalmi szervezetek számára Kijevben a Magyar Ház használatában levő ingatlan tulajdonba adását, vagy tegye lehetővé annak megvásárlását az általuk a felújításra költött összegnek az ingatlan ára megállapításánál való figyelembevételével. A tulajdonjogi kérdés megoldásáig az ingatlant adja bérbe határozatlan időtartamra, a bérleti és kommunális szolgáltatások díjait a lakossági, vagy a költségvetési intézmények szintjén állapítva meg.

---

[636] 2292/2001. (X. 11.) Korm. határozat a Magyar–Ukrán Kisebbségi Vegyes Bizottság X. ülésén elfogadott Ajánlásokról.

8. A magyar Fél továbbra is fenntartja azt a kérését, hogy az ukrán Fél támogassa a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Tisza melléki járás kialakítására vonatkozó javaslatát.

Megfelelő kezdeményezés esetén az ukrán Fél – az ukrán törvényekkel összhangban – megvizsgálja a kérdést.

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség ebben a kérdésben megfogalmazott igénye esetén az ukrán Fél megadja a szükséges tájékoztatást.

II. Az oktatás területén

1. A Felek törekedjenek arra, hogy törvényeikkel összhangban a nemzetiségi oktatás területén továbbra sem fogadnak el olyan szabályozást, amelyek szűkítenék a kisebbségek ez irányú jogait.

2. Az ukrán Fél segítse elő, hogy normatív jogi formában rögzítsék a magyar nyelvű felvételizés lehetőségét Kárpátalja állami felsőoktatási intézményeibe.

3. Az ukrán Fél biztosítsa az ukrán nyelv elsajátításához szükséges feltételeket a modern nyelvoktatás módszerei szerint a magyar tannyelvű iskolákban. Ennek érdekében:

a) biztosítsa a magyar iskolák ukrán nyelvkönyvekkel, nyelvi segédletekkel való ellátását;

b) biztosítsa ukrán nyelvtanárok felkészítését az Ungvári Nemzeti Egyetemen;

c) szervezzen évente járási és megyei diákolimpiát ukrán nyelvből a nemzetiségi iskolák tanulói számára, megvizsgálva annak lehetőségét, hogy ezek eredményeit országos szintű eredményként ismerjék el.

4. Az ukrán Fél a tantárgyi vetélkedőkön, annak megkezdése előtt biztosítsa a megfelelő szintű fordítást.

5. Az ukrán Fél segítse elő a Kárpátaljai Megyei Oktatási és Tudományos Főosztály mellett felállított Nemzeti Kisebbségi Oktatási Intézmények Működését Koordináló Központ munkáját.

6. A Felek továbbra is segítsék elő a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola további szak- és szakpárjainak akkreditálását. A Felek vizsgálják meg ukrán nyelvtanári szak akkreditációjának lehetőségét.

7. A Vegyes Bizottság kéri az ukrán Felet, foganatosítson intézkedéseket, hogy a kárpátaljai megyei tanács 2002. évi költségvetését a magyar miniszterelnök 2000 februárjában tett, a beregszászi kórház építéséből keletkezett 1 M USD összegű kárpátaljai adósság felének elengedésére vonatkozó javaslatának meg-

felelően hagyja jóvá, hogy az ukrán Fél vállalását teljesítse, amennyiben azt magyar oktatási és kulturális intézmények építésére, illetve felújítására fordítják.

8. A Vegyes Bizottság javasolja, hogy a lvivi (Lemberg) Szvit Tankönyvkiadó ungvári magyar szerkesztősége által a 2002. évre tervezett címek kiadásra kerüljenek.

9. A Vegyes Bizottság javasolja, hogy az ukrajnai magyar és a magyarországi ukrán tannyelvű oktatási intézményeknek szánt, külföldről érkező támogatásokat egyszerűsített eljárás keretében juttassák el a fenntartók és az alapítók jogállásától függetlenül.

10. A Vegyes Bizottság ajánlja a Feleknek, vizsgálják meg annak a lehetőségét, hogy a kárpátaljai magyar tannyelvű oktatási intézményekben adjanak ki kétnyelvű bizonyítványokat, beleértve valamennyi oktatási intézményben a végzettséget igazoló okiratot is.

11. A Felek továbbra is támogassák a magyar és az ukrán nyelvű oktatás kiépítését ott, ahol erre igény mutatkozik.

12. Az ukrán Fél kérése, hogy a Magyar Köztársaság és Ukrajna miniszterelnökei által 2001. augusztus 2-án hozott közös nyilatkozatnak megfelelően a magyar Fél gyorsítsa fel az Eötvös Loránd Tudományegyetemen az ukrán filológiai tanszék létrehozását.[637]

13. A Vegyes Bizottság megbízottjai tartsanak helyszíni szemlét a szernyei, az ungvári Dayka Gábor Középiskola, a tiszaújlaki, az izsnyétei, a beregsomi és a huszti magyar tannyelvű iskolák építési, felújítási munkálatainál.

III. A kultúra területén

1. A Vegyes Bizottság ajánlja az ukrán Félnek, hogy a továbbiakban is biztosítsa a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház működését, segítse elő a színház épülete felújításának befejezését, a színészek és a műszaki dolgozók lakásproblémájának megoldását, valamint az elmaradt bérek kifizetését.

2. A Felek továbbra is támogassák a magyar és ukrán történelem nevezetes eseményeiről való megemlékezéseket. A Felek közös koncepció alapján segítsék elő a vereckei [honfoglalási] emlékmű felépítésével kapcsolatos kérdés megoldását.

Hozzák létre a két nép történelme tanulmányozását végző kétoldalú tudósbizottságot és segítsék elő a IX. ülés jegyzőkönyvében foglalt témák feldolgo-

[637] Az ELTE-n az Ukrán Filológiai Tanszék 2002-ben nyílt meg.

zását, valamint a Kárpátontúli Ukrajna Népbizottsága 1944. november 26-i határozatának[638] vizsgálatát. A Felek segítsék elő történelmi kutatások végzését abból a célból, hogy emléktábla elhelyezésére kerüljön sor Varjúlapos községnek azon a helyén, ahol 1939-ben a Kárpáti Szicsgárdisták internálótábora volt.[639]

3. A Vegyes Bizottság javasolja magyarországi köteles példányok megküldését a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség[640] könyvtárainak is.

4. A Felek – a hatályos jogszabályoknak megfelelően – segítsék elő ukrán és magyar kutatók zavartalan munkáját egymás országainak levéltáraiban.

A Felek segítsék elő kétoldalú egyezmény megkötését a Kárpátaljai Megyei Levéltár Beregszászi Fiókintézete levéltári anyagának állagmegóvásáról, megfelelő színvonalú végleges elhelyezéséről, kutathatóságáról, s mindennek finanszírozási feltételeiről.

5. A Vegyes Bizottság javasolja, hogy a felek vizsgálják meg a sajtótermékek (napilap, folyóirat, könyv) kölcsönös vámmentes behozatalának lehetőségét. Ukrán részről ez érintse a 49.02 10000 kódszámú periodikusan, hetente legalább négy alkalommal megjelenő és a 49.02 90000 kódszámú, periodikusan, heti négy alkalomnál ritkábban megjelenő sajtótermékeket és tudományos jellegű újságokat, folyóiratokat és más hasonló periodikusan megjelenő kiadványokat.

6. A Vegyes Bizottság javasolja, hogy a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatás Közművelődési Főosztályának munkájába vonjanak be magyar közművelődési szakembert.

7. A Vegyes Bizottság javasolja a magyar Félnek, hogy Magyarországon országos hatáskörbe eső helyszíneken és épületeken ukrán történelmi és kulturális jellegű szobor, emléktábla, emlékjel állításánál kérjék ki az Ukrán Országos Önkormányzat véleményét.

A Vegyes Bizottság ajánlásainak alapján folyó történelmi kutatásokról az Ukrán Országos Önkormányzat kapjon tájékoztatást.

---

[638] 1944. november 26-án Munkácson összeült a Kárpátontúli Ukrajna Népi Bizottságainak első kongresszusa, melyen kiáltványt fogadtak el „Kárpátontúli Ukrajnának Szovjet Ukrajnával való újraegyesítéséről".

[639] A Szicsgárdisták az 1938-39-es autonóm Kárpáti Ukrajna paramilitáris erői. 2009-ben a ma már Nyírtelekhez tartozó Varjúlaposon emlékművet állítottak az „üldözöttek, meghurcoltak, későbbi áldozatok tiszteletére": „három alkalommal is gyűjtőtáborként szolgáltak az itt található majorsági épületek: az I. bécsi döntés után 1939-ben ukrán nacionalistákat hoztak ide, a II. világháború kirobbanása után lengyel menekültek találtak itt átmeneti otthonra, majd 1944 áprilisában a zsidókat gyűjtötték itt össze, mielőtt az auschwitzi haláltáborba szállították volna őket." https://bit.ly/3OAsb6l (2022. 03. 01.)

[640] Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ).

Záró rendelkezések

A Vegyes Bizottság célszerűnek tartja, hogy ajánlásai alapján Magyarország és Ukrajna kormányai hozzanak határozatot a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításával kapcsolatos intézkedésekről és azok finanszírozásáról.

A Vegyes Bizottság célszerűnek tartja, hogy a Felek a következő ülésig készítsenek elő egy egyeztetett ügyrendi szabályzatot az 1991-es magyar–ukrán Közös Nyilatkozat[641] szellemében.

A Felek megegyeztek abban, hogy a következő ülésüket Ukrajnában tartják 2002. negyedik negyedévében.[642]

Készült Budapesten, 2001. december 22-én két-két eredeti példányban magyar és ukrán nyelven. Mindkét szöveg egyaránt hiteles.

Szabó Tibor
a Magyar Tagozat elnöke

Hrihorij Szereda
az Ukrán Tagozat elnöke

* * *

JEGYZŐKÖNYV a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság XII. üléséről (2003)

A Nemzet Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság Ungváron, 2003. szeptember 25–26-án megtartotta XII. ülését. A magyar küldöttséget Szabó Vilmos politikai államtitkár, az ukrán küldöttséget Hennagyij Moszkal, a Kisebbségi és Migrációügyi Állami Bizottság elnöke, a Bizottság társelnökei vezették.

A Felek megvizsgálták az országaikban élő magyar, illetve ukrán nemzeti kisebbségek helyzetét és megállapították, hogy újabb pozitív lépések történtek a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása terén, azok kulturális és oktatási igényei kielégítése érdekében.

[641] Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, Budapest, 1991. május 31.
[642] 2003. szeptember 25–26-án tartották meg Ungváron.

A Vegyes Bizottság üdvözli azt a tényt, hogy Magyarország és Ukrajna nemzetiségpolitikájának megvalósításában figyelembe veszi az Európa Tanács nemzeti kisebbségekre vonatkozó elveit, mindkét országban betartják az általánosan elfogadott nemzetközi és saját belső törvényeik normáit.

A Vegyes Bizottság üdvözli az ukrán Legfelsőbb Tanács által elfogadott Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának ratifikációjáról szóló törvényt.[643]

A Vegyes Bizottság üdvözli azt a tényt, hogy Ukrajna euroatlanti integrációs törekvései megnyilvánulásaként közös Cselekvési Tervet írt alá a NATO-val, amelyben egyebek között kinyilvánította azt a szándékát, hogy a nemzeti kisebbségek jogainak tiszteletben tartásán alapuló belpolitikát folytat.[644]

A Vegyes Bizottság kedvezően értékeli azt a tényt, hogy Magyarországon életbe lépett a 2001. évi LXII. törvény a szomszédos országokban élő magyarokról.[645] A két ország illetékes szakértői folyamatosan konzultáltak a törvény módosításáról. A Vegyes Bizottság üdvözli, hogy az ukrán Legfelső[bb] Tanács első olvasatban elfogadta a határon túli ukránokról szóló törvényt.[646]

A Felek megállapodtak abban, hogy a két ország törvényeinek megfelelően, valamint az 1991-ben aláírt, a kisebbségi jogok biztosításáról szóló magyar–ukrán Nyilatkozat[647] szellemében a továbbiakban is fellépnek a nemzeti kisebbségek jogainak szűkítésére irányuló bármely tevékenységgel szemben.

---

[643] A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját az ukrán parlament 1999. december 24-én ratifikálta. A ratifikációs törvénnyel kapcsolatban parlamenti képviselők egy csoportja az Alkotmánybírósághoz fordult az Alkotmányban szabályozott eljárásrend megsértésére hivatkozva. Az Alkotmánybíróság 2000. július 12-i 9-rp. számú határozatában helyt adott a beadványnak, és formai hibákra hivatkozva érvénytelenítette a törvényt. Az újbóli ratifikálásra a 2003. május 15-én kelt 802-IV. számú törvénnyel került sor.

[644] Az Ukrajna–NATO Bizottság 2002. november 22-én közétett határozatával 2003-tól 2009-cel bezárólag minden évre Cselekvési Terv készült Ukrajna NATO-hoz való közeledésének előkészítésére. A 2003-as Cselekvési Terv I. fejezet 1.A) pont első bekezdésében leszögezi, hogy Ukrajna a szorosabb euroatlanti integráció érdekében olyan belpolitikát folytat, amely többek között a nemzeti és etnikai kisebbségek jogainak tiszteletén alapszik, és tartózkodik a politikai, vallási, etnikai alapú diszkriminációtól. NATO-Ukraine Action Plan, 22 November, 2002. https://bit.ly/3ar1loW (2022. 04. 22.).

[645] 2001. évi LXII. törvény a szomszédos államokban élő magyarokról (státustörvény, vagy kedvezménytörvény).

[646] A 2004. évi 1582-IV. sz. törvény (módosítva a 2012. évi 1582-V. sz. törvénnyel) szövegét magyarul lásd Fedinec – Szakál – Csernicskó (2020): i. m. 251–257.

[647] Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, Budapest, 1991. május 31.

Az ukrán Fél tájékoztatást adott az új nemzeti kisebbségekről szóló törvénytervezetről[648] és a nemzeti kisebbségi politika koncepciójáról szóló törvénytervezetről, a nemzeti-kulturális szervezetek támogatásáról szóló 2001. szeptember 21-i 252. Elnöki rendelet és az Ukrajna kormány által jóváhagyott a kisebbségi kultúra fejlesztésére irányuló átfogó intézkedések végrehajtásáról 2005-ig.

A Felek megelégedéssel nyugtázzák azt a támogatást és segítséget, amelyet kormányaik nyújtottak az árvíz következményeinek felszámolásában Ukrajna és Magyarország határ menti régióiban és az egységes kárpátaljai árvízfigyelő rendszer kiépítésében.

A Vegyes Bizottság üdvözli azt a tényt, hogy Nyíregyházán ukrán Főkonzulátust nyitottak.[649]

A Vegyes Bizottság értékelte a XI. ülésen elfogadott ajánlások teljesítését és a következő megállapításokat tette:

I. Általános kérdések

1. A Felek országaiban nem történt olyan intézkedés, mely a nemzeti kisebbségek által lakott területek etnikai összetételének mesterséges, számukra hátrányos megváltoztatására irányultak volna.

2. a) Az ukrán Fél visszaállította a jelentős számú magyarság által lakott települések túlnyomó többségének történelmi nevét. Folyamatban van a kétnyelvű helységnévtáblák, utcanévtáblák, illetve közhivatalok és egyéb intézmények feliratait tartalmazó táblák elhelyezése. Nagypalád történelmi nevének az ukrán Legfelső[bb] Tanács általi visszaállítása ügyében történt előrelépés, de nem oldódott meg.[650]

b) Magyar nemzetiségű ukrán állampolgárok nevének bejegyzése az útlevélbe a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően történik, ugyanakkor azt nem a magyar helyesírás szabályai szerint, hanem ahhoz közelítő formában tüntetik fel.

c) A Vegyes Bizottság üdvözli a tényt, hogy a kétnyelvű űrlapok és okmányok kiállítása az igényeknek megfelelően történik. Az ukrajnai országos és helyi tanácsi szervekbe történő választásokról szóló törvény nem teszi lehetővé a magyar nyelvű szavazólapok biztosítását.

---

[648] Az Ukrajnában elfogadott egyetlen, máig hatályos jogszabály a nemzeti kisebbségekről az 1992. június 25-én kelt 2494-XII. sz. törvény.

[649] Ukrajna nyíregyházi képviselete 2003-tól főkonzulátus, 2014-től konzulátus.

[650] A település történelmi neve a Nagypalád. Hivatalosan 1946-tól Velika Palagy (Велика Паладь).

3. A Felek országaiban nem fogadtak el új, a kisebbségi nyelvek szabad használatára és megőrzésére vonatkozó törvényt.

4. Az ukrán Kormány előkészítette és benyújtotta a Legfelső[bb] Tanácshoz a nemzeti hovatartozásuk miatt meghurcolt személyek rehabilitálásáról szóló törvény tervezetét.[651]

5. A Felek biztosították a nemzeti kisebbségek és társadalmi szervezeteik szabad és akadálytalan kapcsolattartását anyaországaikkal, nemzettársaikkal és azok társadalmi szervezeteivel, továbbá biztosították támogatásukat a hatályos törvényeknek megfelelően.

6. Az ukrajnai magyar szervezetek székházai, irodái számára a közüzemi díjak kedvezményes fizetése elviekben akadálytalan, a gyakorlatban azonban a Kijevi Magyar Házon kívül nem részesülnek állami kedvezményben.

7. a) A 2292/2001. (X. 11.) kormányhatározat[652] értelmében az Ukrán Országos Önkormányzat számára a 2003. évi költségvetésben elkülönítetten szerepel a székházvásárláshoz szükséges 100 M forint.

b) A Kijevi Magyar Ház használatában levő ingatlannak az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség tulajdonába adása nincs megoldva. Az illetékes kijevi kerületi tanács a bérleti és kommunális szolgáltatások díjait lakossági szinten állapította meg.

8. Az ukrán törvényi feltételek hiányában a Tisza melléki járás[653] létrehozására vonatkozó kérés teljesítése nem lehetséges.

II. Az oktatás területén

1. A nemzetiségi oktatás terén nem fogadtak el olyan szabályozást, mely szűkítené a nemzeti kisebbségek ez irányú jogait.

2. Ukrajna Oktatási Minisztériuma engedélyezte az Ungvári Nemzeti Egyetemnek, hogy a felvételi szabályzatot kiegészítse, amely szerint lehetővé teszi a magyar tannyelvű oktatási intézmények végzős diákjai számára az anyanyelvi felvételi vizsgát.

---

[651] A kérdésben számos tervezet született, de egyikből sem lett törvény.

[652] 2292/2001. (X. 11.) Korm. határozat a Magyar–Ukrán Kisebbségi Vegyes Bizottság X. ülésén elfogadott Ajánlásokról.

[653] Lásd korábban a X. és a XI. Jegyzőkönyvet.

3. Harmadik éve folyamatban van az ukrán nyelvnek a korszerű nyelvoktatás módszerei szerinti elsajátításához szükséges feltételek tervszerű megteremtése a magyar tannyelvű iskolákban:

a) 2002-ben az ukrajnai magyar nyelvű iskolák 14 tankönyvcímet kaptak 50 ezer példányban, 2003-ban 10 tankönyvcímet 20 ezer példányban.

b) Az Ungvári Nemzeti Egyetemen folyamatban van ukrán nyelvtanárok felkészítése, megfelelő számú jelentkező hiánya miatt azonban 2002-ben nem indult magyar tannyelvű iskolák számára ukrán nyelvtanári képzés. 2003-ban 14 fővel megindult a képzés.

c) A 2002–2003-as tanévben városi, járási, megyei szinten ukrán és magyar nyelvi-irodalmi olimpiát tartottak a magyar tannyelvű iskolák tanulói számára. A magyar tannyelvű iskolákban tanulók által a megyei ukrán nyelvi olimpián elért eredményt egyenértékűnek tekintik az országos olimpiák eredményeivel.

4. A tantárgyi vetélkedőkre a feladatok lefordítását az ukrán Fél szükség esetén biztosítja magyar nyelvre.

5. A Kárpátaljai Megyei Oktatási és Tudományos Főosztály mellett felállított Nemzeti Kisebbségi Oktatási Intézmények Működését Koordináló Központ 2003-ban három alkalommal ülésezett és megvitatta a végleges állami minősítés, a felvételi vizsgák és a pedagógus-továbbképzés kérdéseit.

6. A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola[654] tanítói szakát 2001-ben akkreditálták, további szak- és szakpárainak akkreditálása 2002-ben elkezdődött. Ukrán nyelvtanári szak a KMTF-n nem indult.

7. A magyar államadósság törlesztésének keretében a beregszászi járási kórház építésére a megyei költségvetésből 2001-2002 folyamán 267 ezer HR-t[655] használtak fel. 2003-ban 611 ezer HR lett előirányozva.

Az Ungvári I–III. fokozatú középiskola építésének folytatására idén 200 ezer HR-t fognak felhasználni. A munkácsi járási Szernyei 1–3. fokozatú középiskola építésének befejezésére a helyi költségvetésből 50 ezer HR-t utaltak ki. Befejeződött a Nagyszőlősi 3. sz. középiskola felújítása.[656]

A Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatás és az Ukrán Külügyminisztérium együttesen kérvényezte az Ukrán Miniszteri Kabinetnél,[657] hogy 1,5 millió HR-t utaljanak ki a megkezdett munkálatok befejezésére.

---

[654] II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.

[655] HR – hrivnya (UAH), Ukrajna 1996-ban bevezetett hivatalos pénzneme.

[656] Ungvári 10. Sz. Dayka Gábor Középiskola, Szernyei Általános Iskola, Nagyszőlősi 3. Sz. Perényi Zsigmond Középiskola.

[657] Miniszteri Kabinet – a kormány.

8. Az ukrán Fél támogatta a lvivi Szvit Tankönyvkiadó ungvári magyar szerkesztősége tankönyvkiadói tevékenységét.

9. Ukrajnából a magyarországi ukrán oktatásban résztvevők számára érkező támogatások fogadására az egyszerűsített eljárás lehetősége adott, Ukrajna törvényei szerint humanitárius segélyként kerülnek a célszervezetekhez a magyarországi támogatások.

10. A kárpátaljai magyar tannyelvű oktatási intézményekben nem adnak ki kétnyelvű bizonyítványt és végzettséget igazoló okiratot. A Megyei Állami Közigazgatási Hivatal Oktatási és Tudományos Főosztálya kérte az Ukrán Oktatási és Tudományos Minisztériumtól a kérdés megvizsgálását.

11. A Felek országaiban nincs elvi akadálya a magyar és az ukrán nyelvű oktatás kiépítésének. Ukrajnában ott, ahol igény mutatkozott rá, magyar tanynyelvű csoportokat hoztak létre. A magyar Fél pályázati rendszerben biztosítja a közoktatási intézményekkel nem rendelkező kisebbségek vasárnapi iskoláinak működését, továbbá a Közoktatási törvény (86. § (5) bekezdés) értelmében a kiegészítő kisebbségi oktatás megszervezése a magyarországi ukránok számára is lehetőséget teremt arra, hogy anyanyelvüket és a kisebbségi népismeretet a közoktatási rendszer keretében oktathassák.[658]

12. A Felek üdvözlik, hogy az Eötvös Loránd Tudományegyetemen 2002 májusában létrejött az önálló ukrán filológiai tanszék.

13. Az ungvári Dayka Gábor Középiskolában pénzhiány miatt az építkezés nem folytatódik. A tiszaújlaki magyar tannyelvű iskola építése adományokból történik. A szernyei magyar tannyelvű általános iskola bővítésére a helyi költségvetésből 2002-ben 50 000 HR-t utaltak ki, a beregsomi iskola épülete átadásra került, de svájci adományból[659] épült fel. Az izsnyétei iskola négy tante-

[658] A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvényben nincs ilyen, a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosításáról szóló 2003. évi LXI. törvény szerint: 35. § (1) A Kt. 48. §-a (1) bekezdésének b) pontja helyébe a következő rendelkezés lép: az iskola pedagógiai programja meghatározza többek között „– nemzeti, etnikai kisebbségi iskolai nevelés és oktatás esetén a nemzeti, etnikai kisebbség anyanyelvi, történelmi, földrajzi, kultúra- és népismereti tananyagot, – nemzeti, etnikai kisebbségi iskolai nevelésben és oktatásban részt vevő tanulók részére a magyar nyelv és kultúra elsajátítását biztosító tananyagot, – a nemzeti, etnikai kisebbséghez nem tartozó tanulók részére a településen élő nemzeti, etnikai kisebbség kultúrájának megismerését szolgáló tananyagot".

[659] Magyarok Világszövetsége (MVSZ) svájci, angliai, amerikai, kanadai magyarok adakozásából segítette meg a kárpátaljai árvízkárosultakat, többek között ebből épült fel a beregsomi iskola új épülete.

remmel bővült. A huszti 6. számú önálló magyar tannyelvű iskola felújítása magyar támogatással befejeződött.[660]

14. A Vegyes Bizottság üdvözli azt a tényt, hogy elkészült a Nyíregyházi Főiskola[661] szakértői csoportja által készített magyar–ukrán szótári adatbázis.

III. A kultúra területén

1. Az Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház épületének felújítására tender hirdettek és erre 100 000 HR-t átutaltak. A színészek és műszaki dolgozók lakásproblémája 1 család kivételével megoldódott. Az 1997-99 között keletkezett bérhátralék kifizetése megtörtént. A járási közigazgatás pótlólagosan 30 000 HR-t utalt át a dolgozók fizetésére.

2. A Felek támogatták a magyar és ukrán történelem nevezetes eseményeiről való megemlékezéseket. A vereckei honfoglalási emlékmű ügyében nem történt előrelépés.

A két nép történelmének tanulmányozására a kétoldalú tudósbizottság nem alakult meg. A varjúlaposi internálótáborra vonatkozóan írásos dokumentum nem került elő, ezért nem került sor emléktábla elhelyezésére.[662]

3. A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség és a Kárpátaljai területi Tudományos Közkönyvtár Magyar és Idegen Nyelvű osztálya is rendszeresen kap szakmai könyveket Magyarországról, azonban a könyvtárak köteles példányokkal való ellátása nem lehetséges.

4. A Felek országainak levéltáraiban zavartalanul folytathatók kutatások, a hatályos törvényeknek megfelelően.

5. A sajtótermékek (napilapok, folyóiratok, könyvek) kölcsönös vámmentes ki- és behozatala ügyében az ukrán Fél részéről eddig nem történt előrelépés. A kérdés tanulmányozása folyik.

---

[660] Ungvári 10. Sz. Dayka Gábor Középiskola, Tiszaújlaki 2. Sz. Széchenyi István Középiskola, Szernyei Általános Iskola, Beregsomi Általános Iskola, Izsnyétei 2. Sz. Általános Iskola.

[661] Ma: Nyíregyházi Egyetem.

[662] A Szicsgárdisták az 1938-39-es autonóm Kárpáti Ukrajna paramilitáris erői. 2009-ben a ma már Nyírtelekhez tartozó Varjúlaposon emlékművet állítottak az „üldözöttek, meghurcoltak, későbbi áldozatok tiszteletére": „három alkalommal is gyűjtőtáborként szolgáltak az itt található majorsági épületek: az I. bécsi döntés után 1939-ben ukrán nacionalistákat hoztak ide, a II. világháború kirobbanása után lengyel menekültek találtak itt átmeneti otthonra, majd 1944 áprilisában a zsidókat gyűjtötték itt össze, mielőtt az auschwitzi haláltáborba szállították volna őket." https://bit.ly/3OAsb6l (2022. 03. 01.).

6. Kárpátalja megyei állami közigazgatás közművelődési főosztályának munkájába magyar közművelődési szakember bevonása ügyében – finanszírozási nehézségek miatt – nem történt előrelépés.

7. A Vegyes Bizottság üdvözli azt a tényt, hogy ez év júniusában Lvivben a Keresztelő János templomának falán leleplezték Konstanca, IV. Béla magyar király leányának, Lviv városa alapítójának, Lev Herceg feleségének emléktábláját.[663]

A Magyarországon élő ukrán és az Ukrajnában élő magyar kisebbség harmonikus fejlődése érdekében a Bizottság kinyilvánítja, hogy az előző ülésen megfogalmazott részben vagy egyáltalán nem teljesült ajánlások továbbra is érvényben vannak. Ezek mellett a Felek kormányaiknak az alábbiakat ajánlják:

I. Általános kérdések

1. A magyar Fél tovább vizsgálja a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény módosításának lehetőségét a kisebbségi önkormányzati választásokkal összefüggésben olyan szempontból, hogy a kisebbségi önkormányzati választásokon csak a magukat az adott kisebbséghez tartozónak vallók vehessenek részt.

2. A Vegyes Bizottság javasolja, hogy a magyar Fél vizsgálja meg az Ukrán Országos Önkormányzat azon kérését, hogy a Magyar Televízió „Rondó" c. műsorát szervezzék át úgy, hogy azt az adott kisebbséghez tartozók készíthessék, és annak tartalmát is ők állíthassák össze.

3. A Vegyes Bizottság támogatja az Ukrán országos Önkormányzat azon kérését, hogy emlékjelet állítson az 1932–33. évi nagy éhínség emlékére.[664]

4. A Felek ajánlják, hogy az ukrán Fél forduljon Ukrajna Központi Választási Bizottságához, hogy biztosítsa a többségében magyarok által lakott települések lehetőség szerinti egy választókörzetben való összevonását.[665]

---

[663] IV. Béla a tatárjárás után adta férjhez lányát, Konstancia hercegnőt a Rurik-dinasztiából származó Lev halicsi herceghez, aki 1264-ben királyi rangot örökölt, vele a róla elnevezett Lemberget (Lvov, Lviv). A katolikus egyház által boldoggá avatott Konstancia királynét Lemberg legrégebbi, Keresztelő Szent János nevét viselő temploma kriptájában temették el, melyet dominikánus szerzetesek építettek férje utasítására, Konstancia számára.

[664] Nagy Éhínség vagy Holodomor. Budapesten 2009-ben állították fel a Petőfi téren az emlékjelet, Olekszandr Zvir alkotását. 2018-ban Szegeden is emeltek Holodomor-emlékművet, Bogdan Korzs alkotását.

[665] Erre törvényi lehetőség volt, azonban magyar (többségű) választási körzetet soha nem hoztak létre.

5. A Bizottság javasolja az ukrán Félnek, hogy segítse elő megfelelő törvény elfogadását a nemzeti kisebbségek kulturális autonómiához való jogának érvényesíthetősége érdekében.

6. A Vegyes Bizottság javasolja az ukrán Félnek, hogy támogassa a nemzeti kisebbségekről szóló törvény egyeztetett törvénytervezetének a Legfelső[bb] Tanács elé terjesztését.[666]

7. A Vegyes Bizottság javasolja az ukrán Félnek, hogy támogassa azon törvényjavaslatot, hogy az ukrajnai személyi igazolványok tulajdonosainak lehetőségük legyen arra, hogy orosz helyett a nemzeti kisebbségi nyelven tüntessék fel a személyi adataikat.[667]

8. A Vegyes Bizottság javasolja a Legfelső[bb] Tanácsnak az ukrán költségvetés kiegészítéséről szóló törvény támogatását, amely az ukrajnai nemzeti kulturális egyesületek támogatására külön költségvetési címet biztosít.

9. A Vegyes Bizottság javasolja az ukrán Félnek, hogy forduljon kéréssel a Kijevi Városi Közigazgatási Hivatalhoz, hogy az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség tulajdonába adja át a kijevi Magyar Házat, valamint forduljon az illetékes állami szervekhez, hogy a beregszászi, ungvári és técsői magyar szervezetek kulturális, oktatási intézményei részére biztosítson építési telket.

10. A Vegyes Bizottság javasolja az ukrán Félnek, hogy támogassa az 1944–45-ös kárpátaljai magyarellenes represszók áldozatainak rehabilitációjáról szóló törvényjavaslatot.[668]

II. Az oktatás területe

1. Vegyes Bizottság ajánlja az ukrán Félnek: fogadja el, hogy a magyar Fél azoknak, akik Ukrajnában alap- vagy középfokú oktatási intézményben tanulói jogviszonyban állnak és magyar nyelven tanulnak, továbbá azoknak a hallgatóknak, akik ukrajnai felsőoktatási intézményben magyar nyelven vagy a magyar kultúra tárgyában tanulmányokat folytatnak, tanulmányaik elősegítésére támogatást nyújthat. Az oktatási támogatást a magyar Fél a Kárpátaljai

[666] Az Ukrajnában elfogadott egyetlen, máig hatályos jogszabály a nemzeti kisebbségekről az 1992. június 25-én kelt 2494-XII. sz. törvény.

[667] A könyvecske formájú ukrán személyi igazolványokban ukrán és orosz nyelven jegyezték be az adatokat; a könyvecskét 2016-ban felváltó plasztikkártyán pedig ukrán és angol nyelven.

[668] Ilyen törvény nem született. A magyarellenes represszió – a katonakorú magyar férfilakosság „háromnapos" munkára hurcolása, amely valójában többéves kényszermunkát jelentett, nagyszámú halálos áldozattal. Emléküket minden faluban emléktábla őrzi, többnyire a helyi templom kertjében.

Magyar Oktatásért Szülői és Pedagógus Tanács (KAMOT)[669] közreműködésével folyósítaná. A magyar Fél ezen kiskorúaknak és felsőoktatási hallgatóknak területén diákkedvezményeket nyújthat. A magyar Fél azoknak, akik Ukrajnában alap- és közép- vagy felsőfokú oktatási intézményekben magyar nyelven vagy a magyar kultúra tárgyában oktatnak, e tevékenységük elősegítésére, területén pedagógus és oktatói kedvezményeket nyújthat.

2. A Felek a továbbiakban is a nemzeti kisebbségek oktatásának fejlesztésére irányuló lépéseket foganatosítanak és tartózkodnak olyan szabályozások elfogadásától, melyek szűkítenék a törvényekben rögzített kisebbségi jogokat.

3. Az ukrán Fél támogatja, hogy az ungvári [nemzeti] egyetemen a felvételi vizsgákat magyar nyelven tegyék le, valamint megvizsgálja annak lehetőségét, hogy Kárpátalja más intézményeiben is igény szerint ezt a lehetőséget biztosítsa.

4. A Vegyes Bizottság javasolja az ukrán Félnek, hogy biztosítson megfelelő számú szakembert a tanulmányi olimpiák feladatainak, és a felsőfokú intézmények felvételei vizsgakérdéseinek a magyar nyelvre való lefordításához.

5. A Felek támogatják az Ukrán Országos Önkormányzat által létrehozott Ukrainisztikai Intézet, valamint az általuk szervezett vasárnapi iskolák működését. Az ukrán Fél gyakorlati segítséget nyújt az ukrán nyelv és a népismeret oktatásában a magyarországi ukrán vasárnapi iskolákban.

6. A Vegyes Bizottság ajánlja az Ukrán Félnek, hogy segítse elő a huszti magyar tannyelvű iskola I–III. szintű középiskolává minősítését.[670]

7. A Vegyes Bizottság javasolja, hogy az ukrán Fél biztosítsa a Magyarországon tanuló diákok részére, hogy a hatályos ukrán törvények által garantált, a tanulmányok befejezésének idejére szóló halasztást megkapják a sorkatonai szolgálat letöltése alól.

8. A Vegyes Bizottság javasolja, az Ungvári Nemzeti Egyetem vizsgálja meg annak lehetőségét, hogy az egyetem bázisán jöjjön létre magyar történelmi tanszék, valamint az Ungvári Hungarológiai Központ dolgozói létszámának bővítését.[671]

9. Az ukrán Fél a továbbiakban is elősegíti a Kárpátaljai megyei Oktatási és Tudományos Főosztály mellett felállított, Nemzeti Kisebbségi Oktatási Intézmények Működését Koordináló Központ munkáját.

---

[669] Az Ukrajnai Demokrata Szövetség kollektív tagszervezete.

[670] Huszti Általános Iskola ma is.

[671] A Vegyes Bizottság ajánlására nyílt meg az Ungvári Nemzeti Egyetemen 2008-ban az Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézet, melynek szervezeti egységei: Magyar Filológiai Tanszék (alapítva: 1964) és a Hungarológiai Központ (1989), a Magyar történelem és európai integrációs Tanszék (2005), valamint Fizika–Matematika Tanszék (2008).

10. A Felek támogatásukról biztosítják az Eötvös Loránd Tudományegyetemen megnyílt ukrán tanszéket.[672]

11. A Vegyes Bizottság ajánlja az ukrán Félnek, hogy ismerje el és számítsa be a továbbképzések sorába a magyar és más nemzetiségű pedagógusok magyarországi továbbképzéseit a kétoldalú megállapodásoknak megfelelően.

12. A Felek támogatják magyar tannyelvű gimnázium létrehozását az Ungvári 10. sz. Dayka Gábor Középiskola bázisán,[673] illetve javasolják a középiskola építésének befejezését.

13. A Felek támogatják ukrán ill. magyar nyelvű oktatás kiépítését ott, ahol erre igény mutatkozik.

14. A Vegyes Bizottság javasolja az ukrajnai magyar civil szervezeteknek, hogy szorgalmazzák, a magyar tannyelvű iskolákban végzett tanulók továbbtanulását kárpátaljai felsőfokú tanintézetekben. Ezen túl hívják fel a helyi hatóságok figyelmét annak szükségességére, hogy minél többen rendelkezzenek a magyar tannyelvű iskolákban ukrán nyelv- és irodalomtanári képesítéssel.

15. A Vegyes Bizottság javasolja az ukrán Félnek, hogy az Oktatási és Tudományos Minisztériumnál járjon el annak érdekében, hogy növekedjék a magyar nyelvű tankönyvek kiadására szánt költségvetési forrás.

III. A kultúra területén

1. Az ukrán Fél a továbbiakban is biztosítsa a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház működését.

2. A Felek támogatják Kárpátalja és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék közötti, művelődési intézményeik együttműködéséről szóló egyezményt aláírását. A Vegyes Bizottság támogatja a határ menti régiók önkormányzatainak kulturális-gazdasági együttműködését, elősegítik művelődési és tudományos felvilágosító rendezvényeik megtartását.

3. A Felek továbbra is támogatják az ukrán és a magyar történelem nevezetes eseményeiről való megemlékezéseket.

4. A Felek elősegítik a magyar és ukrán nyelvű tévé- és rádióműsorok szomszédos országok területén való egyenlő feltételekkel történő sugárzását.

5. A Felek támogatják „Szülőföldünk Ukrajna" elnevezésű tévé- és rádiófesztivál megrendezését.[674]

---

[672] Az ELTE-n az Ukrán Filológiai Tanszék 2002-ben nyílt meg.
[673] 2004-ben nyílt meg az Ungvári Drugeth Gimnázium.
[674] Ennek a rendezvénynek nem találtuk nyomát.

6. A Felek, a hatályos törvényeikkel összhangban, a továbbiakban is segítsék elő az ukrán és a magyar kutatók zavartalan munkáját, különös tekintettel a két ország levéltáraira.

7. A Felek a jövőben is elősegítik a magyar és ukrán nyelvű írott és elektronikus periodikus kiadványok megjelenését.

8. A Bizottság támogatja, hogy az országos és a helyi kisebbségi önkormányzatok gyakorolják kezdeményezési, egyetértési és véleményezési jogukat történelmi és kulturális jellegű emlékművek elhelyezése során.

Záró rendelkezések

A Vegyes Bizottság célszerűnek tartja, hogy ajánlásai alapján a Felek kormányai hozzanak határozatot a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításával kapcsolatos intézkedésekről.

A Felek megegyeztek abban, hogy a következő ülésüket 2004. második negyedévében Magyarországon tartják.[675]

Készült Ungváron, 2003. szeptember 26-án két eredeti példányban magyar és ukrán nyelven. Mindkét szöveg egyaránt hiteles.

Szabó Vilmos
a Magyar Tagozat elnöke

Hennagyij Moszkal
az Ukrán Tagozat elnöke

JEGYZŐKÖNYV a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság XIII. üléséről (2007)

2007. július 17-én Budapesten sor került a nemzeti kisebbségek jogai biztosításában illetékes Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság (továbbiakban: KVB) XIII. ülésére. A magyar delegációt Gémesi Ferenc, Magyarország Miniszterelnök Hivatala szakállamtitkára, a Bizottság Magyar Tagozatának elnöke, az ukrán

[675] 2007. július 17-én Budapesten került rá sor.

delegációt pedig Heorhij Popov, Ukrajna Nemzetiségi és Vallásügyi Állami Bizottsága megbízott elnöke, a Bizottság Ukrán Tagozatának elnöke vezette.

A Bizottság véleményt cserélt a két országban élő ukrán és magyar nemzeti kisebbségek jogai betartásával kapcsolatos aktuális kérdésekben és az alábbiakban állapodott meg:

1. A KVB üdvözli azt a tényt, hogy Magyarország és Ukrajna nemzetiségpolitikájának megvalósításában szem előtt tartja az Európai Tanács nemzeti kisebbségekre vonatkozó elveit, mindkét országban érvényre juttatják az általánosan elfogadott nemzetközi normákat és a vonatkozó saját belső szabályokat.

2. A Felek megállapodnak abban, hogy a két ország törvényeinek megfelelően, valamint az 1991-ben aláírt, a kisebbségi jogok biztosításáról szóló magyar–ukrán Nyilatkozat[676] szellemében a továbbiakban is fellépnek a nemzeti kisebbségek jogainak szűkítésére irányuló bármely tevékenységgel szemben.

3. A Felek tudomásul veszik Ukrajnának a teljes jogú EU-tagság elérésére irányuló szándékát. Magyarország EU-tagállamként[677] minden téren támogatja Ukrajna ezirányú törekvését.

4. A KVB megjegyzi, hogy az Ukrajna és Magyarország közötti politikai párbeszéd utóbbi években fennálló magas fokú intenzivitása elősegíti a nemzeti kisebbségek jogaival kapcsolatos kérdések megoldását. A Felek e téren a Viktor Janukovics ukrán miniszterelnök[678] hivatalos magyarországi látogatása keretén belül 2007. március 6-án aláírt, Ukrajna Minisztertanácsa és a Magyar Kormány közötti 2007. évre szóló Közös Cselekvési Tervének a nemzeti kisebbségek jogaival kapcsolatos kérdések című III. fejezetét tekintik programdokumentumnak.[679]

---

[676] Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, Budapest, 1991. május 31.

[677] 2004 óta.

[678] Viktor Janukovics miniszterelnök 2002–2004, 2004–2005, 2006–2007 között, államfő 2010–2014-ben.

[679] A két miniszterelnök, Viktor Janukovics és Gyurcsány Ferenc által aláírt Cselekvési Terv fejezetei nincsenek számozva, hanem az azon belüli kérdések: A reálszférában folyó együttműködés fejlesztésének irányai (I. Gazdaság, II. Közlekedés, III. Energia, vízgazdálkodás, környezetvédelem); A humánszférában folytatandó együttműködés területei (I. Egészségügy, II. Vízumpolitika, III. A kultúrát, az oktatást és a kisebbségek helyzetét érintő kérdések). A humán terület III. részében megfogalmazott közös feladatok: „a kisebbségek közérzetét javító jelképértékű lépések" (emlékműállítások a két ország területén) és kiállítás szervezése a munkácsi várban; a magyar fél vállalása: államilag elismert ukrán nyelvvizsga magyarországi (ismételt) megteremtése lehetőségének megvizsgálása, ösztöndíj diákoknak és magyarországi ukrán intézmények létrehozásának támogatása; az ukrán fél vállalása: magyar nyelvű érettségi és vizsgaközpontok kárpátaljai létrehozása lehetőségének megvizsgálása, a kárpátaljai magyar tannyelvű

5. A magyar Fél tájékoztatást adott a Magyarország határain kívül élő magyarság hazai intézményi támogatásának rendszerében az elmúlt egy évben bekövetkezett változásokról és bemutatta az új koncepció és szervezeti struktúra legfőbb elemeit.

6. A magyar Fél ezen túlmenően ismertette a kisebbségpolitika új jogszabályi környezetét, különös tekintettel a módosított jogszabályokra.[680]

7. Az ukrán Fél tájékoztatást adott a nemzetek közötti kapcsolatok és a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításáról szóló ukrán állampolitika prioritásairól: 2007. május 22-én Ukrajna kormánya a Nemzeti kisebbségek kultúrájáról szóló programot fogadott el, amely 2010-ig szól.

8. A Felek hangsúlyozták azon elvárásukat, miszerint a kisebbségpolitika céljait és eszközrendszerét össze kell hangolni a fejlesztéspolitika lehetőségeivel.

9. A Felek elégedetten veszik tudomásul a megértés légkörét erősítő, a kisebbségek közérzetét javító gesztusértékű lépések megtételét. Ennek jegyében került sor Tarasz Sevcsenko ukrán költő szobrának felállítására 2007 júliusában Budapesten, melyet a magyar és az ukrán államfő együtt avatott fel.[681]

10. A KVB üdvözli, hogy Magyarországon is államilag elismert ukrán nyelvvizsgát lehet tenni s javasolja ezen helyek bővítését.[682]

11. A Felek fontosnak tartják az egymás országaiban élő nemzeti kisebbségi közösségek képviselőinek bevonását a kétoldalú kapcsolatok alakításába, ezért üdvözölték az UOÖ[683] képviselőjének részvételét a magyar állami delegációban.

---

iskolák tankönyvekkel és pedagógusokkal való ellátásának javítása és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola működéséhez szükséges részfinanszírozás lehetőségének megvizsgálása.

[680] 2001. évi LXII. törvény a szomszédos államokban élő magyarokról (státustörvény vagy kedvezménytörvény) 2003-ban módosították, a legfontosabb változás, hogy a preambulumában a „szomszédos államokban élő magyaroknak az egységes magyar nemzethez való tartozása végett" szövegrész helyére a következő került: „magyar kulturális örökséghez való kötődésének mint a magyar nemzethez való tartozása kifejezésre juttatásának érdekében". A 2004. december 5-i, a kettős állampolgárságról szóló népszavazás után a Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) – a határon túli magyarság és a magyarországi politikai erők konzultatív intézményes keretek között működő szervezete – tevékenysége szünetelt 2010-ig, utána a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma (KMKF) lépett a helyébe.

[681] Viktor Juscsenko ukrán államfő és Sólyom László köztársasági elnök jelenlétében avatták fel 2007. július 11-én Budapest II. kerületében Tarasz Sevcsenko (1814–1861) szobrát, Ivan Mikityuk alkotását.

[682] Magyarországon 2000-ig volt meg a lehetősége állami nyelvvizsgát tenni ukrán nyelvből az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Az ezt követő több mint egy évtizedben, rövid megszakítással, csak a szűk területen használható katonai szaknyelv ismeretéből lehetett nyelvvizsgát tenni.

[683] Ukrán Országos Önkormányzat.

12. Az ukrán Fél köszönetét fejezi ki Magyarországnak azzal kapcsolatban, hogy a Magyar Országgyűlés 2003. november 24-én egyhangúlag elfogadta az 1932–1933-as ukrajnai éhínségről szóló Határozatot, amelyben elítéli az ukrán nép sztálini rezsim által mesterségesen teremtett körülmények közötti irtását.[684]

13. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy támogassa „Az ukrajnai nemzeti kisebbségekről szóló ukrán törvény módosításáról",[685] „Az ukrán állami etnikai-nemzeti politika koncepciójáról",[686] „A nemzeti jelleg alapján elnyomott (deportált) személyek jogainak helyreállításáról" című törvénytervezetek előkészítését[687] és tegyen javaslatot Ukrajna költségvetési törvénye kiegészítésére egy olyan külön kiadási cikkel, amely előirányozza az ukrajnai nemzeti-kulturális társaságok által végzett tevékenység helyi költségvetésekből történő támogatását.

14. A KVB javasolja a feleknek, hogy vizsgálják meg parlamentjeikben a nemzeti kisebbségek képviseletének lehetőségét.

15. A Felek támogatni fogják a települések neveit tartalmazó kétnyelvű feliratok elhelyezését az ukránok és magyarok által sűrűn lakott területeken.

16. A Felek kifejezik azon szándékukat, hogy a jövőben évente kerüljön sor KVB ülésre.

17. A Felek áttekintették az előző KVB ülésen megfogalmazott ajánlások végrehajtásának helyzetét, figyelemmel az azóta eltelt viszonylag hosszú időre, és az ezzel kapcsolatok megállapodásokat Jegyzőkönyvbe foglalják össze. Figyelemmel arra, hogy a korábbi ajánlások nagy része megvalósult, egyes esetekben viszont nem vagy csak lassan valósultak, valósulnak meg, ezért célszerűnek tartják tartalmilag és módszertanilag megújítani a KVB munkáját, megkülönböztetve külön, rövidebb idő alatt is érvényesíthető I) prioritást élvező ajánlásokat, illetve vélelmezhetően hosszabb idő alatt megvalósítható II) hosszú távú ajánlásokat megfogalmazni. A Felek, erre is tekintettel, indokoltnak tartják, hogy az ajánlások megvalósítását a Felek évente társtitkári szinten elemezzék.

---

[684] 129/2003. (XI. 26.) OGY határozat az 1932–1933. évi nagy ukrajnai éhínség 70. évfordulójára.

[685] Az Ukrajnában elfogadott egyetlen, máig hatályos jogszabály a nemzeti kisebbségekről az 1992. június 25-én kelt 2494-XII. sz. törvény, melyet kéz ízben módosítottak: a 2012. évi 5029-VI. sz. törvénnyel és a 2012. évi 5461-VI. sz. törvénnyel.

[686] Az 1990-es évek végétől több ilyen tervezett készült, azonban törvény nem lett belőle.

[687] A kérdésben több törvénytervezet is született, azonban egyik sem emelkedett jogszabályi erőre.

A KVB figyelembe véve a XII. KVB ülésének Jegyzőkönyvét, áttekintette és értékelte az ukrajnai magyar és a magyarországi ukrán közösség aktuális helyzetét, az alábbiakat állapította meg:

Az általános kérdések területén, figyelemmel a 2007. március 6-i Cselekvési Terv szerinti gazdasági, közlekedési és vízumpolitikából származó feladatokra is, a Felek a következő I) prioritásokat élvező ajánlásokat, illetve II) hosszú távú ajánlásokat javasolják:

I. Prioritást élvező ajánlások (a felsorolás nem fontossági sorrendű)

1. Figyelemmel arra, hogy a kisebbségek szempontjából kiemelkedő jelentőségű a regionális együttműködés, a KVB felhívja a Felek figyelmét a következő kérdések megoldására:

a) A KVB támogatja a két Kormánynak a határ menti emberi kapcsolatok egyszerűbbé tételére vonatkozó szándékát, a kétoldalú kishatárforgalmi megállapodás megkötésére irányuló kezdeményezését, továbbá, tekintettel Magyarország teljes jogú schengeni taggá válására, támogatja az EK–ukrán vízumkönnyítési megállapodás realizálása és az ukrán állampolgárokra vonatkozó vízumkiadási intézkedések optimalizálása érdekében rendszeres konzultációk folytatását.

b) A KVB támogatja a közvetlen regionális, illetve megyei szintű együttműködés kialakítását annak érdekében, hogy a Felek a közös fejlesztési forrásokat sikeresen tudják a szomszédos térségek modernizálásra fordítani. A KVB javasolja továbbá a Feleknek, hogy a fejlesztések megvalósításához szükséges önerő biztosításának módjára közösen tegyenek javaslatot.

c) A KVB támogatja, hogy a Felek, az ukrán–magyar határ menti régiók fejlesztése érdekében, a Magyarország és Ukrajna közötti személy- és áruforgalom feltételeinek javítása érdekében a következő intézkedéseket tegyék meg:

- a határokon átnyúló regionális kapcsolatok fejlesztésének támogatását a közúti infrastruktúra fejlesztésén keresztül,
- a Beregsurány–Luzsanka nemzetközi határátkelőhely fejlesztését és a Beregszász várost elkerülő út megépítése érdekében a munka folytatását, az elkerülő út megépítéséhez uniós pénzforrások bevonásának megvizsgálását.

d) A KVB támogatja az új nemzetközi határátkelőhely megnyitásának előkészítését Beregdéda (Dijda) és Beregdaróc között az V. sz. nemzetközi korri-

dor határmetszéspontjáról szóló, az Ukrajna Miniszteri Kabinet és a Magyar Köztársaság kormánya közötti egyezmény értelmében.[688]

e) A KVB támogatja a Beregsurány–Luzsanka nemzetközi határátkelőhely forgalmi jellege bővítésének kidolgozására irányuló szándékot, a teherforgalom számára történő kiterjesztését.

2. A KVB javasolja, hogy az ukrán Fél vizsgálja meg megfelelő helyiség biztosítását az Ukrajnai Magyar Ház számára Kijevben.[689]

3. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy vizsgálja meg a magyar nyelvű érettségi és felvételi vizsgaközpontok kárpátaljai létrehozásának lehetőségét, tekintettel a magyar tannyelvű kárpátaljai középiskolákban végző diákok esélyegyenlőségének biztosítására.

4. A KVB javasolja az ukrán Félnek a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola működéséhez szükséges részfinanszírozás lehetőségének biztosítását.

5. A KVB javasolja az ukrán Félnek az Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház működtetését az állami, illetve a helyi költségvetés terhére, elősegítve az épület rekonstrukciójának befejezését is.

6. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy vizsgálja meg magyar tannyelvű Mesterképző Akadémia – szakközépiskola létrehozását a Jánosi Líceum bázisán.[690]

7. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy Beregszász városban, az egykori Grófudvarban működő szakképző líceum[691] helyén (volt Bethlen-kastély) hozza létre a Magyar Művelődési Intézetet (MMI).[692] Az MMI részét képezné a múzeum, illetve a járási és a városi könyvtár.

8. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy támogassa a már épülő vereckei honfoglalási emlékmű projektje befejezési munkálatainak felgyorsítását.[693]

9. A KVB javasolja az ukrán Félnek a közkönyvtárak alapszintű infrastrukturális gondjainak (fűtés, villany stb.) megoldását, illetve javasolja a magyar Félnek az informatika-információtechnológiai és könyvtárszakmai fejlesztések megoldását.

---

[688] Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között az V. számú összeurópai közlekedési folyosó közúti csatlakozási pontjairól a magyar–ukrán határszakaszon. Kihirdetve a 147/2006. (VII. 19.) Korm. rendelettel.

[689] A kijevi Magyar Házat 2017-ben adták át, amelyet a magyar állam vásárolt meg a Magyarok Kijevi Egyesülete számára.

[690] Két helyi líceum összevonásával 2021-ben jött létre a Jánosi Mezőgazdasági Profilú Líceum.

[691] Beregszászi Szolgáltatóipari Szaklíceum.

[692] A kastély 2022 óta a Beregvidéki Múzeumnak ad otthont. A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézetet és a neki otthont adó Európa-Magyar Házat 2008-ban hozták létre, illetve avatták fel magyarországi támogatással.

[693] A vereckei honfoglalási emlékművet, Matl Péter munkácsi szobrászművész alkotását 2008-ben avatták fel.

10. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy a tantárgyi vetélkedőkön kellő időben biztosítsa a feladatok magyar nyelvű fordítását.

11. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy jegyzékben rögzítsék a magyar nyelvű iskolákban két nyelven is vezethető iskolai dokumentumok listáját, azok széleskörű alkalmazhatósága érdekében.

12. A KVB javasolja az ukrán Félnek a magyar nyelvű oktatási intézményekben az ukrán bizonyítványok magyar nyelvű betéttel való ellátását.

13. A KVB javasolja az Ukrán Félnek, hogy az Ungvári Nemzeti Egyetem[694] és az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) közötti szerződés értelmében az UNE-n biztosítson államilag finanszírozott hallgatói helyeket.

II. Hosszú távú ajánlások (a felsorolás nem fontossági sorrendű)

1. A KVB javasolja Ukrajna és Magyarország kormányának, hogy vállalt nemzetközi kötelezettségeinek megfelelően gondoskodjanak a tárcaközi vegyes bizottságok összehívásáról, szorgalmazzák a vegyes bizottságok ülésezését a jegyzőkönyvek aláírása érdekében.

2. A KVB javasolja a Feleknek: tegyék meg a szükséges intézkedéseket, hogy fejezzék be az Ukrán Oktatási és Tudományügyi Minisztérium, valamint a Magyar Köztársaság Oktatási és Kulturális Minisztériuma közötti 2007–2009-es Együttműködési Munkaterv mihamarabbi aláírásának előkészítését, s emellett vegyék figyelembe Magyarország azon tapasztalatait, amelyeket az oktatás és kultúra terén való, EU-s alapítványok bevonásával történő projektek létrehozásában szerzett. A KVB javasolja a Feleknek a kétoldalú tárcaközi munkatervekben állami ösztöndíjas helyek biztosítását. Így az ukrán Félnek a magyar középiskolák végzősei számára az UNE magyar történelem és európai integrációs, matematika s az újságírás szakán; a magyar Félnek pedig az Ukrajnában tanuló, ukrán származású és magyar állampolgárságú diákok számára az ösztöndíj biztosítását.

3. A KVB javasolja a Feleknek, hogy működjenek közre a két ország felsőoktatási intézményei és tudományos kutatóműhelyei együttműködésének elmélyítésében. A KVB javasolja a Feleknek továbbá, hogy támogassák a művészeti kollektívák fesztiválokon, versenyeken, koncerteken és más művészeti rendezvényeken való részvételét, biztosítsanak megfelelő feltételeket azok kulturális-művészeti programjai bemutatásához.

---

[694] 2000 óta Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE), előtte – Ungvári Állami Egyetem.

4. A KVB javasolja az ukrán Félnek a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák tankönyvekkel való ellátásának javítását és informatikai fejlesztését, megfelelően képzett pedagógusok biztosítását, tovább az új módszertan szerint szerkesztett ukrán nyelv és irodalom tankönyvek kiadását.

5. A KVB javasolja az ukrán Félnek a magyar tannyelvű szakoktatás anyagi és személyi feltételeinek elősegítését Kárpátalján, további a szülők kezdeményezése alapján újabb magyar tannyelvű szakiskolai osztályok indítását.

6. A KVB javasolja a Feleknek, hogy továbbra is biztosítsák az ukrán és magyar kutatók zavartalan munkáját a levéltári kutatások során a hatályos jogszabályokkal összhangban. Ezen felül a Magyar Fél engedélyezze az alábbi témák zavartalan kutatását és a dokumentumokhoz való hozzáférést, sokszorosítást: az 1904-es, 1906-os, 1913–14-es máramarosi perek, az 1940-es kárpátaljai népszámlálás, az 1942-es Kovner-ügy és egyéb fontos, Kárpátalja történelmét érintő ügyek. A KVB javasolja az ukrán Félnek a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi részlegének megtartását és a levéltár anyagának állagmegőrzéséről való gondoskodást.[695]

7. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy az Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE) bázisán hozza létre a magyar nyelvű matematika tanszéket, majd annak folyományaként alakítsa ki a magyar tannyelvű humán-természettudományi kart és biztosítsa annak működését.

8. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy a megfelelően képzett szakemberutánpótlás érdekében biztosítson helyeket a magyar tannyelvű középiskolák végzősei számára a jogi és egészségügyi karokon.

9. A KVB javasolja az ukrán Félnek az egyházi ingatlanok visszaszolgáltatásának felgyorsítását, és a jogszabályokkal összhangban ezen ingatlanok elengedhetetlen felújításához pénzügyi támogatás biztosítását.

10. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy az ukrán államnyelv elsajátítása feltételeinek (speciális tantervek, tankönyvek, pedagógusok) biztosításával a magyar tannyelvű oktatási intézményeken belül a továbbtanulási esélyeket növelje.

11. A KVB javasolja, hogy az ukrán Fél biztosítsa a huszti magyar tannyelvű iskola diákjai számára az érettségi vizsga letételének lehetőségét. Továbbá biztosítsa a Rahón (Rahiv) és a rahói járásbeli Kőrösmezőn (Jaszinya) I–III. fokozattal rendelkező magyar nyelvű iskola, valamint óvodák létrehozását. Fejezze

[695] Delehan Mihajlo – Kutassy Ilona: *A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi osztályának magyar provenienciájú fondjai és leírási egységei 1919-ig és 1938–1945 között*. Budapest Főváros Levéltára, 2009.

be az Ungvári 10. sz. magyar nyelvű középiskola, a szőlősi járási 2. sz. újlaki és a szolyvai (Szvaljava) 1. számú középiskolák építkezését.

12. A KVB javasolja az ukrán Félnek a kárpátaljai magyar oktatási nyelvű nem állami líceumok (nagyberegi, nagydobronyi, péterfalvi, karácsfalvi, munkácsi[696]) költségvetési támogatását ezen intézmények alapvető működési feltételeinek biztosítása érdekében.

13. A KVB ajánlja a Feleknek az 1998-ban aláírt diplomák, oklevelek és okiratok honosítására és kölcsönös elismerésére vonatkozó egyezmény végrehajtási mechanizmusának áttekintését. Az áttekintést végző ad hoc bizottságba a KVB is delegálni kívánja képviselőjét.

14. A KVB javasolja a magyar Félnek a magyarországi felsőoktatási intézményekbe történő felvételhez és az azokban történő továbbtanuláshoz ismerje el az ukrajnai középiskolák befejezését tanúsító bizonyítványokat a két ország között fennálló nemzetközi egyezmény alapján.

15. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete kerüljön fel a humanitárius szervezetek listájára, így vámmentesen vihessen könyveket Kárpátaljára Magyarországról.

16. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy kezdeményezze a választási törvény módosítását annak érdekében, hogy a magyarok által lakott településeken biztosítsák a magyar nyelvű szavazólapokat.

17. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy a kisebbségek nyelvi jogainak kiszélesítése érdekében kezdeményezze a Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának ratifikációjáról szóló törvény módosítását úgy, hogy a tömbben élő kisebbség fogalmát váltsa fel a „legalább 20%-ban a kisebbség által lakott helyiség" konkrét fogalma.[697]

18. A KVB javasolja a magyar Félnek, hogy továbbra is támogassa a magyarországi ukrán közösség első intézménye, a Magyarországi Ukrán Kulturális és Dokumentációs Központ létrehozását és működtetését.

---

[696] Nagyberegi Református Líceum, Nagydobronyi Református Líceum, Péterfalvai Református Líceum, Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum, Munkácsi Szent István Líceum.

[697] A Karta ratifikációjáról szóló 1991. évi 1350-XIV. számú törvény a közigazgatási egységeken belül három kategóriát határozott meg, melyekben más-más vállalások érvényesek: a) az adott kisebbségi közösség aránya meghaladja a 20%-ot; b) 10 és 20% közötti; c) illetve azokon az adminisztratív-közigazgatási területeken belül, ahol a kisebbségiek aránya jelentős, de nem éri el a 10%-ot. A Karta hatálybalépését azonban az Alkotmánybíróság 9–rp/2000 számú határozatával felfüggesztette. A 2003. évi 802-IV. sz. új ratifikációs törvény az előzőnél szűkebb jogokat határozott meg, nincs benne például, hány százalékos arányt kell elérnie az adott régión belül az egyes kisebbségeknek.

19. A KVB javasolja a magyar Félnek, hogy vizsgálja meg a Nyíregyházi Főiskola által előkészített és kiadott magyar–ukrán, ukrán–magyar többkötetes szótár ismételt kiadását és terjesztése elősegítését.

20. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy biztosítson megfelelő feltételeket Magyarország történelme és néprajza oktatásához a magyar nyelvű iskolákban, az Ukrán Oktatási és Tudományügyi Minisztérium bélyegzőjével ellátott tankönyvek alapján.

21. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy biztosítsa az ukrán és a magyar nyelv legjobb ismerője elnevezésű diákolimpia különböző szintű lebonyolítását.

22. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy támogassa a Kárpátaljai Megyei Adminisztráció Oktatási és Tudományos Főosztálya keretében működő Magyar Tannyelvű Oktatási Intézmények Tevékenységét Koordináló Központ munkáját.

23. A KVB javasolja a Feleknek, hogy támogassák a Hungarológiai Központot és részben finanszírozzák az intézmény kiadványait.

24. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy támogassa a magyarországi oktatási intézményekben tanuló ukrajnai diákok kötelező katonai szolgálata elhalasztását a hatályos törvények értelmében, a tanulmányok befejezéséig.

25. A KVB javasolja a Feleknek, hogy segítsék a magyarországi felsőoktatási intézményekben működő ukrán filológiai tanszékek működését és garantálják további szakmai támogatásukat.

26. A KVB javasolja a magyar Félnek, vizsgálja meg annak lehetőségét, hogy az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyarország történelme és európai integráció tanszékének könyvtára rendszeresen hozzájusson a magyarországi tudományos kiadványokhoz.

27. A KVB javasolja a Feleknek, hogy segítsék elő a kárpátaljai és a magyarországi könyvtárak közötti együttműködést, a könyvtári munka informatizálása, a kiadványcsere és a könyvtári dolgozók továbbképzése terén.

28. A KVB javasolja a Feleknek, hogy támogassák az ukrán és a magyar állam történelmi eseményei megünneplésével kapcsolatos különböző kulturális rendezvényeket a már kialakított mechanizmusok keretei között.

29. A KVB javasolja a magyar Félnek, hogy támogassa az UOÖ kezdeményezését az 1932–1933. évi ukrajnai éhínség 75-ik évfordulója alkalmából készült emlékjel Budapesten történő elhelyezésére.[698] Ezen túlmenően a magyar Fél a jövőben egyeztessen az UOÖ-vel az ukránok számára jelentős magyarországi emlékművek megformálásáról, megjelenítéséről.

[698] Nagy Éhínség vagy Holodomor. Budapesten 2009-ben állították fel a Petőfi téren az emlékjelet, Olekszandr Zvir alkotását. 2018-ban Szegeden is emeltek Holodomor-emlékművet, Bogdan Korzs alkotását.

30. A KVB javasolja a Feleknek, hogy segítsék elő a Kárpátaljai Megyei Állami Televízió és Rádiótársaság által szervezett „Mij ridnij kráj" („Kedves hazám") IX. Nemzetközi Fesztivál megrendezését 2007. október 25–28-án.

31. A KVB javasolja a Feleknek, hogy támogassák a művészi kollektívák fesztiválokon, versenyeken, koncerteken és más művészeti rendezvényeken való részvételét, biztosítsanak megfelelő feltételeket azok kulturális-művészeti programjai bemutatásához.

32. A KVB javasolja a Feleknek, hogy támogassák a színházak együttműködéséről szóló szerződés megkötését, többek között a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház, a Kárpátaljai Megyei Ukrán Zenei-drámai Színház, a Megyei Bábszínház és a Nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház között.

33. A KVB javasolja a Feleknek, hogy támogassák a képző- és iparművészek kiállításait, együttműködését és cseremühelyeit a már működő mechanizmusok keretei között.

34. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy járuljon hozzá a magyarországi ukrán nemzeti kisebbség szervezetei (az UOÖ, a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület és ezek helyi szervezetei) ukrán médiában való megjelenéséhez.

35. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy biztosítsa az „Ukrainszka Kniha" („Ukrán könyv") Program keretén belül kiadott művek átadását a magyarországi ukrán közösség részére.

Záró rendelkezések

A Bizottság célszerűnek tartja, hogy a Felek Kormányai fogadjanak el kormányhatározatot a XIII. ülés jegyzőkönyvében foglalt javaslatok megvalósításával kapcsolatban.

A Felek megegyeztek abban, hogy a következő ülésüket Ukrajnában tartják 2008 második felében.

Készült Budapesten, 2007. július 17-én két-két eredeti példányban magyar és ukrán nyelven. Mindkét szöveg egyaránt hiteles.

Gémesi Ferenc
a Magyar Tagozat elnöke

Heorhij Popov
az Ukrán Tagozat elnöke

JEGYZŐKÖNYV a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság XIV. üléséről (2008)

2008. szeptember 18–19-én Ungváron sor került a Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) XIV. ülésére.

A magyar küldöttséget Gémesi Ferenc, Magyarország Miniszterelnöki Hivatala kisebbség- és nemzetpolitikáért felelős szakállamtitkára (a Bizottság Magyar Tagozatának elnöke) vezette. Az ukrán delegációt Olekszandr Szahan, Ukrajna Nemzetiségi és Vallásügyi Állami Bizottsága elnöke (a Bizottság Ukrán Tagozatának elnöke) vezette.

A Bizottság Magyar és Ukrán Tagozata információt cserélt a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak biztosítására irányuló állami politikáról.

A Felek megállapodtak, hogy a két ország törvényeinek megfelelően a továbbiakban is erőfeszítéseket tesznek az ukrajnai magyar kisebbséghez és a magyarországi ukrán kisebbséghez tartozó minden személy etnikai identitásának megőrzését szolgáló megfelelő feltételek megteremtése érdekében.

A Felek fontosnak tartják a két országban élő nemzeti kisebbségek képviselőinek részvételét a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésében, ezért üdvözlik az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség képviselőinek részvételét az ukrán hivatalos küldöttségben, valamint a magyarországi Ukrán Országos Önkormányzat képviselőinek részvételét a magyar hivatalos küldöttségben.

A Bizottság megállapította az Ukrajna és a Magyar Köztársaság állami, önkormányzati szervei, társadalmi szervezetei és egyéb intézményei közötti együttműködés további elmélyítésének szükségességét a kultúra és a nemzeti kisebbségek oktatása terén.

A Felek tájékoztatták egymást a Bizottság XIII. ülésének Jegyzőkönyvéből kifolyólag felmerült feladatok teljesítéséről, és megállapították, hogy a feladatok többsége teljesítésre került.

A Bizottság célszerűnek tartja, hogy a továbbiakban is szenteljenek figyelmet azoknak az ajánlásoknak, amelyek az előző ülésen kerültek megfogalmazásra, de nem vagy csak részben teljesültek.

Az Ukrajnában élő magyar nemzeti kisebbség és a Magyarországon élő ukrán nemzeti kisebbség harmonikus fejlődése céljából a Bizottság az alábbi ajánlások áttekintését javasolja a két ország kormányának:

I. Prioritást élvező ajánlások (a felsorolás nem fontossági sorrendű):

Fejlesztési kérdések

1. A KVB javasolja, hogy mindkét fél folyamatosan törekedjen a regionális együttműködésre vonatkozó közösen elfogadott dokumentumok ajánlásainak teljesítésére.

2. Figyelemmel arra, hogy a kisebbségek szempontjából kiemelkedő jelentőségű a regionális együttműködés, a KVB felhívja a Felek figyelmét a következő kérdések megoldására:

a) A KVB támogatja a két Kormánynak a határ menti emberi kapcsolatok egyszerűbbé tételére vonatkozó szándékát, továbbá, tekintettel Magyarország teljes jogú schengeni taggá válására, támogatja az EK–ukrán vízumkönnyítési megállapodás[699] realizálása és az ukrán állampolgárokra vonatkozó vízumkiadási intézkedések optimalizálása érdekében rendszeres konzultációk folytatását.

b) A KVB támogatja a közvetlen regionális, illetve egyéb szintű együttműködés kialakítását annak érdekében, hogy a Felek a közös fejlesztési forrásokat sikeresen tudják a szomszédos térségek modernizálására fordítani. A KVB javasolja továbbá a Feleknek, hogy a fejlesztések megvalósításához szükséges önerő biztosításának módjára közösen tegyenek javaslatot.

c) A KVB javasolja, hogy a Felek továbbra is támogassák a magyar–ukrán határ menti régiók fejlesztése érdekében a Magyarország és Ukrajna közötti személy- és áruforgalom feltételeinek javítását, továbbá a határátkelőhelyek fejlesztését.

Oktatási kérdések

1. A KVB az ukrajnai magyar nyelvű oktatás megőrzése és fejlesztése vonatkozásában három kérdésben javasol intézkedéseket az ukrajnai illetékeseknek:

a) A KVB felhívja az ukrán Felet, tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy az ukrajnai magyar közösség tagjai továbbra is anyanyelvükön tehessenek érettségi és felvételi vizsgát. Ezért a Bizottság felkéri az

[699] Agreement between the European Community and Ukraine on the facilitation of the issuance of visas, 2007. https://bit.ly/3xWkuBd (2022. 03. 01.).

ukrán Felet arra, hogy forduljon Ukrajna illetékes szerveihez a korábban érvényes gyakorlat fenntartása érdekében.

b) Az Ukrán Fél – az ukrajnai magyar szakértők bevonásával – dolgozza ki az ukrán nyelvoktatás módszertanát és indítson el felzárkóztatási programot az ukrajnai magyar tannyelvű oktatási intézmények diákjai számára, továbbá biztosítsa a magyar tannyelvű iskolák számára a szükséges tankönyveket és szakképzett pedagógusokat. A Magyar Fél felajánlja szakmai-módszertani segítségét az Ukrán Félnek a felzárkóztatási program kialakításához.

c) A KVB szorgalmazza és segítse elő, hogy a két ország oktatási minisztériumai, más, kisebbségekért felelős állami szervei és az érintett kisebbségek oktatási szakértői 2008 végéig közösen tekintsék át a magyarországi ukránság, illetve az ukrajnai magyarság oktatási helyzetével kapcsolatos feladatokat és tegyenek javaslatokat azok megoldására.

2. A Felek segítsék elő a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola működését.

3. Az ukrán Fél segítse elő az olyan iskola előtti oktatási intézmények hálózatának bővítését, amelyekben az oktatási-nevelési folyamat magyar nyelven zajlik. Vizsgálja meg az ilyen iskola előtti oktatási intézmények megalapításának lehetőségét a huszti járási Visk és a nagyszőlősi járási Királyháza településeken, valamint Ungvár és Técső városában.[700]

4. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy vizsgálja meg magyar tannyelvű mesterképző akadémia-szakközépiskola létrehozását a Jánosi Líceum bázisán. A magyar Fél vizsgálja meg az említett líceum különálló épületszárnya építésének befejezéséhez szükséges finanszírozás biztosításának lehetőségét.

5. Az ukrán Fél a tantárgyi diákolimpiákon biztosítsa a feladatok minőségi és idejében történő fordítását magyar nyelvre.

6. A Felek továbbra is segítsék elő megfelelő feltételek biztosítását a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola, illetve a Szegedi Egyetem ukrán tanszékei számára.[701]

7. A magyar Fél továbbra is biztosítson államilag finanszírozott hallgatói helyeket a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán az olyan oktatási intézmények végzősei számára, amelyekben ukrán nyelvoktatás zajlik.

---

[700] Visk (Вишково), Királyháza (Королеве), Ungvár (Ужгород), Técső (Тячів).

[701] ELTE Ukrán Filológiai Tanszék; Nyíregyházán a főiskolán Ruszin és Ukrán Filológiai Tanszék, ma az egyetemen Ukrán Nyelv és Kultúra Intézeti Tanszék; Szegedi Egyetem Szláv Filológiai Tanszék.

8. A magyar Fél adjon tájékoztatást az ukrajnai közoktatási intézmények befejezését tanúsító bizonyítványok magyarországi elismerésének lehetőségéről, az esetleges konkrét problémák megjelölésével.

9. A magyar Fél dolgozza ki az UNE magyar karának, valamint a matematika tanszék könyvtárának a magyar tudományos kiadványok, időszaki kiadványok kötelespéldányaival történő rendszeres ellátásának mechanizmusát.

10. Az ukrán Fél biztosítson államilag finanszírozott hallgatói helyeket az Ungvári Nemzeti Egyetem[702] magyar kara és az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség között létrejött Megállapodásnak megfelelően. Az ukrán Fél a magyar tannyelvű oktatási intézmények végzősei számára a továbbtanulás kedvező feltételeinek megteremtése céljából biztosítsa részükre az ukrán mint államnyelv elsajátításának megfelelő feltételeit (speciális tantervek, tankönyvek, pedagógusok).

11. A KVB felkéri az ukrán Felet, hogy az ukrajnai nyelvtörvény[703] kialakításakor vegye figyelembe a kárpátaljai magyar közösségnek a kétnyelvű iskolai dokumentációra vonatkozó igényét.

Egyéb kérdések

1. A Felek segítsék elő a Magyar Köztársaság Oktatási és Kulturális Minisztériuma és Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma közötti 2008–2010-es együttműködésről szóló munkaterv aláírási folyamatának befejezését.

2. Az ukrán Fél vizsgálja meg Magyar Művelődési Központ (MMK) megalapításának lehetőségét Beregszász városban a szakképző líceum helyén (volt Bethlen-kastély), amelynek részét képezné a múzeum, illetve a járási és a városi könyvtár.[704]

3. Az ukrán Fél segítse elő a közkönyvtárak működését azokon a helyeken, ahol a magyar nemzeti kisebbség tömbben él, a Magyar Fél oldja meg a könyvtárak információs és szakmai fejlesztésével kapcsolatos problémákat.

4. A magyar Fél továbbra is nyújtson támogatást a magyarországi ukrán társadalmi szervezetek tevékenységéhez.

---

[702] 2000 óta Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE), előtte – Ungvári Állami Egyetem.

[703] Új nyelvtörvényt 2012-ben, majd 2019-ben fogadtak el.

[704] A kastély 2022 óta a Beregvidéki Múzeumnak ad otthont. A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézetet és a neki otthont adó Európa-Magyar Házat 2008-ban hozták létre, illetve avatták fel magyarországi támogatással.

5. A magyar Fél segítse elő az olyan oktatási intézmények hálózatának bővítését, amelyekben ukrán nyelvoktatás zajlik. A Felek segítsék elő az ilyen jellegű magyarországi oktatási intézmények könyvtárainak rendszeres ellátását magyar és ukrán kiadványokkal.

6. A magyar Fél biztosítsa a szükséges tankönyveket és segédeszközöket minden tantárgyból, beleértve az ukrán nyelvet és irodalmat is, az olyan oktatási intézmények számára, amelyekben ukrán nyelvoktatás zajlik (elsősorban a baktalórántházi Vay Ádám Gimnázium számára).

7. A Felek nyújtsanak jogi, információs-módszertani segítséget a nemzetikulturális szervezetek tagsága, tudósok, pedagógusok, alkotók nemzetközi konferenciákon, szimpóziumokon, szemináriumokon, művészeti és a nemzetek közötti kapcsolatokkal összefüggő egyéb rendezvényeken történő részvétel céljából megvalósuló külföldi utazásainak szervezése során.

8. Az ukrán Fél biztosítson tudományos-módszertani segítséget és irodalmat Magyarország azon felsőfokú tanintézményeiben, ahol ukrán nyelv- és irodalom oktatás folyik.

9. A Felek a továbbiakban is segítsék elő a magyar nyelvű időszaki sajtó kiadásának, valamint rádió- és televízió-műsorok sugárzásának anyagi támogatását Ukrajnában, és az ukrán nyelvűekét a Magyar Köztársaságban.

10. A magyar Fél segítse elő a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület és a magyarországi Ukrán Országos Önkormányzat könyvtárainak rendszeres ellátását ukrán kiadványokkal.

11. Az ukrán Fél biztosítsa a beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház működtetését a megyei költségvetés terhére, és fejezze be az épület rekonstrukcióját.

12. A magyar Fél támogassa az UOÖ kezdeményezését emlékjel felállítására Budapesten az 1932–1933-as ukrajnai Nagy Éhínség 75. évfordulója alkalmából a Nagy Éhínség áldozatainak tiszteletére.[705]

13. A KVB javasolja, hogy az ukrán Fél vizsgálja meg megfelelő helyiség biztosítását az Ukrajnai Magyar Ház számára Kijevben.

---

[705] Nagy Éhínség vagy Holodomor. Budapesten 2009-ben állították fel a Petőfi téren az emlékjelet, Olekszandr Zvir alkotását. 2018-ban Szegeden is emeltek Holodomor-emlékművet, Bogdan Korzs alkotását.

II. Hosszú távú ajánlások (a felsorolás nem fontossági sorrendű):

Oktatási kérdések

1. A Felek tegyenek intézkedéseket az ukrajnai és magyarországi felsőoktatási intézmények közötti tudományos együttműködés aktivizálása és elmélyítése érdekében, mindenekelőtt a nemzeti kisebbségek anyanyelven történő oktatásához és az anyaországgal való kapcsolattartásához való jogának érvényesítése területén.

2. Az ukrán Fél javítsa a kárpátaljai magyar tannyelvű közoktatási intézmények magyar nyelvű tankönyvekkel való ellátottságának szintjét, beleértve az új módszertan szerint szerkesztett ukrán nyelv és irodalom tankönyveket, valamint az informatikai eszközöket is.

3. Az ukrán Fél segítse elő a szülők kezdeményezése alapján magyar és ukrán tannyelvű csoportok beindítását a magyarországi és a kárpátaljai szakképzési intézményekben.

4. A Felek segítsék elő magyar tannyelvű humán-természettudományi kar működését az Ungvári Nemzeti Egyetem bázisán.

5. Az ukrán Fél segítse elő ukrán nyelv és irodalom szakos tanárok képzését a magyar tannyelvű közoktatási intézmények számára az Ungvári Nemzeti Egyetem bázisán.

6. A Felek segítsék elő a Hungarológiai Központ támogatását és vizsgálják meg a Központ kiadványai esetleges részleges finanszírozásának lehetőségét.

7. Az ukrán Fél a kárpátaljai magyar tannyelvű nem állami tulajdonú líceumok működésének biztosítása céljából vizsgálja meg az említett líceumok támogatásának lehetőségét költségvetési források terhére.

8. A KVB javasolja, hogy az Ukrán Fél tanulmányozza annak lehetőségét, hogy a Huszti I–II. fokozattal rendelkező iskolát átszervezzék I–III. fokozatúvá középiskolai érettségi megszerzése érdekében, továbbá biztosítsa a Rahón (Rahiv) és a Rahói járásbeli Kőrösmezőn (Jaszinya) és Szolyván I–III. fokozattal rendelkező iskola bázisán magyar osztályok és óvodák létrehozását. Fejezze be az Ungvári 10. sz. magyar nyelvű középiskola, a szőlősi járási 2. sz. Újlaki középiskolák építkezését.

Az ütemtervnek megfelelően fejezzék be az ungvári járási Kisdobronyi I–III. fokozattal rendelkező iskola, a munkácsi járási I–II. fokozatú Csongori iskola, a Beregszászi Magyar Gimnázium építését, kezdjék el a beregszászi Kossuth Lajos Középiskola új épületszárnyának építését.

9. A KVB javasolja a magyar félnek, hogy vizsgálja meg a háromszintű ukrán általános nyelvvizsga ELTE Idegennyelvi Továbbképző Központ általi akkreditálásának lehetőségét, újraindításának feltételeit.[706]

Egyéb kérdések

1. A Felek továbbra is segítsék elő az ukrán és magyar kutatók zavartalan munkáját mindkét ország levéltári intézményeiben a hatályos jogszabályokkal összhangban.

2. A Magyar Fél engedélyezze az alábbi témák zavartalan kutatását és a dokumentumokhoz való hozzáférést, sokszorosítást: Kárpátalja '38-'39-es történetét és A. I. Volosin tevékenységét, az 1904-es, 1906-os, 1913-14-es máramarosi perek, az 1940-es kárpátaljai népszámlálás, az 1942-es Kovner-ügy és egyéb fontos, Kárpátalja történelmét érintő ügyek.

3. Az ukrán Fél gyorsítsa fel az egyházi ingatlanok visszaszolgáltatását, és vizsgálja meg az ezen ingatlanok felújításához szükséges pénzügyi támogatás biztosításának lehetőségét az ukrajnai jogszabályokkal összhangban.

4. Az ukrán Fél tegyen intézkedéseket a Magyar Köztársaságban kiadott diplomák, oklevelek és a tudományos fokozat megszerzéséről szóló okiratok honosítási mechanizmusának egyszerűsítése érdekében.

5. A Felek ösztönözzék a kiegészítő intézkedéseket a kárpátaljai és a magyarországi könyvtári intézmények közötti együttműködés fejlesztése érdekében, a könyvtári munka informatizálása, a kiadványcsere és a könyvtári dolgozók továbbképzése terén.

6. A KVB javasolja a magyar Félnek, hogy segítse elő a Magyarországon készült ukrán nyelvű programok sugárzását.

7. Az ukrán Fél a törvényeknek megfelelően segítse elő sugárzási engedély kiadását a szabad frekvenciák felhasználásával magyar nyelvű TV és rádió adások sugárzásához (Beregszász, Nagyszőlős).

8. Az ukrán Fél nyújtson támogatást a magyar nyelven megjelenő országos tömegtájékoztatási eszközöknek.

9. Az ukrán Fél biztosítsa a magyarországi ukrán nemzeti kisebbség életének, a magyarországi Ukrán Országos Önkormányzat [UOÖ], a Magyarországi

[706] Magyarországon 2000-ig volt meg a lehetősége állami nyelvvizsgát tenni ukrán nyelvből az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Az ezt követő több mint egy évtizedben, rövid megszakítással, csak a szűk területen használható katonai szaknyelv ismeretéből lehetett nyelvvizsgát tenni.

Ukrán Kulturális Egyesület és ezek helyi szervezetei tevékenységének bemutatását az ukrán médiában.

10. A Felek segítsék elő a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola és az Ungvári Nemzeti Egyetem által előkészített magyar–ukrán és ukrán–magyar szótár kiadását.

11. A magyar Fél felhívja a magyarországi szervek figyelmét arra, hogy egyeztessenek az UOÖ-vel az ukrajnai személyiségek vagy ukrán történelmi események tiszteletére Magyarországon felállítandó emlékművek, emlékjelek, emléktáblák terveiről.

12. A Felek segítsék elő különböző kulturális rendezvények szervezését Ukrajna és Magyarország jelentős történelmi eseményei alkalmából.

13. A Felek segítsék elő a művészi kollektívák cseréjét fesztiválokon, versenyeken, koncerteken és egyéb művészeti rendezvényeken való részvétel céljából, biztosítsanak megfelelő feltételeket azok kulturális-művészeti programjainak bemutatásához.

14. A Felek segítsék elő a képző- és iparművészek kétoldalú egyéni és közös kiállításainak, közös és cseremű helyeinek szervezését a már működő mechanizmusok keretei között.

15. A Felek biztosítsanak támogatást a magyar kultúra évenkénti hagyományos ünnepének megszervezéséhez Kárpátalján.

16. A Bizottság azzal a kéréssel fordul az ukrán Félhez, hogy tanulmányozzák a lehetőségét az ukrán választási törvény lehetséges módosításának, amely azon szavazócédulák nyomtatásával kapcsolatos, melyeket a tömbben élő magyar települések számára magyar nyelven készítenének el.

Záró rendelkezések

A Bizottság a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Minisztertanácsa elé terjeszti jelen Jegyzőkönyvet a benne foglalt rendelkezések megvalósításának biztosítása céljából.

A Felek támogatnak és megtesznek minden szükséges lépést a jelen Jegyzőkönyvbe foglalt rendelkezések hatékony megvalósításának biztosítása érdekében. A Felek kölcsönösen tájékoztatják egymást a kitűzött feladatok teljesítéséről, és biztosítják az egyéb aktuális információk rendszeres cseréjét.

A Felek megállapítják, hogy a Bizottság ülése szakmai és konstruktív légkörben zajlott.

A Felek megállapodtak, hogy a Bizottság következő ülését 2009-ben, a Magyar Köztársaságban tartják. Az ülés helyszíne és időpontja diplomáciai csatornákon keresztül kerül pontosításra.[707]

Készült Ungváron, 2008. szeptember 19-én két eredeti példányban magyar és ukrán nyelven, mindkét szöveg egyaránt hiteles.

Gémesi Ferenc
A Bizottság Magyar Tagozatának elnöke

Olekszandr Szahan
A Bizottság Ukrán Tagozatának elnöke

* * *

JEGYZŐKÖNYV a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Kormányközi Vegyes Bizottság XV. üléséről (2011) [tervezet][708]

A Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Kormányközi Vegyes Bizottság (a továbbiakban KVB) 2011. december 19-én, Budapesten tartotta meg XV. ülését.

A magyar küldöttséget Répás Zsuzsanna, a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium nemzetpolitikáért felelős helyettes államtitkára (a Bizottság Magyar Tagozatának elnöke), az ukrán delegációt Jurij Bohuckij, Ukrajna Kulturális Minisztériuma első miniszterhelyettese (a Bizottság Ukrán Tagozatának elnöke) vezette.

A Felek kölcsönösen tájékoztatták egymást a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása terén megvalósuló állami politikáról.

---

[707] 2011. december 19-én Budapesten tartották meg.

[708] A szöveg egyike a számos jegyzőkönyvtervezetnek, pontosan nem lehet megállapítani, hogy e tervezet közül melyik volt a „legutolsó". Valószínűsíthetően magyar részről ez a változat közel áll hozzá.

I.

A Kormányközi Vegyes Bizottság a kétoldalú kisebbségvédelem és az Ukrajnában élő magyar, illetve Magyarországon élő ukrán közösség helyzetének időszerű kérdéseiről folytatott tanácskozása során egyetértett az alábbiakban:

- a Felek a nemzetközi kötelezettségvállalásoknak, a kétoldalú egyezményeknek, különös tekintettel az 1991. május 31-én aláírt Kisebbségi Nyilatkozatnak (Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az USZSZK együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén),[709] illetve a két ország törvényeinek megfelelően a jövőben is biztosítják az ukrajnai magyar közösség, illetve a magyarországi ukrán közösség nemzeti önrendelkezéséhez való jogát, társadalmi fejlődését, oktatási és kulturális intézményrendszerének, történelmi örökségének megőrzését és fejlesztését;
- A KVB támogatja Magyarország és Ukrajna kormányainak az emberi kapcsolatok bővítését elősegítő intézkedéseit;
- A KVB fontosnak tartja a két országban élő nemzeti közösségek képviselőinek részvételét a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésében, egyben támogatja a Magyar Köztársaság és Ukrajna állami, önkormányzati, civil illetve egyéb intézményei közötti együttműködésére irányuló kezdeményezéseit, különösen a kultúra és a nemzeti kisebbségek oktatása terén;
- A KVB nagyra értékeli, hogy Budapesten felavatták az 1932–1933. évi ukrajnai Éhínség (Holodomor) áldozatainak tiszteletére állított emlékművet,[710] illetve, hogy Kijevben szobrot állítottak Petőfi Sándor magyar költő emlékére.[711] Ezen események kiemelt jelentőséggel bírnak nemcsak a korábbi ajánlások megvalósítása tekintetében, hanem a két ország kulturális együttműködésének szempontjából is;
- A KVB üdvözli, hogy Ukrajna elkötelezett az európai integráció mellett és támogatja az EU és Ukrajna közötti vízumliberalizációs cselekvési terv elfogadását. A Felek megegyeztek abban, hogy Magyarország továbbra támogatja Ukrajna európai integrációs törekvéseit, egyben segíti a vízummentesség megszerzését célzó cselekvési terv megvalósítását.

---

[709] Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, Budapest, 1991. május 31.

[710] Nagy Éhínség vagy Holodomor. Budapesten 2009-ben állították fel a Petőfi téren az emlékjelet, Olekszandr Zvir alkotását. 2018-ban Szegeden is emeltek Holodomor-emlékművet, Bogdan Korzs alkotását.

[711] Petőfi Sándor bronz mellszobrát, Kutas László Magyarországon készült alkotását Kijev belvárosában, a Vorovszkij utcában lévő parkban állították fel 2009-ben.

II.

A Felek egyetértettek abban, hogy a KVB ülései a Magyar Köztársaság és Ukrajna közötti kapcsolattartás fontos fórumai.

A Felek a kétoldalú kisebbségvédelmi együttműködés szempontjából kiemelt jelentőségűnek és nélkülözhetetlennek tartják a magyarországi ukrán és az ukrajnai magyar nemzeti közösség képviselőinek a KVB ülésein való részvételét és aktív tevékenységét, ezért üdvözlik a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség és az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség képviseletét az ukrán hivatalos küldöttségben, valamint a magyarországi Ukrán Országos Önkormányzat képviseletét a magyar hivatalos küldöttségben.

III.

A Felek megállapították, hogy

– a Magyar Köztársaság kormánya 1083/2009. (VI. 4.) számú Kormányhatározatában jóváhagyta a KVB XIV. ülésének jegyzőkönyvében foglalt ajánlásokat és meghatározta a végrehajtás rendjét.

A Felek kinyilvánították azon szándékukat, hogy a jövőben fokozott intenzitással keresik a megoldást azon ajánlások teljesítésére, amelyeknek megvalósításában huzamosabb ideje nem történt előrehaladás.

IV.

A Felek a KVB előző ülésén elfogadott ajánlások teljesítésének állásáról folytatott kölcsönös tájékoztatást követően az alábbi ajánlások fenntartásában állapodtak meg:

A) Az általános kérdések területén

1. A KVB támogatja a Magyar Köztársaság és Ukrajna Kormányainak a határ menti szakmai és emberi kapcsolatok fejlesztésére irányuló intézkedéseit, üdvözli a Magyar Fél által a kishatárforgalmi engedélyekkel kapcsolatos újítások (biometrikus plasztikkártya) bevezetését, egyben javasolja a Magyar Félnek, hogy vizsgálja meg az EK és Ukrajna között hatályos vízumkönnyítési megál-

lapodás[712] keretén belül további könnyítések bevezetésének lehetőségét az ukrán állampolgárokra vonatkozó vízumkiadásnál.

2. A KVB támogatja a közvetlen regionális, illetve egyéb szintű együttműködés kialakítását annak érdekében, hogy a Felek a közös fejlesztési forrásokat sikeresen tudják a határ menti térségek fejlesztésére fordítani. A KVB javasolja továbbá a Feleknek, hogy a fejlesztések megvalósításához szükséges önerő biztosításának módjára közösen tegyenek javaslatot. A KVB javasolja a Feleknek, hogy ezen ajánlás megvalósítását ajánlja az illetékes Magyar–Ukrán Gazdasági Kormányközi Vegyes Bizottság, illetve [a] Határon átívelő együttműködést szolgáló Magyar–Ukrán Kormányközi Vegyes Bizottság figyelmébe.

3. A KVB javasolja, hogy a Felek továbbra is támogassák a magyar–ukrán határ menti régiók fejlesztése érdekében a Magyarország és Ukrajna közötti személy- és áruforgalom feltételeinek javítását, továbbá a határátkelőhelyek fejlesztését (Záhony–Csap új közúti híd létesítése, a Lónya–Harangláb, Barabás–Koszony átkelőhelyek nyitvatartási idejének meghosszabbítása), illetve új határátkelő helyek létesítését. A KVB arra ösztönzi a Magyar és Ukrán Feleket, hogy összehangolt és koordinált tevékenységet folytassanak a két ország közötti határátkelés javítása érdekében. A KVB támogatja a közös kapcsolattartási szolgálati hely létesítését a közös határszakaszon, valamint a közúti és vasúti határforgalom ellenőrzését elősegítő kétoldalú megállapodás megkötését. A KVB javasolja a Feleknek, hogy ezen ajánlás megvalósítását ajánlja az illetékes Határon átívelő együttműködést szolgáló Magyar–Ukrán Kormányközi Vegyes Bizottság figyelmébe.

4. A KVB továbbá javasolja az Ukrán Félnek, hogy biztosítsa a szavazólapoknak magyar nyelven történő elkészítését.

5. A KVB javasolja a Feleknek, hogy biztosítsák a nemzetiségi nyelv és írás következetes hivatalos használatának feltételeit az államigazgatásban, az önkormányzatoknál és oktatási intézményekben azokon a területeken, ahol az adott nemzetiségi kisebbség tömbben él. A KVB egyben felkéri az Ukrán Felet, hogy az esedékes új ukrajnai nyelvtörvény, illetve a készülő közoktatási törvény kialakításakor a kisebbségi jogok legmagasabb sztenderjeinek alkalmazása érdekében vegye figyelembe a kárpátaljai magyar közösségnek a kétnyelvű iskolai dokumentációra és nyelvhasználatra vonatkozó igényét.

---

[712] Agreement between the European Community and Ukraine on the facilitation of the issuance of visas, 2007. https://bit.ly/3xWkuBd (2022. 03. 01.).

6. A KVB javasolja a Feleknek, hogy segítsék elő a magyarországi ukrán, illetve az ukrajnai magyar civil szervezetek finanszírozási forrásokhoz való hozzáférésének lehetőségét.

B) Az oktatás területén

7. A KVB felkéri az Ukrán Felet, hogy dolgozza ki – ukrajnai magyar szakértők bevonásával – az ukrán nyelvoktatás módszertanát, illetve az ukrán nyelv és irodalom alaptantervét (oktatási szabvány) a nemzetiségi, ezen belül a magyar tannyelvű oktatási intézmények számára, és indítson el felzárkóztatási programot az ukrajnai magyar tannyelvű oktatási intézmények diákjai számára, továbbá biztosítsa a magyar tannyelvű iskolák számára az ehhez szükséges tankönyveket és szakképzett pedagógusokat. A Magyar Fél felajánlja szakmai-módszertani segítségét az Ukrán Félnek a felzárkóztatási program kialakításához.

8. A KVB szorgalmazza a Feleknél, hogy segítsék elő a Magyar Köztársaság Nemzeti Erőforrás Minisztériuma és Ukrajna Oktatási és Tudományügyi, Ifjúsági és Sport Minisztériuma között [az] 2012–2015. évi, az oktatás és a tudomány terén megvalósuló együttműködésről szóló munkaterv mihamarabbi aláírását.

9. A KVB javasolja a Magyar Félnek, hogy segítse elő az ukrán tannyelvű oktatási intézmények, illetve olyan intézmények hálózatának bővítését, amelyekben ukrán nyelvoktatás folyik. A KVB felkéri a Feleket, hogy segítsék elő az ilyen jellegű magyarországi közoktatási és felsőoktatási intézmények könyvtárainak rendszeres ellátását magyar és ukrán kiadványokkal, irodalommal, tankönyvekkel, illetve segédeszközökkel.

10. A KVB javasolja az Ukrán Félnek, hogy segítse elő az olyan iskola előtti oktatási (óvodai) intézmények hálózatának bővítését, amelyekben az oktatási-nevelési folyamat magyar nyelven zajlik. Vizsgálja meg az ilyen iskola előtti oktatási intézmények megalapításának lehetőségét a huszti járási Visk, illetve Rahó, Técső településen. A KVB javasolja az Ukrán Félnek, hogy szorgalmazza a magyar tannyelvű iskola-óvoda típusú intézmények megalakítását, illetve magyar iskola-előkészítő osztályokat a magyarok lakta településeken.

11. A KVB javasolja az Ukrán Félnek, hogy vizsgálja meg a Jánosi Líceum építési projektjének jogi hátterét, továbbá a Felek kölcsönösen vizsgálják meg az említett építkezés befejezéséhez szükséges finanszírozás biztosításának lehetőségét.

A KVB javasolja az Ukrán Félnek, hogy vizsgálják meg a műszaki irányú szakképzés bővítésének lehetőségét a kárpátaljai Beregszászi járás Jánosi Lí-

ceum bázisán. Továbbá javasolja, hogy az Ukrán Fél tanulmányozza át a Jánosi Líceum építési projektjének jogi hátterét a mielőbbi befejezése érdekében.

12. A KVB felkéri az Ukrán Felet, hogy a tantárgyi diákolimpiákon biztosítsa a feladatok minőségi és idejében történő fordítását magyar nyelvre Kárpátalja megye és járások szintjén.

13. A KVB javasolja a Magyar Félnek, hogy biztosítsa a szükséges feltételeket az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Szegedi Tudományegyetem Ukrán Filológiai Tanszékének, illetve a Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszékének működéséhez.

14. A KVB felkéri az Ukrán Felet, hogy biztosítsa a kárpátaljai magyar tanynyelvű oktatási intézmények ellátását oktatási és módszertani szakirodalommal, valamint audiovizuális oktatási segédeszközökkel és az oktatáshoz szükséges magyar nyelvű tankönyvekkel, illetve biztosítsa a munkafüzetek és tesztfüzetek magyar nyelvre való fordítását.

15. A KVB javasolja, hogy az Ukrán Fél szülői illetve tanulói kérelem esetén (támogassa) vizsgálja meg annak lehetőségét, hogy a 2012–2013. évi tanévtől újrainduljanak magyar tannyelvű csoportok a Beregszászi Szolgáltatási Líceumban, illetve a Beregszászi Egészségügyi Szakközépiskolában.

16. A KVB javasolja, hogy az Ukrán Fél tanulmányozza annak lehetőségét, hogy a Huszti I–II. fokozattal rendelkező általános iskolát átszervezzék I–III. fokozatúvá a középiskolai érettségi megszerzése érdekében. Javasolja továbbá, hogy az Ukrán Fél tegyen intézkedéseket a magyar tannyelvű közoktatási intézmények épületeinek (többek között, a Csongori Általános Iskola, illetve a Beregszászi Magyar Gimnázium, Fornosi Általános Iskola) infrastrukturális fejlesztése, illetve felújítása érdekében. Az Ukrán Fél gondoskodjon arról, hogy az Ungvári Magyar Gimnázium méltó épületben kerüljön elhelyezésre.

17. A KVB javasolja a Magyar Félnek, hogy tegyen intézkedéseket az akkreditált ukrán általános nyelvvizsga újraindítása érdekében. Javasolja továbbá, hogy az Ukrán Országos Önkormányzat kérésének megfelelően vizsgálja meg az új nyelvvizsgáztatás lehetőségét a Szegedi Egyetem bázisán.[713]

[713] Magyarországon 2000-ig volt meg a lehetősége állami nyelvvizsgát tenni ukrán nyelvből az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Az ezt követő több mint egy évtizedben, rövid megszakítással, csak a szűk területen használható katonai szaknyelv ismeretéből lehetett nyelvvizsgát tenni.

C) A kultúra, egyház, média és hírközlés területén

18. A KVB üdvözli, hogy a Magyar Fél biztosítja a Magyarországon élő ukrán közösség kisebbségi műsorainak sugárzását a magyar közszolgálati rádiós és televíziós csatornákon keresztül.

19. A KVB felkéri az Ukrán Felet, hogy az esetleges Ukrán Állami Televízió átalakulása következtében biztosítsa a Kárpátaljai Magyar Állami Televízió és Rádió Társaság Magyar Nyelvű Szerkesztőségének önálló működését. Egyben javasolja az Ukrán Félnek, hogy vizsgálja meg a magyar nyelvű adásidő illetve a szerkesztőség bővítésének lehetőségét.

20. A KVB támogatja az Ukrán Országos Önkormányzat kérését, hogy az Ukrán Fél biztosítsa a magyarországi ukrán nemzeti közösség életének, illetve a magyarországi Ukrán Országos Önkormányzat tevékenységének bemutatását az ukrajnai médiában.

21. A KVB nagyra értékeli, hogy a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház a Kárpátaljai Megyei Tanács költségvetéséből támogatásban részesül. Ugyanakkor felkéri az Ukrán Felet, hogy tegyen intézkedéseket a színházépület felújításának mielőbbi befejezése érdekében.

22. A KVB nagyra értékeli, hogy az Ukrán Fél jelentős mértékben hozzájárul az egykori Bethlen-kastélyban 2002 óta működő Beregvidéki Múzeum fenntartásához. A KVB kéri az Ukrán Felet, hogy a jövőben is biztosítsa az intézmény finanszírozásához szükséges forrásokat.

23. A KVB javasolja, hogy az Ukrán Fél vizsgálja meg egy önálló helyiség biztosításának lehetőségét Kijevben az Ukrajnai Magyar Ház számára.

24. A KVB javasolja, hogy a Felek továbbra is biztosítsák a Magyarországon megjelenő ukrán, illetve az Ukrajnában megjelenő magyar nyelvű sajtókiadványok rendszeres megjelenéséhez szükséges forrásokat.

25. A KVB üdvözli a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, valamint a Veszprémi Egyetem Tanárképző Kara által összeállított magyar–ukrán és ukrán–magyar szótár elkészítését (szerkesztő: Udvari István), továbbá a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola iskolai kisszótárának kiadását. A KVB javasolja a Feleknek, hogy vizsgálják meg a szótárak újrakiadásának a lehetőségeit.

26. A KVB felkéri az Ukrán Felet, hogy intézkedéseivel segítse elő az egyházi ingatlanok visszaszolgáltatásának felgyorsítását, különös tekintettel a magyar érdekeltségű egyházak vonatkozásában (a Kárpátaljai Református Egyház, a Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye, a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye magyar esperesi kerülete), illetve biztosítsa ezen egyházak esetében

is az egyenlő elbánást. Az Ukrán Fél vizsgálja meg az ezen ingatlanok felújításához szükséges pénzügyi támogatás biztosításának lehetőségét az ukrajnai jogszabályokkal összhangban.

27. A KVB felkéri a Feleket, segítsék elő különböző kulturális rendezvények szervezését Ukrajna és Magyarország jelentős történelmi eseményei alkalmából, a művészi kollektívák cseréjét fesztiválokon, versenyeken, ünnepeken, koncerteken és egyéb művészeti rendezvényeken való részvétel céljából, a képző- és iparművészek egyéni és közös kiállításait, közös és csereműhelyeinek megszervezését.

D) A fejlesztéspolitika területén

32. A Felek megállapodtak abban, hogy a KVB XIV. ülésének a fejlesztési kérdések ajánlásainak végrehajtását a Magyar–Ukrán Gazdasági Kormányközi Vegyes Bizottság, illetve a Határon átívelő együttműködést szolgáló Magyar–Ukrán Kormányközi Vegyes Bizottság illetékességi körébe ajánlják.

V.

A felek a következő új ajánlások elfogadásában állapodtak meg:

A) Az általános kérdések területén

1. A KVB javasolja, hogy az Ukrán Fél kiemelt figyelemmel kísérje az Aknaszlatinai sóbánya és környékének rekultivációját célzó ukrán terveket. Az Ukrán Fél vegye figyelembe a helyi lakosság véleményét és javaslatát az esetleges áttelepítésével kapcsolatban, és ezek szerint hajtsák végre a szükséges intézkedéseket a helyzet lehető leghamarabbi orvoslása érdekében.

2. A KVB felkéri az Ukrán Felet, hogy a nagymuzsalyi aranybánya tervezett ismételt megnyitásával kapcsolatban garantálja az esetleges kitermelésnek a környezetre és a környező, többek között magyarországi településekre való káros hatásainak kiküszöbölését.

3. A KVB figyelemmel kíséri, hogy a Magyar Fél tegye meg a szükséges lépéseket azért, hogy a 2012. január 1-jén hatályba lépő új Alaptörvényben foglaltak szellemének megfelelően, a magyarországi ukrán közösség képviselőjének mihamarabb lehetősége legyen részt venni az Országgyűlés munkájában.

4. A KVB javasolja, hogy az Ukrán Fél támogassa a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Tisza melléki járás[714] kialakítására vonatkozó javaslatát.

5. A KVB javasolja az Ukrán Félnek, hogy tegyen intézkedéseket a vereckei honfoglalási emlékmű[715] jogi státuszának mihamarabbi rendezése érdekében, ezzel is segítve az emlékjel műemlékké való nyilvánítását. A KVB továbbá javasolja, hogy a Felek a jövőben is támogassák a vereckei honfoglalási emlékmű megfelelő fenntartását.

6. A KVB javasolja, hogy Felek ösztönözzék a két ország közötti tudományos és történelmi együttműködést, továbbá támogassák a közös tudományos munkák kiadását.

B) Az oktatás területén

7. A KVB üdvözli, és jelentős előrelépésnek tartja, hogy a két ország oktatási tárca vezetőinek egyeztetését követően Dmitro Tabacsnik miniszter úr rendeletet adott ki, amely értelmében a 2012-es évi felvételiknél a magyar szakra (magyar „filológia") felvételizőknek lehetőségük van magyar nyelvből felvételi vizsgát tenni. A Bizottság továbbá üdvözli, hogy a rendelet értelmében biztosítva van a szaktantárgyak vizsgatesztjeinek fordítása magyar nyelvre, a KVB egyben szorgalmazza, hogy az Ukrán Fél a jövőben ezt a lehetőséget állandó jelleggel tegye lehetővé a magyar tannyelvű intézmények végzősei számára. A KVB ugyanakkor felkéri az Ukrán Felet, hogy – az 1991. évi kétoldalú kisebbségi Nyilatkozat[716] előírásaival összhangban – törvényben rögzítse a magyar tannyelvű közoktatási intézményekben tanuló magyar anyanyelvű ukrán állampolgárok számára azt a lehetőséget, hogy magyar nyelv és irodalomból is emelt szintű érettségi vizsgát tegyenek a Független Vizsgaközpontokban, az úgynevezett „Oktatás Minőségét Értékelő Ukrán Központokban", illetve biztosítsa azt, hogy a magyar nyelv és irodalom tesztvizsga eredményét a jövőben beszámítsák a felvételi pontok közé nemcsak a „filológia" szak esetében.

8. A KVB javasolja az Ukrán Félnek, hogy biztosítson államilag finanszírozott hallgatói helyeket az Ungvári Nemzeti Egyetem[717] Magyar Tannyelvű

[714] A nemzeti-kulturális autonómia helyett a területi autonómia említését korábban lásd a X., XI. Jegyzőkönyvben.
[715] Matl Péter alkotását 2008-ban avatták fel.
[716] Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, Budapest, 1991. május 31.
[717] 2000 óta Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE), előtte – Ungvári Állami Egyetem.

Humán- és Természettudományi, valamint az orvosi és jogi karon a magyar tannyelvű oktatási intézmények végzősei számára. Továbbá javasolja a Magyar Félnek, hogy vizsgálja meg annak a lehetőségét, hogy az orvosi, illetve jogi kar magyar diákjai magyarországi felsőoktatási intézmények képzéseiben is részt vegyenek cserediák program keretén belül.

9. A KVB üdvözli a Kijevi Nemzeti Lingvisztikai Egyetem Magyar Nyelvi és Kulturális Központ megalakulását,[718] amely az ukrajnai oktatási intézmény és a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemmel több éve tartó együttműködés eredményeként jött létre. A KVB javasolja a Feleknek, hogy segítsék az új Központ működését.

10. A KVB felkéri a Feleket, hogy segítsék elő Ukrajna Miniszteri Kabinetje és a Magyar Köztársaság Kormánya közötti az oktatási intézmények bizonyítványainak, illetve diplomák, továbbá a tudományos fokozatok kölcsönös elismeréséről szóló egyezmény mielőbbi aláírását.

11. A KVB felkéri a Magyar Felet, hogy támogassa az Ukrán Országos Önkormányzat kezdeményezését, hogy egy budapesti óvoda bázisán önálló ukrán csoport alakulhasson.

C) A kultúra, egyház, média és hírközlés területén

12. A KVB javasolja az Ukrán Félnek, hogy tegyen intézkedést az 1944 után elkobzott magyar egyházi anyakönyvek visszaszolgáltatására az érintett egyházak – a Kárpátaljai Református Egyház, a Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye magyar esperesi kerülete – részére.

13. A KVB javasolja, hogy a Felek az uniós és nemzeti jogszabályok előírásainak megfelelően biztosítsák Magyarországról és Ukrajnából a tanuláshoz szánt tárgyi eszközök ÁFA- és vámmentes behozatalát az ukrajnai magyar nyelvű oktatási és kulturális intézmények, illetve a magyarországi ukrán nyelvű oktatási és kulturális intézmények számára.

14. A KVB üdvözli a Kárpátaljai Állami Közigazgatási Hivatal Beregszászi Levéltárában őrzött anyagok digitalizálásának megkezdését,[719] javasolja a Feleknek, hogy segítsék elő a folyamat sikeres befejezését.

---

[718] Kyiv National Linguistic University, Educational and Cultural Center „Center of Hungarian Language and Culture".

[719] „A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Beregszászi Osztálya komplex állományvédelmi és látogatóbarát fejlesztése" projekt.

Záró rendelkezések

A Bizottság a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Minisztertanácsa elé terjeszti jelen Jegyzőkönyvet a benne foglalt rendelkezések megvalósításának biztosítása céljából.

A Felek támogatnak és megtesznek minden szükséges lépést a jelen Jegyzőkönyvbe foglalt rendelkezések hatékony megvalósításának biztosítása érdekében. A Felek kölcsönösen tájékoztatják egymást a kitűzött feladatok teljesítéséről, és biztosítják az egyéb aktuális információk rendszeres cseréjét.

A Felek megállapítják, hogy a Bizottság ülése szakmai és konstruktív légkörben zajlott.

A Felek megállapodnak, hogy a Bizottság következő ülését 2012-ben, Ukrajnában tartják.[720] Az ülés helyszíne és időpontja diplomáciai csatornákon keresztül kerül pontosításra.

[Készült Budapesten, 2011. december 19-én] két eredeti példányban magyar és ukrán nyelven, mindkét szöveg egyaránt hiteles.

Répás Zsuzsanna
a Bizottság Magyar Tagozatának elnöke

Jurij Bohuckij
a Bizottság Ukrán Tagozatának elnöke

[720] 2021 végéig ilyen ülésre nem került sor.

V.
ÖSSZEGZÉS

A magyar–ukrán államközi kapcsolatok három évtizedes története számos tanulság levonását teszi lehetővé. Egyfelől mind Ukrajna, mind Magyarország optimistán állt hozzá a kétoldalú viszony megalapozásához 1991-ben, de ezek a várakozások, vélhetően mindkét állam így látja harminc év elteltével, összességében nem teljesültek. Magyarország részéről örvendetes fejlemény volt, hogy végre nem egy nagyhatalmi ambíciókat dédelgető állammal kellett osztozni az államhatáron, ami Budapest reményei szerint egyszerre könnyíthette volna meg az ukrajnai (mindenekelőtt kárpátaljai) magyarság jogállásának békés és megnyugtató rendezését és a magyar szuverenitás megőrzését, egyúttal Magyarország nyugati felzárkózását. A Szovjetuniótól (valójában inkább Oroszországtól) szerzett függetlenség megtartása akkor és azóta is Ukrajna első számú prioritása. Ezen a ponton tehát örvendetesen találkozott egymással a magyar és az ukrán államérdek, jelesül, hogy mindkét ország számára fontos Ukrajna függetlenségének biztosítása. Az idő múlásával az ukrajnai társadalom nyelvi és etnikai heterogenitása azonban kockázati tényezővé vált Kijev számára, ami elvezetett a helyi magyar kisebbség jogainak szűkítéséhez is.

Ha korszakolni szeretnénk a magyar–ukrán kapcsolatok 1991 utáni, napjainkig vezető történetét, három nagyobb időbeli egység meghatározásával tehetnénk ezt meg a legegyszerűbben.[721]

A kétoldalú viszony leggyümölcsözőbb és legharmonikusabb időszaka az ukrán függetlenség kivívásától Magyarország uniós csatlakozásáig tart (1991–2004). Ebben a szakaszban a felek intenzív politikai kapcsolatot tartottak fenn egymással, nem véletlen, hogy a megkötött kétoldalú szerződések zömét is ebben az időszakban írta alá egymással a két ország. Természetesen ez utóbbi

[721] András Rácz: A Limited Priority: Hungary and the Eastern Neighbourhood. *Perspectives: Review of International Affairs* 2 (2011) 143–163; Patrik Tátrai – Ágnes Erőss – Katalin Kovály: Kin-state politics stirred by a geopolitical conflict: Hungary's growing activity in post-Euromaidan Transcarpathia, Ukraine. *Hungarian Geographical Bulletin* 3 (2017) 203–218.

megállapítás valamelyest finomításra szorul, hiszen két ország ideális esetben a kapcsolatai legelején hozza tető alá a számukra fontos nemzetközi szerződéseket, vagyis idővel természetszerűleg „elfogyhatnak" a releváns tárgykörök, vagyis ez a jelenség is hozzájárulhat a jogi eszköztár segítségével végzett nemzetközi érintkezés ütemének lassulásához. Ebben az első periódusban az újonnan függetlenedett ukrán állam saját külpolitikai pozícióinak stabilizálásával és a nemzetközi közösségbe való beágyazódással volt elfoglalva, míg Magyarország igyekezett abszolválni az Antall-kormány által megfogalmazott hármas külpolitikai célrendszerét, melyek közül a jószomszédi viszonyra törekvés és a határon túli magyarok helyzetének javítása mint magyar államcélok fontos partnerré tette Ukrajnát már csak amiatt is, mert Budapestnek ebben az időszakban más szomszédaihoz képest Kijevvel lényegesen jobb volt a viszonya.

Miután a magyar külpolitikai prioritások közül az euroatlanti integráció mint cél 2004-ben, Magyarország EU-hoz történt csatlakozásával megvalósult, az magyar–ukrán kapcsolatokban is lezárult egy korszak. Ezzel egy átmeneti periódus vette kezdetét, amely 2004-től 2010-ig tartott, és ennek a néhány évnek a belpolitikai fejleményei és társadalmi folyamatai, közte a 2004-es narancsos forradalommal, a magyar külpolitikai útkereséssel, valamint a 2006-os magyarországi eseményekkel mintegy előkészítették a magyar–ukrán kapcsolatok 2010 utáni, minden addiginál konfliktusosabb, turbulensebb és jelenleg is tartó korszakát, amelyben mindkét fél gyanakvással szemléli a másikat, Ukrajna lényegében a függetlenségére, vagyis első számú prioritására leselkedő veszélyt lát Magyarország „Ukrajna-politikájában". Ez utóbbi meghatározó eleme ugyanis a kárpátaljai magyar kisebbség anyaországi jog- és érdekvédelme.

Az új idők jeleként már nem sikerült aláírni a mind ez idáig utolsó, 2011-ben tartott magyar–ukrán kisebbségi vegyes bizottság zárónyilatkozatát, a 2013–14-es Euromajdannal, majd Oroszország által Ukrajna területi integritásának súlyos megsértésével, jogtalan területszerzéssel és háborús konfliktus kirobbantásával Ukrajna igazolva látta a társadalmi heterogenitással[722] kapcsolatos félelmeit, és e fejleményekre a magyar kisebbséget is közvetlenül érintő jogszűkítéssel reagált. Ez törvényszerűen és jelentősen rontotta a magyar–ukrán viszonyt, a vágyott enyhülés és kibontakozás helyett ráadásul Oroszország 2022. február 24-én teljes körű inváziót indított Ukrajna ellen, a második világháború óta nem látott súlyos válságba sodorva immár Európát és a világot is. Ez a

[722] Lásd pl. Oksana Myshlovska – Ulrich Schmid (eds.): *Regionalism without Regions. Reconceptualizing Ukraine's Heterogeneity.* CEU Press, 2019.

háború valószínűsíthetően lezárja majd az 1991 utáni magyar–ukrán kapcsolatok harmadik szakaszát is.

Könyvünk írása idején több forgatókönyv is elképzelhető, így egy, a háború előtti időkhöz képest etnikailag-nyelvileg homogénebb Ukrajna, ahol a helyi magyarság aránya és lélekszáma a korábbihoz képest[723] drasztikusan lecsökkenne, valószínűleg leértékelné Kijevet a magyar külpolitika számára a többi szomszédjához képest. Persze ez további súrlódásokat okozhatna Magyarország és közép-európai szövetségesei, vagy éppen hazánk és az Ukrajnát a háború óta erősen felértékelő Egyesült Államok között. A Kárpátaljáról elmenekült magyarok nagyobb arányú visszatelepülése esetén ellenben Magyarország részéről ismét előtérbe kerülhetne a magyar–ukrán alapszerződés és a kisebbségi nyilatkozat végrehajtásának, valamint a kisebbségi vegyes bizottság ismételt összehívásának ügye, megújult jogi és politikai keretek közé terelve a kétoldalú együttműködést.

[723] Vö. Kárpátaljai magyarok: Molnár D. István: Perifériáról perifériára*: Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig*. Budapest, Kalligram – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont 2018; Tátrai – Molnár – Kovály – Erőss (2018): i. m. Magyarországi ukránok: Fedinec – Szakál – Csernicskó (2020): i. m.

VI.
BIBLIOGRÁFIA

Barrado, Cástor M. Díaz: *La Protección de las Minorías Nacionales por el Consejo de Europa.* Madrid, Edisofer s.l., 1999.

Becánics Adrienn: Konzuli kapcsolatok. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia.* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok Gábor.) https://bit.ly/3khoxAm (2018).

Bíró Gáspár: *Az identitásválasztás szabadsága.* Budapest, Osiris–Századvég, 1995.

Bloed, Arie – Pieter van Dijk (eds.): *Protection of Minority Rights Through Bilateral Treaties. The Case of Central and Eastern Europe.* Kluwer Law International, 1999.

Bole, Jelena: A magyarországi orosz (szovjet) hadisírhelyekről. In: Tóth Zsolt (szerk.): *Hőseink nyomában. Tanulmánykötet a hadisírok kutatásáról.* Zrínyi Kiadó, 2013.

Bruhács János: *Nemzetközi jog.* I. *Általános rész.* Budapest–Pécs, Dialóg-Campus Kiadó, 2008.

Burant, Stephen R.: Ukraine and East Central Europe. *Harvard Ukrainian Studies* 20 (1996).

Bush, George – Brent Scowcroft: *Átalakított világ.* Budapest, Antall József Tudásközpont, 2014.

Csatlós Erzsébet: *A konzuli védelem európai közigazgatása. Az együttműködések szervezeti* és *eljárásjoga az uniós polgár konzuli védelemhez való jogának tükrében.* Szeged, Iurisperitus Kiadó, 2019.

Danero Julien Igelsias – Róbert Sata – Ágnes Vass: Citizenship and identity: being Hungarian in Slovakia and Romanian in Serbia and Ukraine. *Minority Studies* 18 (2016).

Delehan Mihajlo – Kutassy Ilona: *A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi osztályának magyar provenienciájú fondjai* és *leírási egységei 1919-ig* és *1938–1945 között*. Budapest Főváros Levéltára, 2009.

Deme László: National sentiment and foreign affairs: The Hungarian-Ukrainian Treaty of 1991 in Hungarian politics. *East European Quarterly* 37 (2003) 3.

Dobos Balázs: *A kisebbségek joga. Kisebbségi törvénykezés Magyarországon (1988–2006).* Budapest, Argumentum Kiadó, 2011.

Dobos Balázs: Ukrán kisebbségi önkormányzatiság Magyarországon. In: Fedinec Csilla (szerk.): *„Kijevi csirke": (Geo)politika a mai Ukrajnában.* Budapest, Kalligram, 2019.

Dunlop, John B.: Russia: Confronting a Loss of Empire, 1987–1991. *Political Science Quarterly* 1993–1994/4.

F. Tóth Gábor: Konzuli egyezmények. In: Bába Iván (főszerk.): *Diplomáciai lexikon. A nemzetközi kapcsolatok kézikönyve.* Budapest, Éghajlat Könyvkiadó, 2018.

Fedinec Csilla – Font Márta – Szakál Imre – Varga Beáta: *Ukrajna története: régiók, identitás, államiság.* Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont – Gondolat Kiadó, 2021.

Fedinec Csilla – Halász Iván – Tóth Mihály: *A független Ukrajna – Államépítés, alkotmányozás* és *elsüllyesztett kincsek.* Budapest, Kalligram, 2016.

Fedinec Csilla – Szakál Imre – Csernicskó István: *Magyarországi ruszinok* és *ukránok.* Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár, 2020.

Fedinec Csilla: A magyar–ukrán alapszerződés néhány aspektusa. In: Márku Anita – Karmacsi Zoltán – Tóth-Orosz Enikő (szerk.): *Mozaikok a magyar nyelvhasználatból.* Törökbálint, Termini Egyesület, 2022a.

Fedinec Csilla: A magyar–ukrán alapszerződés: merre visz a gyalogút? In: Vizi Balázs (szerk.): *Magyarország* és *szomszédai. A kisebbségvédelem kérdései a kétoldalú szerződésekben.* Budapest, TK Kisebbségkutató Intézet – L'Harmattan Kiadó, 2021.

Fedinec Csilla: *Kárpátalja: örökség és társadalom.* Budapest, Typotex Kiadó, 2022b.

Fedinec Csilla: Ukrajna 1991–2018. In: Fedinec Csilla (szerk.): *„Kijevi csirke." (Geo)-politika a mai Ukrajnában.* Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont – Kalligram, 2019.

Fedinec Csilla: Ukrajna helye Európában és a magyar–ukrán kapcsolatok két évtizede. *Külügyi Szemle* 2012/4.

Feledy Botond: Hungarian foreign policy and the crisis in Ukraine. In: Jacek Kucharczyk – Grigorij Mesežnikov (eds.): *Diverging Voices, Converging Policies: The Visegrad States' Reactions to the Russia-Ukraine Conflict.* Warsaw, Heinrich Böll Stiftung, 2015.

Freedman, Lawrence – Jeffrey Michaels: *The Evolution of Nuclear Strategy.* London, Palgrave Macmillan, 2019.

Gál, Kinga: The Role of Bilateral Treaties in the Protection of National Minorities in Central and Eastern Europe. *Helsinki Monitor* 3 (1999).

Gazdag Ferenc: *Három évtized magyar külpolitikája (1989–2018).* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021.

Grant, Thomas D.: Frozen Conflicts and International Law. *Cornell International Law Journal* 3 (2017) 50.

Győri Szabó Róbert: *A magyar külpolitika története 1858-tól napjainkig.* Helikon, 2011.

Győri Szabó Róbert: *Kisebbségpolitikai rendszerváltás Magyarországon: a Nemzeti* és *Etnikai Kisebbségi Kollégium* és *Titkárság történetének tükrében (1989–1990).* Budapest, Osiris Kiadó, 1998.

Hajós Bence (szerk.): *Hidak Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében.* Közlekedésfejlesztési Koordinációs Központ, 2016.

Halász Iván: Közép-európai kitekintés és a születőben lévő államok külügyi tevékenységének problémája. In: Bába Iván – Baller Barbara – Halász Iván – Tóth Norbert (szerk.): *A magyar külügyi igazgatás alapjai.* Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2016.

Hargitai József: *A diplomáciai* és *konzuli kapcsolatok joga.* Budapest, Aula Kiadó, 2005.

Heintze, Hans-Joachim: Article 3. In: Marc Weller (ed.): *The Rights of Minorities in Europe. A Commentary on the European Framework Convention for the Protection of National Minorities.* Oxford, Oxford University Press, 2005.

Herczegh, Géza: *General Principles of Law and the International Legal Order.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1969.

Hettyey András: *Hegemónia helyett. Magyar–német kapcsolatok 1990–2002 között.* Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2019.

Jeszenszky Géza: Antall József, a külpolitikus. In: Jeszenszky Géza – Kapronczay Károly – Biernaczky Szilárd (szerk.): *A politikus Antall József – az európai úton.* Budapest, Mundus, 2006.

Jeszenszky Géza: Az 1991-es magyar–ukrán alapszerződés jelentősége. In: Fedinec Csilla (szerk.): *„Kijevi csirke." (Geo)politika a mai Ukrajnában.* Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont – Kalligram, 2019.

Jeszenszky Géza: *Kísérlet a trianoni trauma orvoslására. Magyarország szomszédsági politikája a rendszerváltozás éveiben*. Budapest, Osiris Kiadó, 2016.

Jones, Robert A.: *The Soviet Concept of „Limited Sovereignty" from Lenin to Gorbachev: The Brezhnev Doctrine.* Springer, 2016.

Kállai Péter: Képviselő-e a szószóló? Nemzetiségi képviselet a magyar Országgyűlésben. *MTA Law Working Papers* 2017/2.

Kántor Zoltán: Nemzetpolitika és állampolgárság. *Pro Minoritate* 2015/Tél.

Kardos Gábor: Mi is az a nemzetközi soft law? In: Nagy Boldizsár – Jeney Petra (szerk.): *Nemzetközi jogi olvasókönyv. Dokumentumok, szemelvények.* Budapest, Osiris Kiadó, 2002.

Kassai Gyula: A Balladur-terv, és ami utána következett. *Magyar Szemle* 1993.

Kecskés D. Gusztáv: A NATO és Kelet-Európa 1988–1992-ben. *Világtörténet* 2020/1.

Kende Tamás: Nemzetközi gazdasági szervezetek, nemzetközi gazdasági jog. In: Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László (szerk.): *Nemzetközi jog.* Második, átdolgozott kiadás. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2018.

Keskeny Ernő: *A magyar–orosz kapcsolatok 1989–2002.* Budapest, Századvég, 2012.

Kirs Eszter: A viták békés rendezése. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia.* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok Gábor.) https://bit.ly/3LmuZSf (2017).

Kiss Ilona: Nincs és nem is lesz… Körkérdés a magyar–ukrán alapszerződésről. Kárpátkelepce. *Beszélő,* https://bit.ly/38plVNQ

Komac, Miran – Balázs Vizi (ured.): *Bilateralni sporazumi kot oblika urejanja varstva narodnih manjšin: primer Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji.* Budapest, L'Harmattan, 2019.

Komac, Miran – Vizi Balázs (szerk.): *Bilaterális kisebbségvédelem: A magyar–szlovén kisebbségvédelmi egyezmény háttere* és *gyakorlata.* Budapest, L'Harmattan, 2019.

Kopyś, Tadeusz: Considerations on the role of Hungary and the Hungarian nation in the European Union after 1989. In: Joanna Sondel-Cedarmas – Francesco Berti

(eds.): *The Right-Wing Critique of Europe. Nationalist, Sovereignist and Right-Wing Populist Attitudes to the EU.* London, Routledge, 2022.

Kovály Katalin – Erőss Ágnes – Ferenc Viktória – Tátrai Patrik: Kárpátaljáról dióhéjban. In: Ferenc Viktória – Kovály Katalin (szerk.): *Kárpátalja mozgásban: társadalmi változások* és *interetnikus viszonyok az Euromajdan után.* Budapest, Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., 2020.

Krajnc Zoltán (főszerk.): *Hadtudományi lexikon.* Új kötet. Budapest, Dialóg Campus, 2019.

Laitin, David D.: Post-Soviet Politics. *Annual Review of Political Science 3 (*2000).

Magyarics Tamás: A „kijevi csirke"-beszédtől az Euromajdanig: Az USA Ukrajna-politikája a hidegháborút követő évtizedekben. In: Fedinec Csilla (szerk.): *„Kijevi csirke": (Geo)politika a mai Ukrajnában.* Budapest, Kalligram, 2019.

Majtényi Balázs – Vizi Balázs (szerk.): *A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai.* Budapest, Gondolat, 2003.

Mankoff, Jeffrey: *Russia's War in Ukraine: Identity, History, and Conflict.* CSIS, April 2022.

Matiash, Iryna: Українсько-угорські відносини (1918–1991 рр.): інституційний аспект. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки* 27 (2018).

Mink András: „Az alapszerződés ma inkább bunkósbot, nem a történelmi megbékélés eszköze". Interjú Németh Zsolttal, a Fidesz alelnökével, a parlament emberjogi és kisebbségi bizottságának elnökével a kisebbségi politikáról. *Beszélő,* https://bit.ly/3LiEBNP

Molnár D. István: *Perifériáról perifériára: Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig.* Budapest, Kalligram – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2018.

Myshlovska, Oksana – Ulrich Schmid (eds.): *Regionalism without Regions. Reconceptualizing Ukraine's Heterogeneity.* CEU Press, 2019.

Nichol, James P.: *Diplomacy in the Former Soviet Republics.* Praeger, Westport, 1995.

Orakhelashvili, Alexander: *Peremptory Norms in International Law.* Oxford, Oxford University Press, 2006.

Orosz Sándor: Törvény és érdekvédelmi program a határon túli ukránok szülőföldi/anyaországi státuszáról. *Pro Minoritate* 2011/Tavasz.

Ostapec, Jurij – Ivanna Skyba: Суспільно-політичний та культурний розвиток угорців Закарпаття (1991–2008 рр.). *Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Збірник наукових праць Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова,* 2 (2009). 64–65.

Páldi András: *Egyre távolabb Moszkvától.* Budapest, Belvárosi Könyvkiadó, 1996.

Pap András László: 45/2005. (XII. 14.) AB határozat – nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozás. In: Gárdos-Orosz Fruzsina – Zakariás Kinga (szerk.): *Az Alkotmánybírósági gyakorlat: Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata.* 1. k. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont – HVG-ORAC, 2021.

Pap Z. Attila: Trickster Logics in the Hungarian Dual-Citizenship Offer. *Nationalism and Ethnic Politics* 23 (2017) 1.

Pataki Gábor Zsolt: Az alapszerződések stratégiai háttere: kényszer és kompromisszum, avagy az euroatlanti integráció lehetősége. *Magyar Kisebbség* 1996/4.

Petriv, Nadija: Українсько-угорський скандал. https://bit.ly/3vKYLK2 (2012).

Popok, Andrij: Діяльність змішаних міжурядових комісій з питань забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин. *Актуальні проблеми державного управління* 1 (2010).

Póti László: *Ukrajna kül-* és *biztonságpolitikája.* Budapest, Védelmi Tanulmányok, 2001.

Prandler Árpád: *Az ENSZ Biztonsági Tanácsa.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1974. 360–365.

Pynnöniemi, Katri – András Rácz (eds.): *Fog of Falsehood: Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine.* (FIIA Report, 45.) Helsinki, Finnish Institute of International Affairs, 2016.

Rácz András: A Limited Priority: Hungary and the Eastern Neighbourhood. *Perspectives: Review of International Affairs* 2 (2011).

Radchenko, Sergey: Mikhail Gorbachev's 1989. *Atlantisch Perspectief* 6 (43) 2019.

Rákóczi Krisztián: Magyar–ukrán kapcsolatok az egyén és a közösség szintjén, valamint a magyarországi támogatáspolitika megítélése. *Magyar Kisebbség* 2017/2.

Reisch, Alfred A.: Hungary Intensifies Bilateral Ties with Ukraine. *Comparative Southeast European Studies* 6 (1991).

Richtsteig, Michael: *Wiener Übereinkommen über diplomatische und konsularische Beziehungen. Entstehungsgeschichte, Kommentierung, Praxis.* 2. Auflage. Baden-Baden, Nomos, 2010.

Rowley, David: Interpretations of the End of the Soviet Union: Three Paradigms. *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* 2001/2.

Sáringer János: *Iratok az Antall-kormány külpolitikájához* és *diplomáciájához.* II. k. Budapest, Veritas – Magyar Napló, 2018.

Smith, David J. – Mariana Semenyshyn: Addressing Hungarian Minority Self-Governance Claims in Zakarpattya: an Assessment in Light of the Lund Recommendations. In: William Romans – Iryna Ulasiuk – Anton Petrenko Thomsen (eds.): *Effective Participation of National Minorities and Conflict Prevention.* Brill, 2020.

Stroschein, Sherrill Lea: *Contention and coexistence: Hungarian minorities and interethnic relations in Romania, Slovakia, and Ukraine.* Columbia University ProQuest Dissertations Publishing, 2000.

Szalai Anikó: Nemzetközi szerződések. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia.* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok Gábor.) https://bit.ly/3StsCQX (2018).

Tátrai Patrik – Molnár József – Kovály Katalin – Erőss Ágnes: A kárpátaljai magyarok lélekszáma és a népesedésüket befolyásoló tényezők a SUMMA 2017 felmérés alapján. *Kisebbségi Szemle* 2018/3.

Tátrai, Patrik – Ágnes Erőss – Katalin Kovály: Kin-state politics stirred by a geopolitical conflict: Hungary's growing activity in post-Euromaidan Transcarpathia, Ukraine. *Hungarian Geographical Bulletin* 3 (2017).

Tkach, Dmytro: *Зізнаюсь, я жив, живу і, дасть Бог, житиму: спогади.* Київ, Персонал, 2010.

Tóth Mihály: Змішана Українсько-Угорська комісія з питань забезпечення прав національних меншин – складова міждержавних стосунків. https://bit.ly/3EOCiQc (2011).

Tóth Norbert: A nemzetközi jog és a magyar jog viszonya. In: Cserny Ákos (szerk.): *Alkotmányjog.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2013.

Tóth Norbert: A népek önrendelkezési joga. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia.* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok Gábor.) https://bit.ly/3EOSuAW (2018).

Tóth Norbert: Kétoldalú szerződésekben ismétlődő szabályok, mint a nem kétoldalú szokásjogi norma azonosításának lehetséges bizonyítékai – különös figyelemmel a kétoldalú kisebbségvédelmi szerződésekre. In: Vizi Balázs (szerk.): *Magyarország és szomszédai. Kisebbségvédelem a kétoldalú szerződésekben.* Budapest, TK Kisebbségkutató Intézet – L'Harmattan Kiadó, 2021.

Vizi Balázs (szerk.): *Magyarország és szomszédai. Kisebbségvédelem a kétoldalú szerződésekben.* Budapest, TK Kisebbségkutató Intézet – L'Harmattan Kiadó, 2021.

Vizi Balázs: Kétoldalú szerződések és a kisebbségek védelme a nemzetközi jogban. In: Vizi Balázs (szerk.): *Magyarország és szomszédai. A kisebbségvédelem kérdései a kétoldalú szerződésekben.* Budapest, TK Kisebbségkutató Intézet – L'Harmattan Kiadó, 2021.

Vizi Balázs: Minority Issues and Hungarian-Ukrainian Bilateral Relations. In: *Ukraine at Crossroads: Prospects of Ukraine's Relations with the European Union and Hungary.* Uzhhorod, Lira, 2013.

Waterbury, Myra A.: *Between State and Nation. Diaspora Politics and Kin-state Nationalism in Hungary.* New York, Palgrave Macmillan, 2010.

Yeini, Shelly Aviv: The Specially-Affecting States Doctrine. *American Journal of International Law* 2 (2018) 112.

Yost, David S.: The Budapest Memorandum and Russia's intervention in Ukraine. *International Affairs* 3 (2015) 91.

Zubok, Vladislav M.: *Collapse: The Fall of the Soviet Union.* Yale University Press, 2021.